UČITEĽSKÉ NOVINY

8/2012, 20. december 2012 | Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní | Rozširované bezplatne, Ročník LIX

Priestor a slovo

Pestovali ste niekedy orchidey? Ja som tento vznešený kvet dostala od svokrovcov k sviatku. Po sestrinej rade som ho položila na miesto s dostatkom svetla. Kúpila som aj špeciálny substrát a kvetináč. Zatiaľ sa však necítim expertom na pestovanie kvetín, veď donedávna som bola presvedčená, že pri mne prežije len kaktus. Ale pozrimeže, orchidea vyhnala ďalší konárik.

Jeden večer som si uvarila ovocný čaj s medom, natiahla sa na gauč a spokojná sama so sebou ako kvetinárkou zahľadela sa na orchideu. Snažím sa spočítať nové puky, keď ma prepadla spomienka na mojich žiakov; zbojníkov, šikovníkov, modelky, pohoďákov, aktivistov, tajných agentov i neviditeľných. Zahadzujú perá, kútiky úst sa im rozťahujú do úsmevu, jedna noha už uteká do bufetu, kým tá druhá ešte čaká na ruku, aby dopísala zadanie domácej úlohy, keď sa ozve to skvelé prestávkové crrrn. Ej, šibali a šibalky! Vzápätí sa zatvorili dvere na triede a ja rozmýšľam, čo by vyrástlo zo žiakov, keby som ich zasadila ako orchideu. Predstavujem si, ako má každý z nich svoj vlastný kvetináč, každý deň čerstvú vodu, svoje miesto na slniečku... Hm, niečo mi však v tejto predstave chýba. Priestor a slovo. Áno, deti potrebujú priestor, veľa možností a podnetov na objavovanie. Prehnané zväzovanie ich zvedavosti z nich spraví poddajných a smutných ľudí. A stačilo by tak málo. Zažili ste niekedy pocit, keď žiak prekonal sám seba vďaka tomu, že mu učiteľ umožnil „rozviť sa“? Slovo má taktiež svoje nenahraditeľné miesto. Pochvala, povzbudivé ohodnotenie žiackej práce, primeraná kritika umocňuje žiacke snaženie a napredovanie. Žiaci stále túžia po slovách podpory od učiteľa, no najmä vtedy, keď ich nenachádzajú doma. Povzbudivé slová sa nedajú naučiť, tie musí mať učiteľ v sebe. Priestor a slovo. Dva fenomény, ktoré má každý učiteľ k dispozícii, už ich len adekvátne aplikovať. Avšak i priestor a slovo majú svoje mantinely, ktoré udáva v škole učiteľ. Myslím si, že učiteľ má byť pre žiaka do istej miery náhradným rodičom. Škoda, že sa toto tvrdenie stalo frázou a mnohí zabudli, čo znamená. Veď dennodenne rodičia zverujú svoje deti učiteľom s nádejou, že sú v dobrých rukách múdreho, spravodlivého, empatického a mravného človeka, ktorý ich dieťa nepustí za hranice dobrého, povzbudí a naplní väčšou túžbou po poznávaní. Niekto mi môže oponovať, že nie je rodič ako rodič a učiteľ ako učiteľ. Dávam mu za pravdu. No som presvedčená, že ak je človek osobnosť (nemyslím celebrita), či už ako rodič, alebo učiteľ, a má pozitívny pohľad na život, dokáže byť pre dieťa v škole či doma prínosom, obohatením, vzorom.

Spomenula som si na tvrdenie pestovateľov, že kvetom sa treba pekne prihovárať, aby rástli. Či to platí na kvety, neviem, no s istotou môžem povedať, že na deti dobré slovo pôsobí ako katalyzátorové zaklínadlo. Samozrejme, že jedným čáry-máry sa žiak nezmení na učeného supermana. To je každému zrejmé. Narýchlo ku mne vbehla spomienka na časy vysokoškolského štúdia, ktoré mi okrem titulu dalo najmä vzdelanie. Naučila som sa, že prv ako chcem dieťaťu povedať, čo spravilo zle,

(pokračovanie na strane 2)

Vianočné inšpirácie v podaní súťažiacich na nedávnom 21. ročníku celoslovenskej prezentačnej výstavy JUVYR. **Foto Ján SÚKUP**

O budúcnosti školstva v štátnom rozpočte

Národná rada SR schválila štátny rozpočet na rok 2013, ktorý reaguje aj na nepriaznivú ekonomickú situáciu v školstve.

Na ďalšom zasadaní poslanci prijali uznesenie, v ktorom zaviazali Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR predložiť do konca marca 2013 správu o stave školstva a systémových krokoch na podporu ďalšieho rozvoja v tejto oblasti.

V uznesení k tomuto bodu, ktoré predložil predseda Výboru NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport Mojmír Mamojka, sa okrem iného konštatuje, že rozvoj školstva je celospoločenskou prioritou. Zdôraznil to vo svojom vystúpení aj minister školstva Dušan Čaplovič. Podľa neho je cieľom ministerstva zvýšenie kvality školstva a užšie prepojenie vzdelávania s potrebami praxe.

Na zvýšenie kvality vzdelávacieho procesu vznikol aj nový poradný orgán ministra školstva. Minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Dušan Čaplovič zvolal na 12. decembra prvé rokovanie Rady pre systémové zmeny v školstve. Rada vznikla na základe odporúčania OECD ako poradný orgán ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR pre oblasť systémových, racionalizačných a optimalizačných zmien v školstve a vo vzdelávaní a jej cieľom je reagovať na mnohé návrhy týkajúce sa zlepšenia súčasného stavu v školstve.

„Rada bude prichádzať s rôznymi námetmi a vyjadrovať sa k zmenám, ktoré nevyhnutne potrebuje naše školstvo. Nebude sa preto venovať len regionálnemu či vysokému školstvu, ale systému ako celku,“ uviedol v úvode rokovania

(pokračovanie na strane 2)

Multimediálne CD pre základné školy pomôže pedagógom hľadať súvislosti medzi jednotlivými vyučovacími predmetmi

Zostavovateľkou multimediálneho vzdelávacieho CD pre základné školy, ktoré vzniklo v rámci národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*, je **RNDr. Mária Nogová, PhD**. Porozprávali sme sa s ňou.

Multimediálne vzdelávacie CD pre základné školy je modernou pomôckou pre pedagógov, na základných školách však ide stále o to isté, a síce, aby boli žiaci dobre pripravení na prijímacie pohovory na stredné školy. Ako v tomto smere pomôže spomínaný CD nosič?

Nám nejde len o to, aby boli žiaci dobre pripravení na pohovory na stredné školy, ale aby základná škola čo najviac rozvinula ich potenciál. Pre nás je dôležité, aby sa žiaci radi učili, aby videli zmysel toho, čo sa učia. Pri tvorbe CD nám šlo o to, aby sa pedagógovia v základných školách nepozerali pri vyučovaní len na svoj predmet, ale aby využívali medzipredmetové vzťahy, aby hľadali a učili žiakov hľadať súvislosti. Potom bude vyučovanie nielen atraktívne a zaujímavé, ale najmä užitočné pre rozvíjanie kompetencií žiakov. Ak dokážeme pritiahnuť žiakov k učeniu sa, aby videli jeho zmysel, dokážeme ich aj podporovať v kvalitnom zvládnutí ďalšieho vzdelávania.

Ako vznikalo multimediálne CD pre základné školy a ako sa váš cieľ premietol do modernej multimediálnej metodiky?

Najskôr sme vytvorili metodiku v podobe tlačených materiálov a niektoré časti sme potom preniesli na CD nosič. S prácami na multimediálnom CD nosiči sme začínali už roku 2008. Mali sme predstavu, ako by mala metodika v digitálnej podobe vyzerať. Chceli sme, aby mali učitelia prístup k jednotlivým častiam metodiky a zároveň k nim našli ďalšie doplňujúce informácie. Keďže od roku 2008 sme vzdelávali aj multiplikátorov, ktorí ďalej školili učiteľov na tvorbu školských vzdelávacích programov, rozhodli sme sa, že ich prezentácie budú tiež zaradené na CD. Vychádzali sme z toho, že oni najlepšie zo svojej skúsenosti v škole cítia, čo by chceli povedať ostatným učiteľom. Osobné skúsenosti pedagógov sú tou najlepšou pomôckou pri vyučovaní, ale aj pri zostavovaní školských vzdelávacích programov. Samozrejme, s odstupom času by sme sa rozhodli možno už pre inú koncepciu a možno aj učitelia by inak spracovali

(pokračovanie rozhovoru na strane 2)

Vianočné sviatky plné pokoja, radosti a šťastia želá svojim čitateľom redakčný tím Učiteľských novín

Sv. Cyril a Metod v stredoškolskom literárnom vzdelávaní

Strany 4 – 5

OECD: Z výročnej správy o stave školstva

Education at a Glance 2012

Strana 8

Zvýšiť šancu riešiť aktuálne ciele a problémy

Rozhovor s doc. PaedDr. Viliamom Kratochvílom, PhD., riaditeľom Štátneho pedagogického ústavu

Strany 9 – 10

Sonet na hodine literárnej výchovy v 9. ročníku ZŠ

Strany 13 – 14

Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti

Strany 25 – 26

Matematika v Testovaní 9

Výsledky z roku 2012, ciele a zámery pre rok 2013

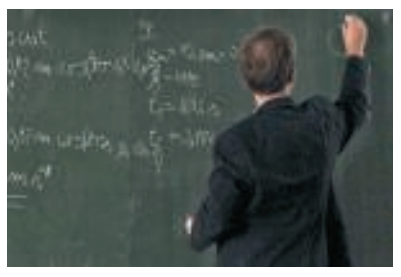

Strany 27 – 32

Priestor a...

(dokončenie zo strany 1)

mám nájsť pár vecí, za ktoré je hodné ho pochváliť. Takto i kritika bude prijatá ľahšie. Vyskúšala som si toto učiteľské zaklínadlo v praxi, a skutočne funguje. Už to mám! Vyrežem na kvetináčoch otvory, aby žiaci mohli utekať všade, kam ich zvedavé nohy povedú. Stále viac sa pohrávam s touto myšlienkou, keď si uvedomím, že ono to už tak je. Žiaci sú za lavicou, v triede, v škole ako vo svojom kvetináči. Môžu rozmýšľať, hovoriť, konať, čo chcú, no steny kvetináča ich nepustia za hranice primeraného.

Hor´ sa do práce! Zveľaďujme naše školské kvietky! Dajme im potrebný priestor i slová, aby zakvitli. A my učitelia spolu s nimi.

Anna FEJKOVÁ

AKTUÁLNE

Digitalizácia vzdelávacieho obsahu – Planéta vedomostí

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu (MŠVVaŠ) Slovenskej republiky zakúpilo digitálne učivo Planéta vedomostí, čím štartuje program digitalizácie vzdelávacieho obsahu pre slovenské základné a stredné školstvo. Projekt sa začína realizovať po tom, čo minister Dušan Čaplovič presadil zníženie kúpnej ceny, rozdelenie platieb na trojročné obdobie, odstránenie nedostatkov a aplikáciu kontrolného mechanizmu vrátane miliónového zádržného. Digitálny obsah Planéty vedomostí tvoria multimediálne spracované poznatky z matematiky, fyziky, chémie, biológie a prírodovedy, a to v slovenskom i anglickom jazyku. Každý z predmetov sa vzťahuje na príslušnú úroveň nášho vzdelávacieho systému, a teda poslúži komfortnej výučbe na základných a stredných školách a rovnako aj na gymnáziách.

„Som veľmi rád, že sa nám s dodávateľom podarilo nájsť dohodu, v rámci ktorej sme znížili kúpnu cenu o jeden milión eur na celkovú sumu 6,7 milióna eur. Tým sa však výhodnosť kúpy nekončí," konštatuje minister Dušan Čaplovič a ďalej dodáva: „S dodávateľom sme dohodli aj sankčné mechanizmy na odstránenie prípadných nedostatkov s tým, že pre každý predmet, ktorý je súčasťou Planéty vedomostí, bol vytvorený odborný tím garantov, teda uznávaných pedagogických kapacít, ktoré svojím menom a prácou ručia za neustále zdokonaľovanie učiva aj po didaktickej stránke."

Rezort školstva v tomto zmysle zriadi systém manažmentu kvality pri preberaní digitálneho vzdelávacieho obsahu, čo znamená, že kvalita zakúpeného obsahu v budúcnosti bude zaručená. „Na tento účel nám poslúži aj dohodnutý systém zádržného vo výške jeden milión eur. Táto čiastka tak bude dodávateľovi vyplatená až na záver, po odovzdaní kompletného vzdelávacieho obsahu v požadovanej kvalite," zdôrazňuje minister Dušan Čaplovič.

Pozitívom je, že prostredníctvom Planéty vedomostí sa obsah digitálneho učiva sprístupní nielen školám a domácnostiam, ale aj vydavateľstvám, ktoré vytvárajú učebnice, pracovné zošity a vzdelávacie materiály.

Podľa Dušana Čaplovič „zníženie ceny o jeden milión eur v praxi znamená, že cena na jedného žiaka vychádza na menej ako desať eur za všetkých päť predmetov, ktoré Planéta vedomostí obsahuje, pričom bude ďalej klesať s počtom žiakov, ktorí sa z nej budú učiť v ďalších rokoch".

Program digitalizácie vzdelávacieho obsahu bude pokračovať prostredníctvom národných projektov operačného programu Vzdelávanie, ktoré sú v procese prípravy a zverejnené na webovej stránke MŠVVaŠ SR. Viac informácií prinesieme v budúcom čísle UN. **(do)**

Štrajk učiteľov sa ešte neskončil

FINANCOVANIE ŠKOLSTVA

V uplynulých dňoch pokračovali rokovania o riešení ekonomického zabezpečenia školstva, raste platov v rezorte a financovaní výchovy a vzdelávania. Na viacerých miestach pokračovali prejavy nespokojnosti so súčasným stavom rôznou formou a prejavmi.

Vláda rozhodla, že učitelia aj nepedagogickí zamestnanci základných a stredných škôl majú dostať od januára o päť percent vyššie platy. Ďalšie peniaze sľubuje cez zmenu delenia normatívov, ktorú tiež schválila. Samosprávam prikázala posunúť školám všetky peniaze, ktoré im štát na mzdy pošle. Doteraz mohli desať percent zo sumy použiť inak.

Podľa prepočtov ministerstva financií zmena zabezpečí učiteľom rast platov o zhruba ďalšie dve percentá. Zo štátnej správy o hospodárení škôl za rok 2011 však vyplýva, že mestá a župy dali školám už vlani 99 percent financií určených na mzdy.

Odborový zväz pracovníkov školstva a vedy na Slovensku naďalej presadzuje, aby priemerný plat vysokoškolsky vzdelaného pedagóga bol minimálne 55 percent priemerného platu vysokoškolsky vzdelaného pracovníka v SR. Pre nepedagogických pracovníkov by sa mala platová tabuľka začínať minimálnou mzdou. Pre vysokoškolských pedagógov požadujú 1,7-násobok priemerného platu v národnom hospodárstve.

Súhlasí s tým, aby z časti normatívu určeného na mzdové prostriedky išlo na platy pedagogických zamestnancov celých 100 percent, a nie 90 percent ako doteraz. Súhlasí aj s tým, aby peniaze ušetrené prepúšťaním učiteľov išli predovšetkým na platy zamestnancov v školstve. Súhlasí aj s tým, aby peniaze získané z optimalizácie siete škôl išli na prevádzku ostatných škôl.

Inštitút verejného činiteľa zväz neodmieta, ale jeho zástupcovia žiadajú, aby ho predchádzala odborná diskusia. Tá má predchádzať aj prípadné prijatie definitívy, ktorú vláda ponúkla.

Školy najnovšie pristúpili k štafetovým protestným zhromaždeniam. Uskutočňujú sa v Prešove, Žiline, Košiciach, Bratislave a v Trenčíne. Štrajk bol prerušený, cez Vianoce protesty nebudú. „Je možné, v prípade nedohody, že protesty budú pokračovať aj v ďalšom roku," povedal predseda odborového zväzu Pavel Ondek.

Čo ponúkla vláda

- zvýšenie tarifných platov o päť percent
- celý normatív pôjde na platy učiteľov
- po 25 rokoch praxe a 55. roku života nebude možné učiteľa prepustiť
- peniaze ušetrené prepustením učiteľov v rokoch 2014 – 2016 pôjdu rovno na tarifné platy

Čo požadujú učitelia

- aby vláda každý rok pridala školstvu 0,3 percenta HDP
- aby platy v školách časom dosiahli 1,2- až 1,6-násobok priemerného platu v národnom hospodárstve
- budúcoročný rast taríf o desať percent

Pohľad z OECD

Učitelia na Slovensku by mali mať o polovicu vyššie platy, aj ich nízke zárobky totiž zapríčiňujú úpadok školstva na Slovensku. Vo svojej hodnotiacej správe to konštatuje Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Slovensko by podľa nej mohlo získať peniaze na učiteľské platy aj zoškrtaním zbytočných výdavkov. OECD vypočítala, že „elimináciou neefektívnosti" by vláda ušetrila prostriedky zodpovedajúce 0,4 percentám hrubého domáceho produktu (HDP). Na odporúčané zvýšenie platov učiteľov o polovicu by pritom podľa OECD bolo treba pol percenta HDP. Slabé platy podľa OECD prispievajú k poklesu kvality škôl a nedokážu prilákať šikovných ľudí. Ako príklad sa uvádza, že zhruba polovica angličtinárov je u nás nekvalifikovaná.

(red)

Multimediálne CD...

(dokončenie rozhovoru zo strany 1)

svoje prezentácie. Preto nechceme, aby si učitelia pri pozeraní tohto CD mysleli, že takto a jedine takto to má vyzerať, ale aby v tom videli inšpirácie. Inšpirácie považujem za veľmi dôležité na to, aby sa z učiteľa stal originálny učiteľ, a nie učiteľ, ktorý opakuje po druhom.

Roku 2008 sa už vo všetkých školách tvoril školský vzdelávací program. Kedy ste začali školiť učiteľov v základných školách?

Hneď ako sa začali tvoriť školské vzdelávacie programy, začali sme aj so vzdelávaním učiteľov základných škôl. V tomto urobil Štátny inštitút odborného vzdelávania rýchle a správne rozhodnutie. Len škoda, že sa naraz nedalo vzdelávať vo väčšom množstve. Zároveň sa začali aj práce na tlačenej podobe metodiky tvorby školských vzdelávacích programov a pripravovali sme koncepciu CD. To by malo byť praktickou pomôckou pre učiteľov – sú na ňom kapitoly spracované podľa metodiky a tie sú prepájané s ďalšími textami, ktoré dávajú námety, inšpirácie, ako sa komplexne pozerať na tvorbu školského vzdelávacieho programu a ako realizovať vzdelávanie. Pedagógovia teda majú k dispozícii metodiku s komentármi a podpornými materiálmi, ktoré sa pozerajú na vzdelávanie aj vážne, aj s určitým nadhľadom.

Môžete uviesť konkrétny príklad?

Tak napríklad na mieste, kde sa hovorí o metódach a formách vyučovania, sa učitelia dostanú k odkazu, prostredníctvom ktorého si môžu pozrieť konkrétne informácie o jednotlivých metódach vyučovania. Keď sa zaujímajú o podrobný scenár vyučovacej hodiny, na CD nájdu ukážky vyučovacej hodiny. Multimediálne CD sme zostavili tak, aby v ňom bolo veľa námetov, inšpirácií, „chuťoviek", čo by mohlo pomôcť učiteľovi v procese vzdelávania. Na druhej strane CD nie je „kuchárskou knihou". Ak by tam niekto hľadal striktné predpisy, ako má vyzerať školský vzdelávací program, asi ho sklameme, pretože my chceme mať originálneho učiteľa, nielen realizátora, ktorý urobí niečo, čo mu iný predpíše.

Metódy a formy vzdelávania v základných školách sa v zásade nelíšia od metód a foriem na vyšších úrovniach vzdelávania. Ako sa teda líši multimediálne CD pre základné školy od metodiky pre stredné odborné školy a gymnáziá?

Rozdiel je len v tom, akou formou so žiakmi pracovať. V základných školách je vhodnejšie používať hravé formy vzdelávania, a tak sme na multimediálny CD nosič zaradili aj články, ktoré učiteľov inšpirujú, ako viesť vyučovaciu hodinu „hravo". Ako napríklad na vlastivede pracovať s orientáciou žiaka v teréne, aby vedel spoznať jednotlivé miesta a lokality. Čím hravejšie budú k tomuto procesu pedagógovia pristupovať, tým zaujímavejšie bude vzdelávanie v základných školách.

Zaujíma nás, ako vyzerá vyučovacia hodina ťažiskových vyučovacích predmetov na základnej škole (ZŠ) – teda slovenského jazyka a literatúry a matematiky – vďaka už vypracovaným novým školským vzdelávacím programom. Sú na CD nosiči ukážky práce multiplikátorov, teda učiteľov ZŠ, ktorí absolvovali školenia, ako využívajú medzipredmetové vzťahy na spomínaných predmetoch?

CD pre základné školy pracuje aj s ukážkami medzipredmetových vzťahov. Napríklad prostredníctvom diela Ernesta Hemingwaya *Starec a more* je možné naučiť aj geografiu, biológiu či fyziku. Na CD sme sa však nevenovali jednotlivým predmetom, to nebol náš cieľ. Išlo nám skôr o to, ako inšpirovať učiteľov tímovo pracovať pri tvorbe vízie a cieľov školy. A od toho sa odrážajú stratégie vyučovania. Opäť je tu len inšpirácia – ako možno tvorivo a invenčne vzdelávať žiakov. Dôležité je, aby učiteľ dostal námet, ako byť originálny, každý sám potom nájde v praxi množstvo ďalších príkladov.

Mnohé základné školy sa vyprofilovali ešte pred reformou, známe boli a sú napríklad „zdravé školy". Premietlo sa pôvodné zameranie základných škôl do nových školských vzdelávacích programov v jednotlivých školách?

To, čo má spoločné každá škola, je uvedené v štátnom vzdelávacom programe a ten obsahuje aj základné požiadavky. V rámci štátneho vzdelávacieho programu je tiež vyčlenená disponibilná časť hodín, ktorú majú školy k dispozícii, aby pripravili obsah vzdelávania podľa toho, čo by pomohlo ich žiakom a zároveň v čom sa dokážu realizovať samotní učitelia. V tomto smere sa spomínané zameranie v mnohých základných školách premietlo do školského vzdelávacieho programu. Aj tu platí, že v rámci jednej školy môže byť viac zameraní, každá trieda môže byť iná, podľa toho, aké má škola ciele. Vznikali aj také školské vzdelávacie programy, ktoré boli zamerané na dramatickú výchovu, na umenie, na regionálnu výchovu. Tam, kde učitelia cítia, že je potrebné žiakov učiť spoznávať nielen svet, prostredie, v ktorom žijú, vznikli vyučovacie predmety ako regionálny dejepis, regionálna geografia, globálna výchova. Dôležité je, aby škola dokázala naplniť svoju víziu.

V základnej škole sa formuje vzťah k vyučovacím predmetom. Do akej miery pracuje vaša multimediálna metodika pre základné školy s osobnosťou učiteľa?

Jedna časť CD nosiča je venovaná klíme triedy, klíme školy, teda prostrediu, v ktorom žiaka vzdelávame, ale konkrétne osobnosťou pedagóga sa metodika nezaoberá. Zaujímavá je však časť venovaná tímovej práci, ktorú sme už spomenuli. Tu sme však ešte stále len na začiatku. Máme skúsenosti, že školský vzdelávací program na základných školách vypracúvajú riaditelia škôl len s niekoľkými pedagógmi. Postupne sa však aj toto mení.

Zaujíma nás ešte, aký priestor dostali rodičia. Uvažuje sa v metodike o tom, akými formami a metódami môžu prispieť k tvorbe nových školských vzdelávacích programov?

Áno, rodič sa môže zúčastňovať aj na rôznych projektoch školy, je to vítané. Takáto spolupráca je základom dobrého vzťahu medzi rodičom a učiteľom. Rodič môže ovplyvniť formy práce v základnej škole. Ak to dokáže škola využiť, je to polovica úspechu. Tomuto sa však na CD nevenujeme. Tu už nemôžeme rozhodovať, či to škola má, alebo nemá robiť, každá si to zvolí sama.

Beáta REPÍKOVÁ

ROZPOČET

O budúcnosti školstva v štátnom...

(dokončenie zo strany 1)

minister Dušan Čaplovič. Zároveň zdôraznil, že v rade budú pôsobiť osobnosti, a nie zástupcovia organizácií.

Podľa jeho slov ide o odborníkov, ktorí úspešne pôsobia v ekonomike, podnikaní, finančníctve či vo verejnej správe, a preto minister verí, že ich postoje budú reprezentatívne a ambiciózne a svojím aktívnym prístupom budú formovať moderný školský systém.

Výstupy z rokovaní budú následne predmetom rokovania školskej štvorpartity a napokon i Hospodárskej a sociálnej rady SR. Rada pre systémové zmeny v školstve má 11 členov. Predsedom je minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Štatút rady bol schválený na jej prvom rokovaní.

Zoznam členov Rady pre systémové zmeny v školstve

Andrej Barborka,
Študentská rada stredných škôl SR

Doc. RNDr. Beáta Brestenská, PhD.,
Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave

Mgr. Ing. Martin Filko, MSc.,
Inštitút finančnej politiky MF SR

PhDr. Peter Goliaš,
INEKO

Doc. PaedDr. Ondrej Kaščák, PhD.,
Centrum pedagogického výskumu SAV

Mgr. Branislav Kleskeň, MBA,
manažérsky poradca v oblasti vzdelávania

Ing. Martin Maták,
Odborový zväz pracovníkov školstva a vedy na Slovensku

Ing. Miroslav Maxon, CSc.,
Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora

Ing. Milan Muška,
Združenie miest a obcí Slovenska

Mgr. Ing. Michal Páleník, PhD.,
Inštitút zamestnanosti

Mgr. Katarína Stoláriková,
Študentská rada vysokých škôl SR

(ms)

UČITEĽSKÉ NOVINY

Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní

Vydáva Štátny inštitút odborného vzdelávania.
Adresa vydavateľa: Bellova 54/a,
833 63 Bratislava, IČO: 17314852

Učiteľské noviny vychádzajú ako súčasť národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*.

Adresa na doručovanie pošty:
Vydavateľstvo Parentes
P. O. Box 17, 902 01 Pezinok
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Šéfredaktor:
PhDr. Ľubomír Pajtinka, PhD.,
tel.: + 421 904 700 570,
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Redakčný tím:
Prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.,
e-mail: zelina@fedu.uniba.sk
Dušan Mikolaj,
e-mail: dusanmikolaj@gmail.com
Mgr. Milan Soukup,
e-mail: mgr.milan.soukup@gmail.com
Ľudovít Pomichal,
e-mail: ludo@pomichal.sk
Mgr. Tomáš Mikolaj,
e-mail: mykolight@gmail.com

Fotoreportér: PhDr. Ján Súkup,
e-mail: sukup@stonline.sk

Design: Branislav Malík, ARTWORK

Nevyžiadané rukopisy nevraciame.

Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať v rukopise potrebné štylistické, jazykové a ďalšie úpravy, ako aj rozhodnúť o jeho nezaradení. Redakcia sa nemusí stotožňovať s obsahom príspevkov.

Tlač: Versus, a. s., Moskovská 4, 811 08 Bratislava, prevádzka Pribinova 21, 819 46 Bratislava

Vydávanie Učiteľských novín finančne podporuje Európsky sociálny fond.

Učiteľské noviny sa distribuujú zadarmo.
Zadané do tlače 20. 12. 2012.

EV 2461/08

Europrojekty menia naše školy

ASFEU

Agentúra Ministerstva školstva SR pre štrukturálne fondy EÚ

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

Všetky stredné školy mimo Bratislavského kraja majú možnosť premeniť svoje tradičné školy na moderné. Operačný program Vzdelávanie uzatvára tento rok výzva vo výške 10 miliónov eur, ktorú Agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ (ASFEU) vyhlásila 30. novembra 2012. Výzva z opatrenia Premena tradičnej školy na modernú je finančne podporená z Európskeho sociálneho fondu. Do polovice februára majú stredné školy príležitosť pripravovať projekty a predkladať žiadosti o nenávratný finančný príspevok súvisiace s modernizáciou vzdelávania. *„Ako napovedá už samotný názov výzvy* Moderná stredná škola*, ide o premenu tradičnej školy na modernú v širšom zmysle. Týka sa predovšetkým inovácie obsahu a metód výučby, nových didaktických prostriedkov, ďalšieho vzdelávania pedagógov, realizácie kariérneho poradenstva na stredných školách, ale napríklad aj zriadenia chemického laboratória. Cieľom opatrenia je najmä skvalitnenie vzdelávania pre potreby trhu práce vo vedomostnej spoločnosti, ktoré zároveň nadväzuje na programové vyhlásenie vlády na najbližšie štyri roky,“* uviedla Iveta Kopasová, generálna riaditeľka ASFEU.

V predchádzajúcich vydaniach UN sme vám predstavili niektoré úspešne realizované projekty, v tomto čísle sa dočítate o tých, ktoré pochádzajú zo spomínaného opatrenia. Projekty finančne podporené zo štrukturálnych fondov sú dôkazom toho, ako sa z (ne)tradičných škôl stali moderné.

Moderným vzdelávaním do Európy

Gymnázium Janka Jesenského v Bánovciach nad Bebravou vykročilo za moderným vzdelávaním do Európy v októbri 2009. V rámci svojho projektu za viac ako 127-tisíc eur škola vytvorila vzdelávací program založený na inovatívnych formách a metódach výučby. Jeho realizácia priniesla žiakom a pedagógom mnoho pozitív. Novozavedený predmet ekológia sa stal súčasťou života žiakov nielen v škole, ale aj mimo nej. Vytvorením potrebných učebných textov na tento predmet sa zvýšilo povedomie žiakov v environmentálnych otázkach a medzipredmetové vyučovanie v škole prispelo vzájomným prepojením informácií z jednotlivých predmetov k uľahčeniu štúdia žiakom. Odborné zručnosti prostredníctvom rôznych školení získali aj pedagógovia. Projekt prispel aj k modernizácii informačno-komunikačných technológií v škole a k vytvoreniu vlastných študijných materiálov, ktoré sa stanú základom výučby v ďalších rokoch.

Moderné vzdelávanie tretieho tisícročia v oblasti obchodu a služieb

Stredná odborná škola obchodu a služieb v Martine zmenila projektom za takmer 116-tisíc eur tradičné formy vyučovania na moderné, využívajúc najnovšie poznatky v oblasti pedagogiky. Prostredníctvom viacerých aktivít projektu sa študenti dostali k novým technológiám vo výučbe, ktoré im a majstrom premenili praktické vyučovanie. V rámci aktivity *Gastronómia tretieho tisícročia* sa žiaci stretli s tzv. ukážkovým učením gastronomických predmetov, spoznali nové svetové trendy pri príprave a využití vyrezávaných dekorácií a pripravili jedlá z medzinárodnej kuchyne. S ďalšou aktivitou, ktorá

odráža nároky modernej vzdelanostnej spoločnosti, sa študenti stretli na hodinách etickej výchovy, občianskej náuky, dejepisu či ekológie. Jej cieľom bolo rozvíjať etické hodnoty človeka, spoznávať seba, druhých, rešpektovať ľudské práva a okolitý svet.

Úspešné projekty, ktoré už teraz menia vzdelávanie, vám radi predstavíme aj v ďalších vydaniach Učiteľských novín. ASFEU privíta vaše spontánne informácie o výsledkoch a úspechoch projektov realizovaných z operačného programu Vzdelávanie, ktoré sa vám podarilo dosiahnuť a o ktoré sa vaša škola chce podeliť, prostredníctvom opv@asfeu.sk. V novom roku 2013 želáme všetkým prijímateľom veľa úspechov pri realizácii ich projektov.

Odbor informovania a publicity
www.asfeu.sk

ŠPORT

V zdravom tele zdravý duch

„Bez duševného zdravia nie je človek ani telesne zdravý, a platí to aj naopak.“ Slová vychádzajúce z úst našej pani učiteľky oslovili nielen mňa. Určite aj tento názor inšpiroval našu Základnú školu v Kračúnovciach k tomu, aby opäť pripravila pre žiakov deň plný zábavy a najmä deň bez stresu. Zobúdzať sa do slnečného októbrového piatka isto potešilo všetkých našich žiakov. Počasie sa na nás usmialo a slnko vyšlo v plnej kráse, čím prispelo k dokonalosti tohto dňa. Hlavnou prioritou dňa sa stali slová: „Radšej športuj ako droguj!“ Preto sa Deň duševného zdravia dá nazvať aj dňom športu.

Starým známym priateľom v športe je futbal, pri ktorom si mohli chlapci vymeniť svoje skúsenosti a tiež sa priučiť rôznym trikom. Taktiež dievčatá si mohli zmerať sily a výdrž pri minifutbale, ohybnosť pri vybíjanej. Pri tom všetkom nás podporovala známa hudba – najmä hity tohto leta.

Mňa ako žiačku deviateho ročníka veľmi teší, že Deň duševného zdravia je na našej škole tradíciou. Dúfam, že nie som sama, ktorej z takýchto dní ostávajú spomienky, za ktoré by som veľmi chcela poďakovať organizátorom. V mene všetkých im patrí jedno veľké ďakujem!

A ešte by som vám všetkým na záver niečo odkázala: Urobte niečo pre svoje duševné zdravie, ale aj duševné zdravie všetkých okolo vás. Usmievajte sa! Pamätajte na to, že nik nepotrebuje váš úsmev tak ako ten, kto ho nemôže dať.

Klára CHOVANCOVÁ, 9. B,
PaedDr. Martina ONUFEROVÁ

Prvý ročník IQáčika úspešný

TEST INTELEKTU

Noc z 15. na 16. novembra bola pre žiakov 4. B, 5. C a 9. C, tried pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním, nezabudnuteľná. Zaujímavá akcia pod názvom IQáčik, ktorá sa na našej škole uskutočnila po prvýkrát, umožnila takmer štyridsiatke žiakov vymeniť pohodlie domácich postelí za netradičný nočný pobyt v škole. Už názov akcie naznačoval, že čas, ktorý v škole strávia, bude nielen o zábave a napätí, ale aj o testovaní ich intelektu. A to bol prvý bod bohatého programu. Úlohy zamerané na otestovanie všeobecnej inteligencie aj logického myslenia, napriek počiatočným obavám a pokročilému času, primali žiakov k sústredenému uvažovaniu a napokon aj úspešnému vypracovaniu úloh. Konečné bodové rozdiely boli veľmi tesné, o čom svedčia aj výsledky – na treťom mieste sa umiestnili až piati žiaci. V „dueli“ o prvé a druhé miesto sa stretli dve žiačky piateho ročníka, ktoré dosiahli v testovaní rovnaký počet bodov. Druhé miesto po „ťažkom“ boji zostalo na Kláru Breceljovú, víťazkou prvého ročníka IQáčika sa stala Nina Mizeráková. Po rozdaní odmien víťazom aj ostatným zúčastneným nasledovala veľmi zaujímavá časť programu spojená s pozorovaním nočnej oblohy ďalekohľadom a krátkou prednáškou z astronómie pod vedením rodiča zo 4. B pána Fedorka o „nekonečnosti“ kozmu, slávnych ľuďoch, ktorých mená sa spájajú s astronómiou. Pozreli sme si tiež zaujímavé snímky zachytené Hubblovým vesmírnym teleskopom, ktorý na obežnú dráhu roku 1990 vyniesol raketoplán Discovery. Po preskúmaní nekonečného vesmíru nasledovalo utíšenie „nekonečného“ hladu

obľúbeným druhom jedla – pizzou. Chutnou večerou sa však naša noc ešte nekončila. Návštevu jazykového laboratória v „nočnej“ škole vystriedalo filmové predstavenie a tí mladší sa dočkali aj rozprávky na dobrú noc, ktorú im prišla prečítať spisovateľka Alžbeta Verešpejová.

Večierka síce nebola v obvyklom čase, na aký sú žiaci zvyknutí doma, ale zážitky z „nočného pobytu“ prekonali aj únavu nasledujúceho predpoludnia.

Úspech, s akým sa táto akcia stretla u žiakov, povzbudzuje do toho, aby sa stala tradíciou, a my sa už teraz tešíme na jej druhý ročník, v ktorom budú mať možnosť zmerať si svoje intelektové „sily“ aj iní žiaci našej školy.

Viac informácií o priebehu akcie nájdete na www.nadanedieta.sk.

Mgr. Ingrid STORINSKÁ,
ZŠ na Šmeralovej ul. v Prešove

KNIHY

Deň knižníc v Zalužiciach

Pri príležitosti Dňa školských knižníc Základná škola s materskou školou Zalužice v spolupráci so Zemplínskou knižnicou Gorazda Zvonického v Michalovciach usporiadala veľmi pekné a vydarené stretnutie – besedu so spisovateľom Milanom Chomom.

Svojho rodáka si škola uctila kultúrnym programom, príhovorom starostu obce, ale aj zvedavými očami všetkých jeho poslucháčov – žiakov 4. až 9. ročníka zalužickej školy.

Mgr. Milan Choma je rodákom zo Zalužíc, prežil tu celé svoje detstvo a mladosť, od roku 1983 pôsobí ako učiteľ na Strednej odbornej škole v Kežmarku. Je nielen vynikajúcim učiteľom, ale aj šíriteľom osvety a kultúry. Vedie študentské vedecké divadielko Schola Humanitas a organizuje kultúrne podujatia pod názvom Tatranské večery. Vydal významné publikácie náučného charakteru, ako napr. *Dr. Alexander* alebo *Jozef Maximilián Petzval*, inicioval a realizoval odhalenie pamätných tabúľ osobnostiam vedy, techniky a školstva v Kežmarku.

So všetkými týmito aktivitami, ale aj so svojou tvorbou a zaujímavou prácou na príprave svojich diel oboznámil žiakov a pedagógov školy. Priniesol množstvo diapozitívov, ktoré poslucháčom premietal a prezentoval tak pútavo, že navnadil celú základnú školu na výlety do Vysokých Tatier. Beseda mala veľký úspech, o čom svedčilo aj množstvo otázok, ktorými deti „bombardovali“ pána spisovateľa. Na záver im sľúbil, že po dokončení svojej novej knihy do Zalužíc určite ešte zavíta.

Ing. Jana KUNDEROVÁ

Vinárom roka je riaditeľ vinárskej školy z Modry

OCENENIE

V Palugayovom paláci, zariadení Ministerstva zahraničných vecí SR, sa v uplynulých dňoch za účasti prezidenta SR Ivana Gašparoviča, ministra zahraničných vecí SR Miroslava Lajčáka a slovenskej vinohradníckej a vinárskej elity uskutočnilo vyhlásenie výsledkov najvýznamnejšej osobnosti vinárstva za rok 2012.

Stal sa ňou Mgr. Slavomír Zoch, riaditeľ Strednej odbornej školy vinársko-ovocinárskej v Modre. Najvyššie ocenenie Zväzu výrobcov hrozna a vína na Slovensku sa dostalo do rúk riaditeľa, ktorý už od roku 1991 vedie jednu z najlepších stredných odborných škôl na Slovensku. Za tento čas bol z jeho iniciatívy zrekonštruovaný areál školy, znovuzriadili sa priestory na odbornú prax, vybudovala sa prístavba školy na odborné učebne, zrekonštruovaný bol školský internát, kotolňa školy, telocvičňa, školská jedáleň a obnovil sa pôdny fond na odbornú prax a automobilový park školy. V škole sa zaviedli študijné odbory prepájajúce školu ešte viac s praxou. Rozšírila sa spolupráca a odborná prax so zahraničím, najmä s Rakúskom a Českom, ale modranskí študenti chodia aj na stáže do Spojených štátov amerických. Absolventov dnes nájdete na kľúčových pozíciách vinárstva a vinohradníctva po celom Slovensku, ale aj v zahraničí, a, samozrejme, z ich radov vzišlo aj mnoho vinohradníkov a vinárov z Pezinka a okolia. Mimochodom, absolventom modranskej školy je aj hovorca prezidenta Marek Trubač.

Vinárovi roka 2012 Slavomírovi Zochovi (vpravo) zablahoželali k oceneniu aj prezident republiky Ivan Gašparovič a minister zahraničných vecí SR Miroslav Lajčák.

Ľubomír PAJTINKA

Sv. Cyril a Metod v stredoškolskom literárnom vzdelávaní

HISTÓRIA

Nitriansky diecézny biskup Mons. Viliam Judák na začiatku tretieho tisícročia uviedol o našich dejinách toto zásadné poznanie: *„Význam i zmysel kresťanstva si už dávno naši predkovia zhrnuli do pojmu* dedičstvo otcov, *čiže do cyrilo-metodského kultu, ktorý nikdy neprestal pôsobiť v našich dejinách, ale tu žil a účinkoval ako živá sila viery, udržiavajúca nás v ťažkých časoch našich dejinných osudov.“* (2001)

V súčasnom, druhom desaťročí 21. storočia, keď takmer vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti dochádza k zrýchľovaniu poznania, sa aktivizuje aj proces poznávania a hodnotenia našej minulosti. Pri pohľade na kultúrne hodnoty vytvorené našimi predkami v jednotlivých historických obdobiach sa ukazuje osobitne aktuálna aj potreba vyzdvihnúť trvalé hodnoty vedúce k našej súčasnosti. Pritom, ako zdôraznil Vincent Šabík, *„minulosť musí kultúra (kriticky) spracúvať, reflektovať, chápať, analyzovať chyby, omyly a nedostatky, zhodnotiť zisky a zanedbania“* (2001). Po spoločensko-politických zmenách z rozhrania 80. a 90. rokov 20. storočia by sa zmysluplne mali sprístupňovať aj hodnoty z úsvitu našich národných dejín. Preambula Ústavy SR zdôrazňuje cyrilo-metodský odkaz formuláciou *„v zmysle cyrilo-metodského dedičstva a historického odkazu Veľkej Moravy“*. Tento sa však kultúrno-politicky, výskumne a publicisticky stále nedoceňuje. Ani médiá v tomto ohľade dôsledne neplnia svoju výchovnú a vzdelávaciu funkciu. Tento deficit je zrejmý aj vo výchovno-vzdelávacom procese, najmä v literárnom, ako aj v dejepisnom vzdelávaní. Stále v ňom pretrvávajú konvenčné informácie o cyrilo-metodskej misii na Veľkej Morave bez priblíženia a výchovného využitia tejto dejinotvornej tradície.

Keď sa tradované hodnoty z minulosti popierajú, *„zauzľuje sa tým kontinuita a nastáva ruptúra vývinu, resp. jeho blokáda. Bez tradície je kultúra neúplná, ba vlastne sa ani nemôže vytvárať, pretože tradíciou je sám kultúrnotvorný proces.“* (prof. Peter Liba, 1991) Pritom práve cyrilo-metodská myšlienka a spomienka na Veľkú Moravu sa vinú dejinami slovenského národa ako zlatá niť. O túto ideu sa naši predkovia opierali najmä vtedy, keď na náš národ doľahli ťažké časy. Pramene z čias Veľkej Moravy v podobe spomínaného cyrilo-metodského kultu už 150 rokov reflektuje aj školské literárne vzdelávanie na slovenských stredných školách prostredníctvom učebných textov a úryvkov zo zachovaných literárnohistorických pamiatok. Tieto pramene v čítankách a učebniciach literatúry boli sprístupňované v celom rade pokolení. Jednotlivé generácie v nich získavali svoju predstavu o kontinuite národného vývinu, aby sa mohli orientovať v plynúcom čase národných dejín. Čo slovenskí historici, archeológovia, jazykovedci, ale i teológovia odkryli zo slovenskej histórie od príchodu sv. Konštantína-Cyrila a sv. Metoda na naše územie, to slovenskí pedagógovia prostredníctvom čítaniek umeleckých textov a učebníc literatúry od matičného obdobia a prvých slovenských gymnázií uplatňujú až do prítomnosti.

„Svoj vlastný národ znať“

Už pri slávnostnom otváraní prvého školského roka na Slovenskom evanjelickom a. v. patronátnom gymnáziu v Revúcej dňa 16. septembra 1862 jeho prvý správca a profesor August Horislav Škultéty (1819 – 1892) vo svojej inauguračnej reči zdôraznil význam tradície v národnom živote a v školskom vzdelávaní, ako aj jej neustáleho upevňovania v mladej generácii v snahe o udržiavanie trvalých, najmä duchovných hodnôt, ktoré zjednocujú národný kolektív vo vzájomnej svornosti: *„Ale pri takomto všeobecnom vzdelaní škola naša vychovávať má i v duchu národnom. Človečenstvo rozčlánkované je na rozličné národy. Každý národ má svoju zvláštnu povahu, svoju reč, svoje mravy a zvyky, svoju minulosť i prítomnosť i svoj úkol, ktorý v budúcnosti previesť má. Na všetko toto ohľad treba vziať, ak sa mládež pre svoj národ a národ pre človečenstvo náležite vychovávať má. Doteraz, bohužiaľ, mládež naša skorej sa trebas čomu inšiemu učila ako tomu svoj vlastní národ znať. Preto niediv, že žiadon na svete národ nepočitoval toľko odrodilých synov ako náš slovenský národ! Škola naša inakších synov chce vychovávať národu. Tu sa jasneživo predstrieť má mládeži; ako náš holubičí národ od vystúpenia svojho na divadle sveta dejstvoval, aby videla, že sa za slávnych predkov svojich a za reč po nich zdedenú nemá čo hanbiť. Oboznámiť sa má i s prednosťami a dobrými vlastnosťmi i s chybami a nedostatkami našími, aby, keď do života vstúpi, vedela: kde čo ďalej ušlechťovať a kde čo treba napravovať, odstraňovať, vykoreňovať. A nielen aby to videla a vedela, ale aby to aj chcela: musí sa v duši mládeže rozohrievať cit lásky k národu, aby si to za najsladšiu radosť a cieľ života pokladala, posvätiť sa biednemu, opustenému, potupenému národu, neľutujúc k tomu obetovať svoj čas, sily, majetok i pohodlia. – Oj, nech sa len poštestí vypraviť na národa roľu dedičnú takýchto za blaho jeho celou dušou zaujatých delníkov: hneď to živejšie, krásnejšie počne vyzerať na milom Slovensku a Tatry naše zakvitnú novým, utešeným, dosiaľ nevídaným kvetom!“* (1889)

Nielen na tomto prvom slovenskom gymnáziu, ale aj na ďalších (v Banskej Bystrici, Martine, Kláštore pod Znievom) sa profesori usilovali žiakov oboznámiť s významnými počinmi našich predkov pre slovenský národ. Dialo sa tak najmä na vyučovacích hodinách slovenského jazyka a dejepisu. Veľkú zásluhu na sprístupňovaní odkazu sv. Cyrila a Metoda mali najmä ukážky z vtedy dostupných literárnych prameňov, ktoré do *Slovenskej čítanky pre nižšie gymnasia. Diel I.* (1864; druhé, opravené vydanie 1866) a do *Slovenskej čítanky. Diel II.* (1865) zaradil jej autor, banskobystrický profesor Emil Černý.

V *Slovenskej čítanke. Diel I.* sa nachádza *Životopis sv. Cyrilla a Methoda* (s. 41 – 43) od Jána Hollého. Ján Hollý ako najvýznamnejší bernolákovský básnik podstatne prispel k popularizácii cyrilo-metodskej myšlienky, a tak organickou súčasťou jeho rozsiahleho básnického diela sa stal aj *Životopis swatích Cirilla a Metoda, slovenských blahozwestow* (Budín 1835). Autor mal množstvo informácií o sv. Cyrilovi a Metodovi zo súdobých prác, ktoré vedel primerane interpretovať. Z ukážky sa vtedajší študenti dozvedeli podstatné informácie o misii Konštantína a Metoda na Veľkej Morave, o ich konkrétnych skutkoch, o ich návšteve u pápeža v Ríme a v závere sa dočítali, že *„reč staroslovanská, do ktorej sv. Cyrill a Method preložili písmo sväté, ináč cirkevnou rečená, nebola matkou všetkých ostatních slovanských nárečí, ale len sestrou ak, jako sú teraz reč ruská, srbsko-chorvátska, slovinská, novobulharská, naša slovenská, česká, poľská, lužicko-srbská jedna druhej sestrami jednoho jazyka slovanského. Bola ona nárečím starobulharským, jakým sa hovorilo v deviatom storočí na pravom brehu Dunajskom od Bielohradu k východu po Čierne More, k západu po Adriatické More, a k poludniu od Dunaja k mestu Solúnu, kde jakožto v rodisku svojom naučili sa sv. Cyrill s Methodom onomu jazyku. Reč táto bola už za pohanských čias veľmi vzdelaná, keď sa dalo písmo sväté do nej tak výborne preložiť, že preloženie to prevyšuje francúzsky a nemecký prieklad. Je to spolu dôkazom, že národ, ktorý jej užíval, nebol divoký a barbarský, ale už za pohanstva svôjho mravný a vzdelaný.“* (Černý, 1866, s. 43) Do tohto dielu E. Černý zaradil aj v súčasnosti málo známu báseň *Na deň sv. Cyrilla a Methoda* (s. 43 – 44) od Miloslava Pohronského. Do druhého dielu *Slovenskej čítanky* zaradil ukážky z práce Jozefa Miloslava Hurbana *Počiatky literatúry slovanskej vôbec a slovenskej zvlášte* (s. 263 – 272), v ktorej sa nachádza aj zmienka o príchode Cyrila a Metoda roku 863 na Veľkú Moravu, o obhajobe svojho učenia v Ríme u pápeža Jána VIII., ktorý *„menuje Konštantína pôvodcom slovanského písma“* (s. 266). Jozef Miloslav Hurban v texte uvádza, že *„na veliký zaiste pokrok ducha ukazuje preklad písem svätých do slovenčiny, ktorý sa prostotou pôvodnému textu k boku postaviť môže, ta plnosť slohu, ta bohatosť slov a foriem, ta krása živá tejto svätej reči staroslovanskej“* (1865, s. 267). V čítanke sa nachádza aj práca Ctiboha Zocha *Obraz Slovenska v IX-tom storočí* (s. 217 – 228), v ktorej sú ešte podrobnejšie informácie o misii *„požehnaných, blahorečených mužov a vlastných bratov“*, sv. Konštantína-Cyrila a Metoda, *„ktorí jako jasné hviezdy pokoja sa zjavili nad búrlivým kráľovstvom zemským, jako keby po predku Slovákom boli priniesli nebeskú náhradu za skoro utratené byť majúce kráľovstvo zemské. Bolo to božské vnuknutie, že títo slávni mužovia v ty najbúrlivejšie časy k nám s evanjeliom pokoja nebeského zavítali.“* (s. 224 – 225) Prostredníctvom týchto Černého čítaniek sa tak vtedajší gymnazisti dozvedeli množstvo informácií o pôsobení Cyrila a Metoda na Veľkej Morave, o ich významných počinoch. Samozrejme, na úrovni vtedajšieho poznania o situácii v deviatom storočí na našom území.

„Prvá doba literatúry slovenskej“

Emil Černý mal v pláne vytvoriť aj učebnicu literatúry spracovanú na literárnohistorickom základe v podobe čítanky pre vyššie gymnaziálne triedy (od piatej po ôsmu gymnaziálnu triedu). Chcel tak urobiť na podnety Výboru Matice slovenskej (zo dňa 22. septembra 1863 a 2. augusta 1864), ktorý ustanovil aj komisiu na zostavenie *„Výboru z literatúry slovenskej“*. Hlavným cieľom takto zostavenej čítanky mal byť výber ukážok z poézie a prózy od *„najstaršieho písomníctva slovanského“* do 60. rokov 19. storočia. Emil Černý ako člen spomínanej komisie navrhol rozdeliť *„Výbor z literatúry slovenskej“* na niekoľko literárnohistorických období, ktoré zaradil do štyroch základných oddielov – *„... deje písomníctva slovenského dajú sa k vôli stručnému priehľadu na štyri doby rozvrhnúť: Doba prvá od najstarších zpráv o duševnom živote starých Slavianov vôbec a Slovákov osobitne až do pádu državy Veľkomoravskej (r. 907.), čili do storočia X. Doba druhá siaha od pádu državy Veľkomoravskej (r. 907.) a následkom toho nastalého hlivenia národného Slovákov až po vystúpenie Husovo. Doba tretia číta sa od spomänutého prisťahovania a osadenia Husítov českomoravských na Slovensku a ujatia sa tuná jazyka českého. Doba štvrtá siaha od prvopočiatkov užívania nárečia slovenského čo spisovnej reči Slovákov na začiatku storočia XVIII. až po dni naše.“* Návrh publikoval v Pešťbudínskych vedomostiach (1864, č. 90, 91) a zaradil ho aj do „svojej“ čítanky, druhého dielu (1865). Svojou koncepciou periodizácie dejín slovenskej literatúry prekonal dovtedajšie vnímanie dejín literatúry len ako súhrnu dát o literárnych dielach a ich autoroch, pričom v duchu novších pohľadov od začiatku romantizmu presadzoval pohľad na význam slovesného umenia v porozumení jednotlivým vývinovým procesom literatúry ukotvenej v istom historickom období, čiže jej pôsobenie bolo ovplyvňované aj mimoliterárnymi javmi, napr. spoločensko-politickou atmosférou a pod. Pre naše úvahy o reflexii cyrilo-metodského odkazu v literárnom vzdelávaní je zaujímavý jeho návrh z prvého dielu *„Výboru...“*, v ktorom *„Prvú dobu literatúry slovenskej“* delí na dve obdobia: pohanské, ktoré siaha až do príchodu Cyrila a Metoda r. 863, a obdobie kresťanské, od príchodu Cyrila a Metoda až do zániku Veľkej Moravy. Toto obdobie je podľa neho tvorené *„literatúrou cirkevno-staroslavianskou“*, preto navrhoval *„tu podať: 1) Obrazec azbuky glagolskej, cyrillskej; 2) Dve panonské legendy staroslav. o sv. Cyrillovi a Methodovi z 9. stor.; 3) Pieseň cirkevná ‚Hospodine pomilujny‘, buď samými apoštolmi slov, alebo prvými ich nástupníky složená.“* Tento Černého zámer vytvorenia čítanky, v ktorej by ukážky boli vybrané z literárnych diel v jednotlivých literárnohistorických obdobiach, sa napokon nerealizoval.

Koncom šesťdesiatych rokov 19. storočia vypracoval ďalší profesor banskobystrického gymnázia Jozef Loos *Slovenskú čítanku pre gymnáziá* (Pešť 1869), ktorá mala nahradiť čítanku Emila Černého. Plnila však už iné poslanie, ako si pôvodne slovenskí profesori vytýčili. Mala nahradiť pokrokovú a vlastenecky zameranú čítanku Emila Černého. A hoci jej autor veľa prebral z Černého čítanky, predsa len nedosahovala jej úroveň, preto sa na našich stredných školách veľmi neujala. Malo to aj svoje politické pozadie, lebo Emil Černý sa stal jedným z nežiaducich profesorov na gymnáziu. Z uvedeného potom vyplýva, že v čítanke nenachádzame ukážky, ktoré by reflektovali činnosť sv. Cyrila a Metoda na Veľkej Morave.

Na revúckom gymnáziu sa študenti v najvyšších ročníkoch dozvedeli o činnosti sv. Cyrila a Metoda aj na základe chronologického princípu z prednášok profesorov Gustáva Lojka a A. H. Škultétyho, ktorí učili dejiny česko-slovenskej literatúry.

Tisícročný odkaz

Cyrilo-metodské jubileum roku 1863 podnietilo aj profesorov gymnázia a gymnaziálne študentstvo pripomenúť si odkaz sv. Cyrila a Metoda organizovaním rôznych podujatí. Prostredníctvom nich sa do vedomia dospievajúcich chlapcov vnášala cyrilo-metodská myšlienka napr. aj v podobe nevyhnutnosti osvojovať si poznatky autenticky v materinskom jazyku. A. H. Škultéty o podujatí zanechal svedectvo vo svojich *Pamätiach...* (1889): *„Gymnasium 1000-ročnú pamiatku pokresťanenia národa nášho kroz bl. p. apoštolov Cyrilla a Methoda (...) vo spojení s cirkvou veľkorevúckou, v prítomnosti četných patronov s vďačným srdcom zasvätilo túto*

pamätnú udalosť dňa 1. novembra 1863, pri čom zo strany gymnasia povedal reč A. H. Škultéty, žiactvo ale tu po prvý raz štvorhlasne spievalo.“ (1889, s. 32)

Aj na katolíckom gymnáziu v Banskej Bystrici si dôstojne uctili 1000. výročie príchodu Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu, a to najmä zásluhou banskobystrického biskupa a prvého predsedu Matice slovenskej Štefana Moysesa, ktorý rozšíril cyrilo-metodskú tradíciu medzi pospolitý ľud.

V „matičnom období“ slovenské gymnáziá teda upevňovali v študentoch národné povedomie aj približovaním cyrilo-metodského odkazu. Motivovali svoju činnosť najmä prostredníctvom ukážok z tvorby autorov 19. storočia. Žiaľ, ich úspešne sa rozvíjajúce pôsobenie bolo násilne zastavené zrušením slovenských stredných škôl, ako aj činnosti národnej ustanovizne – Matice slovenskej – v polovici 70. rokov 19. storočia.

Prvorepublikové súvislosti

Vznikom Československej republiky (1918) sa cyrilo-metodská tradícia previazala s oficiálnou ideológiu prvej republiky – ideológiou čechoslovakizmu. V novom štátnom útvare došlo k obnoveniu slovenských stredných škôl. Cieľ, obsah a metódy výchovy a vyučovania na slovenských stredných školách boli na Slovensku rovnaké ako v českých krajinách. V tomto období postupne vychádzali aj nové učebnice pre slovenské gymnáziá a odborné školy, ktoré autori vydávali v češtine, pričom niektoré boli prekladané do slovenčiny. Podstatná časť vyučovania na slovenských stredných školách však ovplyvňovala spomínaná ideológia čechoslovakizmu. Do vyučovania sa zavádzal termín „jazyk československý“. To malo za následok, že sa v sledovanom období pre hlbšie poznávanie cyrilo-metodského kultúrneho diela na školách veľa neurobilo. V učebniciach literatúry a v čítankách boli len veľmi stručné informácie o pôsobení solúnskych bratov, napr. o ich zostavení prvého slovanského písma (hlaholiky) a o založení staroslovienskeho jazyka, avšak bez náležitého zhodnotenia. Napríklad v učebnici *Stručné dějiny československé literatury pro vyšší třídy škol středních* (schváleno výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 10. března 1934 jako učebnice pro střední školy) sa v rámci periodizácie uvádza, že *„česká literatura písemná vzniká u nás teprve s křesťanstvím. (...) Křesťanství východní přinesli do Velké Moravy za Rastislava (r. 863) bratří Konstantin a Metoděj, Řekové ze Soluně, znalí makedonského nářečí bulharského. Toto nářečí učinili jazykem bohoslužebným. Konstantin pro ně upravil z řecké malé abecedy písmo (hlaholice) a s bratrem překládali z řečtiny nejdůležitejší částí Písma do této slovanštiny. Asi za 50 let po hlaholice vznikla cyrilice ze znaků řecké abecedy velké, která – obměňována – zůstala dosud písmem ruským, srbským a bulharským. Překlady obou věrozvěstů se nedochovaly; literární památky, psané tímto jazykem („staroslověnština“, „stará církevní slovanština“) a dochované nejčastěji v zlomcích, jsou původu pozdějšího; byly to knihy litergické nebo legendy.“* (Kotrč – Kotalík, 1934) Zaujímavosťou je, že táto stredoškolská učebnica určená pre študentov v Čechách i na Slovensku sa pri najstaršom období zmieňuje iba o českej literatúre. V súvislosti so slovenskou literatúrou je len zmienka, že *„ani na Slovensku se nám nic nezachovalo“* z prekladových a pôvodných literárnych pamiatok staroslovienskeho obdobia.

Takéto medzery v školskom literárnom vzdelávaní sa potom vo verejnom živote odstraňovali inými spôsobmi. Napríklad roku 1933 vyšiel slovenský preklad diela *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda* od jazykovedca Jána Stanislava. Veľkomoravská tradícia sa počas prvej Československej republiky prejavovala aj v umeleckej literatúre, napr. v tvorbe P. O. Hviezdoslava, Ladislava Nádaši-Jégého a dramatika Ivana Stodolu.

V období prvej Slovenskej republiky, resp. Slovenského štátu (1939 – 1945), je v učebniciach literatúry učebný text o činnosti sv. Cyrila a Metoda na Veľkej Morave už obsiahlejší. V čítankách sú ukážky jednak zo zachovaných literárnych pamiatok z obdobia Veľkej Moravy, jednak z vedeckého výskumu po prvej svetovej vojne (napr. Ján Stanislav: *Mali Slováci účasť na staroslovienskej literatúre?*).

Na ilustráciu uvádzame aspoň *Slovenskú literárnu čítanku pre meštianske školy (Príručka pre učiteľov, žiakov a samoukov)* z roku 1940, ktorú zostavovateľ, odborný učiteľ Jozef Štefko, rozdelil na dve časti: I. Poetika a II. Literárna história. V učebnici sa pod slovenskou literatúrou rozumelo všetko, čo Slováci doma i v zahraničí napísali jazykom slovenským alebo aj iným. Periodizácia dejín slovenskej literatúry bola rozčlenená na tri obdobia: 1. stará doba (od najstarších čias až do reformácie, asi do r. 1517); 2. stredná doba (od reformácie do osvietenstva, asi do r. 1780) a 3. nová doba (od osvietenstva do tých čias).

Pri hodnotení činnosti sv. Cyrila a Metoda je „stará doba“ rozdelená na pohanskú dobu a dobu prvej spisovnej slovenčiny. V čítanke sú úryvky z diela *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda. Moravsko-panónske legendy: „Z legendy o Konštantínovi a Z legendy o Metodovi. XV. Preklad Písma svätého do staroslovienskeho jazyka. XVII. Koniec života Metodovho. Metod ustanovuje Gorazda za svojho nástupcu.“*

Učebnicové texty o činnosti vierozvestov sv. Cyrila a Metoda nachádzame aj v učebnici *Dejiny slovenskej literatúry pre VII. a VIII. triedu slovenských gymnázií a pre učiteľské akadémie* (Jozef Ambruš – Jožo Felix – Andrej Mráz, 1940) a ukážky z pôvodnej staroslovienskej literatúry v *Čítanke pre VII. triedu* (zostavil Andrej Mráz, 1941, 1943).

Povojnová skúška

V nových spoločensko-politických podmienkach (1948 – 1989) pri presadzovaní marxisticko-leninskej ideológie a ateizácie vznikali snahy potlačiť v cyrilo-metodskej tradícii jej náboženský charakter. Prejavovalo sa to aj v stredoškolskom literárnom vzdelávaní, kde študenti získavali základné informácie o misii apoštolov na základe ideologicky upravenej interpretácie literárnych dejín. Dokladom toho je aj základný cieľ literárnej výchovy na stredných školách, ktorý v učebných osnovách bol stanovený takto: *„Umeleckým zobrazovaním života je krásna literatúra účinným prostriedkom výchovy. Veľmi výrazne prispieva k formovaniu a upevňovaniu vedeckého svetového názoru a marxistických názorov žiakov. Literatúrou sa formuje ateistické presvedčenie, charakter, formujú sa nové vzťahy medzi ľuďmi socialistickej a komunistickej spoločnosti, najmä socialistické vlastenectvo a internacionalizmus, socialistický humanizmus, úcta k práci a k socialistickému vlastníctvu.“* (1961) V učebniciach literatúry sa uplatňoval historicko-chronologický výklad zameraný na hlavné diela jednotlivých epoch a na ich tvorcov. Umelecká literatúra sa predstavovala v dvoch podobách – ako čítankové texty (úryvky zo základných diel autorov) a ako vybrané diela (povinné mimočítankové čítanie).

Postupne dochádzalo k tomu, že nielen v školskom vzdelávaní, ale aj v širšej kultúrnej verejnosti sa strácal prirodzený záujem o najstaršiu kultúrnu tradíciu Slovenska spojenú s cyrilo-metodskou misiou, na ktorú potom nadviazal ďalší vývin slovenskej národnej literatúry a kultúry. Stredoškolské literárne vzdelávanie o začiatkoch slovenskej literatúry sa zredukovalo len na životopisné, bibliografické a historické dáta bez hlbšieho prieniku do podstaty vybraných ukážok z pôvodnej literárnej tvorby sledovaného obdobia. Vznikalo tak napätie medzi historickým kontextom literárneho diela a jeho aktuálnou hodnotou. Postupne dochádzalo k tomu, že žiaci vnímali aj texty zo staroslovenskej literatúry len ako literárny „materiál“ so starinárskou patinou a nepociťovali záujem o jeho historický význam. Na začiatku 90. rokov 20. storočia zaujal učiteľskú verejnosť názor vtedajšieho stredoškolského učiteľa Martina Golemu: *„Nemôžem prekonať dojem, že predmet literatúra zdejepisovatel, ukradol dejepisu jeho predmet a najmä metódu, a nemôžem sa zbaviť utkvelej myšlienky, že viem prečo. Literatúra v hegeliánsko-marxistickom systéme myslenia mala prechádzať vzostupným vývojom v marxizme ukončeným socialistickým realizmom. Staršia literatúra bola potom iba znôška starožitných kuriozít, starovekých, feudálnych a buržoáznych obmedzení, v ktorej ojedinelí spisovatelia predbiehali dobu smerom k socialistickému realizmu.“* (Slovenský jazyk a literatúra v škole, 1993/1994)

V súvislosti s činnosťou sv. Cyrila a Metoda je potrebné uviesť, že v spoločensko-politických a kultúrnych podmienkach obdobia socializmu sa vo všetkých stredoškolských učebniciach literatúry poznávanie slovenskej literatúry začínalo vznikom staroslovienskej kultúry, vzdelanosti a literatúry na Veľkej Morave a jej politickým a kultúrnym významom pre slovenský a český národ, ako aj pre ostatný slovanský svet. Z literárnych pamiatok sa sprístupňovali ukážky predovšetkým z *Moravsko-panónskych legiend*, prípadne z *Proglasu*. Čítankové ukážky sa v jednotlivých vydaniach učebníc pre 1. ročník zväčša opakovali. Aj pri ich neúplnosti a nevyhnutnej schematizácii (predstavenie situácií, postáv, konfliktov v neúplnosti, jednostranne) poskytovali čiastočné možnosti ukázať aj umelecké postupy autorov pri výpovedi o javoch, ktoré ich zaujali, a o hodnotách, ktorými chceli pôsobiť na čitateľa. Pri poznaní a osvojovaní si staroslovienskej kultúry a vzdelanosti bolo cieľom vzbudzovať u žiakov na začiatku ich stredoškolského vzdelávania národnú hrdosť na starobylosť a vyspelosť jednotlivých pamiatok, a tým rozvíjať ideu socialistického vlastenectva.

Na vyučovacích hodinách literárnej výchovy sa vychádzalo najmä z učebných textov, v ktorých bola stručne naznačená historicko-spoločenská situácia Veľkej Moravy, ako aj stručné informácie o úlohe Konštantína a Metoda pri utváraní základov slovanskej kultúry, obzvlášť literatúry. Pri výklade o pôsobení Konštantína a Metoda na Veľkej Morave sa pozornosť žiakov usmerňovala na ich príchod s cieľom zamedziť prenikaniu germánskeho vplyvu na slovenské územie prostredníctvom šírenia kresťanstva z Franskej ríše a šírenia kultúry a vzdelanosti medzi Slovanmi. Uvedené učivo sa prepájalo s poznatkami z dejepisu, pričom z histórie Veľkej Moravy sa uvádzali základné fakty so zdôraznením roku 863, t. j. príchodu Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu. Rozsah informácií o spoločenských a kultúrnych pomeroch vo Veľkomoravskej ríši a o staroslovienskej prekladovej a pôvodnej literatúre bol v jednotlivých vydaniach učebníc odlišný. Na ilustráciu pripomíname texty z pokusných učebných textov pre 1. ročník stredných všeobecnovzdelávacích škôl *Slovenská literatúra* (Ján Béder – Darina Krivá, 1964) a z učebnice pre 1. ročník gymnázií a 1. ročník stredných odborných škôl *Literatúra /1* (Jozef Minárik – Juraj Koutun, 2. vydanie, 1975). Text autorskej dvojice J. Béder – D. Krivá je rozsiahlejší. Konkrétne obsah legiend *Život Konštantína* a *Život Metoda* je tu podrobnejší a učebný text je doplnený o skladby venované Konštantínovi a Metodovi, o tzv. *„Pochvaly: Pochvala Konštantínovi Filozofovi je od Klimenta a aj druhú – Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi – zložil asi on.“* Záver textu obsahuje stručné zhodnotenie, v ktorom sa uvádza: *„Krátke obdobie Veľkomoravskej ríše položilo základ našej a vôbec slovanskej literatúry. Konštantín a Metod a ich žiaci prekladmi a pôvodnými dielami dokázali krásu, jemnosť a bohatstvo staroslovienskeho jazyka.“* (1964) Autori uvedených učebníc pri spracovaní poznatkov literárnej vedy a historiografie o období Veľkej Moravy sa pri didaktickej transformácii do podoby učebného textu opierali najmä o diela Eugena Paulinyho (*Slovesnosť a kultúrny jazyk Veľkej Moravy*, 1965), Jána Stanislava (*Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*) a Jána Mišianika a kol. (*Dejiny staršej slovenskej literatúry*, 1958).

Po zmienke o kultúrnom poslaní cyrilo-metodskej misie, s upriamením pozornosti na význam zostavenia písma, metodické príručky odporúčali venovať pozornosť pôvodným prácam Cyrila a Metoda, ako aj prácam ich žiakov. V čítankách z konca 60. a začiatku 70. rokov je uvedená ukážka z veršovaného predhovoru k prekladu evanjelia – *Proglasu*, ktorého autorstvo podľa učebnicového textu sa pripisuje Konštantínovi (Cyrilovi). O *Proglase* učebnica informovala, že *„v tejto prvej slovanskej básni sa oslavuje slovanský preklad biblie a vyzdvihuje domáci jazyk ako základ a sprostredkovateľ knižnej vzdelanosti“*. (1972) Sprístupnené boli aj ukážky z *Moravsko-panónskych legiend*, čiže životopisov slovanských vierozvestov: *Život sv. Konštantína* (koniec 9. stor.) a *Život sv. Metoda* (koniec 9. stor.), o ktorých podľa odporúčaní stačila učebnicová informácia: *„V legende* Život sv. Konštantína *sa autor sústreďuje najmä na vykreslenie Konštantínovej povahy, detstva, štúdia a náboženskej i kultúrnej činnosti. Vyzdvihuje jeho nadanie, múdrosť, súcit s trpiacimi a neochvejnosť pri obhajovaní pravdy. Konštantín zastáva starosloviensku vzdelanosť a bohoslužobný jazyk proti tzv. trojjazyčníkom, ktorí uznávali len hebrejčinu, gréčtinu a latinčinu. Prvky zázračnosti a idealizácie postavy nehrajú v tejto legende podstatnú úlohu. Preto je aj dôležitým historickým dokumentom, v ktorom je zachytená situácia na začiatku šírenia kresťanstva a upevňovania feudalizmu vo Veľkomoravskej ríši.* Život sv. Metoda *sa zaoberá najpodrobnejšie Metodovou činnosťou vo Veľkomoravskej ríši. V porovnaní so* Životom sv. Konštantína *je oveľa kratší, vecnejší a má menej legendických čŕt. Je napísaný s väčším zmyslom pre vykreslenie spoločenského ovzdušia veľkomoravskej spoločnosti.“* (1969)

V čítanke sú úryvky z viacerých kapitol uvedených legiend: zo *Života sv. Konštantína* sú to kapitoly *Učenie v Carihrade*, *U Koceľa*, *Obhajoba slovienskeho jazyka v bohoslužbe*, zo *Života sv. Metoda* je to *Moravská misia*, *Konštantínova smrť*, *Boje s nemeckými biskupmi*, *Uväznenie Metoda nemeckými biskupmi*, *Moravania vyháňajú nemeckých kňazov a žiadajú si Metoda za arcibiskupa*, *Preklad Písma do staroslovienskeho jazyka*, *Metod ustanovuje Gorazda za svojho nástupcu*, *Smrť Metoda* a *Metodov pohreb*.

V odborno-metodickej príručke sa odporúčalo: *„Pri legende* Život Konštantína *v texte* Učenie v Carihrade *si všimneme spôsob utvárania charakteru postavy – skromnosť, usilovnosť a široký rozhľad vo vedách;* U Koceľa *sa dozvedáme o spoločenskom rozvrstvení našich predkov* (‚nevzal... ani zlata, ani striebra..., ale... deväťsto zajatcov prepustil‘). *Konštantín bol polemický, čo vidíme v texte* Obhajoba slovienskeho jazyka v bohoslužbe. *Pri čítaní legendy* Život Metoda *upozorníme žiakov na polemiku s nemeckými biskupmi* (text Boje s nemeckými biskupmi a Uväznenie Metoda nemeckými biskupmi). *Obidva texty sú potvrdením správnosti postupu vládcov Veľkomoravskej ríše prekaziť vplyv Franskej ríše prostredníctvom prijímania kresťanstva. V polemike sa nemeckí biskupi Metodovi vyhrážajú, že zle obíde, ak sa im nepodvolí. Metod skončil polemiku slovami:* ‚S hrubými ľuďmi som sa prel.‘ *Okrem vyššie načrtnutých ideí si treba všimnúť, že legendy* Život Konštantína a Život Metoda *majú iný charakter ako legendy západoeurópske. Majú polemickú podobu a v našej škole si zasluhuje pozornosť najmä tá ich stránka, že odrážajú spoločenský život.“* (Koutun – Krivá – Pado – Špánik, 1974)

Aj napriek uvedeným metodickým odporúčaniam reálna pedagogická prax v sprístupňovaní poznatkov o činnosti sv. Cyrila a Metoda v stredoškolskom literárnom vzdelávaní v priebehu 60. až 80. rokov 20. storočia sa väčšinou obmedzovala na učiteľov výklad základných učebnicových informácií o vtedajšej dobe. Žiaci si osvojovali len niektoré faktografické údaje, ktoré potom uvádzali v schémach bez hlbšieho poznania konkrétnych literárnych ukážok. Mechanická reprodukcia osvojených učebnicových poznatkov o Cyrilovi a Metodovi mala za následok intelektuálnu pasivitu stredoškolákov a ich nezáujem o čítankové ukážky z pôvodných literárnych diel z obdobia Veľkej Moravy.

PaedDr. Július LOMENČÍK, PhD.
Fakulta Humanitných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica
Ilustračné foto nbs.sk

Ku kvalite života žiakov a študentov v škole

RIADENIE KVALITY

Riadenie školy riaditeľom a riadenie výučby učiteľom v triede je kvalitné vtedy, ak pôsobí optimálne na rozvoj osobnosti študenta v procese výučby.

Od kvality výučby v triede (v študijnej skupine) sa odvíja kvalita školy a kvalita vzdelávania v štáte. Kvalita výučby stanovuje kvalitu pracovného života študenta, mieru jeho spokojnosti v škole, spokojnosti z učenia sa, spokojnosti s dosahovaním cieľov, ktoré určujú smerovanie jeho života.

Systémy riadenia kvality v škole sú účinné, keď rozvíjajú kvalitu výučby v študijnej skupine (triede), ale predovšetkým kvalitu sebaučenia sa študenta (žiaka).

Manažérom kvality v systéme školy (ako vzdelávacej inštitúcie) je jej riaditeľ, manažérom kvality v systéme výučby (ako najdôležitejšieho procesu v škole) daného predmetu je učiteľ. Ak systém riadenia kvality školy nie je čo najtesnejšie prepojený s prepracovaným systémom riadenia kvality výučby v triedach, potom jeho implementácia do systému riadenia školy prestane mať svoj zmysel, pretože bola založená na formálnom základe, s nízkou účinnosťou vzhľadom na študenta.

Nielen riaditelia škôl či metodici, ale aj vedúci pracovníci školstva na všetkých stupňoch riadenia vrátane ministra školstva majú pri svojom rozhodovaní prejavovať prvoradý záujem sústredenia sa na študenta, na kvalitu jeho života v škole.

Zo súčasného trendu v európskom školstve vyplýva dôraz na zvyšovanie kvality **procesuálnej** stránky výučby, keď doteraz sme sa sústreďovali najmä na jej **obsahovú** stránku. Školské zmeny nastoľujú potrebu profesijného rastu učiteľov predovšetkým v novom spôsobe riadenia – v **manažovaní** výučby v triede, keďže od zastaraných prístupov učiteľa k výučbe nemožno očakávať predpokladané výsledky. Aby bola výučba partnermi posúdená ako kvalitná, teda aby priebeh procesu výučby bol priaznivý, optimálny, je potrebné rešpektovať ciele súčasnej výučby. Aby sa ciele dosiahli, musí sa stať významnou súčasťou prípravy učiteľa riadenie kvality vo výučbe. Podpora tejto oblasti učiteľských kompetencií má patriť medzi najdôležitejšie aktivity aj pre manažment školy.

Rôzna kvalita práce učiteľov v triede je faktorom, ktorý spôsobuje väčšie rozdiely v procese učenia sa a vo výsledkoch žiakov ako napr. faktor rôzneho počtu žiakov v triede či rôznorodosti sociálneho zloženia žiakov triedy.

V mnohých prípadoch môže byť kvalita školy či kvalita triedy odlišná od kvality výučby daného vyučovacieho predmetu.

Je potrebné zmeniť kultúru výučby smerom k sociokonštruktivistickému, participatívnemu, interaktívnemu, zážitkovému učeniu sa študentov, ktoré je založené na ich skúsenostiach a prepojené so životnou praxou.

To si vyžaduje prechod od osvojovania si veľkého objemu poznatkov študentmi k rozvoju životne dôležitých kľúčových kompetencií. Vzdelávanie založené na rozvoji **kľúčových kompetencií** predpokladá zručnosti a postoje, ktoré umožnia náležité uplatnenie vedomostí a rozvoj pozitívnych postojov k ďalšiemu vzdelávaniu, ku kritickému mysleniu a k tvorivosti.

Význam rozvíjania kľúčových kompetencií spočíva v tom, aby sa jednotlivci vedeli prispôsobiť životným podmienkam, v ktorých sa nachádzajú. Súčasne však je potrebné aktuálne životné podmienky sprístupniť kritike, tvorivým zmenám, aby sa človek v spoločnosti stal autonómnym, aby získal čo najväčšiu možnú mieru sebaurčenia, autenticity.

Kedy konečne sa už školy namiesto neúspešných študentov zbavia neúspešných postupov výučby?

Čo sú to za vyučovacie hodiny, ak sa študentovi oplatí neprísť na ne?

Vo výučbe sa nemá preberať učivo, ale rozvíjať osobnosť študenta.

Najväčšou hodnotou, akú môže učiteľ vytvoriť, je kvalitná vyučovacia jednotka ako elementárna bunka pri rozvíjaní osobnosti študenta školským pôsobením.

Pri poznávaní toho, čo existuje iba osebe, nastáva jeho kvalitné zvnútornenie pre seba, ak sa k nemu pridá niečo zo seba.

Už spoločné plánovanie výučby učiteľom a študentmi prispieva k odbúraniu naháňania a stresu v školskej práci u všetkých zainteresovaných.

Neučiť každého všetko.

Kvalitu výučby ovplyvňuje predovšetkým vzdelaný, tvorivo-humánny učiteľ s náležite vytvorenými pracovnými podmienkami.

Ako bude učiteľ o študentoch premýšľať, tak bude výučba prebiehať.

Osobitne ju vylepšuje sebahodnotenie učiteľa a študentov spojené s vonkajším monitorovaním.

Učiteľ otvára dvere, vojsť musí študent sám.

Tradičný učiteľ najmä vyučuje, kvalitný predovšetkým riadi učenie sa, pomáha pri rozvíjaní osobností študentov.

Táto **personalizácia** osobnosti v spoločnosti nemôže prebiehať individuálne či dokonca na úkor ostatných, ale vždy so zodpovednosťou, solidaritou voči všetkým ostatným. Každý môže žiť slobodne, plnohodnotne svoj život iba v ľudskej, slobodnej spoločnosti, preto proces personalizácie nemôže prebiehať bez procesu **socializácie**.

„Najväčšou úlohou školy by malo byť premeniť masu študentov na skupinu jednotlivcov.“

(podľa G. Lauba)

Proces výučby pozostáva z týchto etáp:

- **plánovanie výučby** – na základe cieľov výučby voľba vhodných podmienok a prostriedkov výučby, programovanie, tvorba programu výučby,
- **realizácia výučby** – naplňovanie cieľov zvolenými stratégiami, metódami, formami, materiálnymi prostriedkami, obsahom výučby pri rešpektovaní princípov výučby,
- **evaluácia výučby** – hodnotenie výsledkov výučby, ich porovnávanie s naplánovanými cieľmi.

Definícia kvality podľa normy STN EN ISO 9000:2006: *„Kvalita je stupeň, ako sú splnené potreby a očakávania zákazníka. Je to miera, s akou súbor vlastných charakteristík spĺňa požiadavky.“*

Kvalita býva výborná, dobrá alebo zlá.

Úroveň bez kvality je ako rýchlokvasená uhorka – plní svoju funkciu len krátky čas.

Kvalita výučby

Je to vlastnosť výučby **dosahovať optimálne plnenie požiadaviek** (vzdelávacích potrieb alebo očakávaní spojených s výučbou) **zainteresovaných partnerov** (študent, učiteľ, rodič, manažment školy, školské orgány, budúci zamestnávatelia). Je to miera ich **spokojnosti s výučbou**.

V tomto prípade výnimočnosťou je uspokojiť všetky zainteresované strany. Čím otvorenejšie a prehľadnejšie komunikujeme o svojej výučbe s partnermi, tým máme od nich väčšiu šancu na podporu a pomoc pre svoje aktivity. Na druhej strane snaha zapáčiť sa každému za každých okolností je predpokladom na zlyhanie.

Kvalita výučby je v prvom rade prebúdzanie a napĺňanie vzdelávacích potrieb, túžob a prianí, predstáv, očakávaní študentov, ich uspokojovanie pri zachovaní plnenia si svojich povinností a pracovnej disciplíny, rešpektovania požiadaviek od učiteľov.

Ak popisujeme kvalitu v systéme výučby, máme na mysli jej problematiku na úrovni učiteľa, triedy (študijnej skupiny), jej charakteristiku vo výučbových jednotkách (napr. na vyučovacích hodinách, cvičeniach, prednáškach), ale aj mimo nich, kde prebiehajú procesy vyučovania učiteľa a učenia sa študentov, kde bez prehnaných intervencií zo strany učiteľa sú študenti motivovaní učiť sa, rozvíjať svoju osobnosť.

Kvalita je charakteristikou výučby, ktorú jej prisudzujú zainteresovaní partneri (teda študenti, učitelia, rodičia, budúci zamestnávatelia, školskí inšpektori, štátne orgány či ďalší partneri). Preto hodnotenie kvality výučby je poznačené subjektivitou zúčastnených partnerov, vyjadruje ich mieru spokojnosti s výučbou.

Kvalita výučby je v našich zemepisných šírkach najrôznejšie interpretovaná. Najčastejšie sa kvalita výučby zamieňa s úrovňou výučby – teda s výsledkami výučby, ktoré študenti dosiahli napr. v didaktických testoch. Kvalita výučby nie je iba intelektuálna (akademická) zdatnosť študentov.

Do kvality výučby sa majú premietnuť aj postoje študentov k výučbe predmetu, ich záujem o daný odbor, vôľové, emocionálne a sociálne stránky ich osobností, ich morálka.

Inou interpretáciou kvality výučby je pridaná hodnota výučby – teda kvantita toho, čo výučba žiakom priniesla, koľko im toho pridala.

Kvalitná je taká výučba, pri ktorej vyučovanie učiteľa produkuje učenie sa študenta pri spokojnosti všetkých zainteresovaných partnerov. Kvalitná je teda vtedy, keď sú študenti pozitívne motivovaní učiť sa, keď výučba je dobrá a úspešná, keď sa správne robia dobré veci.

Preto je dôležité poznať, čo a ako sa študenti učia, ako reagujú na to, čo robí učiteľ, ako možno eliminovať ich nevhodné správanie sa, aby sa mohli efektívne učiť, rozvíjať. Z hľadiska kvality školy a učiteľa nie je až také dôležité, čo sa urobí pre študenta, dôležitejšie je, ako to vníma samotný študent.

Kvalitná, optimálna výučba prebieha vtedy, ak procesy vyučovania a učenia sa sú navzájom súvzťažné, keď sú vnútorne spojité. Je charakterizovaná hodnotnosťou, užitočnosťou a dokonalosťou.

Kvalita výučby sa prejavuje optimálnym priebehom vzájomne sa doplňujúceho procesu vyučovania učiteľa a učenia sa študentov na splnenie požiadaviek zúčastnených partnerov, ktoré sú objektívne hodnotené.

Ako sme už povedali, kvalita výučby je charakteristikou výučby, ktorú jej prisudzujú zainteresovaní partneri, preto hodnotenie kvality výučby je poznačené subjektivitou zúčastnených partnerov.

Kvalita výučby vychádza z koncepcie tvorivo-humanistickej výučby.

Humanizácia výučby spočíva v dôslednej orientácii na osobnosť študenta, vo vnímavej reflexii toho, čo študenti (žiaci) potrebujú pre svoj vývoj, sebaaktualizáciu, sebarealizáciu. Zo skúmaní, na ktorých participovali samotní žiaci a ich učitelia, vyplýva, že žiaci chcú (Helus, 2003, s. 437):

- byť rešpektovaní a mať dôveru svojich učiteľov,
- mať učiteľov, ktorí sa účinne vyjadrujú, že im ide o úspech, nie neúspech žiakov,
- mať učiteľov, ktorí im neublížia, ale pomôžu, podporia ich v úsilí, aj keď nastanú ťažkosti,
- byť súčasťou rodiny a súčasne aj školu prežívať ako domov, na ktorom im záleží,
- prežívať školu ako miesto, kde sa všetci spoločne o niečo dôležité staráme a zaujímame,
- mať možnosť výberu, voľby rozhodovania,
- mať slobodu, nebyť odkázaní na to, že niekto niečo dovolí,
- preberať za seba, za svoje učenie sa a hodnotenie vlastnú zodpovednosť.

Tieto potreby potrebujeme citlivo zaznamenávať, kultivovať a vhodne uspokojovať. To tvorí základ priaznivej sociálnej klímy výučby, triedy i školy. Tu je tiež kľúč k riešeniu otázok disciplíny žiakov. (Helus, 2003)

Manažérstvo kvality výučby

Je to proces riadenia výučby študentov (školskej triedy, študijnej skupiny) učiteľom spolu s vytváraním potrebného prostredia na dosahovanie cieľov výučby.

Manažérstvo kvality výučby je koordinovaná činnosť učiteľa zameraná na riadenie výučby s ohľadom na kvalitu. Spočíva spravidla v týchto činnostiach:

- **plánovanie kvality výučby,**
- **riadenie kvality,**
- **zabezpečovanie kvality,**
- **zlepšovanie kvality výučby.**

Trojuholník kvality výučby

Pre systém manažérstva kvality tvorivo-humanistickej výučby sú rozhodujúce mechanizmy – základné piliere – kvality výučby v modernej didaktike, ktorými sú:

- **vnútorná motivácia** študenta do učenia sa (a učiteľa do vyučovania),
- **sebahodnotenie** študenta (a učiteľa),
- **vlastná tvorivosť** študenta (a učiteľa).

Vytvorením kvalitného programu výučby učiteľom – na stimulovanie vnútornej motivácie študentov s uspokojovaním ich vzdelávacích potrieb – a schopnosťou sebariadenia vedie učiteľ študentov k tvorivosti.

Podobne ako to svojho času popisoval prof. Hvozdík (1994), možno takýmto spôsobom oveľa intenzívnejšie zapájať študentov do aktívnej školskej práce, do ich učebnej činnosti, a tým podporiť rozvoj ich osobností, posilniť ich účasť na sebarozvíjaní, sebaregulácii.

Jedným z produktov košickej pedagogicko-psychologickej školy je **systém výučby s uzavretým cyklom**, ktorým sa úspešne potvrdila možnosť stimulovania vnútornej učebnej motivácie študentov zdola, podnetmi vyplývajúcimi priamo z učebnej činnosti študenta. Didaktická flexibilnosť tohto alternatívneho systému výučby s tvorivo-humanistickou koncepciou rozvoja osobnosti študenta umožnila postupnú implementáciu prvkov kvality modernej výučby do uvedeného systému, vybudovanie systému manažérstva kvality výučby.

doc. RNDr. Michal BLAŠKO, PhD.,
Katedra inžinierskej pedagogiky
Technickej univerzity v Košiciach

Bibliografické odkazy:
HELUS, Z. 2003. Humanizace školy – samozřejmost či rozporuplná výzva? In: *Pedagogická revue*, 55, 2003, č. 5, s. 427 – 440. ISSN 1335-1982.
HVOZDÍK, J. 1994. *Motivácia a regulácia v osobnosti žiaka*. Prešov: FF UPJŠ. ISBN 80-08-00376-6.

Čo sa deje v „čiernej skrinke“

ROZHOVOR

V reforme školstva sa hovorí o koncepcii kognitívneho rozvoja žiaka. Čo sa za tým skrýva, to sme sa mohli dozvedieť počas prezentácie projektu *Exekutívne funkcie a rozvoj schopností učiť sa*. Ide o projekt, ktorý je podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja a predstavila ho doc. PhDr. Iveta Kovalčíková, PhD., z Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity, zodpovednej za projekt. Jej vystúpenie bolo vhodnou príležitosťou na zoznámenie širšej učiteľskej a čitateľskej verejnosti so zaujímavým projektom.

Aké sú zámery a postupy projektu?
Zameriavame sa na diagnostiku a stimuláciu kognitívnych procesov alebo procesov myslenia a zamýšľame sa nad tým, ako možno zlepšiť procesy učenia sa, predovšetkým u žiakov v základnej škole pri prechode z prvého stupňa na druhý. Druhý stupeň svojou organizáciou vyučovacieho procesu kladie úplne iné nároky na systém myslenia, koncentráciu, než je tomu na prvom stupni. Budeme skúmať, ako môžeme pomôcť žiakom ľahšie sa adaptovať na tento prechod. V projekte sa zameriavame na skúmanie toho, ako prebieha proces učenia. Ideme, alebo snažíme sa ísť, pod povrch toho, keď sa povie, že sa učíme, že získavame nejaké vedomosti. Aké mechanizmy sú zodpovedné, že si to vieme zapamätať, že to vieme spracovať, že vieme komunikovať o tom, čo sa vyžaduje v súvislosti s riešením školských úloh.

Čo je predmetom diagnostikovania v tomto projekte?
Snažíme sa diagnostikovať, merať, hodnotiť, odhaľovať to, čo môže byť v pozadí zníženého školského výkonu štandardnej populácie. To znamená, nemáme na mysli integrované deti alebo tie, ktoré sú edukované v rámci špeciálnych škôl, ale deti, ktoré sú v štandardných základných školách, lenže nepodávajú dostatočný školský výkon, nedosahujú také výsledky, aké by boli žiaduce. Orientujeme sa nie na prístupy, ktoré sú zamerané na vystavenie faktov, ale skúmame procesy učenia sa, ktoré informujú alebo učia lepšie si zapamätať fakty alebo zorganizovať vlastné učenie. Aby sme mohli diagnostikovať, prečo sa dieťa horšie učí – čo vlastne môže byť príčinou zníženého výkonu – na to potrebujeme moderný, súčasný diagnostický nástroj. Naším cieľom preto je preložiť, adaptovať a pripraviť na následnú štandardizáciu konkrétny test, ktorý je momentálne jedinou štandardizovanou batériou v celosvetovom kontexte, ktorá komplexne hodnotí mentálne funkcie alebo exekutívne funkcie. S týmto nástrojom budeme pracovať tak, že ho preložíme, štandardizujeme na použitie v Slovenskej republike a vytvoríme normy, ktoré nám pomôžu identifikovať nadané deti a odlíšiť, čím sú konštrukcie alebo procesy ich myslenia rozdielne od štandardnej populácie. To znamená, že v centre našej pozornosti bude skúmať aj proces myslenia detí, ktoré boli v rámci dostupných testov identifikované ako nadané, a ďalej sa budeme snažiť skúmať aj procesy myslenia u detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorých materinským jazykom je rómsky jazyk. Väčšinou pôjde o deti žijúce v segregovaných komunitách, ktoré nehovoria doma po slovensky. V rámci cieľov projektu sa budeme snažiť skúmať vzťah medzi schopnosťou učiť sa a medzi kvalitou kognitívnych procesov, ktoré sú v centre našej pozornosti. Chceme vedieť, akým spôsobom exekutívne procesy alebo spôsoby myslenia zapríčiňujú znížený školský výkon, ako možno tieto procesy stimulovať, aby bol výkon lepší.

Môžete bližšie identifikovať miesto zamerania tohto projektu?
Budeme pracovať v štandardnej škole, ale budeme sa zameriavať aj na žiakov talentovaných a na žiakov z rómskej etnickej minority. Primárne na tých, u ktorých materinský jazyk je iný ako slovenský, teda rómsky, a budeme sa snažiť hľadať zákonitosti, vzťahy, osobitosti v procesoch myslenia u týchto žiakov. Naším cieľom je trénovať školských psychológov v Prešovskom a Košickom kraji v použití tejto batérie, ktorá bude v našom výskume overovaná, validizovaná, štandardizovaná. Pozostáva z ôsmich detailných subtestov, zameraných na posudzovanie rôznych úrovní procesov myslenia. A zároveň chceme pripraviť materiály pre učiteľov základných škôl, ktorí pracujú aj s talentovanými deťmi, aj s rómskymi žiakmi, s cieľom rozvoja ich procesov myslenia.

Doc. PhDr. Iveta Kovalčíková, PhD., Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity.

V projekte sa stretávame s pojmami ako „kognitívne prístupy“, „kognitívna edukácia“, „exekutívne funkcie“. Môžete ich ozrejmiť širšej čitateľskej verejnosti?
Kongitívne prístupy k edukácii spočívajú v tom, že v procese učenia sa nezameriavame iba na encyklopedické poznanie alebo na odovzdávanie faktov. Nie je pre nás dôležitý výsledok, čo si žiak zapamätá, dôležité je vedieť, ako prebieha to, že si žiak zapamätá. A ak si žiak nezapamätá, čo je príčinou jeho zníženého výkonu. Kongitívna edukácia sa snaží odpovedať na otázku, prečo, keď stojím napríklad pred dvadsiatimi žiakmi v triede a všetkým rovnako vysvetľujem učivo z matematiky, z jazyka alebo prírodovedy, výsledok, ktorý si žiak odnesie v podobe poznania alebo faktu, je iný. To znamená zistiť, čo sa deje v tej „čiernej skrinke“, keď si žiak zapamätáva, vníma, spracováva informácie, rieši úlohy. Ak vieme, ako prebieha tento proces myslenia, je to o edukácii, o pedagogickom prístupe, ktorý je zameraný na poznanie procesov učenia sa, a keď ich poznáme, vieme ich ďalej rozvíjať, vieme s dieťaťom pracovať na individuálnej báze. Čiže nielen fakty, ale aj to, ako prebieha proces získavania faktov a čo možno zlepšiť, aby sa deti učili rýchlejšie, lepšie. Pracujeme tiež s dominantným pojmom exekutívne funkcie, ktorý znie exoticky, neznámo. Exekutívne funkcie – to je komplex procesov, ktoré zabezpečujú, že myslenie dieťaťa sa stáva organizovaným. Potom nasleduje pedagogický prístup na poznanie procesov učenia sa, a keď ich poznáme, vieme ich ďalej rozvíjať, vieme s dieťaťom pracovať.
V krajinách, ktoré dosahujú výborné výsledky v meraniach funkčnej gramotnosti, napríklad v Nórsku, Fínsku, Singapure, tieto prístupy – prístupy kognitívnej edukácie a psychológie – sú dávno tradične integrované do prípravy učiteľov. Z dlhodobého hľadiska chceme prispieť k tomu, aby naši žiaci dosiahli lepšie výsledky v meraniach funkčnej gramotnosti.

V akom štádiu je projekt a kto všetko sa zúčastňuje na jeho realizácii?
Momentálne sa nachádzame v prvej etape, ktorá sa začala 1. júla tohto roku a končí sa 28. februára 2013. V rámci tejto etapy máme naplánovanú teoreticko-metodologickú analýzu skúmaných konceptov. V interdisciplinárnom tíme pracuje pätnásť ľudí. Do projektu sú zapojené dve univerzity – Prešovská univerzita a Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach. Vzhľadom na to, že ide o výsostne interdisciplinárny výskum, spája sa expertíza pedagógov, psychológov, matematikov alebo tých, ktorí sú odborníci na didaktiku matematiky alebo didaktiku vyučovania materinského jazyka. Zapojené sú tri fakulty Prešovskej univerzity (Pedagogická fakulta, Filozofická fakulta, Fakulta humanitných a prírodných vied). Okrem toho máme externých spolupracovníkov. Samozrejme, našimi externými spolupracovníkmi budú taktiež učitelia vybraných základných škôl. V rámci zahraničnej spolupráce máme poradcov, zahraničných expertov z Nemecka, Holandska, Nórska, ktorí budú prichádzať v rámci jednotlivých fáz výskumu na univerzitu radiť, kontrolovať, analyzovať naše výsledky.

S akými školami spolupracujete?
Ako už bolo povedané, primárnym cieľom projektu je zamerať sa na štandardnú populáciu a pomôcť deťom, ktoré sú v štandardných školách, aby sa lepšie učili. To, že sa zameriavame na rómsku minoritu, je jeden z podcieľov. Podľa môjho názoru sme dosiaľ akoby zanedbávali výskum, ktorý by sa týkal myslenia alebo zvyšovania výkonu a schopností učiť sa u štandardnej populácie a osobitne u talentovaných deti. Veľká pozornosť bola venovaná etnickým minoritám a talentované deti ostávali mimo našej pozornosti. Preto naším prvoradým cieľom je zamerať sa práve na ne.
Čo sa týka štandardných škôl, v rámci výskumných projektov sa opierame o spoluprácu s cvičnými školami, kde máme vybudovanú dôveru, kde už je tradícia spolupráce. Ide o prešovské základné školy na Šrobárovej ulici, Važeckej ulici a Ulici Matice slovenskej. Čo sa týka talentovaných deti, populácia talentovaných deti nie je evidovaná, podchytená. Budeme musieť spolupracovať s Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie, s Ústavom informácií a prognóz školstva, aby pomenovali, kde sa nachádzajú školy, triedy talentovaných žiakov tejto vekovej kategórie.
Keďže výskumný tím je z Prešova a Košíc, aj v predchádzajúcom období sme spolupracovali s Luníkom IX v Košiciach, z prešovského regiónu to bola Svinia, Jarovnice, obe školy – špeciálna aj základná... V procese riešenia projektu sa bude jasne špecifikovať, akú vzorku rómskych žiakov potrebujeme, lebo vzorka musí byť zjednotená z hľadiska socio-ekonomického statusu, z hľadiska miery integrácie alebo segregácie. Musia to byť deti, ktoré majú deväť až desať rokov, deti, ktoré hovoria doma rómskym jazykom. Na základe týchto kritérií sa postupne zúži charakteristika vzorky, ale budú to školy, ktoré majú problémových žiakov, ktorí nedosahujú adekvátny školský výkon.

Za rozhovor ďakuje Ivan JACKANIN
Foto autor

Tri otázky pre...

Činnosť Metodicko-pedagogického centra je zameraná na výkon metodickej činnosti a na ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov a nepedagogických zamestnancov. V jeho pôsobnosti sú školy a školské zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti miest, obcí a krajov a taktiež krajských školských úradov Slovenskej republiky. Tri otázky sme položili jeho generálnej riaditeľke Ing. Henriete Crkoňovej.

Aké projekty v súčasnosti realizuje Metodicko-pedagogické centrum?
Metodicko-pedagogické centrum je v súčasnosti prijímateľom troch národných projektov financovaných v rámci operačného programu Vzdelávanie. V polovici novembra k nim pribudol štvrtý národný projekt.
Od mája 2009 MPC realizuje národný projekt *Vzdelávanie pedagogických zamestnancov materských škôl ako súčasť reformy vzdelávania*, ktorého cieľom je implementovať obsahovú reformu a rozvíjať systém celoživotného vzdelávania zameraný na rozvíjanie kľúčových kompetencií pedagogických zamestnancov materských škôl v súlade s potrebami vedomostnej spoločnosti. Cieľovou skupinou sú pedagogickí zamestnanci materských škôl.
Od polovice októbra 2009 je MPC prijímateľom národného projektu *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov*. Cieľom tohto národného projektu je vytvoriť efektívny systém ďalšieho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov škôl a školských zariadení s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií. Pedagogickým a odborným zamestnancom bude poskytnuté vzdelávanie v rámci 625 programov kontinuálneho vzdelávania.
Ďalším národným projektom je *Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít*, ktorého realizácia sa začala v októbri 2011. Cieľom je prostredníctvom vzdelávania pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov zlepšiť vzdelanostnú úroveň osôb z marginalizovaných rómskych komunít a tým vytvoriť potrebné kompetencie na ich ďalšie vzdelávanie a úspešnú adaptáciu na trhu práce. V rámci národného projektu bude vytvorený celodenný výchovný systém, ktorý bude implementovaný na dvesto základných školách zapojených do projektu.
V polovici novembra 2012 sa začala implementácia štvrtého národného projektu *Inkluzívny model výchovy na predprimárnom stupni školskej sústavy*, ktorého cieľom je prostredníctvom vzdelávania pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov zlepšiť vzdelanostnú úroveň detí pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít a tým vytvoriť potrebné kompetencie na ich vstup na primárny stupeň vzdelávania. Do národného projektu bude zapojených sto materských škôl, na ktorých sa bude realizovať inkluzívny model vzdelávania pre potreby predprimárneho stupňa školskej sústavy.

Čo považujete nateraz za najdôležitejšiu prioritu v realizácii národného projektu *Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít*?
Projekt sa už rozbehol na dvesto základných školách a úlohou Metodicko-pedagogického centra je zabezpečiť jeho plynulý chod. Najdôležitejšou prioritou je v tomto období príprava a dodanie didaktického balíčka na všetky základné školy. Keďže ide o veľké množstvo položiek, môže to istý čas trvať. Každá škola však dostane, čo si objednala. Druhou prioritou sú programy kontinuálneho vzdelávania. Projektová kancelária v súčasnosti čaká na schválenie akreditácie pre sedem programov kontinuálneho vzdelávania (dva inovačné a päť aktualizačných) a pripravuje sa na ďalšie aktivity súvisiace s úspešným naštartovaním projektu na základných školách v novom školskom roku.

V čom vidíte pozitíva a zmysel tohto projektu?
Projekt je výnimočný vo viacerých aktivitách, ktoré sa prostredníctvom neho realizujú, a je takisto zameraný na viacero cieľových skupín. Rozbehol sa v období, keď je téma vzdelávania nanajvýš aktuálna. Školy zapojené do projektu navštevuje dokopy 45 084 žiakov, z toho 22 006 žiakov sú práve deti zo sociálne znevýhodneného prostredia. Všetci títo žiaci sa budú priamo alebo nepriamo zapájať do aktivít projektu, ktoré formou záujmových útvarov a oddelení celodenného výchovného systému majú podporiť ich inkluzívne vzdelávanie. Počas trvania projektu bude 2 700 pedagogických zamestnancov spolupracovať pri implementácii celodenného výchovného systému. V popoludňajšom čase budú na základe dohody o pracovnej činnosti viesť na školách záujmové útvary. Každá základná škola zamestná na dva roky dvoch pedagogických asistentov učiteľa, ktorým bude hradená mzda z národného projektu. Dôležitou súčasťou projektu je taktiež vytvorenie tisíca učebných zdrojov. Mali by ich vyhotoviť pedagogickí a odborní zamestnanci škôl zapojení do projektu. Z dlhodobého hľadiska ponúka Metodicko-pedagogické centrum školám možnosť vyškolenia pedagogických a odborných zamestnancov na osvojenie si profesijných kompetencií potrebných na rozvoj špecifických vzdelávacích potrieb žiakov z marginalizovaných rómskych komunít. Projekt má ambíciu vytvoriť model inkluzívneho školského prostredia prostredníctvom inovácií vo výučbe, voľnom čase, ale najmä lepšej pripravenosti pedagógov na problémy výchovy a vzdelávania žiakov z marginalizovaných rómskych komunít.

Mgr. art. Nina ŠILANOVÁ

Múdri investujú v čase krízy najmä do vzdelania ľudí

OECD

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) zverejnila 11. augusta 2012 svoju výročnú správu o stave školstva *Education at a Glance 2012*. Uvádza v nej údaje, pomocou ktorých možno porovnávať vzdelávanie jej členských krajín. Bežne sa tejto správe hovorí aj „zrkadlo pravdy o školstve“. Analýzou a porovnávaním kľúčových indikátorov kvality školských systémov v ročnom intervale možno vygenerovať skutočný stav úrovne vzdelávania tej-ktorej krajiny v medzinárodnom meradle.

OECD vydáva túto správu každoročne, žiaľ, v našom školskom systéme sa jej nevenovala vždy dostatočná pozornosť, a to napriek tomu, že podklady do nej poskytuje aj Slovenská republika. Z neznalosti či nezáujmu tak napokon mohlo dôjsť k stavu, že slovenské školstvo sa vo viacerých parametroch, predovšetkým v oblasti financovania, nachádza na najspodnejších priečkach spomedzi všetkých meraných krajín. Na druhej strane je dobré, že medzinárodné porovnania vytvárajú rámec objektívneho hodnotenia a poskytujú zodpovedným argumenty na presadzovanie pozitívnych zmien.

Indikátory, ktoré správa obsahuje, sa týkajú vstupov do vzdelávania, ekonomických a sociálnych parametrov, výstupov zo vzdelávania, financovania vzdelávania, pracovných podmienok a platov učiteľov. Súčasťou sú aj informácie o rozhodovacích kompetenciách na rôznych úrovniach riadenia a o národných skúškach. Významný priestor je venovaný predškolskému vzdelávaniu a výchove ako dôležitému prvku úspešných výsledkov v neskoršom období. V tomto roku je celá obsiahla, 570-stranová publikácia venovaná dopadom ekonomickej krízy na vzdelávanie z pohľadu samotného vzdelávacieho procesu a z pohľadu vplyvu dosiahnutého vzdelania na uplatnenie sa absolventa na trhu práce.

Všetky indikátory sú v ročenke spracované jednotnou metodikou OECD, čo objektivizuje výsledky a porovnania.

V tomto roku má publikácia podobne ako v predchádzajúcich štyri kľúčové kapitoly:

- *Výsledky vzdelávania.* Kapitola je venovaná výsledkom vzdelávania a tiež tomu, koľko mladých ľudí dokončí vzdelávanie v jednotlivých populačných skupinách. Zahŕňa indikátory dotýkajúce sa vzdelanosti obyvateľstva, prostredníctvom ktorých sú údaje porovnávané aj medzi jednotlivými vekovými skupinami obyvateľstva. Súčasťou sú aj kvantitatívne údaje o dokončovaní sekundárneho a terciárneho vzdelávania.
- *Finančné a ľudské zdroje vložené do vzdelávania.* Kapitola je zameraná na indikátory týkajúce sa financovania vzdelávania v jednotlivých krajinách z rôznych pohľadov.
- *Prístup k vzdelaniu, účasť na ňom.* Kapitola prináša indikátory charakterizujúce jednotlivé vzdelávacie systémy z pohľadu vzdelávacej politiky, kontextu vzdelávania a výkonov vzdelávacej sústavy. Jednotlivé indikátory sa týkajú účasti na vzdelávaní, migrácie študentov, prechodu zo vzdelávacej sústavy na trh práce a vzdelávania dospelých.
- *Školské prostredie a organizácia škôl.* Kapitola zahŕňa informácie o pracovných podmienkach učiteľov a podmienkach na výučbu žiakov, ako je napríklad pracovný čas učiteľov, počet vyučovaných hodín, finančné ohodnotenie učiteľov, počet hodín, ktoré strávia žiaci na vyučovaní v škole.

Investície do ľudského kapitálu, zručnosti a vzdelanie pre ďalšiu kariéru

Úvodná kapitola je tento rok venovaná investíciám do ľudského kapitálu a vzdelávania. Časy, keď vzdelanie a ekonomika prechádzali rýchlou transformáciou, umožnili dve hlavné zmeny. Prvou z nich je pokračujúci vzostup znalostnej ekonomiky, čo je podnetom pre jednotlivca získať nové zručnosti prostredníctvom vzdelania a podnetom pre spoločnosť, aby mu to umožnila. Druhý fenomén, ktorý veľmi úzko súvisí s prvým, je veľmi prudký rozvoj terciárneho vzdelávania na celom svete, ktorý vďaka príležitosti vzdelávať sa pre milióny ľudí vytvoril talentovaných a vysokovzdelaných jednotlivcov.

Tohtoročné vydanie *Educantion at a Glance* analyzuje tieto fakty s ohľadom na ďalšiu zmenu – nástup globálnej recesie v rokoch 2009 a 2010. Voči svetovej kríze nie je imúnny nikto – žiadna krajina ani skupina výrobcov. Výsledky analýz súčasne ukazujú na dôležitý význam vyššieho vzdelania pre ekonomiky krajín, trh práce a spoločnosť ako celok.

Na najzákladnejšej úrovni je zrejmé, že vyššie vzdelanie pomáha jednotlivcom získať alebo zmeniť zamestnanie aj v období krízy. Napríklad medzi začiatkom ekonomického prepadu roku 2008 a rokom 2010 vzrástla celková miera nezamestnanosti obyvateľstva bez vyššieho sekundárneho vzdelania v rámci krajín OECD z 8,8 % na 12,5 % a miera nezamestnanosti obyvateľov s vyšším sekundárnym vzdelaním zo 4,9 % na 7,6 %. V kontraste s tým sa miera nezamestnanosti obyvateľstva s terciárnym vzdelaním zvýšila iba z 3,3 % na 4,7 %. Zatiaľ čo miera zmeny medzi týmito dvoma skupinami by mala byť obdobná, dopad na pracovný trh je úplne iný. V rámci krajín OECD bola miera nezamestnanosti mužov s terciárnym vzdelaním o viac než tretinu nižšia ako u mužov s vyšším sekundárnym vzdelaním, u žien šlo o pomer o dve pätiny nižší.

Rozdiely v zárobkoch obyvateľstva s terciárnym vzdelaním a obyvateľov s nižším vzdelaním nie sú iba v dôsledku globálnej krízy, ale zväčšujú sa omnoho rýchlejšie. Roku 2008 mohli muži s terciárnym vzdelaním v krajinách OECD očakávať, že zarobia o 58 % viac než muži, ktorí nemali ani vyššie sekundárne vzdelanie. Do roku 2010 tento rozdiel vzrástol na 67 %. Obdobne ženy s terciárnym vzdelaním zarábali roku 2008 v priemere o 54 % viac ako ženy s nižším než sekundárnym vzdelaním. Do roku 2010 tento rozdiel vzrástol na 59 %. A dávno to nie je už len fenomén súvisiaci s industriálnou časťou sveta. Krajinou, kde sa prejavujú najvyššie zisky z dosiahnutia terciárneho vzdelania, je dnes Brazília, v porovnaní s priemerom krajín OECD sú trojnásobné. Hlad po vzdelaní sa dnes výrazne prejavuje u mladých ľudí aj v ďalších krajinách s rozvíjajúcimi sa ekonomikami. Okrem Brazílie napr. aj Indonézia či Ruská federácia sa dostali medzi desať krajín s najvyšším podielom 15-ročných mladých ľudí ašpirujúcich na vysokokvalifikovanú kariéru.

Nárast napriek kríze

Tieto údaje naznačujú, že aj keď má kríza iste výrazné dôsledky – najmä na ľudí s nižšou úrovňou vzdelania, dopad na širšie zmeny vo vzdelaní a v ekonomike sú omnoho väčšie. V poslednom desaťročí v krajinách OECD prudko vzrástol podiel obyvateľstva s terciárnym vzdelaním, konkrétne z 22 % v roku 2000 na 31 % v roku 2010. Aj napriek tomuto vzrastajúcemu počtu vysokokvalifikovaných jednotlivcov väčšina ľudí s terciárnym vzdelaním môže z výhod vyplývajúcich z tohto vzdelania naďalej ťažiť. Dopyt po vysokokvalifikovanej pracovnej sile vyhovujúcej potrebám znalostnej ekonomiky v krajinách stále rastie, a to aj v období ekonomickej krízy.

Spoločnosť i naďalej potrebuje odborníkov s vysokokvalifikovanými zručnosťami a kompetenciami. Sú stabilne žiadané nielen v krátkodobom, ale i dlhodobom horizonte. Napríklad v tohtoročnom *Education at a Glance* sa odhaduje, že v rámci 28 krajín OECD je dlhodobý hospodársky prínos terciárneho vzdelania oproti vyššiemu sekundárnemu vzdelaniu (po odpočítaní nevyhnutných výdavkov na získanie tohto vzdelania v rámci počiatočného vzdelávania) 160 000 USD u mužov a 110 000 USD u žien.

Dôležité je, že daňoví poplatníci sú si stále viac vedomí ekonomickej i spoločenskej návratnosti verejných prostriedkov, ktoré sú využité na pomoc ľuďom, aby získali vyššie vzdelanie. Žiaľ, na Slovensku patrí toto uvedomenie k najnižším. Krajiny OECD majú čistú návratnosť z terciárneho vzdelávania v priemere vo výške viac než 100-tisíc USD vďaka vyšším daňovým príjmom od mužov s vyšším vzdelaním – ide o štvornásobok vynaložených verejných výdavkov. V prípade žien ide o návratnosť vo výške 2,5-násobku verejných investícií. Návratnosť investícií do vzdelávania nie je spojená len s čisto ekonomickými faktormi, s vyššou úrovňou vzdelania, ale aj s dlhšou strednou dĺžkou života týchto ľudí, s vyššou volebnou účasťou a podpornými postojmi k rovnosti práv občanov.

Skutočnosť, že investície do vzdelania prinášajú významný úžitok pre jednotlivca i pre spoločnosť, pomáha vysvetliť jeden z najvýznamnejších záverov tohtoročnej *Education at a Glance*: aj v čase hospodárskej recesie verejné a súkromné investície do vzdelania významne rástli v mnohých krajinách OECD. Napríklad v rokoch 2008 – 2009 vzrástli výdavky vlád, podnikov, študentov a ich rodín na vzdelanie v 24 z 31 krajín OECD s dostupnými údajmi. V 26 krajinách vzrástli tieto výdavky i ako podiel na HDP. Podobne sa v rokoch 2005 – 2009 zvýšili aj priemerné výdavky na žiaka v primárnom, sekundárnom a postsekundárnom neterciárnom vzdelávaní, a to v priemere krajín OECD o 15 percentuálnych bodov. Medzi krajinami s najväčším nárastom výdavkov na vzdelanie sú aj niektoré rozvíjajúce sa ekonomiky. Napríklad v Brazílii a Ruskej federácii vzrástli v tomto období výdavky na žiaka o približne 60 %, i keď stále ide o pomerne nízke čiastky.

V tom istom období vzrástli v krajinách OECD priemerné výdavky na študenta v terciárnom vzdelávaní v priemere o 9 %. Menej prekvapujúce už je, že zatiaľ čo sa verejné výdavky na vzdelávanie ako podiel celkových verejných výdavkov pohybovali v priemere v krajinách OECD v roku 2005 i v roku 2009 na úrovni 13 %, v 19 z 32 krajín OECD v tom istom čase súčasne poklesli – čo je výsledkom, ktorý súvisí s nástupom a prehlbovaním sa globálnej recesie v druhej časti tohto obdobia. Avšak skutočnosť, že celkové verejné a súkromné výdavky počas hospodárskeho poklesu vzrástli, svedčí o úsilí vlád i jednotlivcov zachovať si jedinečné výhody vyplývajúce z investícií do vzdelania. Žiaľ, Slovensko sa ku krajinám, ktoré by výrazne podporovali vzdelanie aj zvýšenými výdavkami, nezaradilo.

Oblasti rozvoja a príležitosti

Samozrejme, vyššie výdavky na vzdelanie neznamenajú automaticky aj lepšie výsledky. V posledných rokoch politici venujúci sa vzdelávaniu neustále zdôrazňovali potrebu vyšších investícií, aby zabezpečili vyššiu úroveň výstupov zo vzdelávacích systémov. Navyše, v čase fiškálnych obmedzení sa jednotlivé krajiny musia rozhodnúť, kam by mali smerovať obmedzené výdavky, čo má byť vlastne prioritou. V tomto čase sa OECD snaží pomáhať jednotlivým krajinám rôznymi iniciatívami. Tohtoročné vydanie *Education at a Glance* upozorňuje na niekoľko oblastí, v ktorých krajiny zaznamenali pozoruhodný pokrok, a identifikuje ďalšie, ktorým treba venovať trvalú pozornosť do budúcnosti.

Viaceré krajiny zaznamenali obrovský pokrok v rozširovaní predškolskej starostlivosti a vo vzdelávaní najmladšej časti populácie a táto problematika sa stáva stále väčšou prioritou vzdelávacej politiky v mnohých krajinách. V priemere v krajinách OECD s dostupnými údajmi vzrástla účasť 3-ročných detí na vzdelávaní zo 63 % v roku 2005 na 69 % v roku 2010 a účasť 4-ročných detí v rovnakom období zo 77 % na 81 %. V priemere krajín OECD sa vzdelávania zúčastňujú tri štvrtiny štvorročných detí a vo väčšine krajín sa vzdelávanie detí začína pred piatym rokom veku. Vzhľadom na to, že vzdelávanie detí v nižšom veku je spojené s lepšími neskoršími výsledkami v škole, tento vývoj je dobrým predpokladom pre budúcnosť, keď budú zvyšujúce sa schopnosti a zručnosti mladých ľudí nadobúdať ešte väčší význam, než tomu bolo doteraz.

Krajiny OECD profitujú aj zo zvyšujúceho sa percenta účasti žien na vzdelávaní. Podiel žien, ktoré môžu očakávať, že v priebehu svojho života vstúpia do terciárneho vzdelávania, vzrástol v krajinách OECD zo 60 % v roku 2005 na 69 % v roku 2010, zatiaľ čo podiel mužov vzrástol v tom istom období zo 48 % len na 55 %. Navyše, ženy tvoria v krajinách OECD 59 % všetkých prvých absolventov programov prvého stupňa terciárneho vzdelávania. Zostáva úloha zvýšiť účasť žien na vzdelávaní v technických odboroch a v odboroch s informačnými technológiami.

Pre mnohé krajiny zostáva trvalou výzvou zvyšovanie rovnosti prístupu k vzdelaniu, bez ohľadu na zázemie ľudí. Podobne by sa mala vo vzdelávacích politikách krajín venovať zvýšená pozornosť narastajúcemu počtu 15- až 29-ročných obyvateľov, ktorí nie sú ani vo vzdelávacom procese a nie sú ani zamestnaní. Ich podiel bol roku 2010 v rámci OECD po niekoľkoročnom poklese na úrovni až 16 %. Tento stav odráža ťažkosti, ktoré prináša globálna recesia. Počet mladých nezamestnaných dosahuje v mnohých krajinách OECD alarmujúcu hranicu, čo vytvára v týchto krajinách nevyhnutnosť opatrení, ktoré pomôžu mladým ľuďom zapojiť sa do programov odborného vzdelávania a prípravy a mať možnosť vzdelávať sa aj v rôznych formách neformálneho vzdelávania.

V čase, keď je vyššie vzdelanie nevyhnutným predpokladom úspešného prechodu na trh práce, cíti mnoho krajín potrebu urobiť viac pre širšiu možnosť vstupu do terciárneho vzdelávania pre ľudí pochádzajúcich zo znevýhodneného prostredia.

Celkovo možno na základe zistených údajov konštatovať, že investície do ľudí, ich zručností a vzdelávania sú kľúčové pre ďalší rast a zamestnanosť, čo je kľúčom k úspešným ekonomikám, spoločnostiam a ich občanom. OECD chce naďalej hľadať spôsoby, ako svojim členským krajinám poskytovať významné odporučenia a informácie pre vzdelávacie politiky kvôli lepšiemu životu.

K výsledkom analýz a odporučení OECD sa budeme priebežne na stránkach UN vracať.

(podľa *Education at a Glance 2012* lupa, spracované)

O meraniach Education at a Glance

Publikáciu *Education at a Glance* vydáva od roku 1996 každoročne Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Na tvorbe indikátorov sa podieľajú vybraní experti a inštitúcie z celého sveta. Publikáciu pripravuje Direktoriát OECD pre inovácie a meranie pokroku, ktorý vznikol z Centra pre výskum a inovácie vo vzdelávaní. Do prípravy sú, samozrejme, zapojené aj jednotlivé krajiny so svojimi expertmi, podklady za Slovenskú republiku sa pripravujú pod gesciou Ústavu informácií a prognóz školstva.

Publikácia je určená najmä tvorcom vzdelávacích politík v jednotlivých krajinách na centrálnej, regionálnej i miestnej úrovni, expertom, ktorí sa venujú školstvu, ale zaujímavé informácie v nej nájdu aj riaditelia, učitelia a široká verejnosť.

Indikátory v *Education at a Glance* sa snažia charakterizovať vzdelávacie systémy jednotlivých krajín z viacerých uhlov pohľadov. Okrem kvantitatívnych ukazovateľov v materiáli nájdeme aj kvalitatívne merania. Väčšina publikovaných údajov vychádza z vlastného zberu údajov OECD, poprípade z tých, ktoré sa uskutočnili v spolupráci s Eurostatom a so Štatistickým úradom pri UNESCO. Skompletizovať a spracovať jednotlivé údaje je pomerne zložitý proces, pretože zber dát sa v jednotlivých krajinách uskutočňuje spravidla v rôznych časových intervaloch a termínoch. Z tohto dôvodu sú údaje publikované zhruba s dvojročným oneskorením. Údaje v tohtoročnom vydaní sú zozbierané roku 2010, resp. v školskom roku 2010/2011, ekonomické údaje sú zväčša za rok 2009.

Všetky údaje sú členené podľa medzinárodnej klasifikácie ISCED 97. Originál publikácie je dostupný v anglickej a vo francúzskej verzii.

V publikácii sú zverejnené a porovnané údaje 34 členských krajín OECD (Austrália, Belgicko, Česká republika, Čile, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Írsko, Island, Izrael, Japonsko, Kanada, Kórea, Luxembursko, Maďarsko, Mexiko, Nemecko, Nórsko, Nový Zéland, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Slovensko, Slovinsko, Spojené kráľovstvo, Spojené štáty americké, Španielsko, Švajčiarsko, Švédsko, Taliansko, Turecko). Údaje sú aj za dve partnerské krajiny OECD: Brazíliu a Ruskú federáciu, a iné spolupracujúce krajiny: Čínu, Indiu, Indonéziu, Saudskú Arábiu a Juhoafrickú republiku. Okrem toho sa nájdu aj údaje za niektoré ďalšie krajiny.

(OECD, lupa)

Rozhovor s osobnosťou

Zvýšiť šancu riešiť aktuálne ciele a problémy

Štátny pedagogický ústav je kľúčovou pedagogickou inštitúciou v oblasti základného a stredného školstva u nás. Tím jeho pracovníkov sa rozhodujúcim spôsobom podpisuje pod kvalitu obsahu i riadenia materských, základných, špeciálnych a stredných škôl. Ústav vznikol krátko po druhej svetovej vojne. Dnes je zodpovedným za jeho činnosť nový riaditeľ doc. PaedDr. Viliam Kratochvíl, PhD. Porozprávali sme sa s ním o súčasnom stave pracoviska, o jeho cieľoch, koncepcii školstva na nasledujúce obdobie, ale aj o stave reformy školstva a zámeroch v jej ďalšom smerovaní.

Pán riaditeľ, predstavte sa najskôr našim čitateľom z profesionálnej stránky. Akú pedagogickú dráhu máte za sebou?

Od roku 1989 pôsobím na Katedre všeobecných dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Na katedru som prišiel zo základnej školy, kde som učil 12 rokov. V rokoch 1991 až 1995 som externe učil na Prvom súkromnom gymnáziu v Bratislave. V rámci univerzitného pôsobenia sa zaoberám didaktikou dejepisu a metodologickými otázkami historiografie. Špecializujem sa na teoretické a praktické otázky tvorby učebníc dejepisu ako jedného zo žánrov historickej literatúry. Som autorom a spoluautorom komplexu 19 učebnicových titulov dejepisu pre základné školy a školy s osemročným štúdiom z rokov 1994 až 2006. V tomto roku som s kolegami pripravil dve učebnice pre 5. a 9. ročník základnej školy. Aktívne som sa u nás podieľal (s výnimkou posledných piatich rokov) na vzdelávaní učiteľov dejepisu organizovaním teoreticko-praktických seminárov, prostredníctvom ktorých sa snažím konkretizovať kľúčové prvky modernej výučby dejepisu. Už vyše desať rokov pravidelne vediem takéto semináre v Českej republike. Som aj členom viacerých medzinárodných organizácií, spomeniem len dlhoročnú spoluprácu s Ústavom Georga Eckerta pre medzinárodný výskum učebníc v Braunschweigu či členstvo v Medzinárodnej spoločnosti pre didaktiku dejepisu so sídlom v Norimbergu.

Aká je vaša pedagogická filozofia, aké sú piliere vašich pedagogických názorov?

Moje pedagogické názory vychádzajú z tradície v oblasti pedagogiky, všeobecnej či predmetovej didaktiky i vývinovej psychológie. Z tejto tradície vyberám tie teórie i praktické postupy, ktoré sú aj v meniacom sa čase nositeľom modernity, a mnohé z nich sa často cyklicky opakujú, len v iných podobách a významoch. Neustále ich konkretizujem a využívam vo svojej výučbe od základnej školy až po univerzitu. Príkladom vzdialenej tradície je Jan Amos Komenský, ktorého koncepciu počiatočnej výučby dejepisu som aplikoval do propedeutického dejepisu v 5. ročníku základnej školy (*Pátrame po minulosti 5*, 2012). Tento prípravný dejepis je súčasťou vzdelávacích dokumentov od roku 1998. Zaznamenal ohlas aj v zahraničí.

Podobným príkladom je teória Jeroma Brunera o vnútornej štruktúre učebného obsahu z druhej polovice 20. storočia, ktorú som aplikoval vo výučbe dejepisu už na základnej škole i gymnáziu vizualizovanými pojmovými opakovacími zápismi. Dnes ich charakterizujeme ako pamäťové alebo mentálne mapy. Orientovať sa vo vnútornej štruktúre učebného obsahu (pojmy, generalizácie, fakty) tematického celku učiva považujem dodnes za kľúčovú kompetenciu učiteľa, lebo „pochopenie štruktúry učiva spočíva v tom, že sa mu porozumie takým spôsobom, ktorý dovoľuje premyslene s ním spájať mnoho iných vecí. Učiť sa štruktúre znamená, stručne povedané, učiť sa poznávať, aké vzťahy sú medzi vecami.“ (Bruner, 1965)

Dokonca v jednej z jeho novších esejí nájdeme myšlienku, ktorú sám autor chápe ako možný odkaz pre modernú školu 21. storočia. Domnievam sa, že v nej môžeme nájsť konkretizované koncepčné východisko, ktoré odpovedá na otázku, čo je vlastne podstatou našej prebiehajúcej reformy: „Cieľom výučby (akéhokoľvek predmetu) je pomôcť žiakom vytvárať významy, nie riadiť učenie len na zapamätanie významov.“

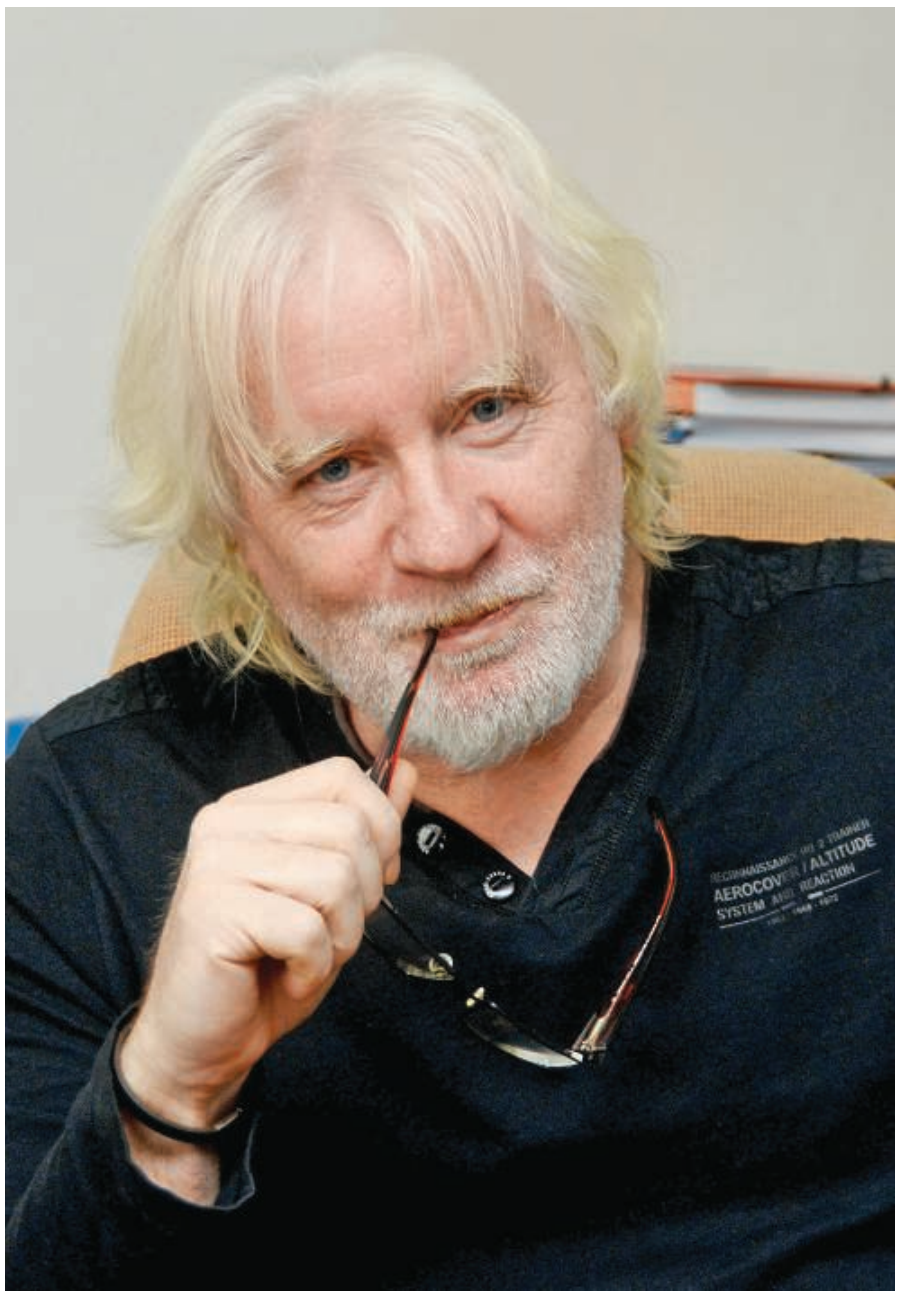

„Som zástancom reálnych konštruktivistických prístupov, ktoré sa dajú využívať v našej tradične uspôsobenej škole, v ktorej sme dlhodobo redukovali celistvú osobnosť žiaka na jeho pamäť a na predstavu o jeho myslení či inteligencii ako prázdnej nádoby, ktorá sa postupne plní kladením poznatkov na seba.“

Myslím si, že kľúčovou otázkou nášho vzdelávania je pomer transmisívnych a konštruktivistických vzdelávacích prístupov. To znamená nielen si zapamätať nové a porozumieť hotovým poznatkom, ktoré sa nemajú stať konečným cieľom, ale „štartovacou rampou“ na využívanie takých kognitívnych činností, ktoré operujú s pojmami, ako je hľadanie, pátranie, zisťovanie, vyšetrovanie niečoho, čo je niekedy nehotové, neisté i riskantné (L. Tondl, 2009). Keby sme dokázali toto východisko koncepčne rozvíjať a aplikovať, väčší dôraz by sme kládli aj na skúmateľské, exploratívne výučbové metódy, následne i príslušné učebné figúry, ktoré by sa konkretizovali v učebniciach syntetickoanalytického typu, teda v takých učebniciach, ktoré dnes prevažujú na základných i stredných školách v krajinách západnej Európy. Napríklad z hľadiska štruktúrnych komponentov analytickej časti sa v nich objavujú takéto rubriky: Metóda, Metodický box, Výskumná stanica, Historikovo laboratórium, Z historikovej dielne, Experiment, Projekt a podobne.

Som teda zástancom reálnych konštruktivistických prístupov, ktoré sa dajú využívať v našej tradične uspôsobenej škole, v ktorej sme dlhodobo redukovali celistvú osobnosť žiaka na jeho pamäť a na predstavu o jeho myslení či inteligencii ako prázdnej nádoby, ktorá sa postupne plní kladením poznatkov na seba. Paradoxnosť tejto predstavy zvýrazňuje dávna myšlienka Plutarcha, že „inteligencia nie je nádoba, ktorá sa plní, ale je ako drevo, ktoré horí“ (F. Tonucci, 1998).

V akom stave z hľadiska výkonnosti a operatívneho výkonu svojej činnosti sa nachádza po vašom príchode Štátny pedagogický ústav (ŠPÚ)?

Predovšetkým v stave konsolidácie a obnovy kultúrnej komunikácie, tímovej spolupráce či otvorenosti pri riešení takých mnohostranných problémov, ktoré súvisia so školou a s jej reformou. Výrazom týchto snáh je obnovenie činnosti vedeckej rady ako poradného a oponentského orgánu, takisto ústavnej rady a príslušných predmetových komisií. Podotýkam, že dlhodobo tieto inštitúty v ústave nefungovali, navyše v častej atmosfére nedôvery, zvýšeného hlasu a hrozieb prepustenia, odoberania osobných príplatkov či zákazu zúčastňovať sa alebo hovoriť na poradách len preto, že niektorí pracovníci mali odlišný odborný názor ako vedenie ústavu, logicky ani fungovať nemohli. Všetko sa „varilo“ za zatvorenými dverami a bez širšej tímovej spolupráce i koordinácie v rámci ústavu.

Aká je kľúčová úloha ŠPÚ?

Opäť, z pohľadu tradície náš ústav má plniť kľúčovú úlohu v oblasti dlhodobého výskumu, vývoja, tvorby kurikulárnych dokumentov a ich implementácie do škôl. V tomto zložitom procese vidím aj vzdelávaciu úlohu. Totiž nestačí len vytvoriť príslušný vzdelávací program, navyše dlhodobo bez učebníc, z tohto pohľadu je to „mŕtvy“ dokument. Je nevyhnutné ho konkretizovať, presnejšie vymedzovať najmä učebnicami, ale aj didaktickými či metodickými modelmi, exemplifikačnými úlohami, ktoré takto spoločne „vdychujú život“ vzdelávaciemu programu. Preto chceme vytvoriť na našej webovej stránke metodický portál a aj takto reagovať na naliehavé požiadavky učiteľov, z ktorých mnohí vnímajú vzdelávací program ako stále abstraktný dokument, a myslím si, že oprávnene, lebo spustiť reformu bez učebníc a ďalších podporných materiálov bolo hazardom a súčasne aj európskym unikátom.

Ako som už naznačil, kľúčovou úlohou pre nové vedenie ústavu je obnoviť jeho výskumnú činnosť, lebo bez nej tento ústav stráca svoju opodstatnenosť. Samozrejme, že to je aj požiadavka ministerstva i samotného pána ministra. Už sme mu predložili návrh a základnú štruktúru výskumných projektov, ktoré opäť chceme riešiť v otvorenej spolupráci, napríklad s Centrom pedagogického výskumu pri SAV a jednotlivými univerzitnými pracoviskami.

Dôležitá je pre nás tiež medzinárodná spolupráca. ŠPÚ spolupracuje s Európskou komisiou, Radou Európy a UNESCO-m. Naše kolegyne z oddelenia cudzích jazykov spolupracujú na projekte Európskej komisie *Európsky indikátor jazykovej kompetencie* a projekte Rady Európy *EPI* – tvorba plurilingválnych a interkultúrnych kurikúl i tvorba a experimentálne overovanie európskeho jazykového portfólia pre žiakov mladšieho veku. Na spoluriešenie týchto problémov Rada Európy priamo oslovila ŠPÚ ako člena dozornej rady. Podobne kolegyne z oddelenia špeciálnej pedagogiky spolupracujú s Európskou agentúrou pre rozvoj špeciálneho vzdelávania.

V nedávnej minulosti došlo v ŠPÚ k viacerým personálnym zásahom, pri ktorých odišli zo svojich postov niektorí mimoriadne kvalitní odborníci. Aká je kvalita personálneho zabezpečenia dnes?

Myslím si, že časť tejto otázky má mieriť na predchádzajúce vedenia ústavu. Od mája sa snažíme vytvárať kvalitné personálne zabezpečenie, napríklad aj prijatím mladších kolegov, prevažne absolventov doktorandského štúdia, čím reagujeme aj na generačné výzvy, ktoré nás perspektívne čakajú. Samozrejme, sledujeme aj problém vyváženosti v obsadení a personálnom zabezpečení jednotlivých predmetov. Naším cieľom je, aby každý vyučovací predmet bol v gescii jedného odborného pracovníka. Všetkých mojich kolegov považujem za kľúčové osobnosti za predpokladu otvorenej tímovej spolupráce a slobodnej výmeny názorov, ktoré sa dotýkajú aktuálne riešených úloh a problémov.

Ako si predstavujete spoluprácu ústavu s učiteľmi a riaditeľmi všetkých druhov a typov škôl?

Hneď od počiatku deklarujeme otvorenú spoluprácu so všetkými, ktorí sú ochotní prispieť k riešeniu aktuálnych problémov. Sme v tes-

(pokračovanie rozhovoru na strane 10)

VILIAM KRATOCHVÍL

Zvýšiť šancu riešiť aktuálne ciele...

(dokončenie rozhovoru zo strany 9)

nom kontakte s predstaviteľmi i členmi jednotlivých združení materských škôl, základných škôl, gymnázií a stredných odborných škôl a budeme v tejto spolupráci kontinuálne pokračovať. Je pre nás dôležité spoznávať, debatovať a sumarizovať názory a požiadavky z praxe, už aj preto, že nemáme k dispozícii relevantné reprezentatívne výskumy. Jednoducho povedané, asi tak, ako to funguje napríklad v oblasti vzdelávacích programov.

Ktoré práce robíte po svojom nástupe v súčasnosti?

Momentálne pracujeme na projekte, ktorý sme pracovne nazvali *Pohľad späť po štyroch rokoch*. Je to sebareflexívny pohľad na vzdelávacie programy materskej školy, prvý a druhý stupeň základnej školy a školy s osemročným štúdiom. Tento projekt vyplýva z úlohy, ktorou nás poverilo ministerstvo školstva, aby sme inovovali uvedené vzdelávacie programy spolu s učebným plánom, ktoré majú vstúpiť do platnosti od septembra 2013. Naším prostriedkom inovácie je vymedzovanie a konkretizovanie analytického postupu, teda toho, na čo by sme sa mali zamerivať. Viaceré otázky chceme riešiť paralelne a kontinuálne popri inovácii, aby sme vytvorili kvalitatívne inú generáciu napríklad úrovňových výkonových štandardov s vymedzením učebného obsahu. Ide najmä o tieto otázky:

1. Čo je možné urobiť, aby sme vzdelávacie programy chápali viac ako programy rôznych činností a otvorených príležitostí na rozvíjanie individuálnych učebných ciest žiakov a na orientáciu učiteľov, než len ako súhrn enumerovaných katalógov stanovených predmetov, ich obsahu a výkonov?
2. Aký je pomer jednotlivých častí vzdelávacieho programu, napríklad kľúčový vzťah obsahovej a výkonovej zložky?
3. Aký je vzťah medzi všeobecnými kompetenciami a predmetovými kompetenciami? Má každý predmet vo vzdelávacej oblasti vymedzené špecifické predmetové kompetencie? Teda z akého kompetenčného modelu vychádzajú?
4. Ako sú štruktúrované cieľové, výkonové štandardy? Do akej miery sú systematizované?
5. Do akej miery jednotlivé výkony tesne nadväzujú na rôznorodo atomizované čiastkové úlohy? Sú výkony skutočnými výkonmi, nevyjadrujú často štandardnú znalosť či schopnosť žiakov? „Kompetencie sa stali všetkým, sú vstupom, obsahom, prostriedkom, cieľom. V našej reforme sa však stali najmä slovom, ktoré má vzbudiť dojem reformy. To všetko bez toho, aby bol jasne definovaný účel a produktívnosť tohto pojmu.“ (Dôvodová správa ŠPÚ, 2012)
6. Sú jednotlivé výkony orientované na *output*? Teda, v akom časovom horizonte sa majú dosiahnuť alebo merať?
7. Je možné uvažovať o zmene vnútornej štruktúry vzdelávacích programov, to znamená najskôr vymedzenie systematizovaných výkonov s následným vymedzením učebného obsahu a jeho kľúčových pojmov? Teda výkonový štandard s vymedzením učebného obsahu?
8. Je možné uvažovať o tom, že by sa jednotlivé výkony štruktúrovali podľa vymedzeného modelu predmetových kompetencií?
9. Ako je spracovaný učebný obsah, na základe akých „objektivizovateľných“ kritérií bol vytváraný (jadro, kánon)? Napríklad dôležitosť učebného prvku, a to s rozlíšením dvoch druhov významnosti učiva:
   - **teoretická dôležitosť učebného prvku;** akú má všeobecnovzdelávaciu hodnotu a do akej miery je nutný na porozumenie inému dôležitému učivu,
   - **praktická dôležitosť učebného prvku;** z tohto hľadiska je z učiva dôležité to, čo treba poznať v praktickom živote,
   - **pochopiteľnosť učebného prvku;** do akej miery je určitý obsahový komponent prístupný porozumeniu žiakov daného veku, stupeň konkrétnosti, abstraktnosti pojmu, pojmy prvého a druhého rádu (sú v každom vzdelávacom programe vymedzené kľúčové pojmy?),

   - **zaujímavosť učebného prvku;** stupeň záujmu, ktorý môže v žiakoch vyvolávať určitý obsahový komponent, a podobne.
10. Je možné naďalej akceptovať vymedzenie vzdelávacích oblastí, tematických okruhov a prierezových tém v súčasnej podobe? Nefungujú jednotlivé vzdelávacie oblasti len formálne?
11. V akom súlade je materská škola s prvým stupňom v základnej štruktúre najmä vo vymedzení vzdelávacích oblastí a tematických okruhov? Ako existujúci vzdelávací program reagoval na skutočnosť, že sa materské školy stali súčasťou školskej sústavy, že sú legislatívne definované ako školy poskytujúce istý (pred)stupeň vzdelania?
12. Do akej miery funguje nadväznosť vymedzených vzdelávacích oblastí medzi prvým a druhým stupňom základnej školy?
13. Aký je vzťah medzi štátnym a školským vzdelávacím programom? Ako funguje dvojúrovňový model? Je možné v súčasnosti považovať pojem učebné osnovy ako súčasť školského vzdelávacieho programu za anachronizmus?

Nielen ja, ale viacerí odborníci považujeme pojem učebné osnovy v štruktúre školského vzdelávacieho programu za prežitok. Tento pojem stratil opodstatnenosť i logiku v momente platnosti štátneho vzdelávacieho programu, lebo ten spolu so spresňujúcim tematickým výchovno-vzdelávacím plánom učiteľa tvorí učebnú osnovu príslušného predmetu. V tejto súvislosti sme „programovo ignorovali dve zásadné veci, že učitelia sú predovšetkým expertmi na prácu v triede a že vývoj druhej úrovne obsahu vzdelávania nepatrí do náplne práce učiteľov a vedení škôl, ale do dobre distribuovaných a motivovaných expertných tímov“ (Dôvodová správa ŠPÚ, 2012).

Samozrejme, s jednou výnimkou, keď si škola vytvorí z rámca disponibilných hodín nový predmet, v tomto prípade musí predmetová komisia vytvoriť učebné osnovy príslušného predmetu. Len tento postup zodpovedá praxi škôl v západnej Európe, v inom zmysle je to skôr unikát.

„Aká je to však sloboda, keď väčšina učebných osnov je plagiátom štruktúry a obsahu štátneho vzdelávacieho programu, ktorý prispieva s ďalšími komponentmi k nezmyselnému nárastu počtu strán školského programu. Na niektorých školách registrujeme rozsah aj 1 300 strán, v priemere 100 až 300 strán. Pýtam sa, načo to je dobré!“

Navyše, a úplne mylne, tvorbu učebných osnov považujeme za podstatný bod našej reformy, dokonca v nej hľadáme slobodu a tvorivosť učiteľa. Napríklad kolegovia Zimenová a Mojžiš vo svojom článku *Reforma zdola?* sa pýtajú, či poslucháči učiteľského štúdia sú pripravovaní na to, aby tvorivo pristupovali k tvorbe učebných osnov. Chcem len upozorniť, že tvorba učebných osnov nepatrí do kľúčových kompetencií učiteľa akéhokoľvek predmetu. Medzi ne patrí odborná didaktická analýza tematického celku a orientácia vo vnútornej štruktúre jeho učebného obsahu, na základe ktorých si učiteľ v tzv. cieľovej analýze vytvára osobitú stratégiu a taktiku. Jej súčasťou je vlastná štruktúra špecifických cieľov, učebných požiadaviek, metód a učebných figúr vytvorená na základe štátneho vzdelávacieho programu. „Absolventi sú schopní realizovať vedecké odborno-didaktické analýzy, diagnostiku, plánovanie, evalváciu a reflexiu procesu sprostredkovania znalostí a spôsobilostí v škole v rámci predmetu dejepis.“ (Štandard pre vzdelávanie v učiteľskom štúdiu. Quedlinburské rozhodnutie, 2005)

Práve v tomto vidím tvorivosť, profesionalitu i slobodu učiteľa. Aká je to však sloboda, keď väčšina učebných osnov je plagiátom štruktúry a obsahu štátneho vzdelávacieho programu, ktorý prispieva s ďalšími komponentmi k nezmyselnému nárastu počtu strán školského programu. Na niektorých školách registrujeme rozsah aj 1 300 strán, v priemere 100 až 300 strán. Pýtam sa, načo to je dobré! Viem si predstaviť, že spomínaná didaktická analýza tematického celku učiva môže byť súčasťou tematického výchovno-vzdelávacieho plánu učiteľa, ale o tom treba diskutovať. Tu niekde sa môže začať reforma zdola, lebo v tomto uvažovaní máme plnú podporu učiteľov od materských škôl až po stredné odborné školy. Aj preto sa budeme snažiť, samozrejme, po diskusii, vypustiť pojem učebné osnovy ako prvok školského vzdelávacieho programu zo školského zákona, najskôr však roku 2014. Chcem ešte zdôrazniť, že na uvedenom projekte pracujeme v úzkej súčinnosti s vedeckou a ústavnou radou, novovymenovanými predmetovými komisiami, v ktorých sú zastúpení kolegovia z univerzitného prostredia a učitelia z praxe. Chápeme ich ako poradný orgán, ktorý aktívne prispeje k riešeniu problému inovácie uvedených vzdelávacích programov.

Ešte na margo slobody učiteľov mám niekoľko zaujímavých informácií z českého výskumu o stave výučby súdobých dejín, ktorý realizovala agentúra Factum Invenio v spolupráci s Ústavom na štúdium totalitných režimov v Prahe. „Nič sa nevyrovná nepriateľstvu učiteľov voči kurikulárnej reforme. Od roku 2007 neexistujú centrálne osnovy, školy dostali veľkú slobodu pri vytváraní vlastných plánov výučby. Výskum však ukazuje, že viac ako 50 % učiteľov dejepisu sa k reforme, ktorá rozvoľnila výučbu, stavia negatívne. Len 2 % učiteľov zdôrazňujú jej prínos.“ (Pinkas, 2012)

Mimoriadnu pozornosť, na rozdiel od predchádzajúcich vedení ústavu, venujeme aj projektu *Vzdelávanie učiteľov základných škôl v oblasti cudzích jazykov v súvislosti s Koncepciou vyučovania cudzích jazykov na základných a stredných školách*. Tento projekt vstúpil do posledného roku svojej päťročnej existencie, preto budeme robiť všetko, aby sme ho úspešne zavŕšili.

Navyše riešime aj ďalší problém, ktorý možno nazvať „hasením požiaru“. Po štyroch rokoch reformy vyšlo najavo, že na stredných odborných školách chýbajú okrem učebníc aj výkonové a obsahové štandardy v oblasti všeobecnovzdelávacích predmetov. Pýtam sa, ako prebehla reforma na tomto type škôl a kto za to nesie zodpovednosť. Jej časť leží určite aj na pleciach predchádzajúceho vedenia ústavu, keď jeho námestník vyhlásil, že na stredných odborných školách sa bude učiť desať percent z obsahu učiva gymnázií! Tým považoval tento problém za vyriešený. Aj preto sme obnovili spoluprácu medzi naším ústavom a Štátnym inštitútom odborného vzdelávania (ŠIOV). Budeme v nej pokračovať aj napriek tomu, že kompetencie v oblasti tvorby vzdelávacích programov pre všeobecnovzdelávacie predmety budú patriť v rámci vytvárajúceho sa duálneho systému ŠIOV-u. O tom je už prakticky rozhodnuté, ani to nám však nebráni v budúcnosti intenzívne spolupracovať s týmto inštitútom.

Učitelia i riaditelia škôl už dlhší čas čakajú na jasné pomenovanie stratégie základného a stredného školstva. Máte ju pre nich pripravenú? Kedy predstavíte stratégiu rozvoja slovenského školstva na ďalšie roky, kedy príde „nové *Milénium*“, samozrejme, s iným pomenovaním a možno i prioritami a stratégiou?

Nadobúdam dojem, ako keby ŠPÚ mal v krátkom čase vyriešiť všetky problémy spojené so školou alebo s jej reformou. Mohol by som položiť aj protiotázku: Čo sa v tomto smere urobilo od spustenia reformy roku 2008? Som presvedčený, že na to treba čas a navyše opäť širokú spoluprácu, napríklad s tvoriacou sa novou kurikulárnou radou a ďalšími inštitúciami či so špeciálne na to vytvoreným pracovným tímom. Na rozdiel od predchádzajúceho obdobia, a nehovorím to ako politický nominant, máme pravdepodobne výhodu necelých štyroch rokov kontinuálnej práce, ktorú treba dobre „vysedieť“, i s možným rizikom, že po štyroch rokoch opäť začneme na „zelenej lúke“.

Na nedávnej konferencii Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny ste kritizovali Učiteľské noviny, lebo uverejnili materiál prof. Zelinu, v ktorom vo výzve na diskusiu o ďalšom smerovaní školstva zhodnotil zo svojho pohľadu piliere *Milénia*.

Pred uvedeným auditóriom som len položil otázku, do akej miery je produktívne z pohľadu učiteľov a ich súčasných problémov pripomínať piliere tohto programového dokumentu. Navyše niektoré z nich sú abstraktné a formálne, napríklad „byť vo svete, v Európe na pulze času, vedy, a pritom ostať sebou“. Dodám len, že akýkoľvek programový dokument, ktorý nedokážeme učiteľom dostatočne konkretizovať, zostane viac-menej len na papieri. Samozrejme, nie je to len problém *Milénia*, ale aj kontinuálneho vzdelávania učiteľov, ktoré po roku 2008 v podstate zlyhalo. A to nielen v konkrétnejšom a presnejšom vymedzení kľúčových kompetencií učiteľov akéhokoľvek predmetu, ktoré sú závažným predpokladom na dosiahnutie cieľov reformy, ale aj vo vytváraní metodických modelov na výučbu príslušných predmetov v súlade s reformnými požiadavkami.

ŠPÚ v minulosti vydával časopis Pedagogická revue, ktorý bol kľúčovým vedeckým a odborným periodikom pre pedagogické vedy na Slovensku. Vychádza tento časopis? Aká je situácia ohľadom vydávania Pedagogického spektra? Vychádza či bude vychádzať?

Určite je jednoduchšie nechať niečo zaniknúť ako obnoviť. Je to klasický príklad neschopnosti, nezodpovednosti tých, ktorí sa zaslúžili o zánik týchto časopisov a pre ktorých slovo tradícia nič neznamená. Budeme sa snažiť ich obnoviť, nebude to však jednoduché.

Čo považujete za priority vo vašej práci?

Nedávno ma zaujal bonmot, že ten, kto si kladie veľké ciele, by mal navštíviť psychiatra. Mojou prioritou je snaha odborne i manažérsky postupne zvládať vedenie ústavu, nestrácať pritom súdnosť, dať si poradiť, široko spolupracovať, počúvať aj iné názory. Za tohto predpokladu sa zvýši šanca riešiť aktuálne ciele a problémy, ktoré súvisia so školou aj s jej kontinuálnou reformou.

Za rozhovor ďakuje Ľubomír PAJTINKA
Foto Ján SÚKUP

„Reforma“ školstva a spoločná škola

DVOJROZHOVOR

Naše školstvo zápasí s mnohými problémami. Médiá prinášajú väčšinou negatívne ohlasy. Mnohí učitelia a mnohé zoskupenia začali písať blogy, otvorené listy. Sú znechutení, rozčarovaní. Optimistov ubúda. Keďže mi záleží na zlepšení situácie v školstve, požiadala som o rozhovor prof. PhDr. Branislava Pupalu, CSc., z Ústavu výskumu sociálnej komunikácie SAV a PaedDr. Martina Bodisa, PhD., riaditeľa ZŠ s MŠ kráľa Svätopluka v Šintave.

Pamätám si, akoby to bolo včera, poradu zo začiatku školského roka 2008/2009. Hlavnou témou boli novinky, ktoré nás čakajú v nastávajúcom školskom roku. Pozerali sme prezentácie o štátnom vzdelávacom programe, o školskom vzdelávacom programe, metodické usmernenie k tvorbe školského vzdelávacieho programu. Brala som to ako výzvu. No čoskoro sa ukázalo, že reforma nesie so sebou príliš veľa otáznikov...

Ako ste vnímali začiatok a prvé dva roky reformy?

M. Bodis: V máji 2008 bol schválený zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), ktorý nadobudol účinnosť 1. septembra 2008, čím sa začala dlho očakávaná obsahová reforma školstva. Rámcový obsah vzdelania vymedzuje štátny vzdelávací program (ŠVP), ktorý bol schválený na gremiálnej porade ministra 19. júna 2008 a určuje všeobecné ciele škôl a kľúčové kompetencie vo vyváženom rozvoji osobnosti žiakov. Je východiskom na vytvorenie individuálneho školského vzdelávacieho programu (ŠkVP), kde sa zohľadnia špecifické miestne podmienky a potreby.

A tu nastal prvý problém: do septembra 2008 museli školy pripraviť svoje ŠkVP – nevedeli ako, často kopírovali od iných. Ďalší problém bol, ako bol pripravený ŠVP. Učitelia sa dožadovali redukcie učiva, ktorá sa však v niektorých predmetoch neuskutočnila. Školy volali po reforme, ale nie takej, čo im presunula úlohy, povinnosti a z nich sa stali počas leta tvorcovia osnov, záväzných pedagogických dokumentov. Napriek tomu sa toho zhostili, ako najlepšie vedeli. Postupne svoje programy vylepšovali, poučili sa na rôznych seminároch a mnohé sú ukážkové. Ale je to to, čo sme chceli? U nás v škole sme sa vyškolili a vytvorili si pedagogické dokumenty v rámci projektu operačného programu Vzdelávanie.

Po voľbách roku 2010 došlo k zmene. V nasledujúcom roku v júni sa objavila informácia, že školy si už od septembra môžu ľubovoľne presúvať učivo po ročníkoch. Dostali „voľnosť“. Privítali ste ju?

M. Bodis: Od 1. septembra 2011 platia upravené rámcové učebné plány pre základné školy a gymnáziá. Zdôrazňovalo sa, že cieľom bolo umožniť školám pokračovať aj podľa učebných plánov z roku 2008. Žiaľ, nastali rôzne výklady, na mnohých školách až hazardné presúvanie predmetov do iných ročníkov, vytváranie nových predmetov, často len napĺňanie úväzkov učiteľom. A tak vznikal chaos. Ale školy majú slobodu... Ako sa však bude testovať a porovnávať po ročníkoch? Ako pri prestupe žiakov na inú školu? Ako to bude s učebnicami? Ako s predmetovými súťažami či olympiádami? Stále chýba kvalitný štátny vzdelávací program a vzorové školské vzdelávacie programy zo strany ŠPÚ. U nás v škole sme zostali pri pôvodnom učebnom pláne s miernymi úpravami.

Pán profesor, už v októbri 2008 ste uverejnili na portáli Nové školstvo článok *Reforma po slovensky. Základné omyly štátnych vzdelávacích programov*. Ako vyplýva z názvu, túto koncepciu ste už na jej začiatku podrobili ostrej kritike. Ako to vidíte teraz? Potvrdili uplynulé štyri roky vaše myšlienky?

B. Pupala: Od začiatku som pozorne sledoval jednu z najočakávanejších súčastí reformy školstva – revíziu obsahu vzdelávania, ktorej príprava ma hlboko sklamala, čo som vtedy aj podrobil ostrej kritike. Reforma bola v tejto oblasti veľmi povrchná, metodologicky nepremyslená a hlavná časť zodpovednosti za jej výsledky sa preniesla na školy, čím sa akoby reformátori zbavili zodpovednosti. Dôsledky nepremysleného vymedzenia vzdelávacích oblastí, neuváženého rozdelenia zodpovednosti za jednotlivé kroky tvorby vzdelávacích obsahov, vnášania nejasných prvkov do obsahu (zle vymedzené štandardy, nejasné väzby tzv. kompetencií na ciele a obsahy vzdelávania) si školy doteraz nesú na svojich pleciach ako problém, s ktorým sa snažia vyrovnať po svojom. Podozrievam vtedajších tvorcov kurikulárnej politiky, že si neuvedomovali pravidlá hry, ktoré pri tvorbe kurikulárnych projektov platia, keď napríklad bez akejkoľvek prípravy poverili učiteľov tvorbou učebných osnov. Ak rekapitulujem problémy, ktoré som vtedy štátnym vzdelávacím programom vytýkal, všetky platia vlastne aj dnes.

VIZITKY

Prof. PhDr. Branislav Pupala, CSc.,
Ústav výskumu sociálnej komunikácie (ÚVSK) SAV

Absolvoval štúdium pedagogiky na Filozofickej fakulte (FF) UK v Bratislave. Roku 1995 obhájil dizertačnú prácu (FF UK), habilitoval sa roku 1998 (Pedagogická fakulta – PdF – UK), roku 2006 bol vymenovaný za profesora pedagogiky. Pôsobil vo viacerých oblastiach rezortu školstva – ako učiteľ základnej a strednej školy, metodik ďalšieho vzdelávania učiteľov, výskumný pracovník. Od roku 1993 je vysokoškolským učiteľom (1993 – 1994 Prírodovedecká fakulta UK, 1995 – 2003 PdF UK, od 2003 PdF TU). Je spoluzakladateľom Centra pedagogického výskumu v ÚVSK SAV, kde pôsobí ako samostatný vedecký pracovník. V súčasnosti je predsedom Vedeckej rady Štátneho pedagogického ústavu (ŠPÚ). Výskumne sa orientuje na problematiku teórie kultúrnej gramotnosti a základného vzdelávania. Je autorom viacerých knižných publikácií, desiatok štúdií a odborných textov.

PaedDr. Martin Bodis, PhD.,
riaditeľ ZŠ s MŠ kráľa Svätopluka Šintava

Absolvoval štúdium predmetov SJL – ONV – ETV – NAV – INF pre ročníky 5 – 13. Roku 2009 obhájil dizertačnú prácu (PdF KU Ružomberok). Vo funkcii riaditeľa ZŠ s MŠ kráľa Svätopluka Šintava je tretie funkčné obdobie (od roku 2002). Založil a pod patronátom Matice slovenskej organizuje celoštátnu literárnu a výtvarnú súťaž Svätoplukovo kráľovstvo ožíva (v tomto školskom roku sa koná 4. ročník, súťaž je registrovaná Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR). Spolupracuje s FF UKF Nitra, kde vykonáva predsedu atestačnej komisie. Pôsobí ako lektor v akreditovaných programoch Metodicko-pedagogického centra (MPC) Bratislava (program kontinuálneho vzdelávania Etická výchova pre primárne vzdelávanie), garant programu Učiť moderne, inovatívne a kreatívne. Je spoluzakladateľom a predsedom Dozornej rady Združenia učiteľov chémie, významnou mierou sa podieľa na jeho aktivitách. Škola sa pod jeho vedením zapája do mnohých významných medzinárodných a národných projektov a množstva akcií. Pomáha ostatným riaditeľom, je školiteľom a presadzuje myšlienky spoločnej školy.

Pred predčasnými voľbami roku 2012 zverejnil doc. Dušan Čaplovič dokument *25 zmien – konkrétne kroky a pozitívne zmeny v regionálnom školstve*. V bode 9 sa uvádza: „Presadzovať spoločnú školu – fínsky model, v našom vzdelávaní: rovnaký základ pre všetkých s možnosťou inakosti prostredníctvom kvalitných štátnych výchovno-vzdelávacích programov pre jednotlivé ročníky a vyučovacie predmety, bez presúvania učiva a v nadväznosti vo vzdelávacom procese. Zadefinovať vzdelanostné minimum dieťaťa, žiaka, študenta s vytvorením podmienok pre jeho komunikatívnosť, tvorivosť a kreativitu.“ Pán riaditeľ, presadzujete tézy spoločnej školy, zavedenie systému do školstva napr. vo facebookovej skupine Spoločná škola, ale i na rôznych seminároch, konferenciách. Aké zmeny koncepcie ŠVP a ŠkVP ponúkate v spoločnej škole?

M. Bodis: Štát sa v spoločnej škole nezbavuje zodpovednosti, nepresúva úlohy na učiteľov. Štát cez svoje priamo riadené organizácie plní pre školy servis. Spoločná neznamená, že nemôže byť jedinečná. Určite jedinečná – neopakovať od iných. Poučiť sa. Spoločná v základoch. Nie jednotná – uniformná, potláčajúca rozdiely medzi školami, potláčajúca individualitu žiakov. A určite zachovať autonómiu učiteľov a rozvoj ich kreativity vo výchovno-vzdelávacom procese vo voľbe metód a foriem svojej práce.

1. Štát vydá alternatívne učebné plány, z ktorých si škola vyberá a svoj výber uvedie v ŠkVP. Bude možnosť výberu – spoločenskovedný, prírodovedný, výchovný variant.
2. Štátny vzdelávací program (ŠVP) je rozdelený podľa ročníkov a jeho prílohou sú učebné osnovy všetkých predmetov. V rámci osnov bude striktne stanovené, ktoré predmety sa majú deliť.
3. Ak škola zavedie voliteľný predmet v ŠkVP, vypracuje si naň učebné osnovy, ktoré sú prílohou ŠkVP.
4. Ak si škola nezakladá žiadny predmet, postupuje podľa ŠVP. A ak sa niekto predsa len nezmestí do pravidiel (body 1. – 4.), je tu možnosť mať experiment. Pri experimentálnom overovaní nových spôsobov učenia by sa postupovalo podľa schválených pravidiel na jeho realizáciu.
5. Súčasťou učebných osnov predmetu sú aj všetky prierezové témy.
6. ŠPÚ a MPC vydávajú vzorové tematické výchovno-vzdelávacie plány pre učiteľov, ktoré učitelia môžu použiť.
7. Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) vydá štandardizované testy pre rôzne predmety po ročníkoch, aby ich učitelia mohli využívať pri svojej práci. Odborne ich posúdi ŠPÚ.
8. Štátna školská inšpekcia (ŠŠI) plní úlohu poradného orgánu, ktorý spolupracuje so školami a vydáva školám materiál, v ktorom sa konkretizuje oblasť hodnotenia a kontroly inšpekčnej činnosti. Školám pred kontrolou poskytuje poradenstvo.
9. Štát v rámci rozvoja digitálnej gramotnosti a modernizácie edukačného procesu vytvorí pre školy portál, kde budú všetky dostupné materiály pre učiteľa prístupné spolu s možnosťou vzájomnej výmeny pedagogických zručností a skúseností. Rovnako bude podporovať i modernizáciu edukačných pomôcok na základe potrieb školy.
10. MŠVVaŠ SR cez Ústav informácií a prognóz školstva (ÚIPŠ) vydá metodický pokyn, ktoré dokumenty sa môžu viesť elektronicky a ktoré nutne papierovo. Následne v pokyne uvedie spôsoby archivácie. Tu vidím hlavnú zodpovednosť na ŠPÚ, vytvoriť kvalitný ŠVP.

K miere slobody škôl sa vyjadrujú niektorí riaditelia škôl obávajúci sa, že ich rozhodovacie možnosti budú oklieštené. Obávate sa aj vy ako riaditeľ školy niečoho podobného?

M. Bodis: Nie, neobávam. Veď rozhodovanie riaditeľa bude stále dôležité, zodpovedné aj po sedení s poradnými orgánmi. Voľba učebného variantu, možnosť založiť si nový predmet, možnosť ísť do experimentu, možnosť kontrolovať prácu svojich podriadených... Ale ktorý riaditeľ by neuľahčil a neodbremenil svojich učiteľov?

Pán profesor, aký je váš názor na uvedené tézy spoločnej školy?

B. Pupala: Hneď na začiatku poviem, že idea spoločnej školy (ak sa ňou vyjadruje spôsob diferenciácie žiakov najmä v nižšom sekundárnom vzdelávaní) mi je omnoho bližšia ako model selektívneho vzdelávania v diferencovaných typoch škôl. Škandinávske krajiny sú práve z dôvodu takto poňatého „spoločného“ vzdelávania považované takmer až za prototyp vzdelávacieho systému, čo sa pokladá aj za jednu z príčin ich úspechov v medzinárodných meraniach vzdelávacích výkonov žiakov. Možno by sa idea spoločnej školy mala v danom programe slovenských kolegov viac zdôrazniť a hlasnejšie argumentovať.

Pokiaľ ide o konkrétne body predstavy „spoločnej školy“, ako ich kolegovia prezentujú, je jasné, že si dobre uvedomujú, čo ešte je a čo už nie je profesionálna zodpovednosť učiteľa a čo školy reálne očakávajú od servisu pre pedagogickú činnosť škôl. Azda by som menej akcentoval úlohy konkrétnych „servisných“ inštitúcií, ich podoba i štruktúra sa môže v budúcnosti meniť. Dôležitejšie je presne definovať očakávania.

Aké zmeny chystáte v ŠVP ISCED 0?

B. Pupala: Existujúci ŠVP pre predprimárne vzdelávanie je ukážkou nepremysleného nastavenia myšlienky ŠVP ako takého. Materské školy sa síce stali súčasťou vzdelávacieho systému, ale existujúcou podobou ŠVP sa stále ocitajú mimo neho. Úporná snaha zapracovať do tohto dokumentu všetky možné pojmy a rôznorodé didaktické koncepty spravila z neho mozaiku rôznorodých požiadaviek na učiteľky, ktoré sotva mohli podľa neho bez problémov vytvoriť ŠkVP. Mašinéria domýšľania zámerov ŠVP trvala niekoľko rokov, a nebyť svojpomoci a vzájomnej solidarity učiteliek, tento program mohol už dávnejšie skolabovať. V súčasnosti sa preto usilujeme o revíziu ŠVP pre materské školy, pričom základná idea, ktorá nás vedie, je prehľadnosť, jednoduchosť a rámcovosť. V prvom rade minimalizujeme štandardy, usporadúvame ich do bežných vzdelávacích oblastí, ako sú dnes stanovené pre všetky ostatné stupne škôl, odstraňujeme duplicitnosť vymedzenia obsahov, dnes zakomponovaných raz do vzdelávacích oblastí, raz do tematických okruhov. Usilovať sa budeme o to, aby boli učiteľky oslobodené od obsesívneho plánovania podrobných cieľov vzdelávania, ako sú do toho tlačené dnes – bez zohľadnenia toho, že v predškolskom veku sa stretávame s tou najväčšou individuálnou variabilitou detí. Aj preto napr. štandardy vymedzujeme len na koniec materskej školy.

Veľmi sa rôznia názory na prierezové témy. Aké je postavenie prierezových tém v spoločnej škole?

M. Bodis: Podľa môjho názoru nie je potrebné rozpracovávať prierezové témy, lebo sú súčasťou niektorého predmetu. Preto téza číslo päť: Súčasťou učebných osnov predmetu sú aj všetky prierezové témy.

Aký je váš názor na začlenenie prierezových tém priamo do predmetu?

B. Pupala: Koncept „prierezových tém“ považujem za nadbytočný a najmä nesystémový. Nič v obsahu vzdelávania predsa nemôže stáť mimo vzdelávacích oblastí, žiadna téma ich nemôže presahovať alebo míňať. Ak je to tak, potom je štruktúra vzdelávacích oblastí nastavená zle – a nutnosť vymedzovať samostatné „prierezové témy“ je toho dôkazom. Vyzerá to vlastne tak, akoby isté témy neboli súčasťou všeobecného vzdelania, preto musia stáť bokom. A nenechajme sa mýliť – vzdelávacie oblasti vôbec nemusia diktovať, čo bude „predmetové“ a čo bude „integrované“ či vložené naprieč viacerými predmetmi. To je už totiž vecou konkrétnych projektov realizácie obsahu vzdelávania na konkrétnych ško-

(pokračovanie rozhovoru na strane 12)

Práca s denníkom

SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

Cieľom práce s denníkom na hodine slovenského jazyka a literatúry je poskytnúť žiakom bezpečné prostredie, pri ktorom môžu objaviť skrytý poklad vnútri svojich pocitov, zážitkov, myšlienok, intuície a nadaní. Metóda denníka slúži na to, aby žiaci spoznali lepšie svoju osobnosť a aby si vďaka tomu vytvorili k sebe lepší vzťah. Na hodine využívam rozprávky, v ktorých vystupujú postavy, ktoré sa učia vedome sa vyrovnať so svojimi emóciami.

Hodina o tom, ako prijať a uvoľniť hnev do denníka. Použila som rozprávku, ktorú som vytvorila, aby deti lepšie chápali svoje emócie.

V jednom meste žil chlapec Denis. Často sa hádal, bíjaval a postupne strácal kamarátov. Ľudia ho začali volať Hnevkom. Bez kamarátov bol veľmi smutný. Raz večer v jeho izbe sa pred ním zjavil malý škriatok s milým úsmevom na tvári: „Ahoj, ja som Súcitko, objavím sa vždy vtedy, keď u detí cítim nejakú boliestku.“ Denis so slzami v očiach odpovedal: „ Som smutný, nemám ani jedného kamaráta, pretože som zlostný.“ Súcitko s porozumením odpovedal: „Preto som tu. Prichádzam ti pomôcť. Prichádzam z krajiny, v ktorej všetci spolunažívame v porozumení, a keď nás potrebuje niekto z ľudí, objavíme sa, pomôžeme a poradíme. Viem, čo ťa trápi.“ Denis s nádejou v očiach počúval Súcitka: „Budem ťa pozorne počúvať, nechcem byť zlostný.“ Súcitko pokračoval: „Často sa premieňaš na hnev, ktorý ovláda teba, a nie ty jeho. Keď sa niekedy znovu nahneváš, skús si všímať myšlienky vo svojom vnútornom svete. Vtedy sa správajú ako vojaci. Ony ti nechcú zle, len ťa chránia, ak máš pocit, že sa ti deje niečo nespravodlivé. Skús ich vnímať a pozorovať, ako ťa budú nútiť do skutkov, ktorými môžeš nepekne ublížiť. Pokiaľ ich nepozoruješ, sú tvojimi pánmi ony, a preto robíš, do čoho ťa nútia. Ak ich pozoruješ, môžeš popredu porozmýšľať, čo urobíš. Zhlboka dýchaj, premeň svoje neviditeľné myšlienky napríklad na čarbanice, prenes ich do denníka, tam neublížia nikomu. Spôsobov je veľa. Len vždy urob niečo také, aby si ostal kráľom samého seba. Keď sa obzrieš naspäť, budeš hrdý na svoje konanie. Potom sa porozprávaj s človekom, ktorý ti ublížil. Jednoducho mu opíš, čo ťa zabolelo.“ Denis dal odvtedy sľub sám sebe, že nedovolí hnevu, aby ho ovládal.

Deti po rozprávke dostali za úlohu napísať do svojho denníka list niekomu, kto ich nahneval, aby vedeli túto emóciu aj prijať a vyjadriť jedným zo spôsobov.

Rozprávku som využila aj pri riešení jednej situácie. Do zborovne prišli za mnou dve dievčatká a priniesli papier plný vulgárnych slov, ktoré boli namierené proti jednej z nich. Samozrejme, chceli, aby som situáciu riešila. Prišla som na hodinu a vyzvala dievčatko, ktoré slová napísalo, aby vysvetlilo svoje konanie. Povzbudila som ju, že ako dospelá cítim z tých slov hnev, smútok, zúfalosť a že sa ju budem snažiť pochopiť. Ukázalo sa, že dievčatko sa dlhší čas cíti odstrkované.

K obidvom stranám som teda zaujala takýto postoj. **Odstrkovanému dievčatku som vysvetlila, že sa nesprávala ako niekto, kto je kráľom svojho vnútorného sveta, že dovolila hnevu, aby konal za ňu, a keď nechala svoj vnútorný svet ovládnuť hnevom, konala spôsobom, ktorý ublížil jej kamarátke a vlastne aj jej samej, že my ľudia sme prepojení, a preto sa cítime zle, keď ubližujeme iným. Druhému dievčatku som vysvetlila, že dievčatko, čo jej nadávalo, bolo premenené na hnev, že nie všetci ľudia vedia otvorene povedať, čo ich trápi, držia hnev v sebe a tie škaredé slová neodrážajú skutočnosť, lebo boli napísané pod vplyvom hnevu, čím pisateľke pomohli dať zo seba von svoju bolesť.** Deti pozorne počúvali a dievčatko, ktoré prinieslo papier do zborovne, druhému dievčatku hneď odpustilo. Papier som pred všetkými roztrhala a tým vysvetlila prvému dievčatku, že môžeme síce napísať papier plný hnevu, ale potom ho aj roztrhať, hodiť do koša a až potom konať... Výsledok bol taký, že deti sa spolu hrali bez toho, žeby si niečo vyčítali. Všimla som si medzi nimi atmosféru porozumenia... a o to mi šlo.

Mgr. Darina VRANOVÁ, ZŠ Dubovce
Foto autorka

Dvanásť zlatých pravidiel duševného zdravia podľa MUDr. Petra Hoffmana

1. Pamätaj si, že každé utrpenie, aj to najväčšie, raz pominie. Všetko dianie v plynutí času je premenlivé. Po dažďoch vychádza slnko, aj po tej najkrutejšej zime príde zasa jar!
2. Tam, kde nemôžeš pomôcť a zmeniť chod vecí, nestaraj sa zbytočne o cudzie záležitosti.
3. Nepodliehaj panike v dôsledku zodpovednosti. Tvoja schopnosť a odolnosť porastie tým viac, čím menej sa budeš poddávať ponáhľaniu sa, vzrušeniu a pesimizmu.
4. Vyvaruj sa boja proti predstavám. Mnohí sa vyčerpávajú v boji proti prekážkam, ktoré jestvujú len v ich fantázii. Nezaplietaj sa do neplodných záľub, ktoré nevedú k cieľu. Pamätaj, že sila je len v jednoduchosti, preto netrieštiť svoje sily!
5. Neži v minulosti, nepremýšľaj príliš o budúcnosti. Ži prítomnosťou. Nič dôležitého nezmeníš. Poznáš azda niekoho, kto sa nikdy nepomýli? Chybám sa nevyhneš, ak prídu, naprav ich – niet väčšieho víťazstva.
6. Rázne odlož nenávisť, závisť a túžbu po deštruktívnej kritike. Kritika, ktorá neprináša súčasne pomoc a náznaky, ako zlepšiť zlé, je niekedy horšia ako pôvodná zlá vec. Tieto tri zlá výrazne prekážajú osobnej spokojnosti.
7. Netrpezlivosť, posmech, fanatizmus, fatalizmus a pesimizmus ničia duševnú harmóniu.
8. Zažeň myšlienky o dôstojnej a „usadlej“ starobe. Buď stále zvedavý a vyzvedajúci sa, snaž sa uchovať si zmysel pre romantiku, dobrodružstvo a recesiu. Neboj sa v žiadnom veku nových stretnutí a nových výziev.
9. Dôveruj ľuďom a maj ich rád. Neočakávaj od nich dokonalosť, ani ty nie si dokonalý. Snaž sa oceniť ich individualitu. Len málo ľudí je vyslovene zlých. Úsmevom a duchovným pohladením presadíš viac ako prísnosťou a tvrdosťou.
10. Pozoruj svoje okolie a všimni si, že tvoje problémy sú v zásade rovnaké ako problémy mnohých iných. Aj lekár trpí bolesťou, aj policajt máva niekedy strach, aj kráľ plače pri strate svojho syna. Nekomplikuj si trvalo svoju životnú rolu, preštuduj si ju dôsledne, snaž sa jej porozumieť a využiť ju zo všetkých síl na pomoc tým, ktorí sú na tom ešte horšie. A potom – svoju rolu hraj s dôverou a odvahou, ale najmä vždy so zmyslom pre fair play.
11. Pokiaľ ti niečo prekáža a môžeš to zmeniť, urob to. Pokiaľ to zmeniť nemôžeš, ďalej sa tým netráp. Pokiaľ ti niečo prekáža na inom človeku, buď sa s tým zmier, alebo sa mu vyhni – tak ako rieka, keď narazí na horu. Ľahšie prenesieš vrchol hory či zmeníš tok rieky než povahu človeka. Tvoja myseľ musí mať vždy jasný cieľ a postoj v zmysle „nemôžem byť trochu tehotný“ či „sedieť na dvoch stoličkách“. Nech je tvoja reč jasná – áno je áno, nie je nie.
12. Poznávaj sám seba, nauč sa mať rád sám seba takého, aký si, a dokáž seba takého prijať, uč sa počúvať svoje telo a dušu a ich signály. Ten, kto pozná druhých, je bystrý, ale len ten, kto pozná sám seba, je múdry. A pamätaj, že bojovať proti celej armáde je omnoho ľahšie ako bojovať sám so sebou!

(zatl)

„Reforma“ školstva...

(dokončenie rozhovoru zo strany 11)

lách alebo konkrétnej podoby jednotlivých vzdelávacích obsahov v metodických materiáloch pre školy.

V úvode k tézam spoločnej školy sa uvádza: Štát sa v spoločnej škole nezbavuje zodpovednosti, nepresúva úlohy na učiteľov. Štát cez svoje priamo riadené organizácie plní pre školy servis. V čom tento komplexný servis zo strany ŠPÚ, MPC, NÚCEM spočíva?

M. Bodis: Prvé štyri tézy – tu vidím hlavnú zodpovednosť na ŠPÚ, vytvoriť kvalitný ŠVP aj s učebnými osnovami, kde bude definované aj delenie hodín. Určite nenechať delenie hodín na riaditeľov, lebo často to pre financie neurobia.

Téza číslo šesť: ŠPÚ a MPC vydávajú vzorové tematické výchovno-vzdelávacie plány pre učiteľov, ktoré učitelia môžu použiť.

Téza číslo sedem: NÚCEM vydá štandardizované testy pre rôzne predmety po ročníkoch, aby ich učitelia mohli využívať pri svojej práci. Odborne ich posúdi ŠPÚ.

Nebola by toto pomoc učiteľom? Prečo učitelia majú všetko tvoriť a nemôžu siahnuť po niečom hotovom? Prečo ak učitelia chcú testovať svojich žiakov, musia si tvoriť svoje testy, využívať testy od iných alebo ich kupovať od súkromnej firmy?

Pán profesor, súhlasíte s takto formulovanými úlohami štátu v našom školskom vzdelávacom systéme?

B. Pupala: Vymedziť úlohu štátu vo vzdelávaní je zásadný politický problém, ktorý je dnes otváraný možno viac ako kedykoľvek predtým. Nepochybne však prijímam nezastupiteľnú úlohu štátu v tejto oblasti a mám skôr obavy z toho, keď sa štát tejto zodpovednosti zbavuje. To, čo má štát poskytnúť, je základný rámec vzdelávania a vytváranie podmienok na to, aby bol naplnený. Nepovažujem za rozumnú cestu, ak sa v mene autonómie škôl zosypú na učiteľov nové požiadavky, ktoré očividne presahujú hranice ich profesionality a zodpovednosti. Vo sfére vzdelávania predsa tiež musí fungovať prirodzená deľba práce, najmä keď sa pedagogické činnosti špecializujú a profesionalizujú. Myslím si, že napr. na úrovni obsahu vzdelávania štát stále nepochopil, že na ceste medzi štátnymi a školskými vzdelávacími programami máme stále veľké vákuum. Ide o priestor voľnej didaktickej tvorby, ktorej produkty sú pre školy ponukou pri utváraní svojej vlastnej koncepcie. Tento priestor je u nás fakticky prázdny, nepodporovaný a vlastne delegovaný na školy, kam z princípu nepatrí.

Pri porovnávaní nášho a fínskeho systému je jednou z najmarkantnejších odlišností neexistencia inšpekcie vo Fínsku. Metódy, ktoré používa ŠŠI, sú učiteľmi veľmi kritizované a silnejú tlaky po jej zrušení. Aká by mala byť úloha inšpekcie v spoločnej škole?

M. Bodis: V programovom vyhlásení vlády SR je napísané: „Vláda bude garantovať väčšiu nezávislosť ŠŠI, pričom vytvorí lepšie personálne, materiálno-technické a legislatívne podmienky na jej odborne kvalitný a profesionálny výkon s rozšírením o metodickú pomoc.“ Skúsme teda ŠŠI posunúť pozitívnym smerom, lebo kritizovaná z úst mnohých je často.

Téza číslo osem: „ŠŠI plní úlohu poradného orgánu, ktorý spolupracuje so školami a vydáva školám materiál, v ktorom sa konkretizuje oblasť hodnotenia a kontroly inšpekčnej činnosti. Školám pred kontrolou poskytuje poradenstvo.“ Určite zrušiť hospitácie inšpektorov na vyučovacom procese, lebo za svojich zamestnancov a ich kvalitu vo výchovno-vzdelávacom procese je zodpovedný riaditeľ školy. Rozhovor medzi inšpektorom a učiteľom, medzi inšpektorom a riaditeľom má byť dôverný, takisto aj materiál ŠŠI. Netreba školy porovnávať!

Aký je váš názor na ŠŠI?

B. Pupala: Nuž, aj inšpektori sú „len“ ľudia a robia to, čo vedia a aký rámec práce im je poskytnutý. Ak majú v rukách napríklad zle postavené ŠVP, ani sa nedivím, že inšpekcia má tendenciu posudzovať a vyhodnocovať nezmysly, ktoré cez tieto ŠVP požaduje štát. Práve pri existencii takýchto „prirodzených“ limitov ŠŠI si musíme byť vedomí toho, čo bude štát v ŠVP definovať ako nevyhnutný záväzok školy voči štátu. Pretože tento druh kontroly nemôže ísť nad rámec štátom vymedzených požiadaviek. Na druhej strane, ako to pozorujem napr. z inšpekčných správ, inšpekcii by určite prospela vyššia miera profesionality jej práce a väčšia snaha vnímať sa ako nástroj pomoci, nie kontroly.

Už roky sa hovorí o debyrokratizácii školstva, ale výsledky sú veľmi skromné. Prinesie v tomto niečo nové spoločná škola?

M. Bodis: Dnes už existujú lastovičky – školy, ktoré presadzujú debyrokratizáciu. Žiaľ, často musia bojovať s kontrolnými orgánmi. Niečo sa začalo už na ÚIPŠ. Treba pokračovať, rozvinúť to a kvôli jednoznačnému výkladu – téza číslo desať: „MŠVVaŠ SR cez ÚIPŠ vydá metodický pokyn, ktoré dokumenty sa môžu viesť elektronicky a ktoré nutne papierovo. Následne v pokyne uvedie spôsoby archivácie.“ A určiť aj spôsoby vypisovania, aby si to každý riaditeľ a každá kontrola nevysvetľovala inak. Papiere sa však nedajú celkom odbúrať, hoc by sme chceli.

Aký je váš názor na pretrvávajúcu byrokraciu v našom školstve?

B. Pupala: Málokto si uvedomuje, že zvyšovanie byrokracie je sprievodným znakom zvyšovania autonómie v školstve (ako aj všade inde). Deregulácia škôl je vlastne len akousi „reguláciou“, pretože namiesto centrálnej správy sa v deregulovaných školských systémoch produkujú nové, sofistikovanejšie nástroje centrálnej správy a kontroly. Sú nimi rozličné typy vykazovaní, reportov či očakávaní na sebahodnotenie, aby školy boli viditeľné a znova kontrolovateľné. Obávam sa teda, že byrokracia nie je ľahko odstrániteľná, lebo sa stala súčasťou nového, decentralizovaného systému. A je pritom úplne jedno, či má papierový, alebo elektronický formát.

Páni, čo považujete za najdôležitejšie – ako začať?

M. Bodis: Začiatok je veľmi dobrý – podpora ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušana Čaploviča spoločnej škole, návratu systému a poriadku do školstva, podpora prírodovedným predmetom, podpora stredným odborným školám. Osobne si myslím, že treba čo najskôr ustanoviť kurikulárnu radu, ktorá bude plniť úlohy v súlade s § 159 školského zákona, kde je priestor nastaviť a upraviť systém spoločnej školy. Následne zmeniť legislatívu a činnosť priamo riadených organizácií – najmä ŠPÚ. Napraviť zlé nastavenie z minulosti.

B. Pupala: Dajako to už tak je, že stále začíname a stále si v ničom nie sme istí. Istým povzbudením nech je pre nás skutočnosť, že nové a nové začiatky vo vzdelávacej sfére badať vo všetkých, aj v tých najrozvinutejších krajinách. Poučenejší sme azda v tom, ako nezačať – veľký tresk spred štyroch rokov sa jednoducho nepodaril a takýto rázny začiatok nie je správnou cestou pre školstvo. Dnes sa pokúsme aspoň napraviť to, o čom vieme, že sme pokazili. A rovnako – to nám chýba – snažme sa poučiť aj z chýb iných a dôkladne sledujme diskusie, reflexie a skúsenosti zo zahraničia. Reformných skúseností je dnes na medzinárodnej scéne naozaj dosť.

Ďakujem za rozhovor a prajem vám veľa sily, chuti na presadenie týchto myšlienok.

RNDr. Helena VICENOVÁ

Sonet na hodine literárnej výchovy v 9. ročníku ZŠ

SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

Z textu Štátneho vzdelávacieho programu pre druhý stupeň základnej školy vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia vyplýva, že na II. stupni základnej školy (ZŠ) sa každý žiak študujúci predmet slovenský jazyk a literatúra (SJL) zoznamuje prostredníctvom literárnych ukážok s literárnymi druhmi, žánrami, s kompozíciou literárnych textov, s ich štylistikou a pod. Žiaci spoznávajú špecifické znaky recipovaného textu, učia sa chápať autorove umelecké zámery a formulovať názory o prečítanom diele. Nadobúdajú čitateľské zručnosti, schopnosti reprodukovať text a vytvoriť nový, umelecký text. Žiak ZŠ má získať zo SJL zručnosti, ktoré z neho robia vzdelaného čitateľa, ktorý v literatúre nachádza zábavu a poučenie. Cieľom vyučovania SJL je výchova komunikatívneho, flexibilného a tvorivého žiaka, schopného samostatne prezentovať svoje spôsobilosti. Od toho sa odvíjajú aj čiastkové ciele, ktoré majú žiaci pod vedením učiteľa dosiahnuť, napr. prehlbovať svoje estetické a etické cítenie založené na empatii a asertivite, naučiť sa prosociálnemu správaniu, pochopiť umeleckú literatúru ako otvorený pohľad na svet, vedieť zaujať a vyjadriť vlastný hodnotiaci postoj.

Som presvedčený, že ak sa dodržia požiadavky stanovené štátnym vzdelávacím programom (ŠVP), výkonový štandard vypracovaný na základe obsahového štandardu, doplnenie učiva napríklad o Šafárikovu poéziu bude pri vypracúvaní tematického výchovno-vzdelávacieho plánu (TVVP) zo SJL pre príslušný ročník možné.

Cestou k vneseniu Šafárikovej poézie do TVVP zo SJL môže byť práca so sonetom. ŠVP v súvislosti s definovaním obsahového štandardu predmetu SJL (naučiť žiakov rozoznávať žánre lyrickej poézie, presnejšie vyvodenie a definícia pojmov *óda*, *sonet*, *príležitostná báseň*, *hymna* a *epitaf*) hovorí o kľúčových spôsobilostiach, ktoré má žiak nadobudnúť (o schopnosti žiaka vcítiť sa na základe recepcie textu do iných ľudí), o obsahovom (o kompozičnej analýze textu) a výkonovom štandarde (žiak vie hodnotiaco posúdiť text a svoje tvrdenia dokáže obhájiť v diskusii), ku ktorému má viesť učenie žiaka, resp. spomína špecifické ciele predmetu (napr. interpretácia textu, čítanie s porozumením).

Ak nahliadneme do učebnice *Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl* (2011), vidíme, že pojem sonet sa v nej používa v súvislosti s Hviezdoslavovými *Krvavými sonetmi*, špecifikuje sa ako lyrická básnická forma, „veršový útvar skladajúci sa zo 14 veršov rozčlenených do dvoch štvorverší a do dvoch trojverší (u Hviezdoslava spojených do 6-veršovej strofy). Pôvodná schéma rýmu je a b b a/a b b a/c d c/d c d. Prvé štvorveršie obsahuje tézu (nastolenie problému), druhé antitézu (negáciu problému) a posledné dve trojveršia tvoria syntézu. Na konci básne je výrazná pointa, ktorá môže meniť zmysel predchádzajúcich častí textu. Do európskej poézie zaviedol sonet Francesco Petrarca.“

Ako tému vyučovacej hodiny literárnej výchovy v 9. ročníku ZŠ navrhujeme interpretáciu Šafárikovho sonetu *Jiskra božství* zo zbierky *Tatranská Múza s lýrou Slovanskou*. Jeho téma korešponduje so záujmom mladého človeka o zmysel svojho bytia. Hypotézou našej práce preto je presvedčenie, že žiaci 9. ročníka ZŠ dokážu na základe interpretácie Šafárikovej básne vytvoriť vlastný sonet s obdobnou témou. Cieľom práce je poukázať na možnosť začlenenia tvorby P. J. Šafárika do vzdelávacích štandardov z literárnej výchovy pre II. stupeň ZŠ, začlenenie interpretácie sonetu *Jiskra božství* do vzdelávacích TVVP zo SJL, časť literárna výchova, určených pre deviaty ročník ZŠ.

Metodologická príprava učiteľa na hodinu

Šafárikov sonet *Jiskra božství*, pochádzajúci zo zbierky *Tatranská Múza s lýrou Slovanskou* (1814), je tematicky na prvý pohľad jednoduchý, prináša v čase svojho vzniku v slovenskej literatúre už tradičnú eschatologickú tému smrti, ale v skutočnosti na jej interpretácii zlyháva každý, kto k nej nepristúpi s pokorou: aj za jednoduchými slovami sa môže ukrývať tajomstvo, v tomto prípade tajomstvo presahujúce literárny kontext – otázka ontologického určenia človeka, zmyslu jeho bytia:

Co jest člověk? Co jest život jeho?
Stín jest člověk, život jeho sen. –
Od hvězd spadlá jiskra Božství jen
můž mu půjčit bytu skutečného.

Sletěl blesk: a bělmo s pošmourného
oka padá, mrak se mění v den.
Sletěl blesk: a srdce vře, až ven
proud se citů vroucných valí z něho.

Světlo, světlo, to jej z spaní budí,
vznáší k hvězdné nebes výsosti:
láska, ta ho stezkou milosti

z mrtvé říše v ráje květlé pudí. –
O, jenž pravým obou ctitelem –
buď i mým vždy věrným přítelem.

Šafárik sonetom *Jiskra božství* s podtitulom *Připsáno M. K.* reagoval na odchod Michala Kolbenhayera z Oždian za vychovávateľa k rodine Kubíniovcov (1812). Adresát, resp. jeho fikcia, sa ukrýva za textom posledného dvojveršia Šafárikovho sonetu.

So sonetom sa žiak 9. ročníka zoznamuje pri téme *Hviezdoslav: Krvavé sonety*. Nepovažujeme to za vhodné, lebo P. O. Hviezdoslav nie je z literárnohistorického pohľadu priekopníkom sonetovej formy v našej literatúre. Prvým tvorcom sonetu v slovenskej literatúre je Pavol Jozef Šafárik. Z úcty ku kultúrnej pamäti nášho národa by bolo vhodné pripomenúť jeho sonet aj žiakom 9. ročníka ZŠ. Tým sa nielen naplní výkonový štandard, ale súčasne aj literárnohistorický aspekt, ktorý akoby po ostatných zmenách v školstve ustupoval do úzadia.

Vyučovacia hodina a jej priebeh

Aj keď je dnes presadzovaná koncepcia žiaka ako spolutvorcu a konštruktéra svojich vedomostí moderná a atraktívna, realita býva iná. Schopnosť čítať s porozumením zlyháva u žiakov nielen pri texte umeleckej literatúry, ale aj pri texte odbornom. A to aj vtedy, ak máme na mysli žiaka, ktorý síce číta často a rád, ale nedokáže po prečítaní textu povedať, o čom čítal. Peter Gavora to nazýva absenciou schopnosti žiaka regulovať svoje čítanie a navrhuje viacero postupov, ktoré môžu žiaka doviesť k čítaniu s porozumením: plánovanie (pred čítaním textu), monitorovanie (počas čítania) a hodnotenie (po prečítaní si textu). Za základ pokladá metakognitívne procesy, teda rozvoj poznania samého seba. Tieto procesy zabezpečujú aktívne učenie sa, zabraňujú mechanickej činnosti (bifľovanie sa poučky). Metakognitívne procesy spiace v osobnosti žiaka si žiadajú aj od učiteľa, aby vedel pracovať s psychikou, aby vedel vzbudiť v žiakovi túžbu spoznať sám seba a ukázal mu, ako na to. Ak čitateľ nerozumie textu, môže prerušiť čítanie a uvažovať o dosiaľ prečítanom, vrátiť sa na začiatok a čítať znovu, skočiť do častí, ktoré dosiaľ ešte nečítal, a hľadať odpoveď na správnosť svojej anticipácie, môže odložiť riešenie problému a predpokladať, že porozumenie príde po dočítaní textu, atď. Dôraz na rozvoj metakognitívnych procesov žiakov pri porozumení textu vyplýva podľa Nadeždy Kašiarovej z toho, že „niektorí žiaci dokážu pri prijímaní textu podvedome sledovať nielen obsah textu, ale aj vlastné porozumenie textu, vlastné učenia sa, čo sa v pedagogickej vede označuje ako *metakognitívna schopnosť*. Mnohí žiaci túto schopnosť nemajú, preto je logické, že potrebujú systematickú podporu, aby ju získali. Aký význam má táto schopnosť pre žiaka? Vysvetlenie hľadajme v cieľoch výchovy a vzdelávania. Jedným z nich je kognitivizácia osobnosti žiaka – rozvoj jeho poznávacích funkcií. Súčasťou tohto procesu je rozvoj takých zručností, ktoré uľahčia žiakovi cestu za poznaním. Preto je potrebné, aby sa naučil poznávať aj seba na tejto ceste a na základe toho plánoval svoje ďalšie učenie sa. Výsledkom takejto cesty v učení je poznatok, ktorému žiak rozumie, pretože vznikol na základe toho, že prijímal nové informácie zaraďovaním do súvislostí so svojím doterajším poznaním.“ Metakognitívne procesy sa u žiaka odohrávajú pred čítaním, v procese čítania aj po dočítaní. Bremeno oboznámenia žiaka s metakogníciou leží na učiteľovi.

Správa o priebehu vyučovacej hodiny

Triedny kolektív tvorí 24 žiakov, z nich bolo na hodine prítomných len 19. V rámci motivácie žiakov sme zvolili dve vstupné motivačné metódy: motivačné rozprávanie o Šafárikovi ako o mladom básnikovi, ktorý sa nebál pretaviť svoje prežívanie do umeleckej formy, a motivačný rozhovor, ktorý smeroval k tomu, či aj niektorý zo žiakov neuvažoval niekedy o tom napísať báseň, viesť si denník a pod. Ukázalo sa, že niektoré dievčatá a dvaja chlapci si denník vedú („občas si niečo zapíšem, len tak pre seba“), zvyšní nereagovali a usmievali sa. Vo veku 14 – 16 rokov, v ktorom sú títo žiaci, je možné čakať, že zastúpenie tejto formy introspekcie je vyššie, len nenašli odvahu priznať sa. Obdobne tri dievčatá povedali, že skúšali napísať báseň. Zaujímavé je, že k napísaniu básne („nejako tak to vyzeralo, malo to rýmy a bolo to o láske“) sa primal aj jeden chlapec. Počas hodiny sme k tomu pripojili dve priebežné motivačné metódy – motivačnú výzvu smerujúcu k zbystreniu pozornosti a zamysleniu sa nad významom otázok *Co jest člověk? Co jest život jeho?* a pochvalu, resp. povzbudenie tých, ktorí sa po zdráhaní odhodlali povedať svoj názor, odpovede na textom položené otázky. Spomedzi expozičných metód priameho prenosu poznatkov sme v úvode hodiny použili monologické slovné metódy na pripomenutie jestvovania slovenskej po česky písanej literatúry (Ján Kollár, Ľudovít Štúr – z ôsmeho ročníka), v priebehu hodiny sme využili aj dialogickú metódu rozhovoru o zmysle bytia človeka. Text *Jiskry božství* sme mali prefotený v českej a slovenskej verzii pre každého žiaka. Po jeho prvej recepcii sme premietli verše z neho na tabuľu: súčasťou našej prezentácie boli obrazy človeka a priebehu jeho života od bábätka k dospievajúcemu, od dospelého človeka k starobe, obrazy narodenia a smrti, krstu a pohrebu (použili sme dostupné obrázky z internetu, do budúcnosti je možné v rámci didaktickej analýzy učiva pouvažovať o predstavení aj expresívne stvárnených fáz ľudského života v dielach výtvarného umenia). Počas premietania prezentácie sme všetci mlčali.

Ako reakciu som určil žiakom, aby sa pokúsili opätovne si prečítať Šafárikov sonet, aby si na papierik napísali všetko, čo im vpadne pri čítaní do mysle, a aby na základe toho napísali sonet s témou, o ktorej si myslia, že je témou Šafárikovho sonetu *Jiskra božství*. Až tu sa ukázalo, že štyria žiaci si veršový pôdorys sonetu nezapamätali, museli postupne chodiť k tabuli a po nahliadnutí do učebnice každý z nich napísal počet veršov, ktoré tvoria relatívne samostatné časti sonetu: 4 - 4 - 3 - 3. Tým sme v rám-

(pokračovanie na strane 14)

Sonet na hodine...

(dokončenie zo strany 13)

ci fixačných metód uplatnili opakovanie s využitím učebnice a písomný záznam poznatkov. Diagnostické a klasifikačné metódy sme na danej hodine nepoužili. Jediné, na čo som sa spätne, s odstupom času žiakov pýtal, bol veršový pôdorys sonetu, ako sa volala báseň, ktorú sme čítali na hodine, a na formuláciu vlastného názoru na to, čo je človek a aký je zmysel jeho bytia. Ale to už bolo po opakovaní, po predpokladanej viacnásobnej recepcii Šafárikovho textu, je to už teda téma na inú prácu.

Na záver tejto časti hodiny sme si položili otázku, ako riešil a či vyriešil Šafárikov text nastolený problém zmyslu ľudského bytia. Žiaci v podstate korektne vedeli poukázať na to, že po v úvode nastolených otázkach a prvom pokuse o odpoveď (*Stín jest člověk, život jeho sen.*) sa odrazu v básni čosi nezvyčajné, nadpozemské udeje. Z hviezd zostúpi božská iskra a človek si uvedomí, prečo je na svete. „Akoby mu padli škrupiny z očí," vyslovil sa jeden zo žiakov na margo onej situácie lyrického subjektu. Akoby sa „v ňom zrazu začal život", zareagovala jedna zo žiačok na obraz krvi prúdiacej do žíl. Žiaci si však nevedeli vysvetliť ono svetlo, ktoré zobudilo subjekt básne zo spánku. Ubehlo už 28 minút z vyučovacej hodiny a prehupli sme sa do jej tvorivej časti. Zadaná úloha znela – skúste vytvoriť vlastný sonet.

Sonety žiakov

Načo som tu? Načo žijem?
Aby som jedla, kukala telku,
alebo len žrala a srala?
Neviem.

A je mi to jedno,
umriem aj tak,
ako moja stará mama
minulý mesiac –

Ležala na posteli,
v bruchu nádor
ako veľké vajce.

Dávali sme jej injekcie,
nejaký oblbovák,
kým nevydýchla -

Patrícia (15 rokov)

Emotívny text, ktorého zjavnou inšpiráciou bola mimoliterárna skutočnosť: smrť starej mamy na rakovinu. V básni autorka zachytila proces jej umierania (ležala na posteli, umierala, dostávala morfium). Zaujímavé je, že celá báseň vyzerá, akoby ju písala odzadu: inšpiráciou textu je smrť starej mamy, dôsledkom inšpirácie je postoj deklarovaný v úvodnom štvorverší – človek ako tvor, ktorý len konzumuje a vylučuje zvyšky jedla, samozrejme, popri už neodmysliteľnom fenoméne dneška, pozeraní televízie.

Kde je Boh? A prečo ma stvoril?
Je vo mne?
Bodaj by bol! Bol by som ako on,
bol by som večný!

Pán farár vraveli, že sa rúham,
že som ako ľudia z raja,
že dobrý miništrant sa na také veci
nepýta.

Ale ja sa pýtam.
Skončím v pekle.
Určite nie sám.

Bude nás tam veľa.
Možno aj pán farár
príde do pekla.

Adam (16 rokov)

Báseň nás šokovala svojou témou, keďže vieme, že žiak je účastníkom bohoslužieb, dlhoročným miništrantom, číta *Písmo* a spieva v zbore. A predsa, na jeho básni je čosi, čo odhaľuje hĺbku jeho viery: pochybnosť. Áno, aj pochybnosť je znak kresťana. Súčasne znak dospievajúceho človeka, ktorý hľadá odpovede na viacero otázok, ktoré súvisia s jeho životom.

Myslíte si, že ste frajer,
lebo máte titul a môj tatko nemá?
Keby ste počuli, čo o vás doma povie,
že takých prížívníkov ako ste vy
musí on živiť

Vy aj tak nič nerobíte, len kecáte
samé somariny nám tu kecáte
máte kopu prázdnin a môj tatko
nemá

Keď budem tak starý ako vy
aj ja chcem mať prázdniny
nechce sa mi robiť
Ale tatko chce nech som s ním v partii
Ale on má furt boľavé ruky od cementu
A to sa mi nechce

Rudolf (15 rokov)

Rudov „sonet" je čímsi výnimočný: nie tým, že formálne sonetom vôbec nie je, chýba mu jedno terceto a aj to jedno je navyše na nesprávnej pozícii v texte, ale tým, že sa v ňom odráža potláčaná schopnosť žiaka byť tvorivým. Zopakujme si, že Rudo text svojej básne odovzdal šesť minút po vypočutí si môjho pokynu! Kto alebo čo v ňom onú tvorivosť potláča? Sledujme jeho text pozorne. Opakuje v ňom stereotypy, ktoré súvisia s videním učiteľa (nič nerobí, len rozpráva, má stále prázdniny), čím podľa nášho názoru dáva najavo, že sa mu toto povolanie (alebo akékoľvek iné, ktoré od neho nevyžaduje manuálnu prácu) vlastne páči. Nie však pre tie dôvody, ktoré do svojho textu prevzal z úst svojho otca. Práve opačne, práve preto, aby nebol ako jeho otec, majúci *furt boľavé ruky od cementu*. Aj táto, hoci rýchlo napísaná báseň je prejavom hľadania zmyslu života mladého človeka.

Predostrel som sonety pre mňa najzaujímavejšie. Ponúkol som aj ich interpretáciu. Som presvedčený, že každý učiteľ by mal zhodnocovať výsledky svojej hodiny v rámci domácej prípravy na hodinu nasledujúcu. Ukázalo sa, že žiaci majú schopnosť vyťažiť z textu niečo pre seba. Niečo, čo nazývam interpretačným echom. Odozvu, ktorá vstúpi do ich života, v našom prípade do ich textov. Je zaujímavé, a sami žiaci sa k tomu priznali, že Šafárikov po česky písaný text básne *Jiskra božství* opustili už pri jeho prvej recepcii a začali čítať text Feldekovho prekladu. Ak predsa čosi zo Šafárikovej pôvodiny čítali so snahou o porozumenie, boli to, ako sa niektorí priznali, len prvé dva verše: *Co jest člověk? Co jest život jeho? / Stín jest člověk, život jeho sen.* – Možno práve to stačí. Stačí, aby v nich zarezonovala sila Šafárikovho textu, tak ako zarezonovala už v očiach jeho prvého recenzenta Juraja Palkoviča. Možno sa, samozrejme, spýtať, či je práve *Jiskra božství* tým najlepším sonetom zo Šafárikovej tvorby, a dumať, či práve jeho interpretácia nemôže byť zverená žiakom iného ročníka. Zdá sa mi však, že v situácii prvého recepčného dotyku žiakov so Šafárikovou poéziou je výber relevantný, že sa ho ujali primerane svojim schopnostiam.

PhDr. Peter MRÁZ, PhD.,
Základná škola Šaštín-Stráže
mraz13@post.sk
Ilustračné foto Ján SÚKUP

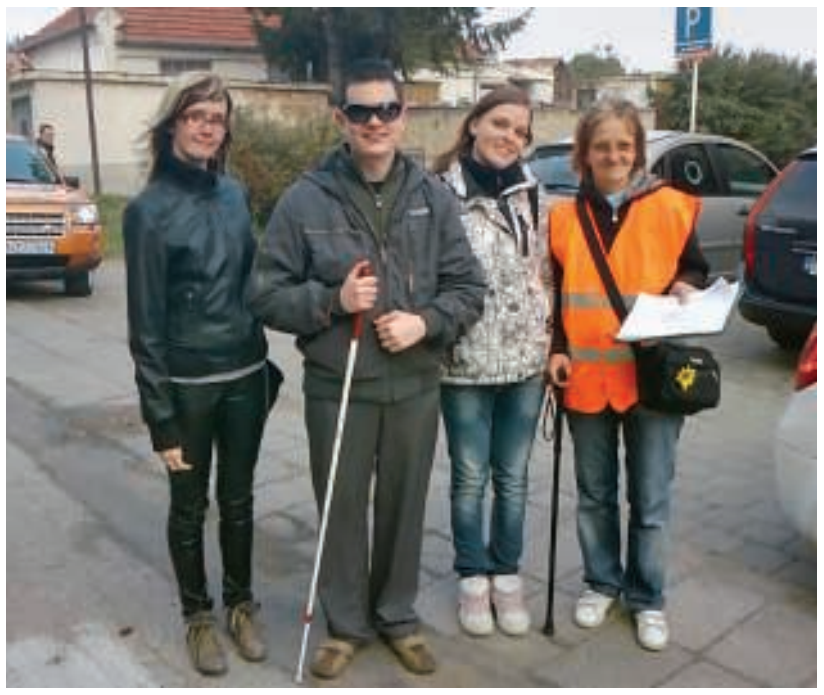

Zbierka pre nevidiacich

APLIKOVANÁ EKONÓMIA

Magic Company, študentská spoločnosť, vznikla vďaka predmetu aplikovaná ekonómia, ktorý sa vyučuje v Strednej odbornej škole - Szakközépiskola v Dvoroch nad Žitavou v triede 2. V odboru medzinárodné podnikanie. Činnosť koordinuje kancelária Junior Achievement Slovensko. Od septembra musela Magic Company, š. s., absolvovať:

- do 15. 10. registráciu združenia,
- do 30. 10. registráciu žiakov do on-line učebnice,
- v týchto dňoch žiaci absolvujú vstupný centrálny test z mikro- a makroekonómie.

Po vypracovaní podnikateľského plánu a zvolaní valného zhromaždenia žiaci od 15. 12. prakticky realizujú podnikateľskú činnosť. Okrem zisku z podnikania však myslia aj na humanitu, pretože pomáhať treba.

Našej prvej humanitnej aktivity sa ešte 26. septembra zúčastnilo šesť žiakov, ktorí v rámci zbierky Biela pastelka vyrazili do ulíc Dvorov nad Žitavou a pýtali sa obyvateľov obce, či majú záujem prispieť nevidiacim a slabozrakým. Študent Michal Badin by vám túto humanitnú činnosť vysvetlil takto: „Predstavte si situáciu, že stratíte zrak. Potom nastupuje do hry Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska (ÚNSS), ktorá vám pomôže začleniť sa do života aj napriek tomu, že nevidíte." Pri tejto aktivite sa našej škole podarilo vyzbierať najvyššiu sumu spomedzi zapojených stredných škôl, na čo sme patrične hrdí.

Druhej humanitnej akcie s názvom Biela palička sa 15. októbra zúčastnili traja žiaci našej školy. Biela palička je neodmysliteľnou súčasťou každého zrakovo postihnutého človeka. Bez nej by sa sotva dakam dostal. Preto si ju pripomíname aj prostredníctvom výchovno-informačnej akcie, ktorá má upozorniť vodičov, aby pri jazde brali na zreteľ slabozrakých a nevidiacich ľudí. Táto humanitná činnosť prebiehala v spolupráci s políciou a s paňou z ÚNSS, ktorí nedisciplinovaných vodičov informovali o ich priestupku a rozdávali im informačné letáky, aby sa zo svojich chýb poučili a pri ďalšom stretnutí s nevidiacim človekom mu dali prednosť. Samozrejme, že ani táto aktivita sa nemohla zaobísť bez Miška.

Veríme, že takýchto akcií, ktoré podporujú správne veci, bude čo najviac a budeme sa ich zúčastňovať aj naďalej. Každému, kto sa zapojil, patrí naše veľké ďakujem!

V. PINTÉROVÁ, študentka

Slávnostné pasovanie nových prvákov

ZÁKOPČIE

Nástup každého nového žiačika do školy je spojený s rôznym očakávaním. Deti sa zrazu dostávajú do úplne iného prostredia, než aké poznali predtým, stretávajú sa s novými tvárami a podmienkami.

V tomto smere zohráva svoju nezastupiteľnú úlohu každá škola. Ona prijíma nových žiakov do školského kolektívu. Uskutočňuje to rôznymi formami. Jednou z nich je tzv. pasovanie prvákov.

Podobné pasovanie nastávajúcich prvákov do školských podmienok a do kolektívu triedy sa odohralo aj na Základnej škole v Zákopčí. Najmladší a zároveň i najmenší žiaci školy počas slávnostného aktu predviedli, čo všetko sa za krátky čas strávený v školských laviciach naučili. Mali rozličné úlohy. Svoju šikovnosť museli napríklad ukázať pri ukladaní úboru na telesnú výchovu, počítaní príkladov, skladaní puzzle a pod. Pri riešení úloh im pomáhal „Mravček šikovníček" z radov starších žiakov.

Deti v sprievode svojich rodičov na záver spoločne zložili sľub prváka. Po prečítaní sľubu ich riaditeľ školy čarovnou ceruzkou pasoval za riadnych žiakov školy. **(lah)**

15 našepkaní začínajúcim kolegom

Ako hodnotiť?

1. Už na prvých hodinách žiakom povedz, čo, prečo a ako budeš hodnotiť. Stanov zrozumiteľné kritériá „čo" a „za čo".
2. Nikdy nezabudni, čomu má tvoje hodnotenie poslúžiť.
3. Hodnotiacimi výrokmi nikdy neponižuj.
4. Ak je čo pochváliť, pochváľ.
5. Ak „hovoríš do duše", vyčítaj konkrétne veci konkrétnemu žiakovi.
6. Uč seba i žiakov vecne pomenovať, v čom je práca dobrá a v čom sa treba zlepšiť.
7. Oceňuj konkrétne výkony. Hodnoť nielen výsledok, ale aj cestu k nemu.
8. Ak hodnotíš, porovnávaj výkon žiaka s jeho predchádzajúcimi výkonmi.
9. Daj žiakom možnosť, aby hodnotili aj sami seba, aj možnosť, aby oceňovali spolužiakov.
10. Ceň si pokrok, ktorý žiak dosiahne. Uznanie meraj aj podľa predpokladov a možností žiaka.
11. Nikdy nehodnoť unáhlene ani emocionálne.
12. Nezabúdaj hodnotiť každého žiaka.
13. Uč deti stanovovať si cieľ a cestu k nemu. Nauč ich zhodnotiť si, aký kus cesty prešli.
14. Umožni žiakom hodnotiť aj tvoju prácu.
15. Spolupracuj s rodičmi, zoznám ich s pravidlami a postupmi svojho hodnotenia. Nauč ich rozumieť zmyslu hodnotenia a umožni im, aby sa na ňom zúčastnili.

(js)

Súčasný stav technického vzdelávania v základných školách

KĽÚČOVÉ KOMPETENCIE ŽIAKOV

1. Charakteristika a význam technického vzdelávania v základných školách

Vzdelávacie ciele techniky vymenúvajú vedomosti, zručnosti a kompetencie, ktoré by si mladí ľudia mali osvojiť pri dosiahnutí určitého veku alebo vzdelanostnej úrovne. Technické vzdelávanie predstavuje významnú zložku vzdelávania takmer vo všetkých štátoch Európskej únie (EÚ) i vyspelej časti sveta. Predmety technického charakteru sú v týchto štátoch trvalo zaradené v učebných plánoch na rôznych stupňoch primárneho i sekundárneho vzdelávania. Časová dotácia vyučovacích hodín je rozdielna, pohybuje sa v rozmedzí 1 – 5 hodín týždenne. Obsah predmetov sa v jednotlivých štátoch vzájomne líši, pričom vo všeobecnosti je zameraný na nadobúdanie technickej gramotnosti v informačnej spoločnosti v oblastiach: materiály a základné technológie ich spracovania, ekológia a technika, princípy a systémy technických zariadení, práce v domácnosti, ekonomika domácnosti, práca s počítačom a pod. Technické predmety v štátoch EÚ už plnia ciele obsiahnuté v dokumente *Milénium*, ktoré Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky predpokladalo dosiahnuť navrhnutými úpravami v zovšeobecnených plánoch.

Jedným z hlavných cieľov vzdelávania je formovanie kľúčových kompetencií žiakov a študentov. Osvojenie si základov vedy a techniky je často citované ako kľúčová kompetencia. Chápanie a aplikovanie vedeckých pojmov podporuje rozvoj takých kompetencií, ako je riešenie problémov, rozpoznávanie príčinných súvislostí a analýza. Tieto kompetencie by sa mali osvojiť už počas povinnej školskej dochádzky. Kľúčové kompetencie majú slúžiť na riešenie mnohých a rozmanitých problémov, na dosahovanie viacerých cieľov, majú sa uplatňovať v rôznych povolaniach a rôznych oblastiach ľudskej činnosti. Hrmo a Turek (2003) uvádzajú škálu systémov a štruktúr kľúčových kompetencií. Medzi najdôležitejšími kompetenciami a zručnosťami, ktoré sú všeobecne požadované, nájdeme aj tieto: schopnosť pracovať v tíme, riešiť problémy, tvorivo myslieť, kriticky myslieť, ale aj požiadavky na dobré technicko-odborné znalosti, počítačovú gramotnosť, ľudské spolunažívanie, etické správanie, sebaovládanie, spoľahlivosť a ďalšie. Tieto kompetencie z pohľadu cieľov techniky nie sú v rozpore s tvorivou technickou prácou, technickým vzdelávaním, ale na týchto kompetenciách a zručnostiach je založený aj ďalší pokrok v technike. Skupina odborníkov pracujúca na základných zručnostiach navrhla nasledujúcich osem oblastí kľúčových kompetencií v oblasti vzdelávania:

- komunikácia v rodnom jazyku,
- komunikácia v cudzích jazykoch,
- IKT,
- numerická gramotnosť a kompetencie v matematike, **vo vede a v technike**,
- podnikanie,
- interpersonálne a občianske kompetencie,
- učenie učiť sa,
- všeobecná kultúra.

Projekt *Milénium* ako programový dokument v oblasti školstva na Slovensku dokazuje opodstatnenosť predmetu technika v základných školách. Vstup Slovenska do európskeho spoločenstva národov prináša so sebou aj požiadavku akceptovať širšie súvislosti vzdelávania vo vzťahu k štandardom Európskej únie, a to i vo vzťahu k technickému vzdelávaniu.

2. Realizácia a nedostatky technického vzdelávania v základných školách

V tejto časti štúdie sa pokúsime uviesť stav a zmeny v technickom vzdelávaní od 1. 9. 2008.

Týmto dátumom vstupuje do platnosti nový zákon o výchove a vzdelávaní (č. 245/2008 Z. z.). Taktiež začína platiť štátny vzdelávací program, v ktorom technické vzdelávanie je zahrnuté do vzdelávacej oblasti Človek a svet práce. V novom predmete technika sú zadefinované všeobecné a pracovné kompetencie žiakov v technickom vzdelávaní. Žiaci by mali byť schopní:

- riešiť problémy, uplatňovať tvorivé nápady vo svojej práci,
- preberať zodpovednosť, byť samostatní, vedieť hodnotiť a vyjadrovať vlastný názor,
- sebapoznania a sebahodnotenia v smere vlastnej profesijnej orientácie,
- používať bezpečné a účinné materiály, nástroje a vybavenie, dodržiavať stanovené pravidlá, plniť povinnosti a záväzky, adaptovať sa na zmenené a nové podmienky,
- pristupovať k výsledkom pracovnej činnosti nielen z hľadiska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a spoločenského významu, ale i z hľadiska ochrany svojho zdravia i zdravia druhých, ochrany životného prostredia aj ochrany kultúrnych a spoločenských hodnôt,
- využívať znalosti a skúsenosti získané v jednotlivých vzdelávacích oblastiach v záujme vlastného rozvoja a svojej prípravy na budúcnosť, robiť podložené rozhodnutia o ďalšom svojom vzdelávaní a profesionálnom raste.

Predmet technika je určený žiakom 7. a 8. ročníka základnej školy (ZŠ). Je zapracovaný do koncepcie vzdelávacej oblasti Človek a svet práce, ktorá vychádza z konkrétnych životných situácií, v ktorých žiaci prichádzajú do priameho kontaktu s ľudskou činnosťou a technikou v jej rozmanitých podobách a širších súvislostiach.

Prebiehajúca školská reforma vytvára nepriaznivé podmienky na realizáciu vzdelávania k technike v ZŠ tým, že v štátnom vzdelávacom programe došlo k zmene názvu predmetu technická výchova. Predmet technická výchova bol nahradený predmetom technika, a to len v 7. a 8. ročníku ZŠ. V obidvoch ročníkoch bola týždenná časová dotácia na predmet znížená z 1 vyučovacej hodiny na 0,5 vyučovacej hodiny. Zníženie počtu vyučovacích hodín v predmete technika a zrušenie vyučovacieho predmetu technická výchova v 5., 6. a 9. ročníku ZŠ hodnotíme ako krok späť, pretože hybným motorom rozvoja spoločnosti v minulosti aj súčasnosti bola a je technika, a nebude tomu tak aj v budúcnosti, ak nevytvoríme podmienky už v ZŠ. Na primárnom stupni vzdelávania bol vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce ponechaný predmetu pracovné vyučovanie jeho názov. Obsah tohto predmetu (obsahuje 5 tematických celkov) by sa mal vyučovať v rozsahu 1 hodina týždenne počas 1. – 4. ročníka.

Od 1. 9. 2011 platia upravené rámcové učebné plány pre ZŠ a gymnáziá. V zmysle § 9 ods. 3 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov obsahujú iba údaj o minimálnej časovej dotácii pre jednotlivé predmety za celý stupeň vzdelávania. Počet hodín pre predmet technika vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce bol stanovený pre 5. – 9. ročník ZŠ v počte 1 hodina týždenne a pre 1. – 4. ročník ZŠ v počte 1 hodina týždenne. Takisto bolo z príloh štátnych vzdelávacích programov (štandardy predmetov) odstránené rozvrhnutie učiva jednotlivých predmetov do ročníkov. **Rozdelenie hodín a rozvrhnutie vzdelávacieho obsahu v ročníkoch je v kompetencii riaditeľa školy.**

Predmet technika tak v rámci vzdelávacej oblasti Človek a svet práce môže byť vyučovaný ako doposiaľ v 7. a 8. ročníku ZŠ a predmet pracovné vyučovanie vo 4. ročníku ZŠ. No školy sa môžu rozhodnúť aj pre inú alternatívu a zaradiť tento povinný predmet do iných ročníkov. Názov predmetu pracovné vyučovanie na primárnom stupni vzdelávania nie celkom súvisí s obsahom učiva, ktorý je obsiahnutý v obsahovom a výkonovom štandarde. Stálo by za úvahu zmeniť jeho názov a doplniť predmet novými tematickými celkami, ktoré by sa vyučovali vo viacerých ročníkoch na primárnom stupni vzdelávania.

V ďalšej časti štúdie sa zameriavame na technické vzdelávanie na nižšom sekundárnom stupni.

Štátny vzdelávací program umožňuje školám zaradiť predmet technika aj do školského učebného plánu. Tento predmet je možné vyučovať ako povinný alebo voliteľný predmet. Môže sa vyučovať v 5. – 9. ročníku ZŠ.

Z vlastných skúseností a taktiež z výsledkov prieskumu, ktorý realizoval prof. Pavelka roku 2011, môžeme konštatovať, že časová dotácia pre predmet technika 0,5 hodiny týždenne je nepostačujúca. Ak chceme, aby žiak ZŠ získal minimálnu, respektíve základnú technickú gramotnosť, polhodina nestačí. Na viacerých ZŠ prevládajú navyše neuspokojivé materiálno-technické podmienky. Aby sa mohli žiaci vzdelávať v rámci vzdelávacej oblasti Človek a svet práce aj v psychomotorickej oblasti, potom materiálno-technické a priestorové zabezpečenie výučby predmetu technika je veľmi dôležité. Žiaľ, ak sa tento stav čo najskôr nezmení, technika bude naďalej vnímaná v systéme nižšieho sekundárneho vzdelávania nielen odborníkmi, ale aj laickou verejnosťou ako nepodstatný predmet. V súčasnosti tiež môžeme konštatovať, že nie vo všetkých ZŠ na Slovensku sa vyučujú predmety technika, resp. pracovné vyučovanie.

K zlepšeniu podmienok výučby techniky na nižšom sekundárnom stupni neprispieva ani schválenie upraveného Štátneho vzdelávacieho programu pre II. stupeň ZŠ (ISCED 2). Dňa 20. mája 2011 Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR schválilo tento dokument, ktorý nadobudol platnosť 1. 9. 2011. **Veľmi veľké rezervy vnímam v samotnom obsahu predmetu technika, ale taktiež v obsahovom a výkonovom vzdelávacom štandarde pre predmet technika v ZŠ. Obsahový a výkonový štandard nie je spracovaný na požadovanej úrovni.** Napr. v tematickom okruhu Grafická komunikácia sú spomenuté návrhy výrobkov, ako búdka pre vtáčika, stojan na CD a pod. Autori tohto dôležitého dokumentu mohli byť kreatívnejší. Mohli navrhnúť niečo novšie a praktickejšie. Vo výkonovom štandarde tematického okruhu Materiály a technológie nie sú spomenuté všetky základné technologické operácie na spracovanie dreva, kovov a plastov – napr. len vŕtanie dier a otvorov do dreva, atď. V obsahovom a výkonovom štandarde absentuje meranie a obrysovanie technických materiálov, delenie materiálov – rezanie, vyrovnávanie drôtov a plechu, konštrukčné spájanie drevených a kovových materiálov. Nedostatky sú aj v odbornej terminológii. Používajú sa pojmy náradie a pomôcky – prečo nie je spomenutý pojem nástroj? Taktiež až v treťom tematickom okruhu sú v obsahovom štandarde spomenuté „pravidlá správania sa v školskej dielenskej učebni a v technickom prostredí“. Toto učivo by som zapracoval skôr do prvého tematického okruhu s názvom Človek a technika. V tematickom okruhu Elektrická energia sú spomenuté moderné elektrické spotrebiče. Ktoré sú to moderné elektrické spotrebiče? Nepresnosti nachádzame tiež v tematickom okruhu Technika – domácnosť – bezpečnosť. Aký je rozdiel medzi vodovodným kohútikom a vodovodnou batériou? V samotnom názve tematického okruhu sa nachádza slovo „bezpečnosť“. V tomto tematickom okruhu nie je nič napísané ohľadom bezpečnosti v domácnosti. Naozaj názov tematického okruhu Technika – domácnosť – bezpečnosť súvisí s obsahom? Na základe čoho boli vybrané do obsahu predmetu technika tematické okruhy, akými sú Človek a technika, Grafická komunikácia, Materiály a technológie, Elektrická energia a Technika – domácnosť – bezpečnosť? Prečo do obsahu technického vzdelávania nebol zapracovaný návrh na riešenie problémového alebo drilového projektu a podobne? Prečo neboli do obsahu vzdelávania zakomponované aj iné dôležité tematické okruhy, akými sú napr. Konštruovanie a dizajn, Digitálna technika a technológie, Svet práce a podobne?

3. Návrh opatrení na zlepšenie realizácie technického vzdelávania v základných školách

Navrhnutý a v súčasnosti realizovaný obsah technického vzdelávania na nižšom sekundárnom stupni musí byť doplnený o ďalšie tematické celky a témy, ktoré budú zaručovať rozvíjanie stanovených kompetencií žiakov. Treba navrhnúť a doplniť nielen nový obsah predmetu technika, ale veľkú pozornosť venovať obsahovému a výkonovému štandardu. Dôležité je vymedziť nielen základné učivo, ktoré by malo byť vyjadrené v podobe špecifických cieľov, no taktiež rozširujúce učivo, ktoré by malo umožňovať žiakovi nadobúdať vedomosti a zručnosti v kognitívnej a psychomotorickej oblasti vzdelávania. Konkrétne navrhnuté a doplnené jednotky učiva treba zamerať na rozvoj vyšších poznávacích úrovní a myšlienkových postupov (špecifický a nešpecifický transfer). Žiaci by takto mohli dosahovať požadované výkony nielen v úrovni učenia – zapamätania a porozumenia, ale aj pri riešení typických a problémových technických školských úloh. Platný a realizovaný obsah učiva v predmete technika by sme navrhovali ponechať v 7. a 8. ročníku ZŠ. Nové navrhnuté a doplnené prvky učiva by sa mohli zakomponovať do tematických celkov v predmete technika v 5., 6. a 9. ročníku ZŠ.

V súčasnosti je treba venovať veľkú pozornosť technickému vzdelávaniu už na primárnom a nižšom sekundárnom stupni vzdelávania. Ak chceme, aby sa v budúcnosti zachovali a rozvíjali odborné technické povolania, treba sa vážne zaoberať inováciou obsahu technických predmetov v súčasnej ZŠ.

PaedDr. Ľubomír ŽÁČOK, PhD.
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Zoznam bibliografických odkazov:
HRMO, R., TUREK, I. 2003: *Kľúčové kompetencie I.* Bratislava: Slovenská technická univerzita. ISBN 80-227-1881-5.
www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/isced2/vzdelavacie_oblasti/technika_isced2.pdf (2012 - 10 - 20).
Zákon o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 Z. z. (školský zákon).

V akom stave je slovenské školstvo a vzdelanosť?

NA DISKUSIU

V názve článku sú hneď dve otázky. Je to preto, lebo spolu úzko súvisia. Stav školstva je niečo iné ako stav vzdelanosti, teda výsledok práce systému. Ak je školstvo v dobrej kondícii (dlhodobo), je vysoká pravdepodobnosť, že Slovensko bude mať aj kvalitne vzdelaných ľudí. Samozrejme, v našom politickom národe, pod ktorý zahŕňame občanov Slovenska všetkých národností a ktorý má okolo 5,5 milióna ľudí, nemožno nikoho označiť za nositeľa priemerného vzdelania, také jednoducho nejestvuje. Jestvujú viac či menej vzdelaní, ale aj slabo vzdelaní alebo vynikajúco vzdelaní ľudia. Na Slovensku, ale aj v každej inej krajine.

Keď upadá ekonomika, všimne si to u nás každý, lebo sa znižuje kúpyschopnosť, rastie nezamestnanosť, banky špekulujú s úrokovými sadzbami, lákajú klientov, aby vložili svoje peniaze za dvojpercentný úrok, a tie isté peniaze ponúkajú ako pôžičku za 8 až 10 %. Akosi málokomu v takejto situácii dochádza, že nízka výkonnosť ekonomiky nie je ovplyvnená len stavom nemeckej, francúzskej, českej, talianskej ekonomiky, s ktorými je tá naša najviac prepojená, a, samozrejme, stavom ekonomiky v celej eurozóne, ale že súvisí aj so schopnosťou ľudí prichádzať s novými výrobnými a podnikateľskými zámermi, čo je priamo previazané na stav myslenia a tvorivé schopnosti ľudí. Málokto si uvedomuje, že vysoká výkonnosť vo výrobe, v službách je vecou disciplíny, profesionality, odbornosti, ochoty tvrdo pracovať, teda faktorov, ku ktorým vychováva dobrý vzdelávací systém. Dá sa to vyjadriť aj inak – spoločenská tvorba hodnôt je výsledkom pracovného výkonu človeka, ktorého kvalita závisí od kvality vzdelania ľudí a ich hodnotového sveta.

Málokto si pripúšťa, že aj vysoká miera nezamestnanosti je spôsobená nedostatočnými kompetenciami, zručnosťami a vedomosťami ľudí, ktorí si nevedia nájsť prácu. Prácu nenachádzajú najmä preto, že nevedia ponúknuť na trhu práce to, čo by zamestnávatelia od nich potrebovali, že si nedokážu otvoriť živnosť, výrobu v takom segmente, ktorý je žiadaný u nás i na medzinárodnom trhu.

Ako teda hodnotiť úroveň slovenského školstva na tomto základe? Poriadne zle. Štát a samospráva nevyužívajú bohatú sieť škôl a školských zariadení, permanentne dochádza k rušeniu škôl a k prepúšťaniu učiteľov. Zodpovední tvrdia, že školy majú málo žiakov, že nie sú naplnené, a preto ich treba spájať a nevyťažené rušiť.

Možno si niekto spomenie na situáciu v oblasti materských škôl v deväťdesiatych rokoch. Aj vtedy sa materské školy spájali a uvoľnené budovy sa predávali na podnikateľské a sociálne účely. Dnes je situácia taká, že v Žiline, Trenčíne a v mnohých iných mestách a obciach zúfalo chýbajú predškolské zariadenia. To využíva najmä podnikateľský sektor a vzniká množstvo neštátnych škôlok a opatrovateľských zariadení pre deti.

Škola musí prísť s vyššou náročnosťou, podloženou vyššou profesionalitou, odbornosťou, vedomosťami, ale aj schopnosťou využívať nové technológie učiteľmi. To je alfa a omega cesty k zmene v kvalite slovenského školstva. Samozrejme, treba konečne pohnúť vecami v mzdovej oblasti. Posledná správa *Education at a Glance* hovorí, že v 27 krajinách, v ktorých OECD meria kľúčové indikátory školstva , Slovensko v platoch učiteľov drží koncovú lampu. Za nami už nie je nikto – ani v primárnom, ani v sekundárnom vzdelávaní. Aj to je dôkazom, že slovenská spoločnosť ignoruje vzdelanie, ignoruje jeho význam, zmysel, dôležitosť. Je k nemu ľahostajná – už dvadsať rokov. Lebo popisovaný stav pretrváva po celý tento čas.

Slovensko robí reformu školstva, čo je z hľadiska dopadov prinajmenšom taká dôležitá zmena pre ekonomiku a prosperitu štátu, ako bolo napríklad zavedenie eura. Nepreháňame, krajiny, kde robili reformy, ich zabezpečili finančne aj materiálne a personálne, lebo si uvedomovali vážnosť zmien, ktoré mali prispieť

k vyššej výkonnosti vzdelávacej sústavy. Lebo nielen ekonomika má svoju výkonnosť, má ju aj školstvo. Na Slovensku je to považované za nepodstatné, niekedy dokonca až za zbytočnosť. Veď to nejako pôjde, veď to išlo doteraz. Reforma je drahá vec, ale nevyhnutná. Ak má byť kvalitná, musia sa na jej prípravu a realizáciu sústrediť najlepšie odborné kapacity, materiálne a finančné zdroje.

Vážnym problémom je, že aj finančné prostriedky, ktoré do školstva idú najmä z eurofondov, sa v školstve míňajú často neefektívne. Financujú sa zbytočné aktivity, akoby šlo len o to minúť zdroje. Ktosi z múdrych politikov povedal, že otestovať efektívnosť míňania európskych peňazí sa dá cez jednoduchú otázku: financovali by ste túto aktivitu aj vtedy, ak by sa ňu mali použiť prostriedky zo štátneho rozpočtu?

Sila svalov čoraz viac stráca v ekonomike význam. U nás význam tejto sily rastie v medziľudských vzťahoch, ale aj vo vzťahoch nejedného rodiča k škole a učiteľovi. Namiesto úcty, spolupráce a podpory prichádzajú vyhrážky, hrozby, šikanovanie. Ak nemajú ľudia v úcte prácu učiteľa, zrejme nemajú v úcte ani vedomosti, múdrosť, kreativitu, a teda ani schopných a čestných ľudí.

Do školstva sa tlačí biznis, bulvár a šouaktivity. Keď si všimnete, celebrity sa zrazu stávajú aktivistami reklamných kampaní určených pre deti. Začínajú chodiť do škôl s nezmyselnými jednorazovými, ale podľa nich prospešnými projektmi, a narúšajú vyučovací proces a najmä morálku a hodnotový svet našich detí. V médiách už vyčerpali svoje možnosti, hľadajú nový priestor na svoje hlúposti. Zastavte ich, nepustite ich do škôl. Už narobili dosť škôd v médiách a páchajú ich ďalej. V školách a rodinách musíme ich hlúpe modely správania ťažko naprávať. Treba postaviť bariéru „ľahkému priemyslu“ v takej vážnej oblasti, akou je výchova a vzdelávanie (aj keď v tejto oblasti kultivovaný humor a vtip nemusí vonkoncom chýbať).

Z dejín sveta a Európy veľmi dobre vieme, že spoločenský blahobyt prichádzal vtedy, keď sa rozširovalo a skvalitňovalo vzdelávanie širokého ľudu a keď aj chudobné deti dostali dobrú šancu získať vzdelanie a museli chodiť do školy. Mária Terézia nemala hlavu len na nosenie klobúkov. Vedela veľmi dobre, akú silu má vzdelanie ako strategický nástroj prosperity ekonomiky monarchie. Zaviedla povinnú školskú dochádzku. Kto ani potom nevedel čítať a písať, bol vylúčený na okraj spoločnosti, lebo jej prestal rozumieť a bol nekompatibilným prvkom medzi vzdelanými ľuďmi.

To, že dnes veľké sociálne rozdiely zasahujú aj do vzdelávacej politiky, kde už neplatí ústava o rovnocennom prístupe k vzdelaniu, je príčinou, že časť ľudí bude opäť na okraji spoločnosti. Normatívne financovanie nastavilo nerovnocenný model financovania – dosiahol sa stav, že v ekonomicky najvýkonnejšom regióne – Bratislavskom kraji – dosahujú žiaci najslabšie výsledky. Drahý región vyhnal učiteľov za lepšími platmi inde a vysoké náklady znížili objem zdrojov, ktoré sú určené na podporu výučby. Najlepšia pedagogika sa dnes na Slovensku robí podľa mnohých odborníkov, ale najmä podľa celoštátnych meraní, na východe a na strednom Slovensku. Bratislava, ktorá bola vždy špičkou, je v úzadí. A to napriek tomu, že až takmer 50 % detí ide v tomto kraji cez gymnáziá.

Človeka bez dobrého vzdelania možno prirovnať k človeku bez rúk. Potrebuje pomoc, sociálne dávky, opatrovateľov, permanentnú starostlivosť. Dokonca aj taká jednoduchá vec ako zamyslieť sa nad súčasným stavom školstva si vyžaduje vzdelanie. Problémom je, či argumentom porozumejú ľudia, ktorí majú veci ovplyvniť. Lebo aj ich vzdelanie je dôležité... Aj tam sa ukáže, či mali dobrých učiteľov a najmä či boli smädní po vedomostiach a zručnostiach, či si osvojili správny hodnotový svet a, samozrejme, aj spôsob myslenia a konania.

Ľubomír PAJTINKA

Život v súlade s prírodou alebo Počúvajme svoje telo

BIORYTMUS

Človek je súčasťou prírody. Jeho vývoj a formovanie sa spája s rytmami Zeme. Určite sa mnohým stalo, že si sadli k učeniu a šlo to takmer samo. Inokedy sa nám však vôbec nedarí. Možno sme si na tú-ktorú činnosť vybrali len nesprávny čas. Na to, aby človek dosahoval dobré výkony, by sa mal riadiť odporučeniami, ktoré zostavili špecialisti na ľudské biorytmy. Takže – na čo by sme nemali zabúdať...

4. – 6. hodina

Telo sa preberá, prebúdza, posilňuje sa tvorba hormónov. Vo výbornej kondícii je v tomto čase krátkodobá pamäť, takže ak človeka čaká počas dňa skúška, je to čas vhodný na zopakovanie si potrebných vedomostí. V tomto čase je telo súčasne najcitlivejšie na bolesť.

Vstávať by sme mali najneskôr o 6.30 hod. Napriek tomu, že sa to mnohým nepozdáva, dodržiavaním tohto pravidla bude telo energeticky nabitejšie, ako keby sme vstali neskôr.

6. – 7. hodina

Čas vhodný na športovanie. Ak je niekto zvyknutý na raňajšie cvičenie alebo beh, môže potvrdiť, akou silou ho to naštartuje do nového dňa. Medzi šiestou a ôsmou hodinou rannou sú najvýkonnejším orgánom pľúca, takže by mali dostať zabrať práve v tomto čase.

8. hodina

Telo je pripravené na príjem energie, aby si urobilo zásoby na celý deň. Mnohí ľudia síce tvrdia, že ráno jesť nemôžu, že im stačí vypiť kávu alebo čaj, pre telo je však tento spôsob životosprávy neprijateľný. Bojujú proti prirodzenosti. Človeku

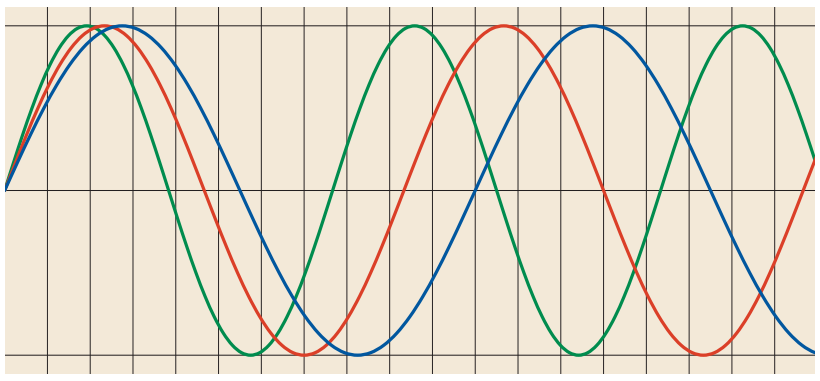

neprospieva ani raňajší stres, ponáhľanie sa, chaos. Prvé jedlo by sa nemalo odsúvať na neskorší čas. Ak sa naučíme vstávať pokojne, ak ráno pravidelne raňajkujeme, stav nášho fyzična i duchovna sa vylepší.

9. – 12. hodina

V tomto čase je už človek zvyčajne v zamestnaní alebo v škole. Sme schopní sa sústrediť na prijímanie nových informácií, faktov a máme chuť zvládnuť každú prácu. Brzdou by mohlo byť pre nás ťažké jedlo. Presunutie raňajok napríklad na desiatu hodinu je pre naše biologické hodiny veľkou ranou. Tomu sa treba jednoducho vyhnúť. Hneď zrána by mal človek riešiť tie najmenej príjemné a najviac zaťažujúce pracovné problémy.

11. – 13. hodina

Čas na obed. Žalúdok človeka trávi dve hodiny, zvyšok zažívacieho traktu spracováva stravu ďalšie dve hodiny. Preto by mal byť odstup medzi dvoma jedlami najmenej štyri hodiny. Odsúvanie obeda po 13. hodine je už pre organizmus zaťažujúce. Polhodinu pred jedlom by sa nemali piť žiadne nápoje, aby nedošlo k riedeniu tráviacich žalúdočných enzýmov. Pri jedle zapíjame jedlo iba mierne, vyhýbať sa treba studeným nápojom. Obed by mal byť pokojný a mal by trvať najmenej 40 minút. Túto zásadu veľmi často porušujeme v školách u detí, ale aj u učiteľov, ktorým nenechávame na jedlo dostatok času. Okrem toho sa často možno stretnúť s tým, že namiesto obeda sa konzumuje obložená bageta či žemľa, čo je v rozpore s odporúčaným teplým kompletným jedlom. Bagetou síce hlad utlmíme, ale to je všetko.

13. – 14. hodina

Človek a jeho organizmus spracováva jedlo, a preto by sme v tomto čase nemali riešiť vážne a zložité problémy. Sme odolnejší voči bolesti, ale naša výkonnosť klesá zhruba o jednu pätinu. V tomto čase by sme sa mali venovať jednoduchším, menej náročným činnostiam. Odborníci okrem toho odporúčajú po obede oddych na lôžku 5 až 10 minút, najlepšie na ľavom boku, a potom malú prechádzku. Pri práci v kolektíve nie je vhodné zvolávať po obede porady, kde by sa mali riešiť závažnejšie témy.

14. – 18. hodina

Aktivita človeka prudko stúpa, po 17. hodine je na vrchole svojej výkonnosti a schopnosti reagovať a pamätať si. Pre žiakov a študentov je to optimálny čas, aby sa venovali úlohám a učeniu sa. Človek je v tomto čase dobre nastavený aj na manuálne práce. Medzi 16. a 18. hodinou je najvhodnejší čas na pohyb a cvičenie. Nemusí ísť vždy len o šport, vhodná je akákoľvek pohybová aktivita. Niekedy stačí pár základných cvikov, ktoré pomôžu zvládať prípadnú únavu. Myseľ sa nastaví na večerný výkon.

Po 18. hodine

Telo sa po celodennom výkone uvoľňuje. Je čas na príjemné rozprávanie v kruhu rodiny, priateľov, ľahkú večeru. Treba dbať o to, aby organizmus nemal problémy s trávením. Posledné jedlo by sa malo konzumovať do 19.30 hod. Dokonca je lepšie, aby sme večerali ešte skôr. Platí – čím skôr, tým lepšie. Telo by sa malo v noci očistiť, a nie tráviť jedlo.

Večer sa zvýrazňujú zmysly, city, sme citliví na chute, vône. Preto večeru vychutnávame zo všetkých jedál najviac. Do postele by sa mal človek dostať najneskôr do 23.00 hod. Telu treba dopriať čas na nabratie novej energie. Od 22.00 hod. sa napríklad regenerujú kožné bunky, aj z tohto dôvodu treba ísť do postele skôr.

Trávenie

Pre naše telo je dôležitý celý cyklus trávenia. Do ôsmej hodiny ráno by sa malo telo očistiť od záťaže minulého dňa, čo sa spája aj s rannou stolicou. Telo možno tejto pravidelnosti naučiť. Rešpektovanie biorytmov podporené kvalitnou a pestrou stravou pomáha upraviť proces očisty organizmu. Je to dôležité najmä preto, že nevylúčené látky spôsobujú podráždenosť, zlú náladu a slabšiu výkonnosť. Človek by sa mal riadiť svojimi vnútornými hodinami, lebo to je najlepšia medicína pre telo i myseľ.

Naše vnútorné hodiny vychádzajú z 24-hodinového rytmu. Mali by sme ich plne rešpektovať, lebo riadia náš organizmus. Človek ich nikdy nedokáže premôcť. Ak ich ignorujeme, môže protestovať tráviaci systém, srdce, duša. Biologické hodiny treba dodržiavať nielen v pracovné dni, ale aj v čase dovoleniek či cez sviatky a víkendy.

(zatl, lupa)

Ilustračné foto wiki.org

ŠKOLSTVO ODBORNE

8/2012, 20. december 2012 | Príloha UN | Rozširované bezplatne, Ročník LIX

Remeslá nielen sviatočne

Keby sme robili občiansky prieskum, kedy sa najväčšmi venujeme remeselným činnostiam, pravdepodobne by to bol práve koniec roka. Zhotovujeme výrobky z prírodných materiálov, pečieme vianočné sladkosti, zdobíme ich sviatočnými motívmi.

Remeselná zručnosť má svoju príťažlivosť i v časoch nových technológií. Na tohtoročnom 21. ročníku celoslovenskej výstavy výrobkov a služieb žiakov stredných odborných škôl JUVYR viaceré odborné školy predvádzali zručnosť svojich žiakov. Značný záujem návštevníkov bol o to, čomu sa hovorievalo ručné práce. Kupovali si vkusné cukrárske výrobky, adventné vence, ozdoby vhodné na doladenie vianočnej atmosféry. Zhotovovali ich žiaci zo škôl s potravinárskym, poľnohospodárskym zameraním, venujúcim sa obchodu a službám.

Azda nie ste sami, koho poteší (alebo by privítal) pod vianočným stromčekom remeselne zhotovený darček. Ak je od vašich detí, alebo od žiakov, úprimná vďačnosť je vyšším kritériom ako remeselná dôkladnosť. Tá vystupuje do popredia vtedy, keď sa rozhodujete ponechať si výrobok natrvalo ako súčasť vášho interiéru, drobnú ozdobu domu, školy. Alebo ho jednoducho chcete používať ako praktickú vec. Či si to naplno uvedomujeme, alebo vnímame už iba podvedome, takto tradičné remeslo pôsobí na mnohých podnes. Mať pekný výrobok od zručného remeselníka, osobitne od majstra ľudovej umeleckej výroby, patrí medzi príjemné potešenia. Menej sa nám už žiada verejne oceňovať remeselníkov „všedného dňa“. Spomenieme si na nich zvyčajne v čase núdze, keď nám doma niečo nefunguje. A stále častejšie hromžíme nad tými, čo neodvádzajú dôkladnú prácu.

Kdeže sa podeli naši zruční majstri? – pýtame sa, ako keby sa naša spoločnosť šibnutím prútika zmenila na nepoznanie. Netreba sa nám však dlho rozpamätávať, a môžeme si pripomínať realitu posledných dvoch desaťročí v našom bezprostrednom okolí. Mnohí absolventi odborných škôl si zarábajú na živobytie v zahraničí a dnešné deti prichádzajúce do stredných škôl zo základných, v ktorých už nie sú povinné funkčné dielne, sa ani od učiteľov, ani od svojich rodičov veľa praktického nepriučia, a tak na stredných školách je takmer celá praktická ťarcha na majstroch odbornej prípravy.

Táto „pesnička“ však v našom periodiku pôsobí už ako „obohratá platňa“. Uvedomujem si teda, že už takmer nikto nedá na okrídlený „slogan“ o tom, že remeslo má zlaté dno. Treba si v súčasnosti vážiť i to, keď je remeslo východiskom pre umeleckú tvorivosť, vnímanú ako jeho kvalitatívna nadstavba. Ani na tohtoročnom JUVYR-e nechýbala Stredná odborná škola sklárska z Lednických Rovní, Súkromná stredná umelecká škola z Hodruše-Hámrov – aby sme aspoň cez ne upozornili na to, že reprezentácia na tejto národnej prehliadke nestojí iba na (ne)záujme mimobratislavských škôl.

A dodávame, že k hodnoteniu tohto podujatia sa v Učiteľských novinách vrátime po Novom roku. V tomto čísle dávame priestor Medzinárodnému veľtrhu cvičných firiem.

Dušan MIKOLAJ

Profolktrade, s. r. o., z Obchodnej akadémie v Leviciach získala na tohtoročnom veľtrhu Cenu Ekonomickej univerzity v Bratislave.
Foto Ján SÚKUP

Nápaditá prezentácia, obratná komunikácia

Na „pľaci“, kde zvyčajne svištia tenisové fiftíny či na koncertoch duní v svetelných efektoch reflektorov rock a pop, sa tentoraz počas dvoch bratislavských dní 15. ročníka Medzinárodného veľtrhu cvičných firiem rozhostila v takmer siedmich desiatkach stánkov i vôkol nich v harmónii a zároveň i v príjemne pôsobiacich myšlienkových, hodnotových, podnikateľských, prezentačných i verbálno-vizuálnych kontrastoch tvorivá kreativita a vzácnosť flexibility študentov stredných odborných škôl.

Takpovediac „na podaní“ boli v Národnom tenisovom centre (NTC) v plnej permanencii súťažných a zároveň i prezentačných dní v potu tváre predchádzajúcich prípravných mesiacov pod dohľadom svojich pedagógov podnikateľsky i ľudsky na patričnej úrovni pripravené tímy a kolektívy od Sniny po Hlohovec a v rozšírenej medzinárodnej dimenzii od Mariánskych Lázní po Sofiu. Ak v príbehoch tenisových maratónov v NTC udivujú divákov esá z priamych podaní či kľúčové voleje na sieti, návštevníkov a priaznivcov veľtrhu cvičných firiem zaujala komunikačná pohotovosť, rodiaci sa potenciálny fortieľ obchodného ducha, ale aj reálnosťou podložené biznis plány mladých manažérov a budúcich marketingových odborníkov zo 69 cvičných firiem (54 zo Slovenska a 15 zo zahraničia), ako aj ich patričné ľudské, intelektuálne a aj odborné nasadenie, zodpovedajúce a v niektorých prípadoch i prekračujúce horizont ich veku pred prahom dospelosti.

Aj preto bolo veru zážitkom pozorovať ich, pozhovárať sa, nechať sa nimi a ich neraz nekonvenčnými prezentačnými prístupmi voviesť do deja: života ich „firmy“, obchodnej, praktickej i konzumentskej užitočnosti ich projektu, predmetu podnikateľskej činnosti, výrobku, ponúkaného produktu. A to všetko s vervou, bez ostychu (hoci sem-tam tréma „klopila“ zrak či neposlušný jazyk vyludzujúci „brbty“ podfarbil líca rumencom...), s príjemným sebavedomím a pozitívne ladenou dravosťou – teda vlastnosťami prirodzene prislúchajúcimi tejto generácii; takto sa pustili do vzájomného súťaženia. V atmosfére veľtrhu i v jeho zákulisí bolo cítiť na jednej strane nebývalú rivalitu (veď každej cvičnej firme – či už v stánku samotnom, alebo v prezentačnej dramaturgii pred odbornou i laickou verejnosťou na pódiu s nárokom na niekoľko minút „slávy“ – išlo o prestíž a snahu umiestniť sa čo najvyššie v záverečnom účtovaní o rôzne ocenenia), na druhej zasa vzájomnú žičlivosť, podporenú hoci aj tým, že prítomní pedagógovia škôl dohliadajúci na svojich zverencov v cvičných firmách sú zväčša dobrí „starí známi“, kolegovia, priatelia...

Služby a obchod v lesku „snehovej kráľovnej“

Potulky krížom-krážom programom JUVYR-u a veľtrhu cvičných firiem s množstvom súťaží a sprievodných podujatí mali tvorivú dimenziu, v ktorej sa snúbili

(pokračovanie na strane 22)

Škola musí dynamicky zachytávať trendy trhu

Hovoríme s Ing. Františkom Kajánkom, riaditeľom SOŠ technickej v Čadci

Vaša škola patrí v Žilinskom samosprávnom kraji (ŽSK) medzi tie, v ktorých začínajú pôsobiť pilotné centrá odborného vzdelávania (PCOV). Boli ste priamo pri konkretizovaní ich obsahovej a praktickej náplne. Čo predchádzalo ich zriadenie?

Teoretickým východiskom bola nová legislatíva, predovšetkým školský zákon z roku 2008 a zákon o odbornom vzdelávaní a príprave (OVP) prijatý roku 2010. Kritériá na zriaďovanie PCOV v ŽSK schválila krajská rada pre odborné vzdelávanie a prípravu. Viacerí jej členovia boli mimoriadne aktívni už pred prijatím zákona o OVP a podieľali sa aj na definovaní konečného znenia jeho obsahu. Pri určovaní konkrétnych činností PCOV sme využívali výsledky praktických skúseností z projektu pilotných centier, podporovaného z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu.

Čo viedlo Žilinský samosprávny kraj k zriaďovaniu pilotných centier?

ŽSK sa usiluje o to, aby sa brala na zreteľ špecializácia škôl nielen podľa ich odborných zameraní, ale zároveň aj po regiónoch. Najprv sme diskutovali na úrovni zriaďovateľ – školy – krajská rada pre OVP o tom, čím by PCOV v štruktúre stredných odborných škôl vlastne mali byť, ako by mali fungovať a komu by mali slúžiť.

Takže špecializácia takpovediac po horizontálnej i vertikálnej línii?

Špecializácia škôl sa po vyše dvadsaťročnom „transformačnom“ chaose musela zákonite stať nosnou témou následného smerovania odborného školstva na Slo-

(pokračovanie rozhovoru na strane 20)

Sklárske vzdelávanie v Európe

Strana 18

Fabrika nejde bokom

Profil Strednej odbornej školy technickej v Humennom

Strany 19 a 21

Jubilejný medzinárodný veľtrh

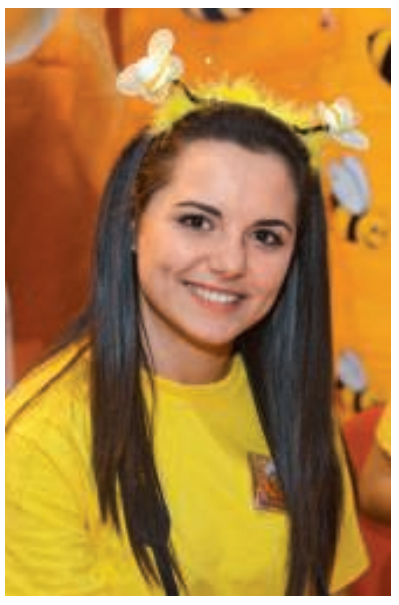

Strany 22 – 23

Do školských knižníc

Strana 24

Sklárske vzdelávanie v Európe

SOŠS LEDNICKÉ ROVNE

Stredná odborná škola sklárska v Lednických Rovniach, jediná svojho druhu na Slovensku, v tomto roku už po piaty raz realizovala odbornú stáž v rámci Programu celoživotného vzdelávania Mobilita Leonardo da Vinci. Projekt umožňuje žiakom v odbornom vzdelávaní zdokonaľovať sa v zručnostiach, prehlbovať si vedomosti a získavať skúsenosti s výrobnými organizáciami či už pri výrobe vitráží, maľbe skla, alebo pri výrobe sklenej bižutérie. V dvojtýždňových turnusoch v období od 14. októbra do 17. novembra 2012 stážovali v Českej republike, Španielsku a Taliansku.

Ako prví nastúpili žiaci pomaturitného štúdia a tretieho ročníka študijného odboru výtvarné spracúvanie skla so zameraním na výrobu sklenej vitráže do spoločnosti Benvenuto mastri vetrai v Taliansku. Tam si vyskúšali svoje zručnosti pri reštaurovaní starých chrámových okien, realizovali vlastné návrhy spôsobom líhania skla a technikou Tiffany. Po nich odišli štyri žiačky do španielskej Córdoby, kde nadobúdali zručnosti v oblasti bižutérie, videli moderné pracovisko na výrobu bižutérie zo striebra a z kovov. Skúsenosti pri jej výrobe si vymieňali s tamojšími mladými ľuďmi. Naše žiačky ich učili navíjať perly zo skla, Španieli zase používať kovy. Výsledkom bol spoločne zhotovený nádherný náhrdelník. Poslednú skupinu tvorili štyri žiačky študijného odboru maľba skla. Tie navštívili spoločnosť GLASSiCENTER, s. r. o., v Kamenickom Šenove. Počas dvoch týždňov si vyskúšali techniku vysokého smaltu, matovania (nanášanie matného podkladu, ktorý nahrádza pieskovanie), techniku dierovania (nanášanie predkresby dekóru cez šablóny na rôzne tvary).

Celkovo sa stáží zúčastnilo 12 žiakov a traja vyučujúci. Okrem vedomostí a zručností si precvičili používanie anglického jazyka či už v práci, alebo v bežnom kontakte, v českom jazyku sa snažili porozumieť najmä odbornej terminológii. Vo voľnom čase mali možnosť navštíviť galérie, múzeá, kostoly, baziliky, výstavy, čo im prospeje vo vzdelávaní sa v odbore výtvarnej kultúry a histórie sklárstva, neskôr aj na vysokej škole. Navštívili mestá Benátky, Prahu, Granadu.

Po ukončení stáže každý žiak získal europas, ktorý môže využiť ako certifikát na spoločnom trhu práce. Projekt bol financovaný z prostriedkov EÚ.

Ing. Anna KRUPIČKOVÁ,
koordinátorka projektu
Foto archív školy

Boli sme on-line

SPŠ SNINA

„Dobrý deň, pani učiteľka! Vy ste učili mňa a teraz ja budem učiť vás," povedal žiak svojej bývalej učiteľke zo základnej školy (teraz je už na dôchodku), keď k nej pristúpil ako jej osobný asistent a poradca, aby ju zoznámil s počítačom a internetom. Keď sme sa rozhodli zorganizovať workshop pre seniorov, ani sme celkom netušili, koľko skúseností (odborných, ale najmä ľudských) obsiahne a ako intenzívne jeho realizácia zapôsobí na zúčastnené skupiny osôb.

Náš cieľ bol na prvý pohľad celkom prozaický, i keď zdanlivo paradoxný: ukázať mladej generácii, prečo sa má internetu obávať, a staršej, prečo sa internetu zase nebáť. Je to jeden z mnohých typických generačných rozdielov. Nezvyčajná bola aj výmena rolí: žiaci ako učitelia a dospelí (autorita) ako žiaci. Veľkou neznámou bolo, či sa nám to podarí skĺbiť.

Po vyhlásení projektu *Chceme byť on-line* a jeho propagácii začali žiaci a vyučujúci odborných predmetov zameraných na informatiku v Strednej priemyselnej škole v Snine prípravné aktivity. Tie vyvrcholili v dňoch 13. a 14. novembra 2012 zábavno-poučnými workshopmi, ktorých obsahom bola práca s webstránkami, s e-mailom, so Skypom, s e-shopmi, s internetbankingom a so sociálnymi sieťami. Akcie sa zúčastnili dôchodkyne a členky Únie žien Slovenska zo Sniny, ktoré počas trvania aktivít každé ráno prichádzali do školy spoločne s našimi žiakmi. V učebni ich už čakali ich osobní asistenti – žiaci študijného odboru technické lýceum – a učitelia výpočtovej techniky. A hneď sa začalo s plnením úloh podľa pripraveného harmonogramu. Pracovná atmosféra bola doplnená nepredstieraným zanietením, túžbou naučiť sa, nebáť sa sama kliknúť na to správne políčko.

Každá akcia má byť zhodnotená a nám sa zdá najvhodnejšie použiť vyjadrenia, ktoré zazneli pri celkovom bilancovaní aktivít a boli napísané v dotazníku našich „nových žiačok":

„Hodnotím vysoko kladne, že sa nezabudlo na staršie ročníky, ktoré chcú, ale nevedia, kde a kedy si môžu zdokonaliť svoje začiatočnícke úkony s počítačom. Učitelia i žiaci boli veľmi ústretoví."

„Veľmi dobré! Inšpirovalo ma to. Budem viac komunikovať a telefonovať cez Skype – pre mňa nové! Teším sa, že som to zvládla aj vďaka asistentovi Jakubovi, ktorý mal so mnou trpezlivosť."

„Výborne! Dalo mi to najmä základy a do budúcnosti chuť pracovať s počítačom – aktuálne pre život."

A čo na to naši žiaci?

„Projekt mi dal úžasnú skúsenosť, v živote na nezaplatenie. Ani nie tak z odborného hľadiska, lebo to boli len základy, ale z hľadiska ľudského som pochopil, aké ťažké je to pre starších ľudí, ktorí nemajú skúsenosť s PC. Som rád, že som im mohol pomôcť."

„Zistil som, že práca s ľuďmi ma veľmi baví, naučil som sa prezentovať, podať učivo."

„Pochopila som situáciu organizátora. Pomocou projektu som si uvedomila, že nástrahy internetu sú veľké až alarmujúce. Doma som si ihneď skontrolovala zabezpečenie svojho profilu na Facebooku."

„Páčilo sa mi, ako sa ľudia motivovali. Pani nám na druhý deň s nadšením oznámila, že doma si to skúšala a išlo jej to oveľa lepšie ako predtým! Ja sám som netušil, že nebezpečenstiev na internete je až tak veľa. V mnohých okamihoch som trošku ľutoval, že mám konto na Facebooku."

Keď sme oficiálne ukončili aktivity projektu a žiaci zapichli posledné špendlíky do násteniek, ktorými sa podelia so spolužiakmi o nové vedomosti súvisiace s bezpečnosťou na internete, jeden z nich vyhlásil: „Neviem, ale mám taký dobrý pocit, taký, že... akože som hrdý alebo čo..."

Pre nás učiteľov bol workshop cenná skúsenosť, nevšedný, príjemný zážitok, ale najmä povzbudenie – možno až záväzok – pokračovať v týchto aktivitách aj v budúcnosti.

Ing. Anna BUCHLAKOVÁ,
koordinátorka projektu
Foto archív školy

Absolútni víťazi z Liptova

HA LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

Absolútnym víťazom všetkých súťaží 15. ročníka Medzinárodného veľtrhu cvičných firiem v Bratislave sa stala cvičná firma Hotelovej akadémie (HA) v Liptovskom Mikuláši ElemQuilt, s. r. o., ktorá pracuje ako krúžok pod vedením Ing. Anny Kiapešovej.

Vo svojej činnosti úzko kooperuje s reálnou firmou Quiltex, a. s., ktorá má na slovenskom trhu 20-ročnú tradíciu. Vďaka tejto spolupráci mali žiaci možnosť oboznámiť sa s reálnym podnikaním a výrobnou technológiou produktov firmy, a tie sa stali predmetom podnikania aj cvičnej firmy školy. Získané skúsenosti využili počas bratislavského veľtrhu, kde pôsobili profesionálne, keď komunikovali s klientom a ponúkali svoje produkty, ktoré dôverne poznali, čo im dodávalo pocit istoty.

Krúžok cvičnej firmy ElemQuilt, s. r. o., pracuje v HA v Liptovskom Mikuláši od roku 2006 a získal už niekoľko súťažných ocenení. Absolútnym víťazom veľtržnej súťaže sa však žiaci stali po prvýkrát. Získané ocenenie nesmierne teší a zároveň zaväzuje k ešte tvorivejšiemu a zodpovednejšiemu prístupu v práci.

Ing. Anna KIAPEŠOVÁ
Foto Ján SÚKUP

Vzdelávania pre život

SOŠ B. BYSTRICA

Na Strednej odbornej škole (SOŠ), Pod Bánošom 80, v Banskej Bystrici sa už druhý rok realizuje zaujímavý projekt pod názvom *Moderné a kvalitné vzdelávanie vychádzajúce z požiadaviek zamestnávateľov – vzdelávanie pre život*. Prispieva k tomu, aby absolvent po ukončení štúdia mal potrebné zručnosti a vedomosti, ktoré zamestnávateľ od neho očakáva.

Projekt sa zameriava na štvorročné odbory podnikateľ pre rozvoj vidieka, pracovník marketingu, manažment regionálneho cestovného ruchu a na jednoročný odbor včelár. Vyučujúci jednotlivých predmetov vytvorili k projektu zaujímavé didaktické pomôcky: prekladové odborné slovníky z anglického a nemeckého jazyka pre uvedené odbory v elektronickej i tlačenej forme, náučné tabule a schémy v slovenskom i cudzích jazykoch. Vypracovali doplnkové učebné texty v elektronickej forme, realizovali multimediálne CD. Vytvorený školský vzdelávací program doplnili o príslušné modernizačné prvky. Do vyučovania zavádzame e-Learning a dištančné vzdelávanie cez internet.

Z finančných zdrojov projektu sme nakúpili odborné knihy, športové náradie a náčinie – bicykle, člny, lyže, športové topánky nevyhnutné na absolvovanie vodáckych a lyžiarskych kurzov. Aby došlo k reálnemu previazaniu teórie a praxe, zriadili sme v školskej budove ďalšiu multimediálnu miestnosť a v areáli školy včelín. Žiaci vykonávajú prax v zaujímavých priestoroch agroturistického zariadenia Fuggerov dvor (práca so zvieratami; stolovanie, obsluha) a v rozprávkovom mestečku Habakuky (pečenie a zdobenie medovníkov).

Učitelia odborných predmetov mali niekoľko pracovných stretnutí s potenciálnymi zamestnancami našich študentov, aby zistili, čo všetko je potrebné na ich uplatnenie sa na trhu práce. Vďaka vzdelávaciemu programu zostavenému v rámci projektu budú mať absolventi konkrétnu skúsenosť s novými formami vzdelávania, čím sa zvýši ich konkurencieschopnosť na trhu práce a, verme, tiež ich životná úroveň. Absolventi projektu budú schopní využívať moderné formy vzdelávania aj v neskoršej praxi, rovnako ako v procese celoživotného vzdelávania sa.

PhDr. Anna IVANOVÁ

Krajská Škola roka

SOŠZ PIEŠŤANY

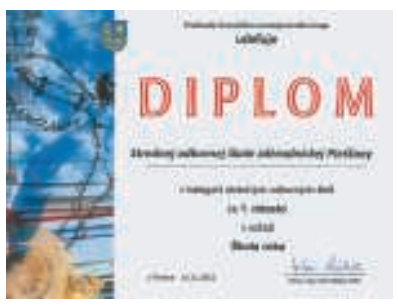

Riaditeľka SOŠ záhradníckej na Brezovej ulici v Piešťanoch Ing. Eva Stručková prevzala 14. novembra 2012 z rúk župana Trnavského samosprávneho kraja (TTSK) Tibora Mikuša ocenenie Škola roka Trnavského kraja. Hlavnými kritériami hodnotenia v súťaži sú mimoškolské aktivity – spolupráca školy s organizáciami a inštitúciami v regióne (najmä environmentálnymi), výsledky jej projektov, propagácia školy a školských aktivít v médiách, podnecovanie záujmu žiakov i pedagógov o školu a jej vzhľad.

Na druhom mieste sa umiestnila Stredná zdravotnícka škola Trnava a na treťom SOŠ obchodu a služieb Galanta. **(sošz)**

Z učebne výpočtovej techniky odboru grafik digitálnych médií.

Fabrika nie je bokom

PROFIL

Stredná odborná škola technická v Humennom
Družstevná 1737
066 01 Humenné
http://zsshumenne.edupage.org

Dnešná Stredná odborná škola (SOŠ) technická v Humennom vznikla roku 1959 ako odborné učilište pri vtedajšom národnom podniku Chemko Strážske. Už v 60. rokoch sa jej oporou stal aj Chemlon Humenné. Pre tieto veľké podniky vychovala v 70. a 80. rokoch tisícky absolventov. Škola prešla viacerými organizačnými formami, menili sa jej názvy i zriaďovatelia. Vari najdlhšie niesla pomenovanie Stredné odborné učilište chemické. V 90. rokoch minulého storočia bolo impulzom na rozvoj školy zriadenie strednej priemyselnej školy s dvoma elektrotechnickými odbormi. Prešla aj formou združenej strednej školy.

Učebné odbory v útlme

Škola od svojho vzniku vychovávala žiakov v strojárskych, elektrotechnických a chemických odboroch (tie postupne s útlmom chemického priemyslu v regióne zanikli). V posledných dvoch desaťročiach sa štruktúra odborov výrazne zmenila. Zanikli učebné odbory mechanik-opravár, elektromechanik i obrábač kovov. V súčasnosti existuje posledná trieda v druhom ročníku nadstavbového štúdia v študijnom odbore strojárstvo. Učebné odbory sa ocitli v útlme.

Odbory, ktoré majú „zelenú“

V súčasnosti v ponuke dominujú elektrotechnické odbory (elektrotechnika, mechanik-elektrotechnik) a odbory s ekonomickým zameraním (pracovník marketingu, technické a informatické služby v elektrotechnike). Ťahúňom okrem elektrotechnických odborov je nový študijný odbor grafik digitálnych médií, o ktorý je najväčší záujem. Nádejou je aj po niekoľkých rokoch znovuotvorený študijný odbor mechanik strojov a zariadení.

Model fotovoltaickej elektrárne

Laboratórium priemyselnej informatiky funguje tiež ako spoločné pracovisko SOŠ technickej v Humennom a Katedry elektrotechniky, mechatroniky a priemyselného inžinierstva Fakulty elektrotechniky a informatiky Technickej univerzity (TU) v Košiciach aj vzhľadom na to, že množstvo absolventov odborov elektrotechnika a mechanik-elektrotechnik úspešne študuje práve na tejto katedre TU v Košiciach. Spolupráca SOŠ technickej v Humennom so spoločnosťou Východoslovenská energetika (VSE) Košice nadobudla nové rozmery roku 2008. VSE vtedy vybrala humenskú školu ako jednu z piatich v regióne východného Slovenska na zapojenie sa žiakov elektrotechnických odborov do ňou organizovaných súťaží pre žiakov 1. a 2. ročníka a 3. a 4. ročníka. Cieľom súťaženia medzi školami je nielen ukázať tvorivosť, zručnosť a schopnosti mladých ľudí, ale aj motivovať žiakov, aby sa rozhodli v budúcnosti pracovať v oblasti energetiky a elektrotechniky. Zároveň sa tým môže porovnávať úroveň škôl navzájom. V tejto konfrontácii SOŠ technická v Humennom končí viac ako dobre. Do minuloročnej súťaže postavila tri trojčlenné družstvá tretiakov a štvrtákov. Celkovo 16 súťažných tímov malo pripraviť model fotovoltaickej elektrárne so všetkými určenými technickými parametrami, ktoré stanovil organizátor súťaže VSE. Na prvom mieste sa umiestnili tretiaci humenskej školy Róbert Andráši, Lukáš Hostačný a Tomáš Veliký, bronz získali štvrtáci.

Nezáujem o šport

„Mrzí nás, že záujem o štúdium v športových triedach SOŠ technickej v Humennom klesá,“ posťažoval sa pri našej návšteve riaditeľ školy Mgr. Ján Matoš. „Všeobecne sa konštatuje, že mládež menej športuje, má menej ambícií vyniknúť, využiť svoje danosti. Mnohí mladí ľudia radšej od športu bočia – ak pocítia, že je potrebné pracovať na sebe systematicky, každodenne, tvrdo, že je potrebné obetovať voľný čas.“

Nečaká nás ľahká cesta

Okrem tejto témy sme sa s riaditeľom Strednej odbornej školy technickej v Humennom **Jánom Matošom** rozprávali aj o perspektívach školy a hľadaní východísk. S prihliadnutím na stále nižší počet deviatakov v regióne a menší záujem žiakov (a ich rodičov) o štúdium na škole sa vyjadroval rezervovane.

Ako hodnotíte postavenie SOŠ technickej v regióne?

Nie sme najväčšou školou v Humennom, počtom žiakov 372 sa pohybujeme kdesi v strede. Ale ponukou študijných odborov, technickým vybavením a možnosťami uplatnenia absolventov na trhu práce sme, myslím, na popredných priečkach. Konkurencia škôl v meste je veľká, sú tu tri gymnáziá, sedem stredných odborných škôl a akadémií, pôsobia tu aj dve súkromné školy. V očiach verejnosti dosť bodujeme tým, že z technickej stránky sme jednou z najlepšie vybavených škôl v regióne.

Aká je ekonomická situácia školy?

Vyučovací proces máme zabezpečený kvalitným, plne kvalifikovaným pedagogickým zborom. Materiálna situácia však nie je ružová, podobne ako na väčšine odborných škôl. Väčšina peňazí ide na úhradu za energie, málo zostáva na skvalitňovanie materiálneho zabezpečenia jednotlivých odborov. Napriek nepriaznivej finančnej situácii hľadáme ďalšie prostriedky na nevyhnutnú modernizáciu technického vybavenia školy. V tomto školskom roku sa nám podarilo s pomocou sponzorov, zapojením sa do projektov i vďaka nezanedbateľnej pomoci rodičov otvoriť novú odbornú učebňu pre odbor grafik digitálnych médií.

Aká je spolupráca s potenciálnymi zamestnávateľmi vašich absolventov?

Ak sa pozrieme do histórie, opierali sme sa o dva veľké podniky – Chemlon Humenné a Chemko Strážske. Dnes už neexistujú. Pre naše pôvodné učilište bolo charakteristické, že žiaci učebných odborov v treťom ročníku a žiaci študijných odborov vo štvrtom ročníku absolvovali odborný výcvik priamo v týchto podnikoch. Na pracovisku si osvojovali nielen konkrétne výrobné technológie, ale získavali i pracovné návyky a pracovnú disciplínu. To dnes mladým ľuďom v mnohých prípadoch chýba. Spolupráca so zamestnávateľmi – u nás len do roku 2004, keď sme sa stali rozpočtovou organizáciou – bola pre školu výhodná i z finančného hľadiska. Dnes odborný výcvik naši žiaci, s výnimkou študijného odboru pracovník marketingu, absolvujú priamo v škole, s pracovným prostredím sa zoznamujú len prostredníctvom odborných exkurzií. Napriek tomu sme dokázali nájsť veľké zamestnávateľské subjekty, ktoré so školou spolupracujú. Sú tri: Východoslovenská energetika Košice, Andritz Feed & Biofuel Humenné a Tesco Humenné.

Riaditeľ Strednej odbornej školy technickej v Humennom Mgr. Ján Matoš.

V čom spočíva spolupráca s VSE?

Začala sa roku 2006, keď sa nám vďaka veľkorysej podpore jej vtedajšieho generálneho riaditeľa Carla-Ernsta Giestinga podarilo získať sponzorský príspevok v hodnote jeden milión slovenských korún. Z týchto prostriedkov sme vybudovali laboratórium priemyselnej informatiky. Vybavili sme ho najmodernejšou technikou, aby žiaci elektrotechnických odborov, najmä odboru mechanik-elektrotechnik, mohli získavať nové poznatky v oblasti riadiacich systémov, snímacích systémov a priemyselnej komunikácie, z oblasti procesorových systémov, techniky inteligentných budov a regulačnej techniky. Spolupráca prebieha na báze zmluvy o spolupráci uzatváranej na obdobie dvoch rokov. V zmluve sú dohodnuté odborné prezentácie zamestnancov VSE na škole pre študentov i pedagógov, organizácia odborných vedomostných súťaží pre študentov nižších i vyšších ročníkov (dotovaných mimoriadne hodnotnými cenami), exkurzie na pracoviská VSE, odborná prax na pracoviskách spo-

(pokračovanie na strane 21)

ŠTUDIJNÉ ODBORY

Poradie vybraných študijných odborov z pohľadu priorít školy

2675 M elektrotechnika

Absolvent študijného odboru je kvalifikovaný pracovník schopný samostatne vykonávať práce pri projektovaní, konštrukcii, výrobe, montáži, obsluhe a údržbe elektrotechnických zariadení, zariadení priemyselnej informatiky, počítačových systémov a sieťových technológií. Počas štúdia nadobudne vedomosti o počítačovej, automatizačnej a meracej technike, vie programovať jednočipové mikropočítače. Naučí sa ovládať hardvér a softvér moderných informatických systémov. Je pripravený do praxe aj na vysokoškolské štúdium.

2697 K mechanik-elektrotechnik

Absolvent tohto odboru sa naučí aplikovať vlastné riešenia pri diagnostike, návrhu a realizácii mechatronických systémov. V praxi využíva poznatky z elektrických pohonov a výkonovej elektroniky. Počas štúdia sa naučí rozumieť technickej dokumentácii a vie ju aj vytvárať. Zvládne prácu s výpočtovou technikou, vie navrhovať, realizovať a spravovať klasické počítačové siete a priemyselné počítačové siete. Dokáže navrhovať a realizovať elektronické obvody na plošných spojoch klasickou technológiou a technológiou povrchovej montáže. Efektívne pracuje s riadiacimi systémami typu PLC, priemyselnými počítačmi a jednočipovými mikropočítačmi. Vie pracovať s operátorskými panelmi, so snímacou, s meracou a regulačnou technikou. Absolvent je pripravený uspieť na trhu práce i vo vysokoškolskom štúdiu.

3447 K grafik digitálnych médií

Absolvent získa potrebné vedomosti a zručnosti v oblasti návrhu a tvorby webových stránok, vie naplánovať jednoduché webové aplikácie. Počas štúdia pracuje s grafickými programami Photoshop, Illustrator, InDesing, v programe Adobe Flash vie vytvárať interaktívne prvky webstránok, osvojí si postupy pri tvorbe interaktívnych multimediálnych prezentácií. Absolvent sa uplatní v organizáciách zaoberajúcich sa zhotovovaním digitálnych médií, v reprodukčných a grafických štúdiách, v reklamných agentúrach, vo vydavateľstvách, v redakciách periodík, organizáciách poskytujúcich sieťové komunikačné služby. Získané poznatky mu umožnia aj úspešné vysokoškolské štúdium.

Škola musí dynamicky zachytávať...

ROZHOVOR

(dokončenie rozhovoru zo strany 17)

vensku. V predchádzajúcom období sme doslova zachraňovali samotnú existenciu škôl, bojovali o ich existenčné prežitie. Teraz nastáva etapa istej nadstavby, v ktorej kraj rozhoduje, ako by PCOV mali fungovať v susedstve ostatných stredných odborných škôl s podobným obsahom výučby a odbornej prípravy.

Podľa akých kritérií vyberá ŽSK školy, v ktorých majú pôsobiť pilotné centrá?
V zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK je 67 stredných škôl. Medzi nimi sú aj gymnáziá, kde nie je predpoklad na funkčné pôsobenie pilotného centra. O zriadenie PCOV sa uchádzalo 19 škôl. Komisia zostavená z členov krajskej rady pre OVP, teda pracovníkov odboru školstva, odborárov, zamestnávateľov, všetky zariadenia navštívila, aby zhodnotila ich celkovú pripravenosť. ŽSK zameriava pozornosť na školy, ktoré majú najlepšie technické vybavenie a kvalifikované personálne obsadenie. Teda školy s otvorenou perspektívou, potvrdzovanú funkčnými vzťahmi s reálnymi zamestnávateľmi, firmami, komorami. Odborní poradcovia pracovali rok a pol, kým predložili ŽSK návrh na inštalovanie prvých centier. Po PCOV v Spojenej škole v Martine vzniklo centrum u nás v Čadci, následne na Strednej odbornej škole (SOŠ) elektrotechnickej v Žiline, perspektívne sú v SOŠ lesníckej Jozefa Dekreta Matejovie v Liptovskom Hrádku, v SOŠ technickej v Námestove a v SOŠ stavebnej v Žiline. Na schválenie sa pripravuje centrum v Dopravnej akadémii v Žiline, ktoré bude zamerané na osobitú skupinu odborného vzdelávania doprava a zasielateľstvo.

Predpokladá sa, že centrá budú v regióne aktívne pomáhať školám aj s príbuzným odborným zameraním?
Je to jedna zo základných podmienok, aby prínos PCOV bol čo najúčinnejší. Centrá majú totiž perspektívu i v tom, že budú prednostne vybavované novými technológiami z verejných zdrojov. Pravda, účinné to bude vtedy, ak budú do nich smerovať financie zo súkromných zdrojov. Ako vieme, zatiaľ sme v štádiu očakávania, pretože Fond rozvoja OVP, definovaný v pôvodnom zákone o OVP, nenaplnil prvotné očakávania. Preto sa o zmenu doterajšieho nazerania, najmä zo strany významných investorov a zamestnávateľov, usiluje novela zákona o OVP. Uvidíme, ako sa to odrazí v konkrétnej pomoci školám.

Vieme, že regiónom centrálna administratívna snaha očakávanú podporu zatiaľ neprináša. Samosprávne kraje majú navyše špecifické problémy, a tie si žiadajú samostatné aktivity. Ako môžu byť pri ich riešení nápomocné priamo odborné školy?
Školstvo nie je beh na krátke trate. Musíme mať na zreteli dlhodobejšie vízie. Tie si žiadajú širšiu spoluprácu. ŽSK preto komunikuje so spoločenskými partnermi, s verejným, so súkromným sektorom a s úradmi práce. Zoskupenie aktivistov sme nazvali „štvorpartitou“, tá, myslím si, robí postupné kroky, aby sme sa vyhli opakovanej málo koncepčnej náhlivosti. Pri zabezpečovaní praktickej odbornej prípravy komunikujeme so širokým spektrom investorov a zamestnávateľov. Kontaktujeme sa s veľkými podnikmi v kraji, ako sú napríklad žilinská Kia alebo INA v Kysuckom Novom Meste. Popri nich rovnako s niekoľkými desiatkami malých firiem pôsobiacich od Makova až po Žilinu, v ostatnom čase aj s moravskou stranou. Neďaleko sú Nošovice, kde sa v automobilovom závode Hyundai zamestnalo pomerne veľa absolventov našej školy.

Odkiaľ máte žiakov?
Iba z Kysúc. Z oblasti od Makova po Kysucké Nové Mesto.

Čomu sa venujú centrá, ktoré boli schválené v tomto období ich budovania?
Naše aktivity sú mnohoraké. Riadia sa plánom činnosti centra, ktorý schvaľuje zriaďovateľ, a následne sme povinní urobiť vyhodnotenie splnených a nesplnených aktivít plánu.
Medzi hlavné aktivity patrí spolupráca s firmami, zabezpečovanie materiálno-technického vybavenia centra, vzdelávanie žiakov, pedagogických zamestnancov a záujemcov z podnikateľského sektora.

Jedným z charakteristických dôvodov na zakladanie PCOV je špecializácia odborných škôl. Akú perspektívu bude mať vaša?
Nezávisí to iba od našej dobrej vôle a konkrétnych želaní. Pred rokom 1989 mali školy v Slovenskej republike presne definované, ako majú formovať profil absolventa počas jeho štúdia. V nasledujúcom

Riaditeľ SOŠ technickej v Čadci Ing. František Kajánek.

období nastali mnohoraké zmeny. Lenže nové vzdelávacie programy začali platiť až od roku 2008. Na ne nadviazali o dva roky neskôr nové ustanovenia. Ani tie však ešte presne nestanovujú, čo má konkrétny odbor obsahovať. A dodnes vlastne neexistuje odborná zložka, ktorá by stanovila presný obsah učiva.

Cez bratislavskú spoločnosť Trexima sa realizoval projekt ústiaci do definovania Národnej sústavy povolaní. Aký bude jej praktický prínos pre stredoškolskú prax?
V katalógu Národnej sústavy povolaní sa stanovuje, aké zručnosti potrebuje absolvent odbornej školy uchádzajúci sa o prácu. Čo by mal ovládať z praktickej stránky, aká úroveň vzdelania sa od neho žiada. Ako som však spomenul, ešte nie sú oficiálne schválené a presne stanovené normatívy, podľa ktorých by školy mohli budovať potrebnú materiálnu základňu. Tie sa iba dolaďujú. A ani terajší normatívny systém ešte neurčuje kompletnú náplň činností PCOV. My si teda jeho obsah staviame už sami tak, aby sme naplnili aj normatívnu zložku vzdelávania. Bez tohto sa nedá konkrétne hovoriť o tom, aké všeobecné vedomosti a aké zručnosti má absolvent odbornej školy získať.

Ďalšie zmeny v uplatňovaní stredoškolských vzdelávacích programov sa pripravujú od nastávajúceho školského roku. Čo od nich očakávate?
Pracujem v komisii Štátneho inštitútu odborného vzdelávania pre odbory 22, 23, 24, teda strojárstvo a ostatná kovospracujúca výroba. Jej členovia vo výstupoch už definujú profil absolventa študijného alebo učebného odboru. Ide takpovediac o audit, čo možno považovať za prvú etapu nových vzdelávacích programov.

V akom štádiu je budovanie centier, ktoré boli schválené v ŽSK?
Aktivity manažmentu škôl sú mnohoraké. Vyhľadávame sponzorov, vypracúvame podklady na akreditáciu kurzov. Posielame zriaďovateľovi plán činnosti a vyhodnotenie jeho vecných aktivít i finančných položiek. V PCOV by sa malo vyučovanie nad rámec základných školských vzdelávacích programov sústrediť na nosné študijné aj učebné odbory tak, aby v nich mohli robiť rekvalifikačné kurzy aj dospelí, ktorí si hľadajú zamestnanie alebo potrebujú na jeho získanie odbornú kvalifikáciu.

Sú PCOV skôr ambíciami vedenia škôl alebo vhodnou príležitosťou na skvalitnenie výučby?
Predovšetkým výzvou. Okrem pridelenej značky sa nám potvrdilo, že smer, ktorým sme sa v škole vydali, má zmysel. Som rád, že sme sa nevzdali na začiatku 90. rokov, keď strojársky priemysel na Slovensku začal prudko upadať. Čoskoro sa to prejavilo na nezáujme žiakov o štúdium v našej škole. My sme sa i napriek zlej hospodárskej situácii strojárskych odborov nevzdávali. Zotrvali sme s nimi do súčasnosti. Iba namiesto názvu strojárska používame prívlastok technická škola, pretože v nej máme štyri odborné zamerania – elektrikárske, stavebné a strojárske plus odbor komerčného pracovníka pre mestskú a prímestskú dopravu.

Ste presvedčení, že práve strojárstvo má vo vašej škole dlhodobejšiu perspektívu?
Navonok to tak nepôsobí, ale veľkých, stredných i malých strojárskych firiem je v Žilinskom kraji pomerne dosť. Práve tento priemysel rozhodujúcou mierou vplýva na zamestnanosť obyvateľov. Náš zriaďovateľ podporil inováciu, rekonštrukciu priestorov školy, ale financie na novú technológiu si musíme zabezpečovať už vlastnými iniciatívami, cestou sponzorských darov.

Ako dávate podnikateľom, potenciálnym zamestnávateľom, o sebe vedieť?
Robíme medzi nimi to, čomu sa hovorí osveta. Informujeme ich o našich aktivitách, o učebných a študijných zameraniach odborov. Tento rok približne 120 našich žiakov praxuje v 60 firmách. Veľa z nich dáva prostriedky priamo. Napríklad Kia žiakom vo štvrtom ročníku platí dve eurá na hodinu, INA tri eurá. Ak žiaci pracujú nad rámec vyučovacích hodín, preplácajú im nadčasy. Škole dávajú sponzorské, a nie je malé. Získané prostriedky nemíňame na športové či iné populárne aktivity. Vraciame ich do vyučovacieho procesu, využívame ich na modernizáciu a obnovu strojového parku našich dielní.

Uvažuje sa aj o tom, že by vaša škola pôsobila ako metodické centrum pre iné školy?
To je jedna zo základných úloh centier. Vzdelávajú sa naši pedagógovia a cez nich ponúkame a budeme ponúkať vzdelávanie ďalším, či už formou rekvalifikácií, exkurzií žiakov iných škôl u nás. Teraz ešte nie je uskutočniteľné, aby sa k nám dostal každý, a tak sme otvorení najmä pedagogickým pracovníkom a majstrom odbornej prípravy. Momentálne je to aktuálne pre učiteľov z odborných škôl.

Ako svojim kolegom môže pomôcť priamo riaditeľ školy?
Musíte ich viesť tak, aby mali do práce chuť, posmeľovať ich, aby sme spoločne napredovali, nie im ju znepríjemňovať, vytvárať zbytočné prekážky. Treba podporovať kolegov, aby tvorili nové myšlienky. Riaditeľ školy nemusí byť zdatný vo všetkých odborných predmetoch tak ako moji kolegovia. Riaditeľ pomáha pri vytváraní podmienok.

Ako je rozvrstvený váš kolektív generačne?
Generačné rozdiely sú dosť veľké. Priemerný vek je asi 43 rokov. Medzi majstrami odbornej prípravy máme veľkú časť vo vyššej vekovej kategórii a hranica ich odchodu do dôchodku sa ešte vzďaľuje. Odchádzajúcich pedagogických zamestnancov sa snažíme nahrádzať mladými pedagógmi z praxe a vytvárať im také podmienky, aby sa u nás stabilizovali, usadili a, prirodzene, vykonávali dobrú prácu a motivovali žiakov na dosahovanie čo najlepších výsledkov.

S akou odbornou kvalifikáciou sa uchádzajú o prácu?
Mladí prichádzajú najmä na výučbu jazykov, sú vzdelaní, rozhľadení, len ich musíme naučiť, ako majú učiť, lebo toto na vysokoškolskom štúdiu nedostanú. Väčšinou k nám prichádzajú učiť ženy, a keď sa postavia pred triedu, kde prevažujú chlapci, musíme dbať, aby mali pri výučbe dobré podmienky na prácu. Učia žiakov s mladíckym, nie vždy galantným správaním.

Ako sa dá funkčne kombinovať skúsenosť starších s novými nárokmi na ich technické vzdelanie?
Učitelia sa nemôžu spoliehať na to, že vystačia s povinnou učebnou látkou, čo si naštudovali v minulosti a upevnili si ju pedagogickou praxou. Musíme ich ustavične nabádať na zvyšovanie kvalifikácie. Tá je nevyhnutná, ale je pre nich návratnou investíciou. V porovnaní s mnohými inými školami majú pedagógovia u nás pracovnú perspektívu. V tomto školskom roku v škole študuje takmer šesťsto žiakov v pätnástich študijných a učebných odboroch.

Pri generačnej otázke neraz vystupuje do popredia skutočnosť, že viaceré školy, ktoré si udržali vysoký štandard, vedú riaditelia so skúsenosťami získavanými už v období pred politickými a hospodárskymi zmenami. Ako vnímate prívlastky označujúce predchádzajúce desaťročia za totalitné?
Ja som zamestnancom tejto školy od roku 1983. Začiatkom budúceho roka bude škola oslavovať 50. výročie založenia. Práve píšeme s kolegami knihu o jej dejinách, kde dokladáme, že jej kredit bol vždy vysoký. Roku 1978 bolo naše stredisko praktického vyučovania vyhodnotené ako najlepšie v rámci československých automobilových závodov. Pritom vtedy malo iba dvesto učňov, čo bol v automobilovom gigante zanedbateľný počet. Koncom 80. rokov naši žiaci vyhrali súťaž zručnosti strojných mechanikov škôl automobilových závodov. Sila tu bola vždy, a myslím, že i ona prispela k tomu, že sme nedovolili školu položiť na kolená ani v zložitých časoch po roku 1989.

Hoci „príležitostí“ na to bolo „neúrečne“, ako sa ľudovo hovorí tu na Kysuciach.
Bolo potrebné kolektív pedagógov rekvalifikovať, aby nestratili svoje uplatnenie. Tieto kroky neboli veľmi populárne, ale samotní zamestnanci pochopili, že iná cesta v tých časoch nebola možná. Rekvalifikovali sa najmä majstri odbornej výchovy – na inštalatérov, klampiarov, na automechanikov a elektromechanikov. Tým sme kolektív stabilizovali.

Niektorí môžu tvrdiť, že výkon rekvalifikovaného zamestnanca nie je kvalitatívne plnohodnotný s výkonom zamestnanca prvotne vyštudovaného a dlhodobo pracujúceho v odbore.
Je to pravda. Ale časom sa ukázalo, že sme konali správne. Vrátilo sa nám to v pozitívnom smere. Keď sa strojárstvo v našom regióne začalo opäť uplatňovať, mali sme z nich vysoko kvalifikovaných a hotových pedagógov.

Aký to má odraz priamo na hospodárskom obraze Kysúc?
Situácia bola náročná v tom, že naša kmeňová fabrika, Automobilová výroba Čadca, bývalá „Tatrovka“, zredukovala svoju produkciu na minimum. Ale popri nej vzniklo viacero malých firiem, a škola sa ihneď obrátila na ne s ponukou na spoluprácu. Ukázalo sa, že sme konali v pravý čas. Keď sem prišli automobilové giganty, mohli sme sa pri nadväzovaní kontaktov a spolupráce pohybovať v širšom regióne. Náročnejšie už bolo zmeniť názor rodičov žiakov základných škôl a presvedčiť ich, že prihlásiť ich deti do našej školy má opäť zmysel.

Aká je zamestnanosť absolventov vašej školy?
Ešte pred niekoľkými rokmi bola veľmi vysoká. V súčasnom období krízy sa to zhoršuje, ale nie je v našich silách ovplyvniť túto globálnu situáciu. Naši absolventi nachádzajú uplatnenie nielen v regióne Kysúc, ale aj v okolitých regiónoch.

Aká je spolupráca so školami v zahraničí?
Od roku 2000 podpisujeme rámcovú zmluvu päť škôl navzájom. Dve sú české, z Frýdka-Místka a z Třinca, dve z Poľska, zo Skoczówa a Zdzieszowic. S moravskými školami spolupracujeme aj nad rámec zmluvy. Staviame na dlhodobej histórii vzájomných vzťahov. Na severnú Moravu odchádzali Kysučania v minulosti, odchádzajú i teraz. A sú to školy podobného zamerania. Škola v Třinci je teraz súkromná, patrí pod Třinecké železiarne, v ktorých nachádzajú zamestnanie aj naši

VIZITKA

Ing. František Kajánek sa narodil 2. februára 1959 v Turzovke. V Strednej odbornej škole technickej v Čadci pracuje od roku 1983, od roku 1990 ako riaditeľ. Je členom poradného zboru predsedu Žilinského samosprávneho kraja, Ústrednej maturitnej komisie pri Ministerstve školstva, vedy, výskumu a športu SR, členom odbornej komisie Štátneho inštitútu odborného vzdelávania pre skupinu odborov 22, 23 a 24, podpredsedom sekcie odborného, ďalšieho a celoživotného vzdelávania pri Žilinskej regionálnej komore Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory, členom predstavenstva regionálnej komory.

absolventi. Uplatňujú sa najmä vo zváračských profesiách. Naša škola pripravuje absolventov v metódach zváranie plameňom, v ochrannej atmosfére CO_2 a elektrickým oblúkom – obalenou elektródou. S moravskými školami spolupracujeme i preto, lebo cez ne nachádzame spôsoby, ako sa priblížiť aj k českým podnikateľom. Na poľskej strane je pracovný trh pre našich absolventov malý, ale nie je vylúčené, že časom sa bude rozvíjať.

Nepodarilo sa týmto susedom v odbornom vzdelávaní vyhnúť niektorým zbytočným „transformačným“ krokom?
Proces nazývaný transformačný bol všade skoro navlas rovnaký. Najhoršie to dopadlo na stredné školy v Poľsku. Celá praktická zložka vzdelávania prešla pod podnikateľskú sféru, a dokiaľ sa táto nestabilizuje, problémy s kvalitou odbornej prípravy budú pretrvávať. S českými kolegami často nachádzame spoločnú reč, striedavo organizujeme súťaže zručností našich žiakov.

Máte kontakty aj s inými školami v Európe?
Nie, ale spolupracujeme s pobočkou švédskej firmy Regin, zastúpenej na Slovensku firmou Calorim, s. r. o., Žilina. Pred dva a pol rokom sme spoločne zriadili vzdelávacie centrum na programovanie, reguláciu a meranie. Odborná učebňa je vybavená takou modernou technológiou na meranie a reguláciu tepla, elektriny, plynu, akú má máloktorá odborná škola na Slovensku. Centrum slúži najmä pre elektrotechnické a stavbárske odbory, žiaci si v ňom rozvíjajú elektrikárske a inštalatérske zručnosti. Tým sa nám zároveň otvára perspektívna úvaha na spoluprácu s firmami dodávajúcimi teplo v odbore, ktorý by komplexne pripravoval žiakov na činnosti, aké sa na Slovensku zatiaľ nevyučujú.

Budúcnosť vašej školy bude teda v prednostnom rozvíjaní pilotných centier?
Musíme vnímať realitu v širších súvislostiach. Trh sa dynamicky mení a škola musí zachytávať nové trendy. Lebo konkurencia nie je iba medzi podnikateľmi a investormi. Prejavuje sa aj v narastajúcich aktivitách odborných škôl. Tie s nevýrazným manažmentom sa môžu spoliehať iba na podporu z verejných zdrojov. Lenže tie dlhotrvajúco nezabezpečia ich perspektívny rozvoj. Ani ja sa nemôžem spoliehať na usmernenia zriaďovateľa školy. Zabudnime na smerné čísla, ktoré stačí napĺňať a zbavia nás vlastnej zodpovednosti. Pravda, treba mať na zreteli, že zriaďovateľ môže moje návrhy prijať alebo odmietnuť. Musím mať preto dostatok vecných argumentov a dôveryhodných výsledkov práce, aby som ho presvedčil, že naše návrhy sú realizovateľné a že perspektívne môžu mať pre školu prínos. Sám musím iniciatívne prichádzať s tým, čomu s pedagogickým kolektívom veríme a čo chceme uplatňovať vo výučbe, na čo máme vybudované materiálne podmienky a čo sa usilujeme reálne zabezpečiť, aby kvalita výučby bola progresívne vyššia. Nemôže to byť naopak, takto školstvo nebude účinne fungovať. To by sa musel v našom regióne stabilne usadiť skutočne významný investor, ktorý by jasne definoval, čo momentálne a čo dlhodobo potrebuje od škôl pripravujúcich žiakov na konkrétnu činnosť jeho firmy.

Aká je teda celková perspektíva stredných odborných škôl na Slovensku?
Myslím si, že nastúpený trend je správny. Je potrebné prinášať do školy ďalšie nové technológie, či už vzdelávacie, ale aj nové technické vybavenie. Žiak, ktorý prichádza v súčasnosti do školy, očakáva od školy moderné vybavenie. Snažíme sa nezaspať na vavrínoch a opierať sa pri našej práci o najnovšie poznatky vedy a techniky, vzdelávať našich zamestnancov a pripravovať študentov tak, aby udržiavali krok s dobou.

Dušan MIKOLAJ
Foto autor

Ing. Štefan Juško so študentom štvrtého ročníka Marekom Kislanom z odboru mechanik-elektrotechnik na pracovisku polovodičových meničov v laboratóriu priemyselnej informatiky.

Fabrika nie je...

(dokončenie zo strany 19)
ločnosti, ukážky najmodernejšej techniky. Novinkou je možnosť pre študentov i pedagógov školy absolvovať odbornú stáž na cvičnom poli, ktoré VSE postavilo na partnerskej SOŠ elektrotechnickej v Poprade-Matejovciach. Významná je aj každoročná sponzorská pomoc, vďaka ktorej sa škole darí výraznejšie modernizovať vybavenie odborných učební. V súčasnosti VSE pripravuje zmluvu o spolupráci na ďalšie dva školské roky.

V oblasti strojárstva ste v uplynulých rokoch stagnovali. Dobrou myšlienkou bolo inovovať školský vzdelávací program v študijnom odbore mechanik strojov a zariadení so zameraním na obsluhu a programovanie CNC strojov...
Poslední absolventi v tomto strojárskom odbore ukončili štúdium v školskom roku 2004/2005. Celých desať rokov oň nebol taký záujem, aby sme mohli otvoriť triedu. V tomto školskom roku sme vďaka intenzívnej kampani otvorili prvý ročník s 18 žiakmi, čo považujeme za veľký úspech.

Máte aj v tejto oblasti svojho patróna?
Áno, je ním Andritz Feed & Biofuel, silná spoločnosť s úspešným výrobným programom. Zamestnáva viacerých našich absolventov. V minulých rokoch naši tretiaci učebného odboru obrábač kovov absolvovali v jej prevádzkach odborný výcvik. Na skvalitnenie prípravy žiakov-strojárov darovala spoločnosť roku 2010 našej škole CNC obrábacie centrum Sigma VC 600 a zabezpečila aj prevoz, inštaláciu a spustenie stroja do prevádzky. Podporuje nás i hutným materiálom na cvičné práce. V tomto školskom roku nám sponzorsky zabezpečí manipulačného robota a CNC obrábací stroj, ktoré budú určené na vyučovanie robotiky a mechatroniky.

Odbor pracovník marketingu ste zamerali na obchod. Pri zabezpečení odborného výcviku ste spolupracovali s viacerými organizáciami v regióne. Ako hodnotíte túto spoluprácu?
Žiaci študijného odboru pracovník marketingu vykonávajú v tomto školskom roku odborný výcvik vo svojom odbore v prevádzke humenského hypermarketu Tesco. Zoznamujú sa so svetom obchodu v bezprostredných prevádzkových situáciách pod odborným dohľadom poverených zamestnancov hypermarketu i v priamom kontakte so zákazníkmi. Podieľajú sa na vykladaní a dopĺňaní tovaru, zabezpečujú kontakt so zákazníkmi, ochotne poradia. Tí šikovnejší pracujú, a možno povedať, že spoľahlivo, aj v pokladniach. Počas štúdia si vyskúšajú viaceré pracovné pozície. Už druhý rok spoločne realizujeme rozvojový program tejto spoločnosti pre žiakov stredných škôl. Pred viac ako rokom boli doň zaradení desiati naši žiaci. Prvotný výber urobila škola, ďalší na základe školení, testov, pohovorov pred výberovou komisiou zabezpečili zamestnanci hypermarketu. Cieľom rozvojového programu je pripraviť žiakov-pracovníkov marketingu na pracovné pozície manažérskeho typu, ponúknuť najlepším kariérnu cestu, odhaliť a využiť ich odborný potenciál, ponúknuť im kvalitné zaškolenie. V uplynulom školskom roku bol na pozíciu pracovník objednávok a kontroly zásob v oddelení čerstvých potravín vybratý tretiak Marek Majerník.

Máte spolupracujúcu organizáciu, ktorá by garantovala zamestnanie vašich absolventov?
Musím konštatovať, že v našom regióne v súčasnosti niet takého zamestnávateľa, ktorý by každoročne garantoval prijatie našich absolventov do pracovného pomeru. Firmy nie sú ochotné investovať do štvorročného vzdelávania budúceho zamestnanca. V podmienkach dnešnej hospodárskej stagnácie či recesie často nedokážu garantovať ani svoj výrobný program na dlhšie obdobie, nieto ešte zamestnanie. Samozrejme, je dopyt po absolventoch strojárskych či elektrotechnických odborov, ale zamestnávatelia často narážajú na prehnané požiadavky a predstavy mladých ľudí buď o charaktere práce, ktorú majú vykonávať, alebo o zárobku. Na druhej strane zamestnávatelia kladú na mladých ľudí vysoké nároky, chcú hotových pracovníkov, nemajú čas ich zaškoľovať.

Akým spôsobom získavate žiakov 9. ročníka základných škôl pre štúdium na škole?
To je samostatná kapitola života školy. Prakticky všetky aktivity od začiatku školského roka smerujeme k tomu, aby sme naše študijné odbory dostatočne spropagovali v očiach rodičov i deviatakov. Stretnutia s výchovnými poradcami zo základných škôl, dni otvorených dverí, zasielanie základných informácií o našich študijných odboroch, priame návštevy a prezentácie pre deviatakov na všetkých základných školách v meste i v regióne, prezentácie na rodičovských združeniach deviatakov, inzeráty v regionálnej tlači a v Humenskej televízii. Je to náročné – ľudsky i finančne, stresujúce. A potom sa dozviete, že žiak sa prihlásil na našu školu len preto, lebo sem šiel jeho kamarát. Každý rodič, s ktorým sa dostanete do kontaktu, sa vás pýta, či v danom odbore „sú počítače“, lebo ten jeho sedí pri počítači do noci, inak povedané, je počítačový génius. Mnohí rodičia by chceli, aby ich deti po skončení školy pracovali v teple a suchu, najmä nie manuálne. Napriek obrovskej kampani, ktorú robia všetky školy v regióne, mladí ľudia (a často ani ich rodičia) nemajú jasnú predstavu o tom, čím chcú byť, aké povolanie by raz chceli vykonávať.

Aký máte názor na súčasnú mládež? Má vzťah k technickému zameraniu?
Napriek tomu, čo som povedal, si myslím, že vzťah mladých ľudí k technike a k získavaniu odbornosti existuje. Dôkazom toho sú spomínané úspechy našich žiakov na súťažiach. Nespomínal som pritom súťaže ZENIT v elektronike a v programovaní. Už dvakrát sme boli organizátormi krajského kola súťaže Enersol a súťažili sme i v celoštátnom kole. Pravidelne sa naši žiaci zapájajú do Stredoškolskej odbornej činnosti (SOČ). Minulý školský rok náš Lukáš Hostačný na celoslovenskom kole SOČ získal v kategórii Učebné pomôcky štvrté miesto.

V odbore pracovník marketingu máte triedu so športovým zameraním na futbal a volejbal. Aké sú vaše skúsenosti v tejto oblasti?
Od prvého roku zavedenia tohto odboru sme ho orientovali aj na šport. Zabezpečili sme kvalifikovaných pedagógov s trénerskou licenciou. Naša starostlivosť sa vyplatila. Vo futbale sme hrali v súťaži o Pohár Victory sport o popredné miesta na Slovensku. Ešte výraznejšie úspechy sme dosiahli vo volejbale. Zásluhou zanieteného trénera a pedagóga Mgr. Richarda Vlkolinského sme sa v uplynulých rokoch vynikajúco umiestňovali na Majstrovstvách Slovenskej republiky žiakov stredných škôl vo volejbale v kategórii chlapcov: v školskom roku 2005/2006 obsadili ním vedení volejbalisti tretie miesto, v školskom roku 2007/2008 a 2008/2009 zhodne druhé miesto, v školskom roku 2009/2010 sme sa stali majstrami Slovenskej republiky, nasledujúci rok žiaci obsadili znovu druhé miesto. Systematická a cieľavedomá práca s mládežou v oblasti športu priniesla svoje ovocie. V školskom roku 2009/2010 sme boli vyhlásení za Najúspešnejšiu školu Prešovského samosprávneho kraja v oblasti športu.

V čom vidíte perspektívy rozvoja školy?
V najbližších rokoch musíme klásť dôraz na skvalitnenie svojej práce. Nesmieme stagnovať. Materiálne chceme dobudovať technickú základňu pre odbor grafik digitálnych médií. Pre tento odbor zabezpečiť spolupracujúce organizácie, aby žiaci mohli absolvovať odborný výcvik v ich prevádzkach. V elektrotechnických odboroch chceme, aj s pomocou sponzorov, modernizovať predovšetkým laboratóriá elektrického merania. Opätovne by sme radi vybudovali odbor mechanik strojov a zariadení, prehĺbili spoluprácu so spoločnosťou Andritz a zabezpečili kontakty s ďalšími zamestnávateľmi. Vzhľadom na predpokladaný účinok novelizácie zákona o odbornom vzdelávaní a príprave predpokladáme návrat trojročných učebných odborov (mechanik-opravár, obrábač kovov a elektromechanik) do života školy. Nebude to však ľahká cesta, skôr naopak.

Marián ŠIMKULIČ
Foto autor

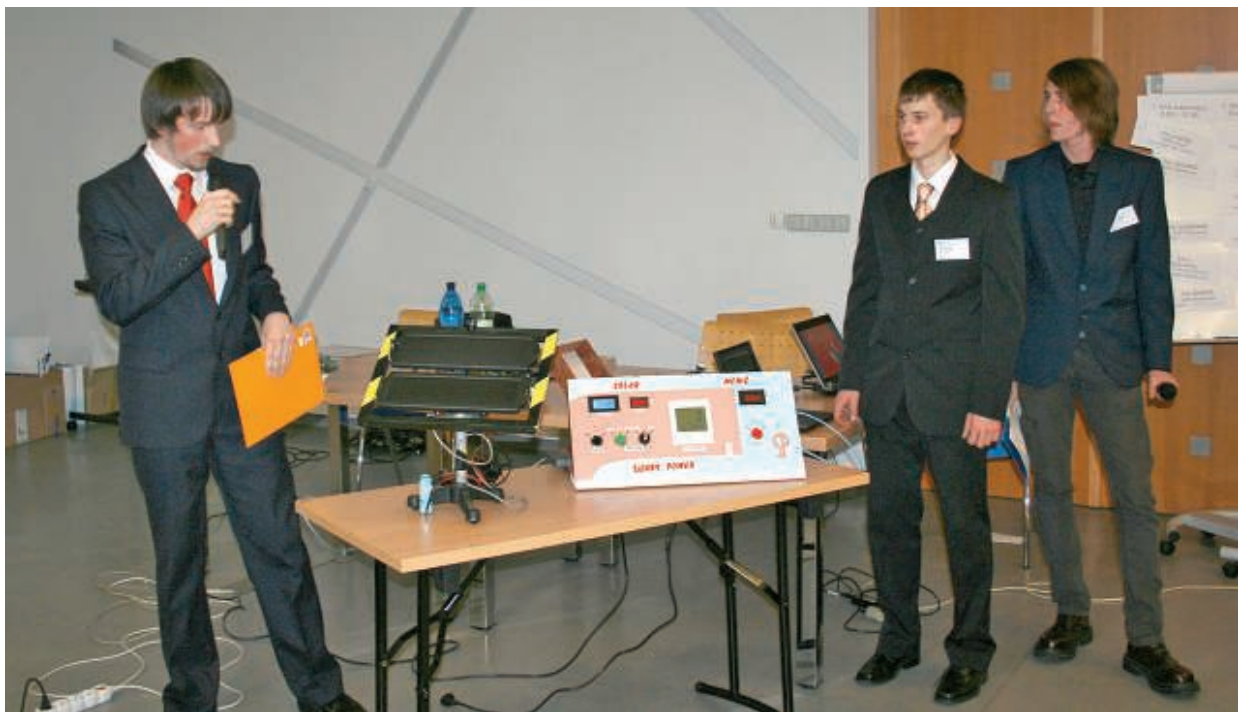
Tretiaci humenskej SOŠ technickej študijného odboru elektrotechnika pri prezentácii modelu fotovoltaickej elektrárne, za ktorý získali prvé miesto v súťaži organizovanej Východoslovenskou energetikou. Zľava Lukáš Hostačný, Tomáš Veliký a Róbert Andráši.

Návštevníkov veľtrhu cvičných firiem zaujala aj „záhradná víla“ z firmy C-Garden, s. r. o., ktorú prezentovali študenti Obchodnej akadémie z Topoľčian.

Nápaditá prezentácia, obratná...

(dokončenie zo strany 17)

nápady s cielenou prezentáciou, ukážky výtvorov študentskej zručnosti v konkrétnom odbore, vrava, debaty, úsmevy, produkty – a to všetko v splynutí vôní, chutí a estetických vnemov.

Fantazírovanie a predstavivosť mysle s napojením na umelecký efekt výtvorov kozmetičiek, kaderníčok, vizážistiek či manikérok, ktoré počas svojich súťaží potrebovali nevyhnutnú dávku individuálnej koncentrácie a „tichú“ participáciu svojich modeliek v skvostných róbach, vytvárala na dvoch podlažiach NTC noblesný šarm (napokon, súťaž sa aj niesla v symbolickom znamení „snehovej kráľovnej“), kým v stánkoch cvičných firiem neustávalo vábenie potenciálnych zákazníkov, hostí, partnerov. Raz darmo, kvalitne nastavený obchod nepozná výdych, tobôž voľkanie si v kresle.

A keďže si nielen riaditelia, ale aj manažéri fiktívnych firiem osvojili do detailov abecedu stratégie firmy a značky v kontexte komunikácie so zákazníkom, nepôsobilo náhodne, keď sa na človeka v dobrom zavesili hoci aj traja uhladení, ústretoví a elegantne do nenúteného úsmevu natrénovaní manažéri tej či onej firmy...

Zaujalo cielenie podnikateľských zámerov, oblastí, na ktoré sa študenti stredných odborných škôl vo forsírovaní projektov upriamili. Cítia pulz času, možnosti v kontexte reálnej ponuky Slovenska v ekonomickej, obchodnej a podnikateľskej sfére. Okrem klasických činností a ponuky produktov v oblasti obchodu a služieb zaujali podnikateľské zámery naviazané na environmentálny sektor – životné prostredie a ekológiu v prepojenosti na kvalitu života a jeho estetický rozmer, na potenciálnu škálu ponuky vo sfére cestovného ruchu či posúvanie „levelu“ kulinárskej ponuky služieb, rovnako tak spotrebného a úžitkového tovaru. To všetko vo vecnej, zrozumiteľnej a priamočiarej komunikácii so zákazníkom. Času nikdy nie je síce nazvyš, ale kde bolo načim, tam sa manažéri rozvraveli, vysvetľovali, zašli do detailov. Príjemný a pozitívny poznatok.

Takto nás zahrnuli napríklad v cvičnej firme Messland, s. r. o., ktorej služby prezentovali študenti Obchodnej akadémie vo Veľkom Mederi. Akurátna prezentácia, naporúdzi hneď aj prehľadne, obsahovo i dramaturgicky a graficky dômyselne usporiadaný ponukový katalóg služieb. Likvidácia odpadu, recyklácia, ochrana prírody – kľúčové zámery cvičnej firmy, ktorej od 1. januára 2012 vtlačili podnikateľskú pečať nekonvenčnými nápadmi štyria aktivisti hnutia Greenpeace. Bianka Sándorová, Eva Bogárová či Gábor Szuri sa zhostili empaticky svojej manažérskej prezentácie, ochotne zašli do detailov perspektív rozvoja cvičnej firmy, ktorá okrem zberu a prepravy odpadov, triedenia v obciach a mestách chce riešiť komplexnejšie služby odpadového hospodárstva. *„Prišli sme na to, že odpad sa dá využiť aj na užitočné a účelné doplnky,“* prehodí Bianka a už-už nám ponúka na usadenie kreslo zhotovené z plastových fliaš... Stánok okrem prívetivosti personálu firmy lákal usporiadanosťou i vzhľadom, nie div, že sa mu dostalo ocenenia ako tretiemu najlepšiemu stánku veľtrhu.

Radosť zavládla aj v cvičnej firme Messland, s. r. o., z Obchodnej akadémie vo Veľkom Mederi. Bianka Sándorová, Eva Bogárová či Gábor Szuri sa zhostili svojej manažérskej prezentácie v cvičnej firme zaoberajúcej sa recykláciou komunálneho odpadu s dostatočným fortieľom...

Na veľtrhu sa snúbila mladosť, optimizmus, invencia nápadov a, ako aj v tomto prípade, šarm manažérov. Tu konkrétne v úsmeve ponúkajúcom produkty z medu, ktoré prezentovala cvičná firma Sweet Temptation, Ltd., zo Sofie. Mimochodom, porota jej prisúdila cenu za Najlepší katalóg zahraničnej firmy.

Využiješ Dreco, podporíš eko!

Na skok od študentov z Veľkého Medera bola firma z Kysúc. Už z diaľky „rozvoniavala“ lesom. Študenti Obchodnej akadémie D. M. Janotu z Čadce lákali motívom a výzvou strohého, avšak priamočiareho sloganu, ktorý osloví. Aký kontext má však využitie služieb firmy s podporou ekológie?

To už obchodná riaditeľka Dreco, s. r. o., Lucia Blahovcová siaha so vstupným slovom a s predstavením firmy a jej základných obchodných posolstiev aj po prezentačných prospektoch. Prehľadné, graficky čisté línie, v ponukovej skladačke i priloženom liste sa zákazník rýchlo zorientuje. Lenže, podstata je v samotnom podnikateľskom zámere. Je koncepčný, manažéri v prostredí, v ktorom sa ťaží drevo a spracúva drevná hmota, videli, ako sa vraví, počas zostavovania obsahu projektu za roh... *„Nie je predsa podnikateľským triumfom drevo vyťažiť, ponúknuť, predať a odviezť. Tento dar prírody v rukách človeka môžeme využiť komplexnejšie, a pritom nekaličiť prírodu, skôr ju revitalizovať, dávať jej nový rozmer,“* unisono sa pripájajú k líderke tímu jej kolegovia-manažéri. *„Okrem výrobného programu a obchodných zámerov, či už ide o výrobu brikiet, celulózy, biomasy, spracovanie kôry, ale aj o obnovu a čistenie ekosystému po ťažbe dreva či vypracovanie projektov a poskytovanie záhradkárskych služieb a udržiavanie mestskej zelene, naša firma zriadila aj Fond LECO – Fond lesnej ekologickej ochrany, slúžiaci na podporu ochrany lesov a prírody, vzdelávania a výskumu. Nezanedbateľná je jeho finančná báza – rozhodli sme sa prispievať do fondu 25 percentami z čistého zisku našej spoločnosti,“* dupľuje zhmotnený ekologicko-výchovný efekt podnikateľského zámeru Lucia Blahovcová.

Komisia, ktorá rozhodovala o najlepších podnikateľských zámeroch na veľtrhu cvičných firiem, po komplexnej prezentácii Dreco, s. r. o., z OA v Čadci zrejme vnímala kvalitatívne mimoriadne vysoko nastavenú latku. A hoci to bolo iba o jediný bod, predsa tento prestížny titul putoval z Bratislavy na Kysuce.

Veľtrh cvičných firiem v sviežosti nápadov

Ing. Gabriela Horecká, vedúca Slovenského centra cvičných firiem, odboru Štátneho inštitútu odborného vzdelávania, vyjadrila spokojnosť s úrovňou i so zastúpením stredných odborných škôl a ich cvičných firiem na 15. ročníku Medzinárodného veľtrhu cvičných firiem v Bratislave. Okrem 54 cvičných firiem zo Slovenska obohatili prehliadku aj zahraniční účastníci – z Čiech, Bulharska, Fínska a Rumunska. Okrem toho navštívili veľtrh aj študenti cvičných firiem z Rakúska, zo Slovinska, Srbska, z Ruska, Ukrajiny, Nepálu či USA, ba dokonca aj učitelia z Kene! Veľtrh znovu iba potvrdil, že cvičná firma ako vyučovací predmet patrí k jednej z kľúčových a medzi študentmi stredných odborných škôl aj obľúbených foriem podnikateľského vzdelávania.

„Súčasťou veľtrhu boli aj tento rok súťaže cvičných firiem, v ktorých porota hodnotila vzhľad stánku, komunikáciu a obchodné zručnosti ‚zamestnancov‘ cvičných firiem, katalóg, logo, slogan cvičnej firmy, ako aj elektronické prezentácie týchto firiem a tento rok po druhý raz aj súťaž Najlepší podnikateľský zámer, ktorú vyhlásilo Slovenské centrum cvičných firiem spolu s Katedrou pedagogiky Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave v apríli 2012,“ hodnotí G. Horecká, ktorá podčiarkuje význam skutočnosti, že v rámci užšieho výberu najlepších podnikateľských

Vyhodnotenie súťaže cvičných firiem na 15. Medzinárodnom veľtrhu cvičných firiem, 28. – 30. november 2012, NTC Bratislava

Hlavná súťaž

Víťaz v celkovom bodovom hodnotení

Por.	Zahraničné cvičné firmy	Slovenské cvičné firmy
1.	Magic Moment, Ltd.	ElemQuilt, s. r. o.
2.	The Bookworm´s Coffee, s. r. o.	Pralines, s. r. o.
3.	Cartello Oy	Wings Tattoo, s. r. o.

Najlepší katalóg

Por.	Zahraničné cvičné firmy	Slovenské cvičné firmy
1.	Sweet Temptation, Ltd.	Prúty, s. r. o.
2.	The Bookworm´s Coffee, s. r. o.	Berlian, s. r. o.
3.	Monde du Chocolat, Ltd.	Olympia club, s. r. o.

Najlepší stánok

Por.	Zahraničné cvičné firmy	Slovenské cvičné firmy
1.	FictionAirlines, s. r. o.	Drevko, s. r. o.
2.	AS-MOB S.A.	Good Event, s. r. o.
3.	Tispo, s. r. o.	Messland, s. r. o.

Najlepšia elektronická prezentácia

Por.	Zahraničné cvičné firmy	Slovenské cvičné firmy
1.	Sladká vášeň, s. r. o.	IN-energy, s. r. o.
2.	Monde du Chocolat, Ltd.	Puppy&Kitty, s. r. o.
3.	Yummy Oy	Garden Rose, s. r. o.

Špeciálne ceny

Najlepší podnikateľský zámer

1.	Dreco, s. r. o.
2.	Tokajík, s. r. o., a Hokejová škola
3.	Domov dôchodcov Rose, s. r. o.

Cena ekonomickej praxe

Spojená škola internátna, Námestie Štefana Kluberta 1, Levoča

Cena Ekonomickej univerzity v Bratislave

Profolktrade, s. r. o., Levice

Cena Slovenského centra cvičných firiem

Timea, s. r. o., Nové Mesto nad Váhom

Najlepšie logo cvičnej firmy

ProImage, s. r. o., Prešov a Tispo, s. r. o., Mariánské Lázně

Najlepší slogan cvičnej firmy

Špeciality, s. r. o., Šaľa

Najlepší nápad cvičnej firmy

Job 4 You, s. r. o., Prešov a Sweet Temptation, Ltd., Sofia

Najlepší reprezentant cvičnej firmy

Zahraničie: Petr Kotík, Energie, s. r. o., Sokolov, ČR

Slovensko: Tomáš Grega, Olympia club, s. r. o., Košice

Najlepšia reprezentantka cvičnej firmy

Zahraničie: Nikita Gabrhelová, Extra, s. r. o., Telč, ČR

Slovensko: Mária Gerhátová, C-Garden, s. r. o., Topoľčany

Kto neochutná, nepochopí, kto ochutná, nezabudne... Najlepší slogan cvičnej firmy patril aj s názornou ukážkou výroby syrových korbáčikov obchodníkom a manažérom firmy Špeciality, s. r. o., zo Spojenej školy v Šali.

zámerov sa na obhajobách osobne zúčastnili aj partneri zo Združenia mladých podnikateľov Slovenska a z Národnej agentúry pre rozvoj malého a stredného podnikania (NADSME). Žiaci pred nimi 27. novembra v priestoroch NADSME prezentovali prvých päť najlepších podnikateľských zámerov, pričom absolútny víťaz tejto súťaže – cvičná firma Dreco, s. r. o., z Obchodnej akadémie v Čadci – predstavil svoj podnikateľský zámer aj na odbornom seminári 15. Medzinárodného veľtrhu cvičných firiem (MVCF) počas druhého dňa veľtrhu 30. novembra 2012.

To už sme však znovu v spleti stánkov cvičných firiem... Špeciality, s. r. o., cvičná firma Spojenej školy Šaľa, z diaľky hlásajú: Kto neochutná, nepochopí. Kto ochutná, nezabudne... Ponuka maxima za minimum... Nuž, chute a vône, lákadlá pre jazyk, na dôvažok ešte aj zapletanie syrových korbáčikov pred očami zákazníka. Kým o pár prezentačných stánkov obďaleč úsmevy manažérky Dominiky Halászovej z Good Event, s. r. o., cvičnej firmy študentov Obchodnej akadémie z Watsonovej ulice z Košíc, lákajú potenciálnych zákazníkov na prezentáciu portfólia služieb firmy a jej ponuky v rámci organizovania spoločenských podujatí.

Skutočnosť, že mladým pristanú farby, vône a chute v kontexte spríjemnenia prostredia, v ktorom žijú, prezentovali firmy v oblasti záhradnej architektúry, návrhov riešenia „záhrad na kľúč“ – tak ako to zaznelo pri prezentácii služieb firmy C-Garden, s. r. o., cvičnej firmy OA v Topoľčanoch, z úst jej riaditeľky, budúcoročnej maturantky Mariany Dúbravickej. *„Ľudia majú radi zmenu vnemov, aj stereotypy okrasných záhrad dokážu unaviť, ich fádnosť treba oživiť, vdýchnuť im nový estetický závan. A tak aj preto sme sa v ponuke služieb nechali inšpirovať francúzskymi, anglickými, holandskými či japonskými záhradami,“* vysvetľuje zaujímavý podnikateľský zámer firmy potenciálna študentka marketingu na UK v Bratislave. S podobným zámerom prišli aj ďalšie firmy: Záhradníctvo Arwen, ktoré ponúkalo projektovanie a realizáciu záhrad „z lavíc“ Strednej odbornej školy na Cintorínskej ulici v Nitre, či cvičná firma Garden Rose, s. r. o., ktorej vdýchli zaujímavý zámer študenti Strednej odbornej školy záhradníckej G. Čejku v Malinove.

Keď si kreativita zasadne za správny stôl...

Viacero stánkov cvičných firiem bolo vskutku „zapamätateľných“, ich vzhľad, aktivita manažérov a prezentačné schopnosti tímu sa človeku vybavia v mysli. Napodiv práve tie boli aj úspešné, z veľtrhu si poodnášali ocenenia. Príkladom môže poslúžiť naoko ležérna, zato vizuálnou koncepciou stánku nápaditá Timea, s. r. o., z SOŠ z Nového Mesta nad Váhom, ktorá prezentovala služby a predaj sortimentu v oblasti športových potrieb. V individuálnych verbálnych prezentačných schopnostiach a z hľadiska zaujatia zákazníka aj neodmysliteľným šarmom zovňajška zasa pútali pozornosť Nikita Gabrhelová a Petra Závodská aj s ich pestrým nárezom na vábivom podnose. Študentky Gymnázia Otokara Březiny a Strednej odbornej školy v odbore ekonomika z romantického mesta Telč z Českej republiky totiž odborne i imidžovo prezentovali tri roky existujúcu cvičnú firmu Extra, s. r. o., a jej hlavný produkt – kostelecké údeniny s tradíciou od roku 1917. Natoľko presvedčivo, že Nikita Gabrhelová získala ocenenie poroty ako najlepšia reprezentantka zo zahraničia!

Apropo – zahraničie. Podľa slov Ing. Gabriely Horeckej sa na odbornom seminári 15. MVCF predstavilo aj sedem učiteľov zo stredných škôl z okresu Voi z Kene. *„Zaujímali sa predovšetkým o nové metódy a prístup k žiakom – využívanie projektového vyučovania a vytváranie cvičných firiem na posilnenie praktického vzdelávania,“* hovorí o význame ich návštevy a dodáva aj skúsenosť z ich nadobudnutých kontaktov: *„Žiaci OA Levice v rámci cvičnej firmy Profolktrade, s. r. o., dovážajú prostredníctvom študentov z Kene výrobky remeselníkov z Rukangy. Skupina nezamestnaných žien tam pletie sisalové výrobky, levickí žiaci im zároveň vytvárajú marketingové materiály na podporu predaja výrobkov v Keni. Je predpoklad, že v rámci IKT klubov na školách zapojených do projektu budú vytvorené cvičné firmy takto spolupracovať.“* (Viac o projekte cvičnej firmy s chránenou dielňou Profolktrade, s. r. o., z OA Levice nájdete na www.nadaciapontis.sk/kena.)

Prirodzene, že sme nazreli aj do stánku študentov Obchodnej akadémie z Levíc a oboznámili sa v prierezovej prezentácii s aktivitami a službami spomínanej cvičnej firmy Profolktrade, s. r. o., ktorá sa zaoberá výrobou a predajom tradičných umeleckých predmetov. Tu nám aj názorne ukázali, že fantázii pri výbere materiálov, z ktorých predmety vznikajú, sa naozaj medze nekladú – od zápaliek cez papier rôznej farebnosti, polystyrénovú hmotu až po stužky z rôznych tkanín a látok... A výsledok? Vo firme s chránenou dielňou vzniká zaujímavá ponuka úžitkových predmetov dennej potreby i ozdobných interiérových artefaktov: drevená vareška, vianočná guľa, rámiky na obrazy, pletené výrobky, vázičky vyrábané servítkovou metódou, medovník...

Invencia zručnosti a výmyslov talentovaných mladých ľudí je vskutku bezbrehá. A tak už teraz, keď ešte ani poriadne nedozneli zážitky žiakov a pedagógov, príbehy podnikateľských zámerov a záberov, ako aj príjemnosti stretnutí s tímami a tvorcami, ktorí sa podpísali pod úspešný priebeh 15. ročníka Medzinárodného veľtrhu cvičných firiem v bratislavskom Národnom tenisovom centre, sme zvedavo naladení v ústrety jeho ďalšiemu pokračovaniu. Kto a čím prekvapí roku 2013?

Ľudo POMICHAL
Foto Ján SÚKUP

Nikita Gabrhelová (na snímke vľavo spoločne s kolegyňou Petrou Závodskou) z cvičnej firmy Extra, s. r. o., z Gymnázia Otokara Březiny a SOŠ z českého Telču triumfovala v súťaži zahraničných účastníkov s cenou pre Najlepšiu reprezentantku.

Cvičná firma Magic Moment, Ltd., z National Trade and Banking High School zo Sofie dominovala na veľtrhu v celkovom bodovom hodnotení spomedzi zahraničných účastníkov. Študenti z Bulharska zaujali prezentačnými materiálmi, vzhľadom a pútavosťou svojho stánku a v neposlednom rade aj spôsobom komunikácie so zákazníkom. Predmet svojej obchodnej činnosti –textil, posteľnú bielizeň a prikrývky v nadväznosti na najnovšie svetové trendy v biznise s týmito komoditami – mali dokonale v malíčku...

Najlepší podnikateľský zámer

OA ČADCA

V rámci vyhodnotenia súťaží 15. ročníka Medzinárodného veľtrhu cvičných firiem porota po druhý raz v jeho histórii oceňovala cvičné firmy z aspektu prezentácie ich podnikateľských zámerov. Do „finále“ sa dostalo päť projektov, ktoré cvičné firmy predviedli 27. novembra v priestoroch Národnej agentúry pre rozvoj malého a stredného podnikania v Bratislave.

V kritériách, ktoré porota stanovila, boli nastavené viaceré náročné hodnotiace elementy. Pri posudzovaní jednotlivých podnikateľských zámerov odborní porotcovia brali do úvahy originalitu nápadu, výber mena a loga, štruktúru podnikateľského projektu, opis produktu, analýzu trhu, marketingový plán, finančný plán, SWOT analýzu podnikateľského projektu, jeho reálnosť, ako aj prezentovanie podnikateľského zámeru v anglickom jazyku.

Porota zložená zo zástupcov Združenia mladých podnikateľov Slovenska, Národnej agentúry pre rozvoj malého a stredného podnikania, Slovenského centra cvičných firiem a Katedry pedagogiky Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave vyhodnotila projekty v nasledujúcom poradí:

Por.	Obchodné meno
1.	Dreco, s. r. o., Obchodná akadémia (OA) Čadca
2.	Hokejová škola, Stredná odborná škola (SOŠ) Spišská Nová Ves a Tokajík, s. r. o., OA Trebišov
3.	Domov dôchodcov Rose, s. r. o., OA Trenčín
4.	Ovečka, s. r. o., Hotelová akadémia (HA) Zvolen

Vyhlásenie piatich najlepších cvičných firiem v súťaži Najlepší podnikateľský zámer 2012 sa uskutočnilo v rámci vyhodnotenia súťaží 15. ročníka Medzinárodného veľtrhu cvičných firiem v piatok 30. novembra v Národnom tenisovom centre v Bratislave.

Hodnotenie podnikateľských zámerov cvičných firiem

Por.	Obchodné meno	Body spolu
1.	Dreco, s. r. o., Čadca	107
2.	Hokejová škola, Spišská Nová Ves	106
	Tokajík, s. r. o., Trebišov	106
3.	Domov dôchodcov Rose, s. r. o., Trenčín	105
4.	Ovečka, s. r. o., Zvolen	98
5.	Bohatstvo bez hraníc, Komárno	97
6.	Tábor Monie, Trenčín	96
7.	Bocatius Catering, Košice	93
8.	Mischel Comfort, Nitra	91
9.	Flashlight, Čadca	88
	NorWayFisch, Levice	88
	Touch & Go, Čadca	88
10.	CompFusion, Svidník	87
11.	Seguro, Čadca	73
	McDonald, Poprad	73
12.	Centrum z Marveolus, Partizánske	71
13.	Gazdovský dvor pod Javorom, Svidník	69
14.	Homelectro, Nové Zámky	61
15.	Hudobniny Marin, Čadca	60
16.	Lady models, Čadca	53
17.	Catering Ebelyn, Čadca	51
18.	Avalon, Partizánske	39
19.	Kozmetický salón S&M, Partizánske	29
20.	Reštaurácia Bambulec, Partizánske	22

Miestne pamiatky s národným významom

ARCHITEKTÚRA/UMENIE

Sme súčasníkmi významného edičného činu. Pamiatkový úrad (PÚ) SR v spolupráci s vydavateľstvom Slovart pripravuje od roku 2008 jedinečný projekt *Národné kultúrne pamiatky na Slovensku*. Zahŕňa 74-zväzkové dielo zachytávajúce všetky kultúrne pamiatky zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu Slovenskej republiky. Zostavil ho kolektív odborných pracovníkov PÚ SR, ktorý využíva bohatý archívny fond aj súčasnú fotodokumentáciu slovenských a zahraničných pamiatkarov. Knižné zväzky budú zostavené podľa súčasného administratívneho členenia a vyjdú v rozpätí niekoľkých rokov. Prvou z rozsiahleho plánu bola takmer 300-stranová celofarebná publikácia *Okres Ružomberok*. Je bohato ilustrovaná fotografiami, mapami i nákresmi pôdorysov miest a obcí. Nedávno sa na pultoch kníhkupectiev objavila v poradí druhá publikácia série – *Okres Martin*. Je podstatne obsažnejšia, na viac ako 600 stranách prezentuje výsledky dlhodobej dokumentačnej a výskumnej práce Pamiatkového úradu SR, zaznamenáva hnuteľné a nehnuteľné pamiatky všetkých druhov a pamiatkové územia dolného Turca.

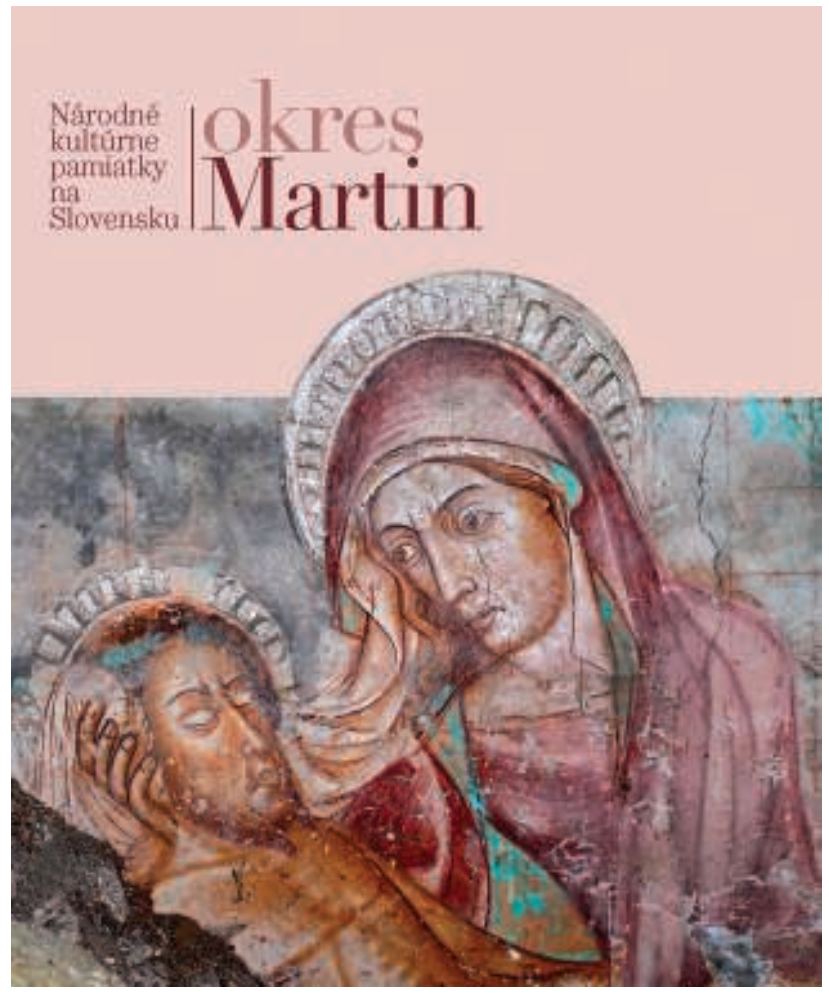

K úsvitu modernej tradície

ÚŽITKOVÁ GRAFIKA

Ľubomír Longauer začal po roku 1989 vyučovať na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, roku 2004 prešiel na Pedagogickú fakultu UKF do Nitry. Bytostným predmetom jeho záujmu je dizajn, inými slovami a rozmerom: úžitková grafika. Neteoretizuje o tejto oblasti výtvarného umenia, je muž činu: „Som úžitkový grafik. Učil som 22 rokov a 19 rokov chodil do školy, poznám aj problémy školstva," predstavuje sa lapidárne.

Ak ho chcete poznať dôvernejšie, vyhľadajte si jeho knižku *O sebe a o svojej práci* (Slovenské centrum dizajnu, 2009). Pri svojich skúmaniach smeruje k pôvodným prameňom, výsledky hĺbkových zistení predkladá v čo najkomplexnejších sumároch. Roku 2008 to potvrdil rozsiahlou monografiou *Martin Benka. Prvý dizajnér slovenského národného mýtu* (Slovart, spoluautorstvo Anna Oláhová). V tom istom vydavateľstve vyšla s vlaňajším vročením prvá časť jeho rozsiahleho diela *Úžitková grafika na Slovensku po roku 1918*. Hlavný názov monumentálnej publikácie je *Modernosť tradície* a podobne ako pri prvej monografii platí jej nenahraditeľnosť v školských knižniciach.

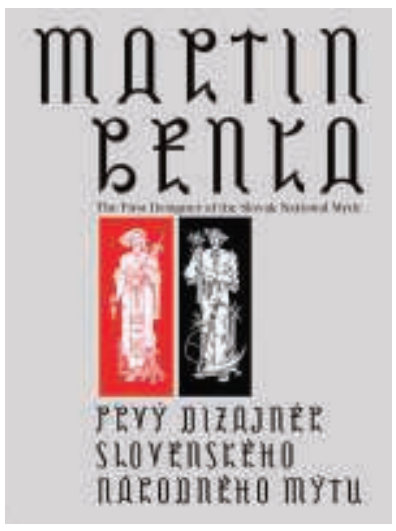

Len dôverným poznaním sa začínajúci umelci a pedagógovia zbavia falošného presvedčenia, „že tu nič pred nimi nebolo", že „nemáme dejiny". Autor sa vracia k začiatkom slovenskej úžitkovej grafiky a na pozadí predchádzajúcej histórie výtvarného umenia, knižnej kultúry a polygrafie zaznamenáva dynamický rozvoj tejto línie umenia i širšieho kultúrneho života. Dve desaťročia slovenskej úžitkovej grafiky v medzivojnovom období majú v knihe samostatné kapitoly, hodné osobitej pozornosti.

Po vzniku Československej republiky viacerí talentovaní výtvarníci odchádzali na akademické štúdiá najmä do Prahy a po návrate domov sa svojou tvorbou zaradili medzi zakladateľov národnej moderny. Medzi prvými sa na konci 20. rokov výrazne prejavil a natrvalo zapísal spomínaný Martin Benka, po ňom kus svojich tvorivých aktivít venovali úžitkovej grafike Andrej Kováčik, Jaroslav Vodrážka, Karol Ondreička, Jozef Cincík, Štefan Bednár, koncom tridsiatych rokov Rudolf Fabry. Kto si pozorne prečíta ich profily, mal by zaručene uspieť na prijímacích pohovoroch v teoretickej časti. A kto sa chce poučiť po praktickej línii, môže si do vôle pozerať obálky či vnútorné strany kníh a časopisov, ilustrované novinové titulky, firemné značky a reklamné inzeráty, návrhy a realizácie poštových známok. Tak pohromade, ako sú v knihe, neboli doteraz publikované.

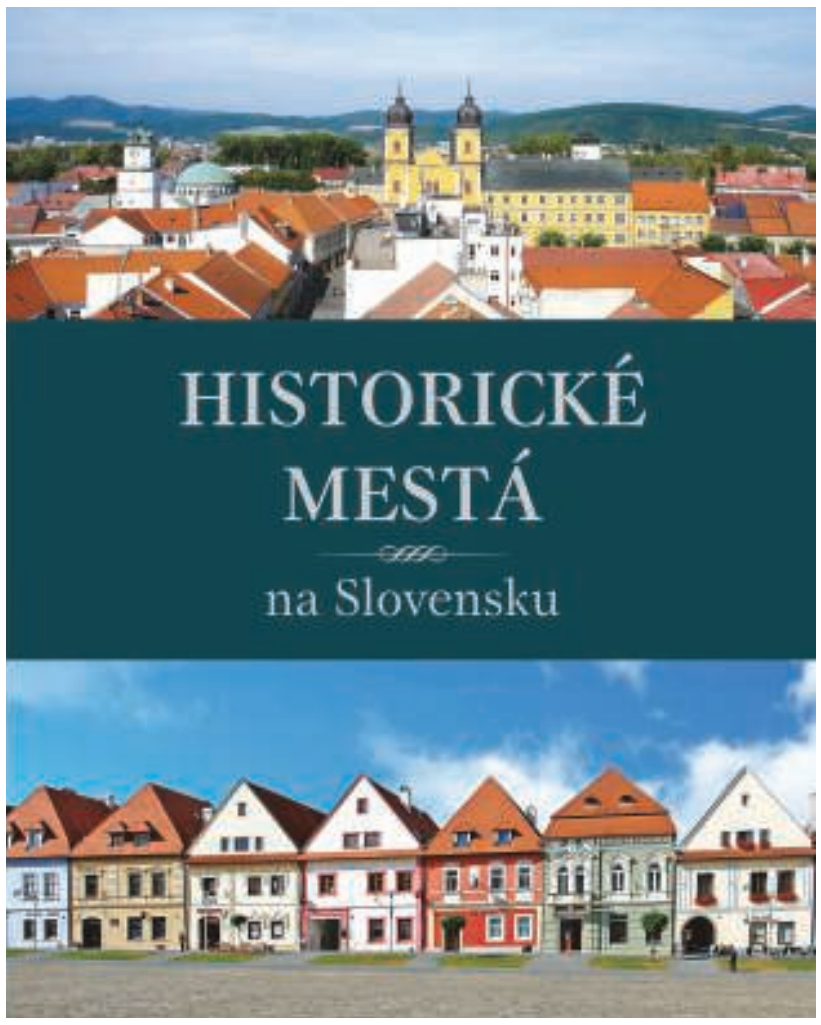

Oprávnená hrdosť na naše mestá

HISTÓRIA/ARCHITEKTÚRA

Historické mestá na Slovensku (Slovart, 2012) v 375-stranovej publikácii Viery Dvořákovej, Daniela Kollára a Janky Oršulovej pozývajú na exkurziu do 34 miest významných svojou históriou, príťažlivých architektonickými objektmi a vzácnymi výtvarnými dielami v nich. Popri všeobecne známych a v súčasnosti rozvinutých mestských sídlach sú v knihe i miesta s „dávno zašlou slávou", stojace v lokalitách, ktoré v súčasnosti už nemajú niekdajší význam (viaceré v oblasti Spiša, medzi nimi napr. Podolínec v podtatranskej oblasti, Sabinov v Šariši, Krupina, Zlaté Moravce).

Publikácia ma encyklopedický charakter, autori radia mestá abecedne, predstavujú ich cez najstaršie písomné správy nadregionálneho charakteru a zasadzujú do širšieho geografického priestoru. Nerastné bohatstvo, poloha na obchodných cestách i prírodné podmienky mali totiž neraz rozhodujúci význam pre rozvoj mesta, formovali jeho architektonickú podobu i celkový urbanizmus. Sídelný vývoj je zasa neodmysliteľný od aktivít predstaviteľov mestskej samosprávy a od osobností pôsobiacich vo všetkých významných hospodárskych, vedeckých, kultúrnych, duchovných, spoločenských sférach života. Základný text a bohatý fotografický materiál čitateľsky osviežujúco sprevádzajú na okraji knihy epické príbehy, kronikárske záznamy, príbehy ľudí. Na záver profilu každého mesta je samostatná heraldická kapitolka o mestskom erbe, poprípade erbe mestských častí či regiónu.

Celý nasledujúci rok sa bude na Slovensku i v zahraničí skloňovať najmä mesto Košice, a to ako Európske mesto kultúry 2013. Na pozadí tejto reprezentácie je 20 strán v publikácii iba aktuálnym zlomkom historického celku.

Stranu pripravil Dušan MIKOLAJ

KALENDÁRIUM

Ján Svetlík

(✻ 1. február 1912 Hybe – † 8. december 1997 Bratislava) – priekopník slovenskej architektúry a urbanizmu, vysokoškolský pedagóg. Študoval v Prahe odbor architektúra a pozemné staviteľstvo na Českom vysokom učení technickom. V rokoch 1940 – 1942 pôsobil na Vyššej škole staviteľskej ako stredoškolský profesor. Roku 1952 ako docent prednášal na Fakulte architektúry Slovenskej vysokej školy technickej (SVŠT) v Bratislave. Tri desaťročia pôsobil na Stavebnej fakulte SVŠT a na fakulte architektúry, kde viedol katedru urbanizmu a územného plánovania. Medzi jeho dielami dominuje Slavín (1960) – pamätník a cintorín sovietskych vojakov, ktorí padli pri oslobodzovaní Bratislavy a jej okolia. Roku 1978 napísal vysokoškolskú učebnicu *Plánovanie a výstavba miest a obcí*.

Zuzana Šimkovicová, rod. Hovorková

(✻ 10. december 1922 Očová – † 25. január 1983 Bratislava) – pedagogička a fyzička. Študovala na Učiteľskej akadémii v Modre, absolvovala prípravku pre meštianske školy v Banskej Bystrici, Prírodovedeckú fakultu UK vyštudovala diaľkovo roku 1958. Ako učiteľka a neskôr stredoškolská profesorka pôsobila vo Valaskej Belej, v Sucháni, Čavoji, Očovej, Bidovciach, Stupave a Bratislave. Ako vedúca predmetovej komisie fyziky sa zaslúžila o zavádzanie nových učebných metód a programov do vyučovania fyziky na stredných školách. Venovala sa výchove talentov a individuálnej práci so študentmi.

Ladislav Dérer

(✻ 11. december 1897 Bratislava – † 28. marec 1960 Bratislava) – internista a klinický fyziológ, univerzitný profesor. Je po ňom pomenovaná nemocnica na Kramároch v Bratislave. Medicínu študoval v Prahe a absolvoval roku 1924 v Bratislave. Bol jedným z prvých slovenských profesorov na Lekárskej fakulte UK v Bratislave. Cez svojich žiakov inicioval postgraduálne inštitucionálne vzdelávanie pracovníkov všetkých kategórií. Bol zakladajúcim členom Slovenskej akadémie vied. Významnú pedagogickú, vedecko-výskumnú a spoločenskú činnosť uplatnil pri budovaní modernej slovenskej internej medicíny. Patrí medzi zakladateľov slovenského vnútorného lekárstva, ktorému vtisol pečať svojej osobnosti, vychoval preň celý rad odborníkov. Pre „Dérerovu školu" vypracoval programy, stanovil ciele a upriamil na ich realizáciu svojich žiakov. Zaslúžil sa o vybudovanie materiálnej základne zdravotníctva na Slovensku, osobitne v jeho hlavnom meste.

Koloman Sokol

(✻ 12. december 1902 Liptovský Mikuláš - † 12. január 2003 Tucson, USA) – maliar a grafik, pedagogický zakladateľ grafiky v Mexiku. Študoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe. Roku 1937 prednášal na Akadémii výtvarných umení v Mexiku, kde založil odbor grafiky. Napriek tomu, že v Mexiku dosiahol veľké úspechy, roku 1941 sa presťahoval do New Yorku. Po vojne sa vrátil na Slovensko, ale už roku 1948 sa natrvalo usadil v USA. Na sklonku života daroval 48 svojich obrazov Slovensku, ktoré sú základom zbierky v Centre Kolomana Sokola v Liptovskom Mikuláši.

Karol Rovan

(✻ 11. november 1908 Nemčiňany – † 15. december 1982 Bratislava) – pedagóg a matematik. Študoval na Univerzite Karlovej v Prahe. Ako učiteľ pôsobil v Piešťanoch, Novom Meste nad Váhom, na Gymnáziu Jura Hronca v Bratislave. Značnú pozornosť venoval príprave študentov na Matematickú olympiádu. Aktívne sa zúčastňoval príprav na založenie Jednoty slovenských matematikov a fyzikov (JSMF). Pomáhal vytvárať koncepciu činnosti Matematickej sekcie JSMF, bol jej prvým podpredsedom. Bol spoluautorom stredoškolských učebníc, zbierok úloh z matematiky a pôsobil aj ako prekladateľ vydavateľstva Alfa. Externe prednášal dejiny matematiky.

Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti

S terminológiou čitateľská, matematická alebo prírodovedná gramotnosť sa stretáva odborná i laická verejnosť v Slovenskej republike viac i menej intenzívne od roku 2003, keď sa Slovenská republika ako člen OECD zapojila do **štúdie** tejto organizácie nazvanej **PISA**.

PISA sa zameriava na skúmanie gramotnosti pätnásťročných žiakov všetkých druhov škôl. **Gramotnosť** je tu chápaná ako súbor vedomostí, zručností a postojov, ktoré potrebuje dospelý jedinec v reálnom živote. Dôraz sa kladie na zvládnutie postupov, porozumenie pojmom a schopnosť riešiť najrôznejšie situácie v rámci každej zo sledovaných gramotností.

PISA nemeria, ako žiaci ovládajú učivo vymedzené učebnými osnovami jednotlivých predmetov. PISA hodnotí úroveň zručností žiakov považovaných za dôležité na uplatnenie sa v spoločnosti a zbiera informácie o faktoroch, ktoré môžu mať vplyv na ich rozvoj.

Ako dopadli slovenskí žiaci v testovaní PISA?

Prvé testovanie PISA slovenskí žiaci absolvovali roku 2003, výsledky boli oznámené v decembri 2004. Hlavnou testovanou oblasťou bola roku 2003 matematická gramotnosť, v menšej miere bola testovaná aj čitateľská a prírodovedná gramotnosť. Najvýraznejší nedostatok sa zistil najmä v čitateľskej gramotnosti, kde nás výsledky našich žiakov posunuli štatisticky významne **pod priemer krajín OECD**.

Výsledky PISA roku 2006, napriek aktivitám v medziobdobí testovania, nepriniesli významné zmeny, iba **potvrdili situáciu z testovania 2003**.

PISA 2009 sa zameriavala na **čitateľskú gramotnosť** ako hlavnú testovanú oblasť. V PISA 2009 boli jasne **klasifikované čitateľské zručnosti žiakov na siedmich úrovniach** (od úrovne 1b po úroveň 6) tak, že úroveň 1b je najnižšia a úroveň 6 je najvyššia úroveň čitateľských zručností. Úroveň výkonu žiaka zisťuje PISA na základe vyriešenia úloh rozličnej obťažnosti.

Slovenskí žiaci v PISA 2009 dosiahli v oblasti čitateľskej gramotnosti výkon, ktorý je štatisticky nižší ako priemer krajín OECD a v priemere na nachádza na rozhraní úrovne 2 a 3. Najvyššiu úroveň gramotnosti (úroveň 6 a 5) dosiahlo len 4,5 % slovenských žiakov, pričom priemerná hodnota v krajinách OECD je 7,4 %. V rámci Slovenska sa na najslabšej úrovni nachádza **22,3 % žiakov** (tzv. riziková skupina), kým priemer OECD je 18,8 %.

Z výsledkov v testovaní PISA vyplynula pre Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu (MŠVVaŠ) SR potreba venovať sa zlepšovaniu úrovne čitateľskej gramotnosti žiakov základných a stredných škôl. Okrem cieľovej skupiny týchto žiakov sa rozvíjajú podporné aktivity v súvislosti s rozvíjaním predčitateľskej gramotnosti už aj v materských školách.

Sumarizujúce argumenty podporujúce potrebu prijatia opatrení na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti:

- Čitateľská gramotnosť je všeobecne považovaná za **kľúčovú**.
- Zvládnutie čitateľskej gramotnosti je základným predpokladom na úspešné vzdelávanie sa žiakov i neskoršie celoživotné vzdelávanie sa.
- Ovládanie čitateľskej gramotnosti je základným predpokladom na uplatnenie sa jedinca v každodennom pracovnom živote aj na európskom pracovnom trhu.
- Výsledky štúdie PISA považujú žiakov s nedostatočnou, nízkou úrovňou čitateľskej gramotnosti za rizikovú skupinu obyvateľstva, ktorá bude v budúcnosti pre spoločnosť príťažou, pretože bude vyžadovať zvýšené náklady na sociálnu a zdravotnú starostlivosť. Čím dlhšie bude tento problém zanedbávaný, tým viac bude spoločnosť finančne zaťažovať.

Hlavným cieľom Slovenskej republiky je v najbližšom medzinárodnom testovaní čitateľskej gramotnosti zlepšiť úroveň čitateľskej gramotnosti nad úroveň priemeru krajín OECD. Následne boli vyšpecifikované aj ďalšie ciele pre danú oblasť:

- **V testovaní PISA 2015 dosiahnuť zníženie počtu žiakov na najnižších úrovniach gramotnosti a pod ňou na súčasnú úroveň priemeru krajín OECD, t. j. 18,8 %** *(roku 2015 budú testovaní po prvýkrát žiaci, ktorí absolvovali vzdelávanie po obsahovej reforme – v štátnych vzdelávacích programoch boli zadefinované vzdelávacie štandardy, ktorých dosiahnutie podporuje rozvíjanie čitateľskej gramotnosti žiakov).*
- **V testovaní PISA 2018 dosiahnuť úroveň čitateľskej gramotnosti nad úroveň priemeru krajín OECD.**
- **V testovaní PISA 2018 zvýšiť počet žiakov s najvyššou úrovňou gramotnosti na priemer krajín OECD.**

Graf: Percentá žiakov na jednotlivých úrovniach čitateľskej gramotnosti (porovnanie výsledkov Slovenskej republiky s priemerom krajín OECD)

Legenda: úroveň 6, úroveň5, úroveň 4, úroveň 3, úroveň 2, úroveň 1a, úroveň 1b, pod úrovňou 1b.

Čitateľská gramotnosť	PISA 2003		PISA 2006		PISA 2009	
	OECD	SR	OECD	SR	OECD	SR
Úroveň 6 (viac ako 698)	8,3	3,5	8,6	5,4	0,8	0,3
Úroveň 5 (626 – 698)					6,8	4,2
Úroveň 4 (553 – 625)	21,3	15,4	20,7	15,8	20,7	16,7
Úroveň 3 (481 – 552)	28,7	27,7	27,8	25,9	28,9	28,5
Úroveň 2 (408 – 480)	22,8	28,4	22,7	25,1	24,0	28,1
Úroveň 1a (407 – 335)	12,4	16,9	12,7	16,6	13,1	15,9
Úroveň 1b (262 – 334)	6,7	8,0	7,4	11,2	4,6	5,6
Pod úrovňou 1b (menej ako 262)					1,1	0,8

(Zdroj: Národná správa PISA 2009)

Akými opatreniami ministerstvo danú oblasť rozvíja?

V uplynulom roku boli vypracované v spolupráci s priamo riadenými organizáciami ministerstva opatrenia na dosahovanie špecifických cieľov. Vyhodnotenie jednotlivých aktivít a plnenie opatrení bolo rozpracované vo viacerých oblastiach.

V oblasti obsahovo-koncepčnej:

- Štátny pedagogický ústav (ŠPÚ) upravil v súvislosti s rozvíjaním čitateľskej gramotnosti žiakov vzdelávaciu oblasť Jazyk a komunikácia v štátnych vzdelávacích programoch s dôrazom na porozumenie explicitne vyjadreným informáciám a ich vyhľadávanie, vyvodzovanie priamych záverov z textu, interpretáciu a integráciu myšlienok a informácií, skúmanie a kritické hodnotenie obsahu, jazyka a prvkov textu.
- Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV) dokončil aktualizáciu a inováciu štátnych vzdelávacích programov pre odborné vzdelávanie a prípravu pre všetky skupiny odborov vzdelávania na všetkých stupňoch vzdelania. Obsahové a výkonové štandardy zamerané na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti boli zaradené do kategórie kľúčových kompetencií a do kategórie odborných kompetencií podľa špecifík študijných a učebných odborov. Výkonové štandardy pre všetky stupne vzdelania sú zamerané na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti v kategórii *Spôsobilosť interaktívne používať vedomosti, informačné a komunikačné technológie, komunikovať v materinskom a cudzom jazyku*.
- Závery hodnotenia učebníc potvrdzujú, že v súčasnosti sú pripravené a zároveň sa pripravujú učebnice, ktoré obsahom a spracovaním prispievajú k rozvíjaniu čitateľskej gramotnosti. Zo zistení ŠPÚ vyplynula potreba uprednostnenia didaktického spracovania učebníc, dodržiavania pravidiel veku primeranosti v súvislosti s výberom učebných textov, obmedzenie vysokých hodnôt syntaktickej, pojmovej, ako aj celkovej náročnosti, zvýšenie miery vizualizácie.

V oblasti výskumnej:

- Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) zorganizoval v marci 2011 konferenciu *Výsledky PISA 2009 – výzva na skvalitnenie slovenského školstva*. Na konferencii bol vytvorený priestor na propagovanie príkladov dobrej praxe v rozvíjaní čitateľskej gramotnosti v regionálnom školstve na Slovensku.
- V rámci národného projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania*, spolufinancovaného zo zdrojov EÚ v rámci operačného programu Vzdelávanie, sa realizuje aktualizačné vzdelávanie učiteľov s názvom *Externé testovanie v oblasti vzdelávania, tvorba testovacích nástrojov a metódy ich hodnotenia*. V rámci tohto vzdelávania vyhľadáva NÚCEM kreatívnych učiteľov, ktorí budú vytvárať testovacie položky aj na meranie úrovne čitateľskej gramotnosti. Vybrané testovacie položky budú použité v národných testovaniach a následne zverejnené v didaktických a metodických publikáciách.

- ŠPÚ rieši výskumnú úlohu *Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským*. Dotazníkový prieskum bol roku 2012 zameraný na zber údajov o personálnom obsadení a podmienkach vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským, resp. v školách s triedami s vyučovacím jazykom maďarským. V súčasnosti sa spracúvajú čiastkové výstupy. Výsledky poslúžia aj úprave vzdelávacích štandardov vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra v školách s vyučovacím jazykom maďarským.
- NÚCEM v Testovaní 9 (T9) a externej časti maturitnej skúšky každoročne testuje aj čitateľskú a matematickú gramotnosť v rámci vyučovacích jazykov, slovenského jazyka a slovenskej literatúry a matematiky. Testy z uvedených predmetov obsahujú testové položky, ktoré slúžia na meranie úrovne čitateľskej a matematickej gramotnosti.
- NÚCEM sa pravidelne zapája do medzinárodných testovaní PISA (čitateľská, matematická a prírodovedná gramotnosť 15-ročných žiakov ZŠ a SŠ), PIRLS (čitateľská gramotnosť žiakov 4. ročníka ZŠ).

V oblasti vzdelávacej:

- Metodicko-pedagogické centrum (MPC) vytvorilo programy aktualizačného a inovačného vzdelávania, ktoré sú akreditované ministerstvom a ponúkané školám. Názvy programov:
  - Ako vytvoriť texty a úlohy na rozvoj čitateľskej gramotnosti žiakov I. stupňa základnej školy;
  - Rozvoj čitateľskej gramotnosti na vyučovaní slovenského jazyka a literatúry;
  - Aktívne využívanie čítania s porozumením vo vyučovacom procese v základnej škole;
  - Rozvoj čitateľskej gramotnosti v primárnom vzdelávaní;
  - Rozvoj čitateľskej gramotnosti na základných školách s vyučovacím jazykom maďarským.
- Ministerstvo zverejňuje na svojej webstránke akreditované vzdelávacie programy zamerané na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti (http://www.minedu.sk/data/USERDATA/KONTI_VZDEL/zoznam_poskyt_akred_progr_KV20121002.pdf).
- V Pedagogicko-organizačných pokynoch na školský rok 2012/2013 ministerstvo zverejnilo tieto odporúčania:
  - S cieľom zvyšovať úroveň vyučovania slovenského jazyka venovať zvýšenú pozornosť čítaniu s porozumením, klásť dôraz na rozvíjanie jazykového prejavu, schopnosti argumentovať a na prácu s informáciami. V školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín aj na rozvíjanie materinského jazyka.
  - V materských školách rozvíjať predčitateľskú gramotnosť uplatňovaním špecifických metód predčitateľskej gramotnosti; rozvíjať a upevňovať aktívne počúvanie s porozumením (čítaním rozprávok, príbehov s detským hrdinom, veršov a pod.), pri overovaní porozumenia vypočutého využívať metódy tvorivej dramatiky.
  - V materských školách, v ktorých sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie v jazyku národnostnej menšiny, koncipovať učebné osnovy tak, aby sa ich plnením rozvíjali komunikatívne kompetencie detí v štátnom jazyku.
  - Podporovať vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti rozvíjania predčitateľskej a čitateľskej gramotnosti detí a žiakov, formovať kladný vzťah detí a žiakov ku knihe a k literatúre, organizovať súťaže v čitateľských zručnostiach a popoludňajšie čitateľské aktivity v školských kluboch detí.
  - V záujme efektívneho rozvíjania komunikatívnych kompetencií a čitateľskej gramotnosti využiť priestor vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia na zvýšenie počtu hodín v rámci tvorby školských vzdelávacích programov podľa podmienok školy a regiónu.
  - V rámci prevencie čitateľských ťažkostí sa odporúča školám spolupracovať s logopédmi v školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie a podporovať rozvíjanie komunikatívnych schopností detí, najmä fonematického uvedomovania.
  - V školách s vyučovacím jazykom národností s cieľom zvyšovania úrovne vyučovania slovenského jazyka využívať detskú a mládežnícku doplnkovú literatúru a detské časopisy vydané v slovenskom jazyku.
  - Vytvárať vhodné personálne, materiálno-technické podmienky na vyučovanie slovenského jazyka ako druhého jazyka (L2).
  - Na vyučovacích hodinách slovenského jazyka a slovenskej literatúry na I. stupni základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským rozvíjať schopnosť spisovne komunikovať v ústnych aj písomných prejavoch.
  - Podporovať vzdelávanie pedagógov I. stupňa základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským z metodiky vyučovania slovenského jazyka ako druhého jazyka (L2).
  - V školách s vyučovacím jazykom maďarským sa odporúča používať metodickú príručku *Úroveň vyučovania slovenského jazyka a literatúry v základnej škole a strednej škole s vyučovacím jazykom maďarským (I. až III. časť). Na pomoc učiteľom slovenského jazyka na I. stupni ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským, učiteľom slovenského jazyka a literatúry na II. stupni ZŠ a v SŠ s vyučovacím jazykom maďarským, metodikom a pedagogickým pracovníkom*.
  - Pri vzdelávaní detí cudzincov sa odporúča školám postupovať podľa experimentálne overenej a schválenej pedagogickej dokumentácie zverejnenej na www.statpedu.sk.

V oblasti tvorby didaktických a metodických materiálov:

- NÚCEM zverejňuje na webstránke www.nucem.sk osvedčené didaktické a metodické materiály na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti.
- MPC vydalo k problematike rozvoja čitateľskej gramotnosti publikácie, ktoré zverejňuje na webstránke www.mpc-edu.sk.
- NÚCEM vydal nové didaktické a metodické materiály:
  - *Čítanka PIRLS 2006 – zbierka uvoľnených úloh*,
  - *Zbierka úloh z čitateľskej gramotnosti – PISA test*.

V oblasti propagácie a prezentácie odbornej a laickej verejnosti:

- V rámci aktivít Slovenskej pedagogickej knižnice (SPK) v oblasti rozvíjania čitateľskej gramotnosti sa od roku 2005 k Medzinárodnému dňu knižníc organizuje **Súťaž o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice**. Cieľom súťaže je zábavnými formami práce s knihou podporiť u žiakov dobrý a trvalý vzťah ku knihe, k školskej knižnici, čítaniu a poznávaniu nového. Téma súťaže sa každoročne mení. Doteraz boli vyhlásené tieto témy:
  - *Objavovanie dobrodružstva* (2005),
  - *Čítanie. Poznávanie. Konanie* (2006),
  - *Vzdelávanie podporované školskou knižnicou* (2007),
  - *Čitateľská gramotnosť a vzdelávanie vo vašej školskej knižnici* (2008),
  - *Školské knižnice: Veľký obraz – divadelné stvárnenie najzaujímavejšieho príbehu* (2009),
  - *Rozmanitosť, náročnosť, pružnosť: Školské knižnice majú všetko – zorganizovanie najzaujímavejšieho vyučovacieho dňa* (2010),
  - *Školské knižnice pripravujú žiakov na život* (2011),
  - *Školské knižnice: Kľúč k minulosti, prítomnosti a budúcnosti* (2012).

Jadro podujatí tvoria napríklad literárne a vedomostné kvízy, dramatizácie rozprá-

vok, literárne pásma o slovenských spisovateľoch formou powerpointovej prezentácie, tvorivé dielne, v rámci ktorých sa najčastejšie ilustrujú rozmanité texty, kreslia komiksy, píšu básne, vyrábajú plagáty oboznamujúce so životom a s tvorbou významných osobností, literárne exkurzie, besedy so slovenskými alebo zahraničnými spisovateľmi, dni otvorených dverí. Pretrvávajúcim pozitívom je, že školské knižnice pozývajú na svoje podujatia nielen členov svojich školských komunít, ale aj rodičov žiakov, starých rodičov, zástupcov zriaďovateľov škôl (najčastejšie starostov obcí), zástupcov dedinských farností, obecných či mestských poslancov, knihovníčky z obecných alebo mestských knižníc. Na propagáciu podujatí najčastejšie používajú nástenky, plagáty, samostatné pozvánky, školské časopisy, webové sídla škôl či obcí, školský rozhlas alebo školské televízne štúdiá, prípadne obecný rozhlas, ako aj regionálne či celoslovenské printové a elektronické médiá. Do roku 2011 sa siedmich ročníkov súťaže zúčastnilo 1 857 školských knižníc. Za získané finančné prostriedky si zakúpili knihy do svojich knižničných fondov. Ministerstvo v Pedagogicko-organizačných pokynoch na školský rok 2012/2013 zverejnilo nasledovné odporúčanie: „V súvislosti s Medzinárodným dňom školských knižníc sa odporúča školským knižniciam v základných školách a stredných školách zapojiť sa do Súťaže o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice."

- SPK každoročne organizuje medzinárodnú konferenciu *Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl*. Prvýkrát sa uskutočnila roku 2007. SPK ju organizuje s cieľom charakterizovať špecifiká a úskalia činnosti školských knižníc, nadviazať nové pracovné kontakty, odovzdávať si praxou overené skúsenosti a vzájomne sa obohatiť o nové poznatky. Organizáciou medzinárodnej konferencie sa taktiež snaží rozvinúť užšiu spoluprácu slovenských a českých odborníkov z pedagogickej a knihovníckej oblasti, a prispieť tak k prehĺbeniu poznatkov o činnosti školských knižníc. Konferencia je určená školským knihovníkom, riaditeľom základných a stredných škôl a ostatnej pedagogickej a knihovníckej verejnosti.
- SPK zorganizovala v spolupráci s Pedagogickou knižnicou J. A. Komenského v Prahe v októbri 2011 – Mesiaci školských knižníc – česko-slovenský projekt *Záložka do knihy spojuje školy*. Cieľom projektu bolo nadviazanie kontaktov medzi českými a slovenskými základnými a strednými školami a podpora čítania prostredníctvom výmeny záložiek. Do troch ročníkov sa zapojilo 300 českých škôl s celkovým počtom 28 911 žiakov a 1 052 slovenských škôl s celkovým počtom 115 152 žiakov. Žiaci vyrábali záložky na vyučovacích hodinách, v rámci krúžkovej činnosti, v školskom klube detí alebo doma. Pri výrobe záložiek využívali rôzne techniky a pomôcky. Mnohé školy pribalili do balíka k záložkám školské časopisy, bulletiny o škole, reklamné predmety, rozprávkové knihy alebo fotografie žiakov, ktorí sa zúčastnili projektu. Niektoré školy si na základe vzájomnej dohody vymenili záložky pri osobnej návšteve zástupcov škôl. Výmena záložiek prispela k nadviazaniu nových priateľských vzťahov medzi partnerskými školami, podporila záujem o čítanie a v mnohých prípadoch prispela i k zvýšenej návštevnosti školských knižníc. Prínosom projektu bola aj zvýšená účasť mentálne postihnutých detí a detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia.
- Agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ vyhlásila roku 2011 výzvu s názvom *Podpora čitateľskej gramotnosti sociálne znevýhodnených žiakov základných škôl pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít (MRK)*. Výzva bola zameraná na zavádzanie inovatívnych metód vzdelávania ako nástroja na inklúziu MRK do vyučovacieho procesu a spoločnosti, zároveň na inováciu didaktických prostriedkov na digitálne vyučovanie pri podpore čitateľskej gramotnosti. V súčasnosti prebieha realizácia 25 projektov v celkovej zmluvne viazanej výške nenávratného finančného príspevku 4 895 825,26 eur.

Stav rozvíjania čitateľskej gramotnosti v školskom roku 2011/2012

Štátna školská inšpekcia (ŠŠI) realizovala v máji 2012 rýchly zber informácií, pomocou ktorého získala údaje súvisiace so zabezpečením a s vytvorením podmienok na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti v základných školách. Zber informácií sa uskutočnil prostredníctvom internetu. Oslovených bolo 2 191 základných škôl (ZŠ). Dotazník vyplnilo 1 476 riaditeľov škôl, čo predstavuje 67,36 % z počtu zapojených škôl, z nich bolo 1 344 štátnych, 21 súkromných, 83 cirkevných, 28 nevybratých. Prevažovali plnoorganizované školy, ktorých bolo 1 015 (68,77 %), neplnoorganizovaných bolo 461 (31,23 %), z nich 984 (66,67 %) vidieckych a 492 (33,33 %) mestských.

ŠŠI v súvislosti so zberom informácií sledovala oblasti v rámci *vypracovania stratégie rozvíjania čitateľskej gramotnosti, vzdelávania učiteľov v oblasti čitateľskej gramotnosti, zriadenia školských knižníc a knižničného fondu, aktivít školy zameraných na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti*.

Školy majú najväčšie problémy s vypracovaním vlastnej stratégie a so zadefinovaním konkrétnych cieľov rozvíjania čitateľskej gramotnosti, chýbajúce alebo čiastočne rozpracované stratégie je možné považovať za jednu z príčin vytvorenia nedostatočných predpokladov na systematické rozvíjanie tejto spôsobilosti. Väčšina sledovaných ZŠ zaradila do výchovno-vzdelávacieho procesu aktivity na rozvoj čitateľskej gramotnosti, najmä aktivity v školskej knižnici, v rámci vyučovania i mimo neho, no nie systémovo. Pozitívnym zistením bola pomerne dobrá vybavenosť knižníc, počítačová technika a internetové pripojenie v školách. Knižničný fond je dopĺňaný priebežne, v závislosti od finančných prostriedkov. Prínosom vzdelávania učiteľov v oblasti čitateľskej gramotnosti bolo uplatňovanie získaných poznatkov vo výchovno-vzdelávacom procese. Negatívnym zistením bola nízka účasť učiteľov iných predmetov, ako je slovenský jazyka a literatúra, na vzdelávaní v tejto oblasti. V školách, v ktorých bolo ďalšie vzdelávanie učiteľov zamerané na získavanie poznatkov a zručností v danej oblasti, sa táto skutočnosť pozitívne prejavila aj vo výchovno-vzdelávacom procese.

V stredných školách ŠŠI uskutočnila v júni 2012 prostredníctvom internetu rýchly zber informácií s cieľom získať údaje súvisiace so zabezpečením a s vytvorením podmienok na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti. Školám bol zaslaný dotazník s otázkami, ktoré boli zamerané na podmienky ovplyvňujúce rozvíjanie čitateľskej gramotnosti.

V súvislosti so zberom informácií sledovala ŠŠI oblasť *vypracovania stratégie rozvíjania čitateľskej gramotnosti*, kde viac ako 70 % škôl odpovedalo záporne. Dôraz bol kladený na *vzdelávanie učiteľov* prostredníctvom MPC, ktoré podporuje rozvíjanie čitateľskej gramotnosti, avšak väčšina učiteľov sa napriek ponúknutým programom venuje individuálnemu štúdiu. Ďalšou oblasťou boli *školské knižnice* a doplňovanie *knižničného fondu*, ako i *aktivity zamerané na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti*.

Väčšina učiteľov v stredných odborných školách (SOŠ) nie je profesionálne pripravená na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti žiakov, prevláda absencia dôsledne premyslenej, systematickej a sústavnej práce s textom, ktorá negatívne poznačuje rozvíjanie niektorých kompetencií žiakov, najmä komunikačných, čiastočne poznávacích i sociálnych. Málo účinné postupy aktivizujúce činnosti jednotlivcov nevytvárajú v tomto smere zodpovedajúci priestor na ich tvorivosť, školám chýba alebo je v nich iba čiastočne rozpracovaná vlastná stratégia s konkrétnymi cieľmi rozvoja čitateľskej gramotnosti. Možno to považovať za jednu z príčin vytvorenia nedostatočných predpokladov na systematické rozvíjanie tejto spôsobilosti.

Komplexné inšpekcie s cieľom zistiť stav a úroveň pedagogického riadenia, výchovno-vzdelávacieho procesu a podmienok výchovy a vzdelávania sa konali v 159 subjektoch ZŠ a v 46 subjektoch SOŠ. Výchovno-vzdelávací proces sa kontroloval z hľadiska rozvíjania kľúčových kompetencií vo vyučovaní učiteľom i v učení sa žiakov hospitáciami, v rámci ktorých sa školskí inšpektori zároveň cielene sústredili aj na činnosti učiteľov súvisiace s rozvíjaním čitateľskej gramotnosti žiakov.

V ZŠ sa stav rozvíjania čitateľskej gramotnosti sledoval v predmetoch vyučovaných v nultom ročníku a v 1. – 9. ročníku v predmetoch všetkých vzdelávacích oblastí okrem oblasti Zdravie a pohyb. Podporovanie tejto spôsobilosti sa kontrolovalo na 4 766 vyučovacích hodinách. V SOŠ sa stav rozvíjania čitateľskej gramotnosti sledoval vo všeobecnom vzdelávaní v predmetoch všetkých vzdelávacích oblastí okrem oblasti Zdravie a pohyb a v odbornom vzdelávaní sa nevenovala pozornosť predmetom praktickej prípravy. Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti sa kontrolovalo v SOŠ na 1 761 hospitovaných hodinách.

Na väčšine (85 %) hospitovaných hodín v ZŠ učitelia pracovali so zvolenými textami účelne. Prevažovali činnosti s jednoduchými súvislými textami z učebnice, ktoré boli zamerané na čítanie s porozumením a v prvom rade orientované na vyhľadávanie kľúčových slov, základnej informácie, hlavnej myšlienky. Prevažne však žiaci súvislým literárnym, odborným i náučným textom nielen v ich písomnej, ale i auditívnej a audiovizuálnej podobe rozumeli, dokázali sa zorientovať i v jednoduchých textoch nesúvislých, najmä v grafoch a tabuľkách. Pri vyhľadávaní a interpretácii podstatných informácií mali pomerne dobre osvojené niektoré oporné stratégie. Vyučujúci formou riadeného rozhovoru získavali spätnú väzbu o zvládnutí zadaných činností, pričom pri stanovení úloh akceptovali pracovné tempo jednotlivcov. Prostredníctvom vybraných textov cielene posilňovali výchovnú funkciu školy, stimulovali žiakov do prezentovania ich hodnotových postojov, povzbudzovali do zaujatia názorov na problematiku verejného života, ľudských práv, životného prostredia, čím v značnej miere podporovali aktívnu účasť jedincov v procese učenia sa. Podnecovanie žiakov do uvažovania, do určitých hodnotiacich súdov, čiastočne do argumentácie s dôrazom na využívanie ich vlastných skúseností bolo badateľné takmer výlučne len pri práci s literárnym textom. Najmä v nižších ročníkoch dokázali žiaci prejaviť spontánnosť, emocionalitu, výrazný záujem. Vo veľkej miere (84 %) pri práci s textom viedli vyučujúci žiakov k aktívnemu vyjadrovaniu sa, k výstižnej a zrozumiteľnej formulácii myšlienok pri ústnej i písomnej komunikácii, ale na sledovaných hodinách mali mnohí často problémy so súvislým prejavom, ich výpovede boli prevažne málo ucelené, niekedy len jednoslovné. Konkrétne zvolené činnosti učiteľov pri práci s textom mali vplyv na celkový sledovaný stav rozvíjania čitateľskej gramotnosti žiakov. Najmä chýbajúca cieľavedomá práca s textom poznačila úroveň ich tvorivosti, analytických schopností i kritického myslenia. Na viacerých hospitovaných hodinách bolo badateľné, že schopnosť žiakov porozumieť primerane obsahu textu a následne aj ich schopnosť vhodným spôsobom z neho využiť informácie v rôznych konkrétnych situáciách často súvisela s celkovou úrovňou ich osvojených vedomostí a zručností.

Závery zistení z vyučovacích hodín v ZŠ:

- výraznejšie rozvíjanie zručností rozvíjajúcich čitateľskú gramotnosť na II. stupni ZŠ,
- vo výchovno-vzdelávacom procese išlo najčastejšie o rozvíjanie iba najzákladnejšej úrovne čitateľskej gramotnosti, založenej na schopnosti žiaka pochopiť hlavnú myšlienku, hľadať informácie viac-menej izolovaného charakteru.

K negatívnym zisteniam v SOŠ patrila skutočnosť, že na viac ako tretine vyučovacích hodín (35 %) sa nevyskytovala žiadna forma práce s textom v akejkoľvek jeho podobe, prípadne sa neúčelne obmedzila len na jeho prečítanie. Niekde ju nahradila neefektívne uplatnená didaktická technika, ktorá slúžila na odpisovanie poznámok. Niektorí učitelia dokonca nevyužívali ani dostupné učebnice, zamenili ich za časovo neprijateľne dlhé diktovanie novej učebnej témy. Mnohí pri práci s textom neraz improvizovali, preto dostatočná škála činností, ktorá by v primeranej miere podporovala uvedomelé rozvíjanie čitateľskej gramotnosti jednotlivcov, absentovala. Nie vždy boli žiaci vopred dostatočne zaangažovaní do textu s cieľom vzbudiť ich pozornosť, motivovať ich. Žiaci zvyčajne mali vytvorené príležitosti na získavanie informácií z jednoduchých súvislých i nesúvislých, ojedinele i z jednoduchých kombinovaných textov. Vo veľkej miere chápali obsah prečítaných či vypočutých textov, požadovanú kľúčovú informáciu identifikovali, viaceré informácie samostatne integrovať nedokázali. V študijných odboroch vyučujúci viac vyžadovali aj interpretáciu, vyhľadávanie vzájomných vzťahov, zoraďovanie informácií podľa kritérií, posudzovanie ich významu na riešenie úlohy. Skôr výnimočne ponúkli priestor na hľadanie skrytých informácií a podnecovali žiakov využiť ich pri prezentácii. Nielen v učebných, ale vo veľkej miere aj v študijných odboroch jednotlivcom chýbala schopnosť samostatne argumentovať, zovšeobecňovať, tvoriť závery, skôr vedeli aplikovať nové poznatky s využitím vedomostí z iných predmetov. Dominantnou a kľúčovou postavou pri práci s textom, v ktorom sa hľadali súvislosti, vyvodzovali závery, bol neraz samotný učiteľ. Dôvodom boli prevažne nedostatočne osvojené poznatky, zručnosti žiakov, niekedy i nedostatok ich záujmu. Pedagógovia často využívali obsah textov na podnecovanie do diskusie, uvažovanie, vyzývali na vyjadrovanie názorov, emocionálnych postojov, ale komunikačné zručnosti mnohých, predovšetkým v učebných odboroch, boli na nedostačujúcej úrovni. Primerane, bez pomoci interpretovať obsah textu či dostatočne kultivovane, najmä však súvisle a ucelene vyjadriť vlastný názor alebo postoj v nadväznosti na prečítaný či vypočutý text dokázali len niektorí.

Závery zistení z vyučovacích hodín v SOŠ:

- zistenia z hospitácií potvrdili, tak ako aj v ostatných rokoch, že učitelia nepracujú primeranými formami a metódami, ktoré prispievajú k rozvíjaniu danej oblasti, nemajú dobre osvojené techniky práce s textom.

Stav rozvíjania čitateľskej gramotnosti v základných a stredných školách ŠŠI systematicky monitoruje niekoľko rokov – na základe niekoľkoročných zistení, ktoré vyplynuli z pozorovaní na vyučovaní, konštatuje, že oproti predchádzajúcim školským rokom nenastali zásadné zmeny vo vybraných metódach a formách rozvíjania čitateľskej gramotnosti žiakov.

Závery

Z vyhodnotenia doterajších aktivít a činností na zlepšenie úrovne čitateľskej gramotnosti v súvislosti s približovaním sa k vytýčeným cieľom vyplynuli opatrenia, ktoré budú plnené v nasledujúcom období.

NÚCEM pripraví nový národný projekt spolufinancovaný zo zdrojov EÚ *Zvyšovanie kvality vzdelávania na ZŠ a SŠ s využitím elektronického testovania*, ktorý sa má realizovať v rokoch 2012 – 2015. Jedným z cieľov projektu je tvorba úloh a testov pre školské formatívne testovania na skvalitnenie vyučovacieho procesu (školská banka úloh) a pre porovnávacie sumatívne testovania (NÚCEM banka úloh). Súčasťou týchto bánk úloh budú aj úlohy na meranie úrovne kľúčových kompetencií: čitateľská gramotnosť, matematická gramotnosť, prírodovedná gramotnosť a finančná gramotnosť. Do tvorby týchto úloh budú zapojení kreatívni učitelia z regiónov Slovenska. V rámci Testovania 9 (T9) a externej časti maturitnej skúšky bude naďalej testovať úroveň čitateľskej gramotnosti v testoch z vyučovacieho jazyka a zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry, merať úroveň čitateľskej gramotnosti Testovaním 5 (T5) žiakov 5. ročníka, zapájať sa do medzinárodných testovaní PISA (čitateľská, matematická a prírodovedná gramotnosť 15-ročných žiakov ZŠ a SŠ), PIRLS (čitateľská gramotnosť žiakov 4. ročníka ZŠ), zverejňovať osvedčené didaktické a metodické materiály na rozvíjanie čitateľskej, matematickej a prírodovednej gramotnosti na webstránke www.nucem.sk. V prípade, že bude dostatok finančných prostriedkov, NÚCEM rozhodne o reedícii osvedčených, už vydaných didaktických a metodických materiálov na rozvíjanie gramotností, vytvorí a zverejní nové didaktické a metodické materiály na rozvoj gramotností:

a. *Trendy úrovne kľúčových kompetencií žiakov 4. ročníka ZŠ* (2013),
b. *Výsledky štúdie OECD PISA 2009 zaostrené na čitateľskú gramotnosť – tematická správa* (marec 2013),
c. *Čítanka PIRLS 2011 – zbierka uvoľnených úloh* (marec 2013),
d. *Národná správa PISA 2012* (december 2013),
e. *Zbierka úloh TIMSS 2007* (december 2012),
f. *Zbierka úloh TIMSS 2011* (december 2013).

MPC ponúkne programy inovačného vzdelávania určené pre celé kolektívy školy, ktoré sú v procese akreditácie (*Čitateľská gramotnosť a jej miesto vo výučbe na strednej škole*; *Podpora čitateľskej gramotnosti žiakov v základnej škole*), vytvorí program špecializačného vzdelávania pre učiteľa-experta (špecialistu) na čítanie, pre školy s vyšším počtom žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a z marginalizovaných rómskych komunít (program je v procese tvorby), vytvorí program aktualizačného vzdelávania pre učiteľa pod názvom *Čítanie s radosťou a rozvíjanie čitateľskej gramotnosti žiakov na I. stupni ZŠ s VJM*, pripraví učebné zdroje k všetkým akreditovaným programom s tematikou rozvíjania čitateľskej gramotnosti. Učebné zdroje budú vydané v rámci národného projektu *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov*, spolufinancovaného zo zdrojov EÚ v rámci operačného programu Vzdelávanie, a dostanú ich všetci účastníci vzdelávania a po jednom kuse ako balíček študijnej literatúry každá škola.

SPK zorganizuje podujatie Súťaž o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice, podujatie Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl a projekt Záložka do knihy spája slovenské školy.

ŠPÚ bude pokračovať v riešení úlohy *Inovatívne metódy a postupy rozvíjania čitateľskej gramotnosti*. Úloha je zameraná na prípravu metodických postupov a hier, ktoré môžu učitelia využívať na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti ako rovnocennej súčasti komunikačných kompetencií spolu s ďalšími zložkami (počúvanie, písanie, hovorenie). Výstupom budú metodické listy – príručka (december 2012). Budú obsahovať súbor aktivít (neviazaných na predmety), ktoré je možné využiť pri rozvíjaní jednotlivých zložiek komunikačných kompetencií a podporných zručností. Súčasťou úlohy je monitorovanie dobrej praxe v tejto oblasti v zahraničí. Metodické listy je možné sprístupňovať aj postupne. ŠPÚ bude pokračovať aj v realizácii výskumnej úlohy *Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským* prostredníctvom dotazníkového prieskumu zameraného na zisťovanie podmienok vyučovania.

MŠVVaŠ SR vyhlási výzvu na realizáciu rozvojového projektu *Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc* a rozvojového projektu *Podpora výchovy a vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia* so zameraním na oblasť aplikácie nových foriem a metód vzdelávania smerom k podpore čitateľskej gramotnosti.

Sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR

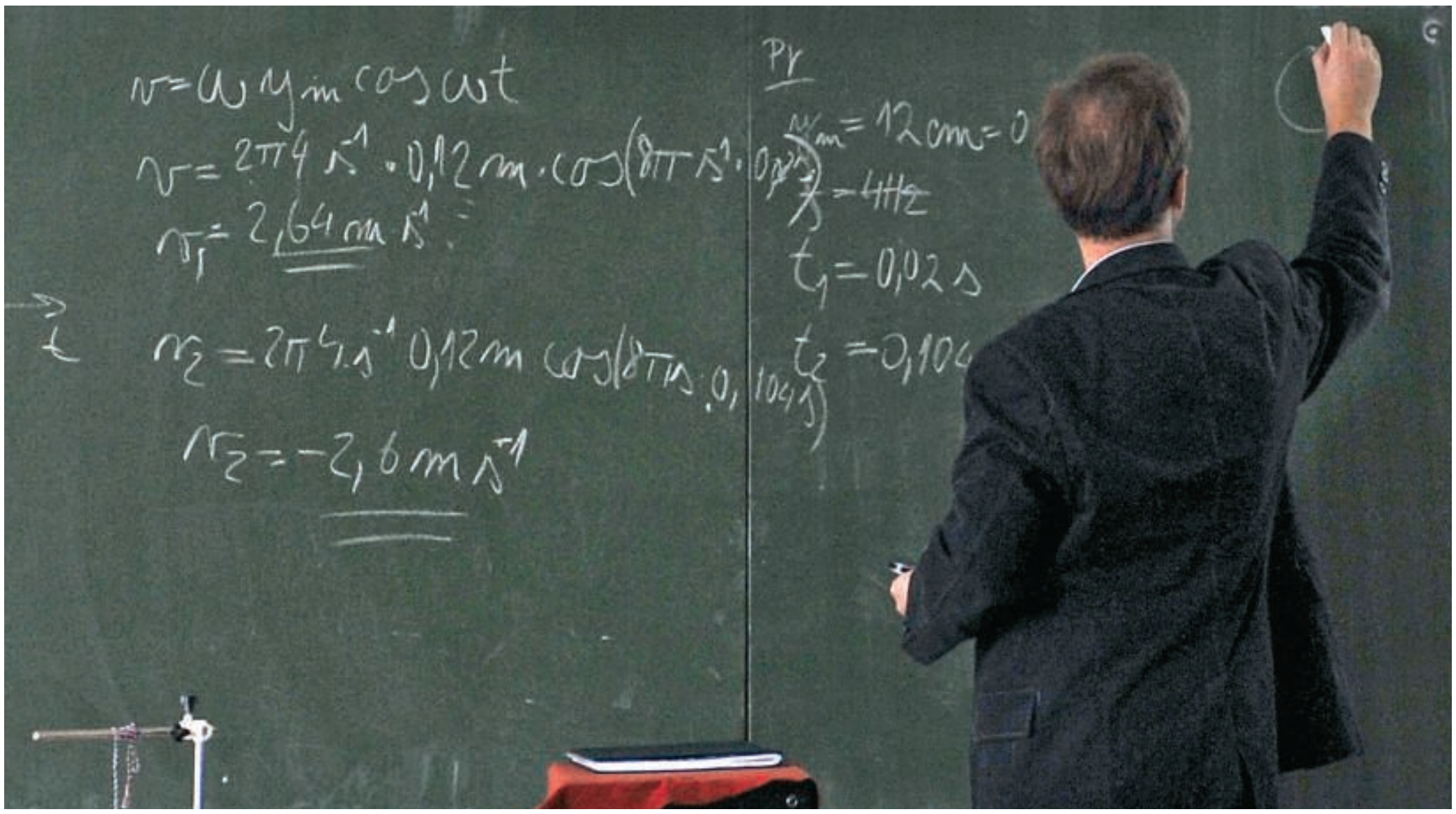

Matematika v Testovaní 9

Výsledky z roku 2012, ciele a zámery pre rok 2013

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) je v zmysle zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zodpovedný za prípravu a odborné zabezpečenie externého testovania žiakov základných škôl. V školskom roku 2011/2012 realizoval celoslovenské testovanie žiakov 9. ročníka základných škôl (ZŠ) pod názvom Testovanie 9 (T9).

Úvod

Dňa 14. marca 2012 sa celoslovenského testovania žiakov 9. ročníka ZŠ zúčastnilo celkovo 43 513 žiakov z 1 449 základných škôl. Žiaci boli testovaní z predmetov matematika, slovenský jazyk a literatúra, maďarský jazyk a literatúra, slovenský jazyk a slovenská literatúra a ukrajinský jazyk a literatúra. Testy písalo 40 604 žiakov z 1 310 škôl s vyučovacím jazykom slovenským, 2 874 žiakov zo 124 škôl s vyučovacím jazykom maďarským a 35 žiakov z 3 škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským. Testovania sa zúčastnilo aj 2 431 žiakov so zdravotným znevýhodnením.

Náš príspevok charakterizuje testovacie nástroje a prezentuje výsledky štatistického spracovania získaných dát. Súčasťou príspevku je analýza vybraných ukážok testových úloh a odporúčania na skvalitňovanie vyučovania.

Zameranie testov z matematiky

Test z matematiky zahŕňal všetky oblasti matematiky zastúpené zodpovedajúcim počtom úloh podľa platnej pedagogickej dokumentácie pre žiakov 9. ročníka ZŠ – Učebné osnovy MATEMATIKA pre 5. – 9. ročník ZŠ schválilo MŠ SR pod č. 1640/1997-151 s platnosťou od 1. 9. 1997 a Vzdelávací štandard s exemplifikačnými úlohami z MATEMATIKY pre II. stupeň ZŠ schválilo MŠ SR pod č. 117/2002-41 s platnosťou od 1. 9. 2002.

Jednotlivé kognitívne úrovne boli položkami zastúpené v pomere 3 : 14 : 3, podľa toho, ktoré myšlienkové operácie bolo potrebné uplatniť pri riešení úlohy.

Formy A a B boli rovnako náročné a vzájomne ekvivalentné, neboli medzi nimi signifikantné rozdiely priemerných úspešností. Spoľahlivosť a presnosť merania vyjadrená koeficientom reliability bola 0,87, čo znamená, že test spoľahlivo rozlíšil žiakov na základe ich výkonu v testovaní (pozri tabuľku č. 1).

Väčšina položiek testu z matematiky vykázala dobré hodnoty sledovaných charakteristík. Obťažnosť položiek sa pohybovala od 20,3 % do 71,2 %, *P. Bis.* od 0,25 do 0,62. Vyššiu obťažnosť (nad 60 %) mali pre žiakov položky č. 19, 9, 10. Nižšiu obťažnosť (pod 30 %) mali položky č. 14, 12, 1, 2 a 8.

V testoch z matematiky sa preukázalo, že lepšiu rozlišovaciu schopnosť mali otvorené položky 1 – 10, v ktorých bolo treba uviesť krátku číselnú odpoveď.

Cieľ T9-2012	Cieľom testovania je porovnať výkony žiakov v testovaných predmetoch a na základe výsledkov žiakov poskytnúť spätnú väzbu školám o ich úrovni v porovnaní s ostatnými školami na Slovensku. Výsledky testovania rozlišujú žiakov podľa ich výkonov. V zmysle zákona č. 245/2008 Z. z. prijímajú stredné školy na štúdium žiakov aj na základe výsledkov externého testovania.
Čas riešenia	70 minút
Počet testových úloh	20
Forma testových úloh	10 otvorených úloh s krátkou číselnou odpoveďou 10 uzavretých úloh s výberom odpovede zo 4 možností
Testované oblasti	Aritmetika Algebra Geometria Kombinatorika, pravdepodobnosť a štatistika
Požiadavky na vedomosti a zručnosti	v súlade s platnými učebnými osnovami a so vzdelávacím štandardom z matematiky pre II. stupeň ZŠ
Kognitívna úroveň	1. Zapamätanie, porozumenie – jednoduché myšlienkové operácie, priraďovanie, zoraďovanie, triedenie, porovnávanie. 2. Špecifický transfer – zložitejšie myšlienkové operácie vyžadujúce aplikáciu vedomostí – indukciu, dedukciu, vysvetľovanie, dokazovanie a pod. 3. Nešpecifický transfer – zložitejšia aplikácia vyžadujúca tvorivý prístup, riešenie problému, hodnotenie a pod.
Povolené pomôcky	písacie a rysovacie potreby, kalkulačka, opečiatkované pomocné papiere A4, prehľad vzorcov (je súčasťou testu)
Nepovolené pomôcky	mobilný telefón, *Tabuľky pre základnú školu*, rôzne prehľady matematických vzorcov a pod.
Hodnotenie	1 bod za správnu odpoveď 0 bodov za nesprávnu a žiadnu odpoveď

Tab. 1: Výsledné psychometrické charakteristiky testu z matematiky

Počet testovaných žiakov	43 485
Maximum	100,0
Minimum	0
Priemer	57,5
Štandardná odchýlka	25,2
Intervalový odhad úspešnosti populácie – dolná hranica	8,1
Intervalový odhad úspešnosti populácie – horná hranica	100,0
Štandardná chyba priemernej úspešnosti	0,1
Interval spoľahlivosti pre priemernú úspešnosť – dolná hranica	57,3
Interval spoľahlivosti pre priemernú úspešnosť – horná hranica	57,8
Štandardná chyba merania pre úspešnosť	9,1
Intervalový odhad úspešnosti individuálneho žiaka	17,9
Cronbachova alfa	0,87

Citlivosť týchto položiek bola od 67,5 % do 90,6 %. Úspešnosť položiek v teste bola v rozpätí od 28,8 % do 79,7 %. Vyššiu neriešenosť sme zaznamenali v položkách č. 4 (12,6 %), 5 (19,1 %) a 10 (12,2 %), z ktorých dve sú z geometrického učiva.

Podľa obsahových oblastí bola priemerná úspešnosť takáto: Algebra – 62,8 %, Aritmetika – 66,4 %, Geometria – 48,2 % a Kombinatorika, pravdepodobnosť a štatistika – 49,7 %.

Testové položky boli rozdelené do dvoch kategórií: 11 položiek malo praktický kontext života, 9 položiek bolo s matematickým školským kontextom. Pri riešení položiek s praktickým kontextom života dosiahli žiaci priemernú úspešnosť 56,0 %. Pri riešení položiek s matematickým školským kontextom dosiahli žiaci priemernú úspešnosť 59,4 %.

Test z matematiky riešilo 43 485 žiakov, z ktorých bolo 22 335 chlapcov

Obr. 1: Histogram priemernej úspešnosti žiakov v teste z matematiky

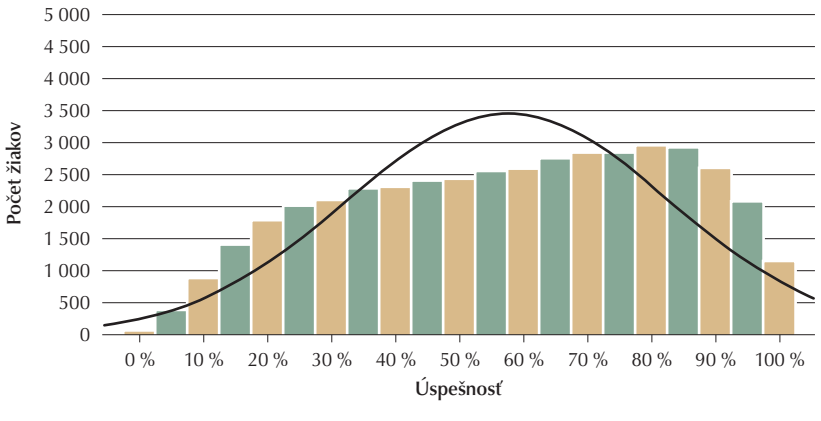

Obr. 2: Vzťah medzi úrovňou schopností žiakov a obťažnosťou testu

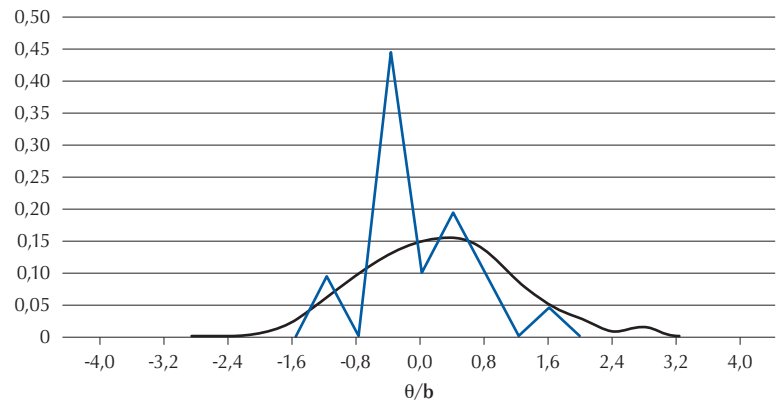

Legenda: θ, b.

Obr. 3: Informačná funkcia testu

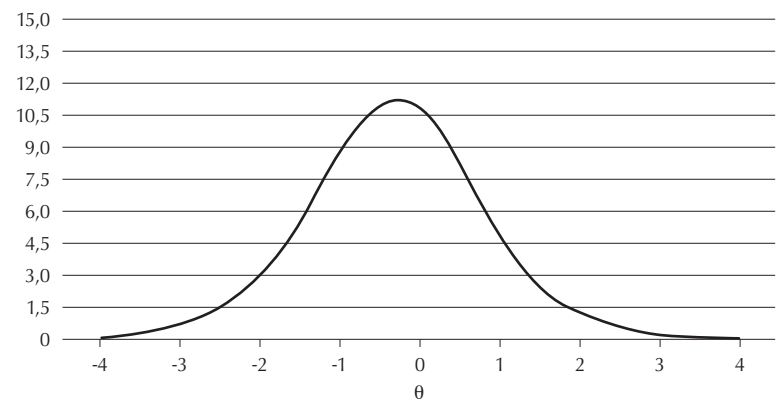

Obr. 4: Chyba merania CSEM

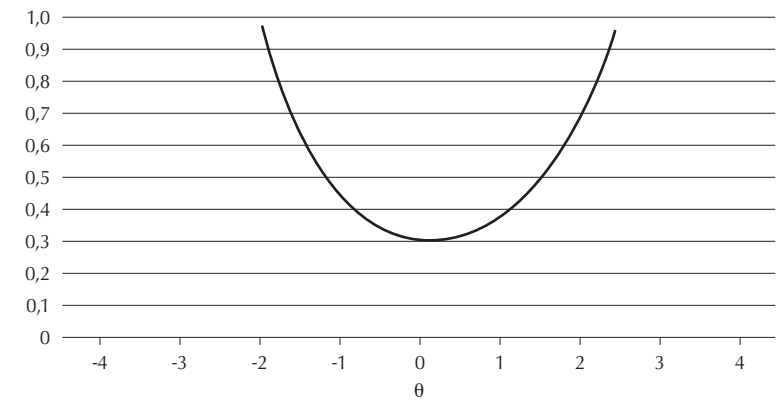

Obr. 5: Priemerná úspešnosť žiakov v teste z matematiky podľa pohlavia

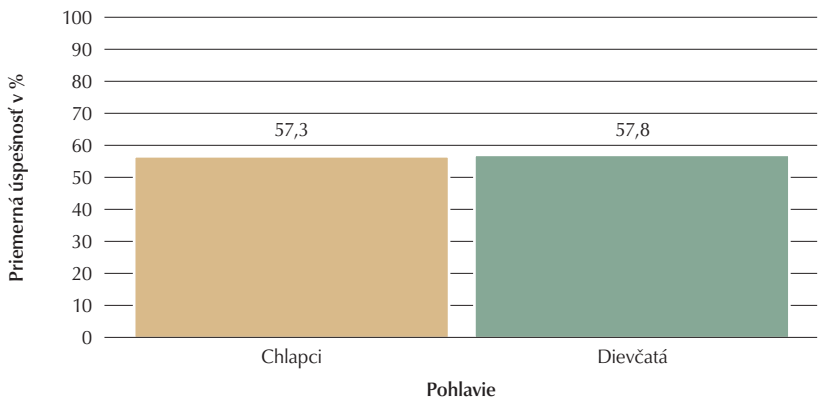

Obr. 6: Rozdielne fungovanie položky č. 2 medzi chlapcami a dievčatami

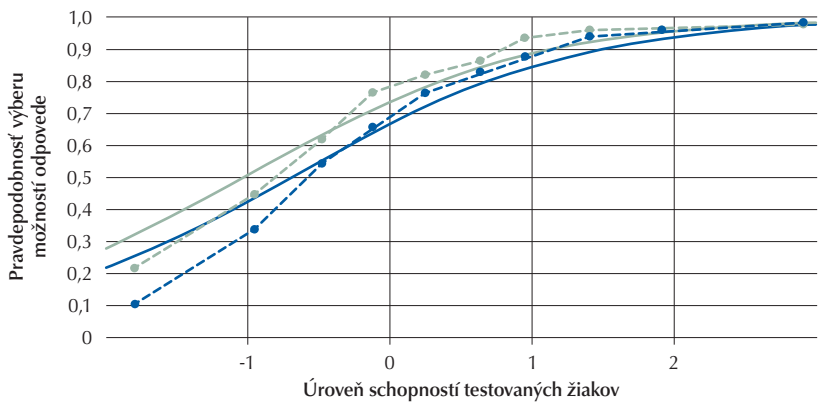

Legenda: dievčatá, chlapci.

Obr. 7: Podiel žiakov podľa známky z matematiky v krajoch (v %)

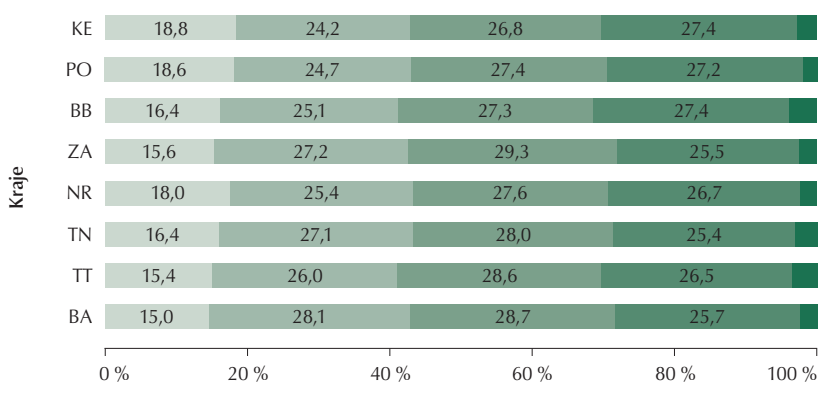

Legenda: 1, 2, 3, 4, 5, neklasifikovaní.

(51,4 %) a 21 150 dievčat (48,6 %). Žiaci dosiahli priemernú úspešnosť **57,5 %** (pozri tab. 1).

Prostredníctvom teórie odpovede na položku (pozri obr. 2 – 4) sme schopní umiestniť obťažnosť položiek a úroveň schopností testovaných žiakov na jednu škálu, čo umožňuje zhodnotiť primeranosť obťažnosti testu. Modrou farbou je označená obťažnosť položiek. Čiernou farbou úroveň schopností žiakov. Obťažnosť testu bola primeraná úrovni schopností testovaných žiakov. Test obsahoval najviac priemerne obťažných položiek. Test zároveň najpresnejšie rozlišoval medzi priemernými žiakmi. Pri tejto úrovni schopností žiakov bola aj najnižšia chyba merania (CSEM = 0,299).

Rozdiel medzi priemernými úspešnosťami chlapcov a dievčat v teste z matematiky nebol vecne významný, hoci chlapci mali priemernú známku na polročnom vysvedčení v 9. ročníku z matematiky 2,94 a dievčatá 2,48. Obr. 5 znázorňuje priemernú úspešnosť žiakov v teste z matematiky podľa pohlavia.

Prostredníctvom analýzy rozdielneho fungovania položiek (DIF) sme sa snažili identifikovať potenciálne znevýhodňujúce položky. Ak položka vykazuje DIF, pri rovnakej úrovni latentnej schopnosti v dvoch rôznych skupinách (napr. chlapci – dievčatá) je rôzna pravdepodobnosť správnej odpovede. Na overenie sme použili M-H štatistiku. Z výsledkov analýz vyplýva, že položka č. 2 vykazuje mierny DIF (pozri obr. 6). Rozdiel v obťažnostiach položky medzi skupinami Δb = 0,48. V teste sme ešte identifikovali ďalšie položky (8, 14, 15, 16), ktoré vykazujú DIF. Veľkosť rozdielu však nie je dostatočne vecne signifikantná.

Test vo vyučovacom jazyku slovenskom písalo 93,4 % žiakov a zvyšok (6,6 %) žiakov písalo test preložený do maďarského jazyka. Žiaci s vyučovacím jazykom slovenským dosiahli úspešnosť 57,7 %. Žiaci s vyučovacím jazykom maďarským dosiahli úspešnosť 54,9 %. Rozdiel medzi priemernými úspešnosťami nebol vecne významný.
Priemerná známka z matematiky na polročnom vysvedčení v 9. ročníku ZŠ bola 2,72. Korelačný koeficient r = -0,674 naznačuje silný vzťah medzi dosiahnutou úspešnosťou a známkou.

Obr. 7 znázorňuje podiel žiakov podľa známky z matematiky v krajoch. Najväčší podiel jednotkárov je v Košickom kraji (18,8 %), najmenší v Bratislavskom kraji (15,0 %).

Obr. 8 znázorňuje priemernú úspešnosť žiakov v teste z matematiky podľa známky z matematiky na polročnom vysvedčení v 9. ročníku ZŠ. Výsledky jednotkárov boli štatisticky významne lepšie ako národný priemer, rozdiel bol veľmi silne vecne významný. Výsledky dvojkárov boli štatisticky významne lepšie ako národný priemer, rozdiel bol stredne vecne významný. Výsledky trojkárov boli štatisticky významne horšie ako národný priemer, rozdiel bol veľmi mierne vecne významný. Výsledky štvorkárov boli štatisticky významne horšie ako národný priemer, rozdiel bol veľmi silne vecne významný.

Obr. 8: Priemerná úspešnosť žiakov v teste z matematiky podľa známky

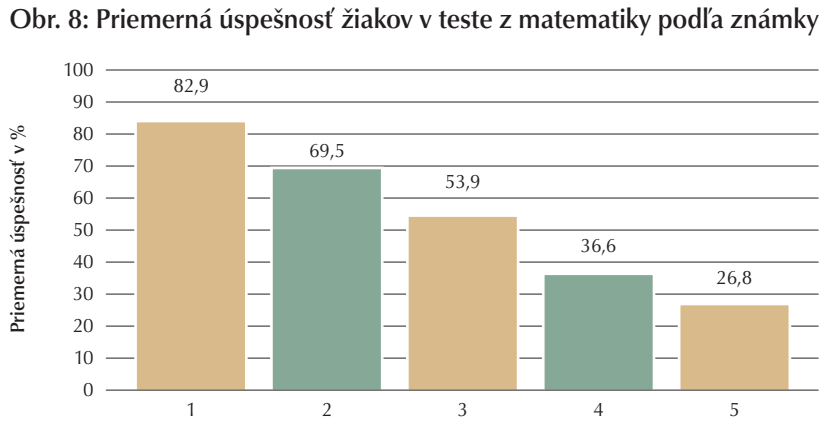

Obr. 9: Úspešnosť žiakov hodnotených klasifikačným stupňom 1 – výborný

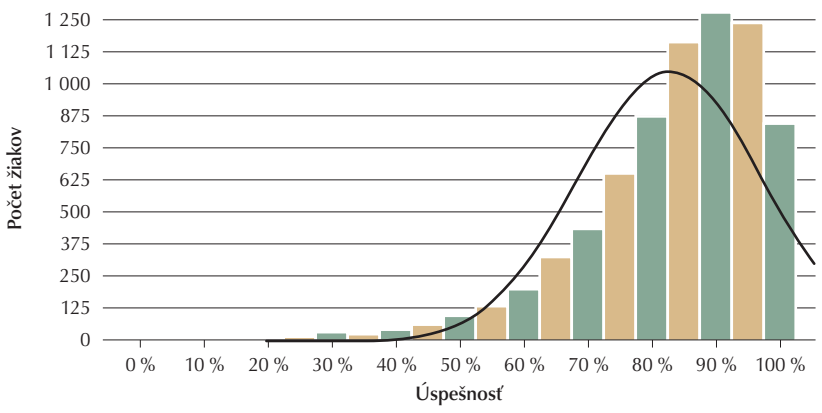

Obr. 10: Úspešnosť žiakov hodnotených klasifikačným stupňom 2 – chvalitebný

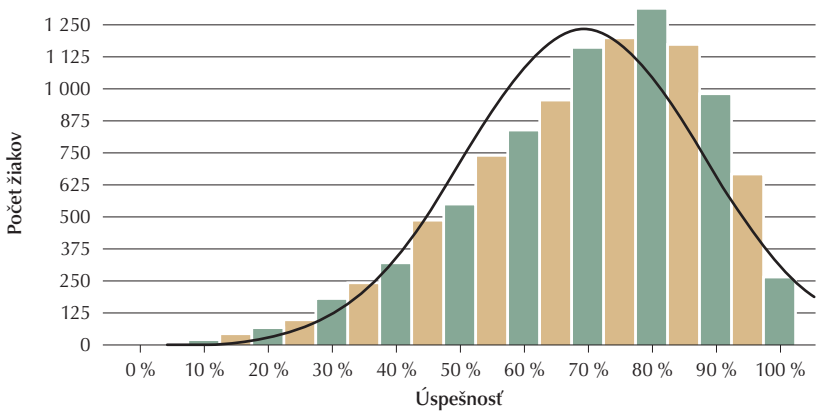

Obr. 11: Úspešnosť žiakov hodnotených klasifikačným stupňom 3 – dobrý

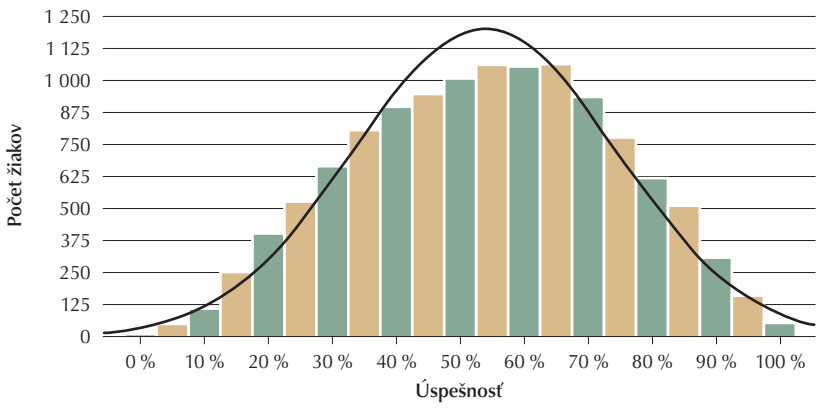

Obr. 12: Úspešnosť žiakov hodnotených klasifikačným stupňom 4 – dostatočný

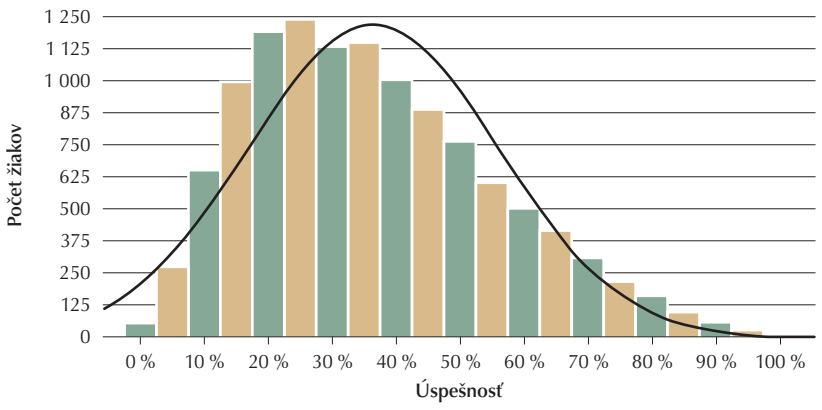

Obr. 13: Úspešnosť žiakov hodnotených klasifikačným stupňom 5 – nedostatočný

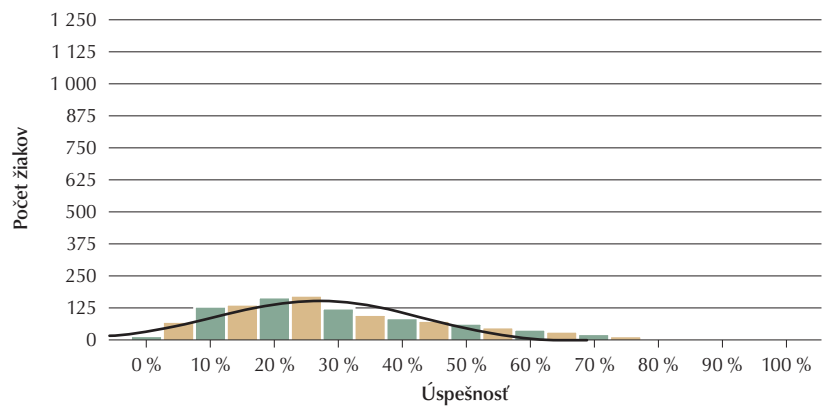

Obr. 14: Priemerná úspešnosť jednotkárov v teste z matematiky podľa kraja

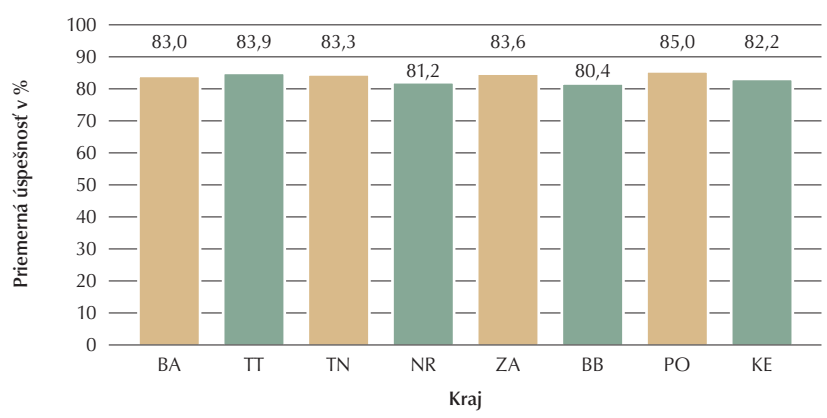

Obr. 15: Priemerná úspešnosť žiakov v teste z matematiky podľa kraja

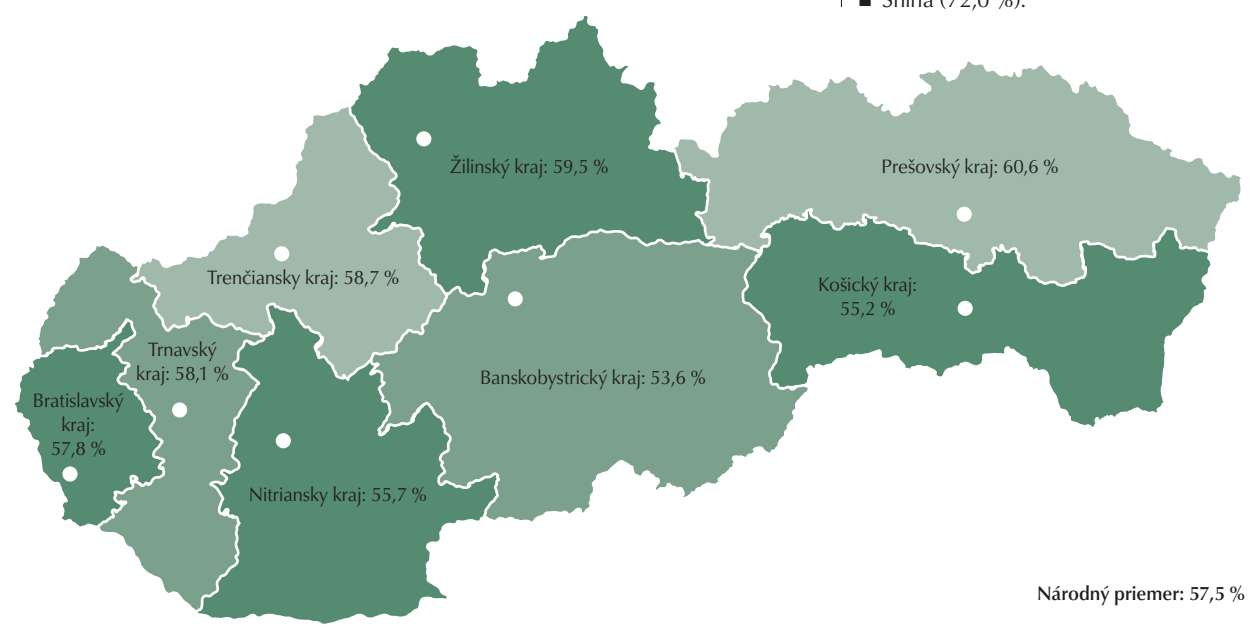

Národný priemer: 57,5 %

Obr. 9 znázorňuje úspešnosť žiakov hodnotených z matematiky na polročnom vysvedčení klasifikačným stupňom 1 – výborný (jednotkári). Títo žiaci tvorili 17 % testovaných žiakov. Úspešnosť 90 % a viac dosiahlo spolu 3 314 jednotkárov (44,9 %).

Obr. 10 znázorňuje úspešnosť žiakov hodnotených z matematiky na polročnom vysvedčení klasifikačným stupňom 2 – chvalitebný (dvojkári). Títo žiaci tvorili 25,8 % testovaných žiakov. Úspešnosť 90 % a viac dosiahlo spolu 1 889 dvojkárov (16,9 %).

Obr. 11 znázorňuje úspešnosť žiakov hodnotených z matematiky na polročnom vysvedčení klasifikačným stupňom 3 – dobrý (trojkári). Títo žiaci tvorili 27,9 % testovaných žiakov. Úspešnosť 90 % a viac dosiahlo spolu 530 trojkárov (4,4 %).

Obr. 12 znázorňuje úspešnosť žiakov hodnotených z matematiky na polročnom vysvedčení klasifikačným stupňom 4 – dostatočný (štvorkári). Títo žiaci tvorili 26,5 % testovaných žiakov. Úspešnosť 90 % a viac dosiahlo spolu 107 štvorkárov (0,9 %).

Obr. 13 znázorňuje úspešnosť žiakov hodnotených z matematiky na polročnom vysvedčení klasifikačným stupňom 5 – nedostatočný (päťkári). Títo žiaci tvorili 2,6 % testovaných žiakov.

Obr. 14 dokumentuje, že priemerná úspešnosť jednotkárov je v rámci krajov porovnateľná.

Roku 2012 neboli vecne významné rozdiely v priemerných úspešnostiach žiakov jednotlivých krajov. Rozdiely medzi priemernou úspešnosťou žiakov z jednotlivých krajov oproti národnému priemeru neboli vecne významné. Obr. 15 znázorňuje priemernú úspešnosť žiakov v teste z matematiky podľa kraja.

Výsledky jednotlivých okresov SR v porovnaní s národným priemerom

Výsledky lepšie ako národný priemer (57,5 %) na úrovni silnej vecnej signifikancie dosiahli žiaci 3 okresov z Prešovského kraja:

- Stropkov (82,3 %),
- Medzilaborce (73,1 %),
- Snina (72,0 %).

Výsledky lepšie ako národný priemer (57,5 %) na úrovni strednej vecnej signifikancie dosiahli žiaci 2 okresov:

- Kysucké Nové Mesto (66,1 %) zo Žilinského kraja,
- Bratislava I (65,4 %) z Bratislavského kraja.

Výsledky žiakov okresu Gelnica (40,0 %) boli horšie ako národný priemer (57,5 %) na úrovni silnej vecnej signifikancie.

Zo 79 okresov SR dosiahlo výsledky horšie ako národný priemer (57,5 %) na úrovni strednej vecnej signifikancie 6 okresov:

- Košice-okolie (48,3 %) z Košického kraja,
- Trebišov (48,2 %) z Košického kraja,
- Revúca (47,7 %) z Banskobystrického kraja,
- Veľký Krtíš (46,3 %) z Banskobystrického kraja,
- Levoča (45,8 %) z Prešovského kraja,
- Rimavská Sobota (44,3 %) z Banskobystrického kraja.

Zo škôl, ktoré sa zúčastnili testovania z matematiky, tvorili vidiecke školy viac ako polovicu (54,8 %). V testovaní však žiaci z vidieckych škôl tvorili menej ako dve pätiny (38,4 %) testovaných žiakov.

Národný priemer v teste z matematiky bol 57,5 %. Priemerná úspešnosť žiakov vidieckych škôl bola 55,0 %. U žiakov mestských škôl bola priemerná úspešnosť 59,1 %.
Rozdiely medzi výsledkami žiakov mestských a vidieckych škôl neboli vecne významné.

Analýza vybraných testovaných položiek T9-2012

Analýza položky č. 9

Položka č. 9 patrí do tematického celku *Kombinatorika* a je prepojená s učivom aritmetiky *Deliteľnosť prirodzených čísel*. Obidva tematické celky sa preberali v 6. a 7. ročníku ZŠ. Očakáva sa, že žiaci bezpečne ovládajú pravidlo deliteľnosti piatimi a v nižších ročníkoch opakovane riešili úlohy z kombinatoriky. Položka je zaradená do najvyššej kognitívnej úrovne (nešpecifický transfer), pretože je otvorená a žiak musí uviesť presný počet všetkých možností. Nízka úspešnosť 32,5 % svedčí o tom, že táto položka je pre žiakov problémová, kombinatorické myslenie žiakov nie je na požadovanej úrovni.

09. Koľko rôznych trojciferných čísel deliteľných piatimi môžeme vytvoriť z číslic 2, 4, 5? Číslice sa vo vytvorenom čísle môžu opakovať.

Tab. 2: Základné štatistické parametre položky č. 9

Obťažnosť položky	67,5 %
Citlivosť	67,4 %
Vynechanosť	6,9 %
Korelácia položky so zvyškom testu (*P. Bis.*)	0,42

Tab. 3: Prehľad najčastejšie sa vyskytujúcich odpovedí žiakov v položke č. 9

Odpoveď		Popis	Výskyt
Správna	9	Správna odpoveď	32,5 %
Nesprávna	2	245, 425	15,4 %
	7	Chýbajú dve možnosti	9,1 %
	Iné	Iné nesprávne odpovede	36,1 %
–		Žiadna odpoveď (vynechanosť)	6,9 %

Obr. 16: Distribúcia úspešnosti a citlivosť položky č. 9 podľa výkonnostných skupín žiakov

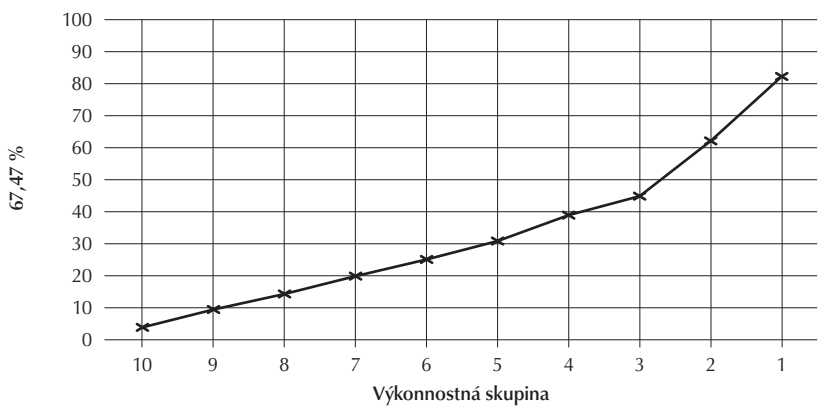

Najčastejšie sa vyskytujúce nesprávne odpovede potvrdzujú, že väčšina žiakov nezískala potrebné zručnosti na vyriešenie tejto úlohy.
Na obr. 16, kde je znázornená distribúcia úspešnosti a citlivosť položky č. 9 podľa výkonnostných skupín žiakov, vidno, že položka veľmi dobre rozlišovala žiakov. Najlepšia výkonnostná skupina dosiahla v tejto úlohe úspešnosť cca 80 %.

V T9-2012 v matematike sa potvrdilo, že aj keď majú žiaci k dispozícii prehľad vzorcov, pretrvávajú problémy s aplikáciou nadobudnutých vedomostí z geometrie. Úspešnosť riešenia položiek z geometrie sa pohybovala od 28,8 % do 67,2 %. Z nameraných výsledkov možno usudzovať, že žiaci lepšie riešia z geometrie typicky školské úlohy a pri riešení neznámych typov úloh s reálnym kontextom zlyhávajú, lebo nemajú dostatočne utvrdené vlastnosti geometrických rovinných a priestorových útvarov, mýlia si obvod s obsahom a objem s povrchom.

Analýza položiek č. 10 a 11

Položka č. 10 patrí do tematického celku *Obsah obrazca*. Autori očakávali, že žiaci si doplnia rozmery väčšieho obdĺžnika analýzou obrázku a vypočítajú rozdiel obsahov dvoch obdĺžnikov. Keďže tento typ úlohy sa nenacvičuje, bola pre žiakov ťažká, o čom svedčí aj nízka úspešnosť 35,6 %. Tento typ úlohy zaradili autori do najvyššej kognitívnej úrovne (nešpecifický transfer). Položka č. 11 bola pre žiakov ľahká, dosiahli úspešnosť 62,2 %. Patrí k úlohám zameraným na špecifický transfer, keďže algoritmus výpočtu tretieho rozmeru kvádra sa uvádzal ako vzorový príklad v tematickom celku *Objem a povrch kvádra a kocky*.
Na obr. 17 a 18, kde je znázornená distribúcia úspešnosti a citlivosti položky č. 10 a 11 podľa výkonnostných skupín žiakov, vidno, že obidve položky veľmi dobre rozlišovali žiakov.

Tab. 4: Základné štatistické parametre položky č. 10

Obťažnosť položky	64,4 %
Citlivosť	81,6 %
Vynechanosť	12,2 %
Korelácia položky so zvyškom testu (*P. Bis.*)	0,53

Tab. 5: Prehľad najčastejšie sa vyskytujúcich odpovedí žiakov v položke č. 10

Odpoveď		Popis	Výskyt
Správna	33	Správna odpoveď	35,6 %
Nesprávna	15,5	Súčet čísel na obrázku 8,5 + 6 + 1	7,0 %
	29	Obvod vnútorného obdĺžnika (8,5 + 6) x 2	6,5 %
	51	Obsah vnútorného obdĺžnika 8,5 x 6	4,8 %
	16,5	Súčet čísel na obrázku 8,5 + 6 + 1+ 1	2,0 %
	102	Objem kvádra 8,5 x 6 x 2	1,9 %
	Iné	Iné nesprávne odpovede	30,0 %
–		Žiadna odpoveď (vynechanosť)	12,2 %

Zadanie: BAZÉN

V záhrade sa bude okolo bazéna v tvare kvádra dlaždicami vykladať **chodník široký 1 meter**. Na obrázku je chodník znázornený sivou farbou. Rozmery dna bazéna sú 8,5 metra a 6 metrov. Výška stien bazéna je 2 metre.

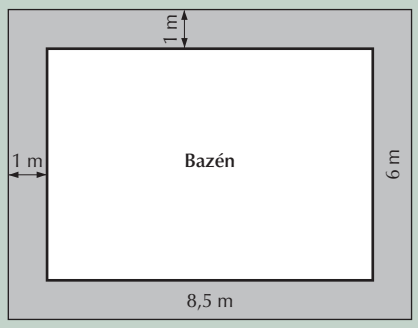

Na zadanie BAZÉN sa vzťahujú úlohy č. 10 a 11.

10. Koľko m² chodníka sa bude vykladať dlaždicami?

11. V bazéne je 86,7 m³ vody. Voda v bazéne siaha do výšky:
A. 1,9 m B. 1,8 m C. 1,7 m D. 1,6 m

V tabuľke č. 8 uvádzame, ako si zo štyroch možných odpovedí (A, B, C, D) vyberali žiaci, ktorí písali formu A, rozdelení podľa známky z matematiky na polročnom vysvedčení v 9. ročníku ZŠ.

Položka č. 11 je priemerne obťažná položka. Hodnota parametra b je -0,412. Žiaci nemali problém s vylúčením jednotlivých distraktorov. Distraktor B bol atraktívnejší ako správna odpoveď len v skupine úplne najslabších žiakov (pozri obr. 19).

Obr. 17: Distribúcia úspešnosti a citlivosť položky č. 10 podľa výkonnostných skupín žiakov

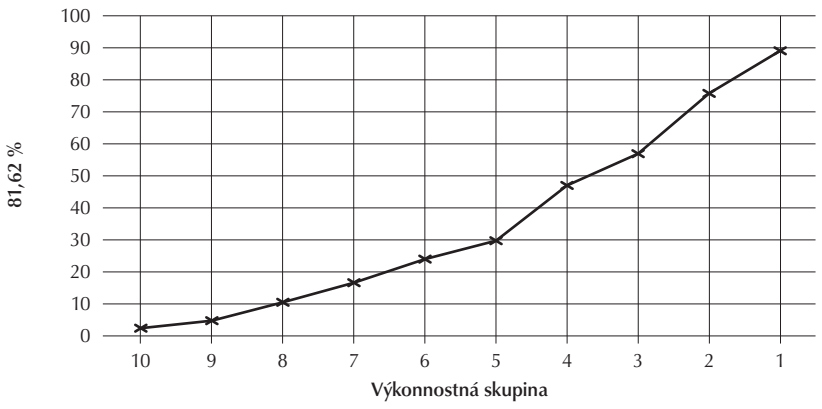

Tab. 6: Základné štatistické parametre položky č. 11

Obťažnosť položky	37,8 %
Citlivosť	72,2 %
Vynechanosť	0,7 %
Korelácia položky so zvyškom testu (*P. Bis.*)	0,49

Tab. 7: Prehľad odpovedí žiakov v položke č. 11

Odpoveď	Popis	Výskyt
C	Správna odpoveď	62,2 %
A	Nesprávna odpoveď	9,7 %
B	Nesprávna odpoveď	18,6 %
D	Nesprávna odpoveď	8,8 %
–	Žiadna odpoveď (vynechanosť)	0,7 %

Tab. 8: Odpovede žiakov v položke č. 11 podľa známky (v %)

Známka	Počet žiakov	Možnosť odpovede					Spolu
		A	B	C	D	X	
1	3 838	1,9	4,1	90,6	3,1	0,3	100,0
2	5 665	4,6	11,9	75,5	7,6	0,4	100,0
3	6 220	10,3	21,9	55,9	11,1	0,8	100,0
4	5 911	17,8	29,3	40,8	11,2	0,9	100,0
5	585	22,9	34,0	32,3	9,1	1,7	100,0

Obr. 18: Distribúcia úspešnosti a citlivosť položky č. 11 podľa výkonnostných skupín žiakov

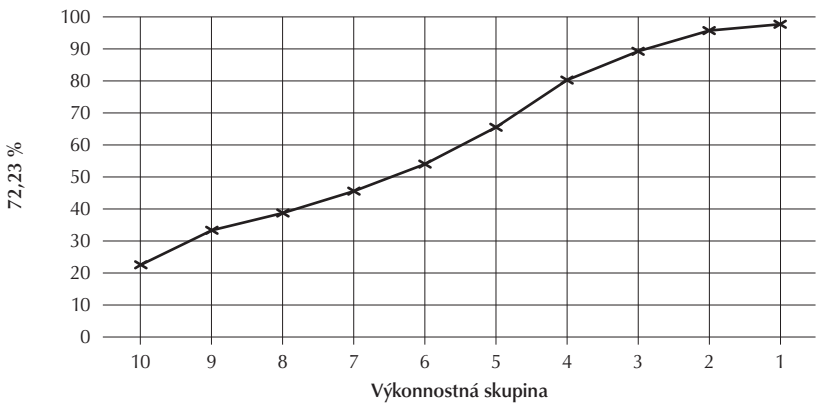

Obr. 19: Výber jednotlivých distraktorov v položke č. 11 v závislosti od úrovne schopností žiakov

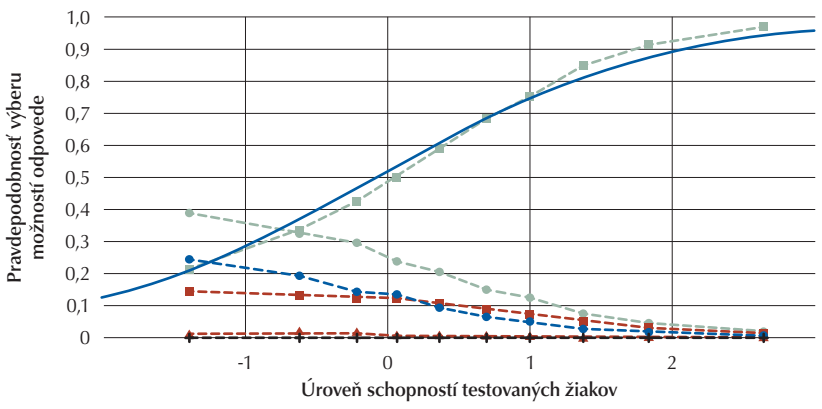

Legenda: A, B, C, D, X, Y, charakteristická krivka položky.

Analýza položky č. 19

Položka č. 19 patrí do tematického celku *Objem a povrch hranola*. Autori očakávali, že žiaci vypočítajú pomocou Pytagorovej vety chýbajúci údaj v trojbokom hranole a potom už len dosadia potrebné údaje do vzorca pre povrch hranola. Úspešnosť 28,8 % svedčí o tom, že bola pre žiakov ťažká. Tento typ úlohy zaradili autori do najvyššej kognitívnej úrovne (nešpecifický transfer). V tabuľke č. 9 uvádzame základné štatistické parametre tejto položky.

V tabuľke č. 11 uvádzame, ako si zo štyroch možných odpovedí (A, B, C, D) vyberali žiaci, ktorí písali formu A, rozdelení podľa známky z matematiky na polročnom vysvedčení v 9. ročníku ZŠ.

Na obr. 20 je znázornená distribúcia úspešnosti a citlivosť položky č. 19 podľa výkonnostných skupín žiakov.

Položka č. 19 patrila medzi najobťažnejšie položky z celého testu. Položka mala nižšiu rozlišovaciu schopnosť (podľa IRT). Z analýz prostredníctvom klasickej teórie testov sme zistili zároveň aj nižšiu bodovo-biseriálnu koreláciu (r_{pb} = 0,237). Z obr. 21, kde os x znázorňuje úroveň schopností (θ) a os y pravdepodobnosť výberu možností odpovede, vidíme, že žiaci dokázali bez problémov vylúčiť distraktor D. Distraktory A a B však boli pre väčšinu žiakov podstatne atraktívnejšie ako správna odpoveď. Až žiaci s úrovňou schopnosti cca θ > 1 si volili správnu odpoveď s väčšou pravdepodobnosťou ako jednotlivé distraktory. Hodnota θ = 1 by mala zodpovedať zhruba 85. percentilu.

V prípade položky č. 19 je alarmujúca skutočnosť, že takmer tretina žiakov počítala objem kvádra namiesto povrchu a po vydelení výsledku číslom 2 zvolili distraktor A. Autori považujú informáciu *„Stolár vytvorené hranoly natrel farbou"* za dostatočnú, aby každý deviatak vedel, že treba počítať povrch hranola. Ďalšia tretina žiakov síce počítala povrch kvádra, ale zabudla na reznú plochu a po vydelení výsledku číslom 2 zvolila distraktor B. Týmto žiakom jednoznačne chýba predstavivosť a manipulácia s reálnymi telesami.

Predpokladáme, že nízka úspešnosť súvisí so zanedbanou propedeutikou a s urýchleným odvodzovaním vzorcov. Po odvodení vzorcov na objem a povrch kvádra žiaci prestanú rozmýšľať o probléme a namiesto toho, aby sa sústredili na hľadanie stratégie riešenia, len mechanicky dosadzujú čísla zo zadania do známych vzorcov.

19. Na obrázku je kváder s podstavou s rozmermi 12 cm a 5 cm a výškou 4 cm. Stolár tento kváder rozrezal (ako vidno na obrázku) na dva zhodné trojboké hranoly s podstavami v tvare pravouhlého trojuholníka. Stolár vytvorené hranoly natrel farbou. Vypočítajte povrch jedného z týchto dvoch trojbokých hranolov. *(Obrázok je len ilustračný.)*

A. 120 cm² B. 128 cm² C. 180 cm² D. 176 cm²

Tab. 9: Základné štatistické parametre položky č. 19

Obťažnosť položky	71,2 %
Citlivosť	46,7 %
Vynechanosť	0,7 %
Korelácia položky so zvyškom testu (*P. Bis.*)	0,25
Obťažnosť (IRT)	1,366
Rozlišovacia schopnosť (IRT)	0,417

Tab. 10: Prehľad odpovedí žiakov v položke č. 19

Odpoveď	Popis	Výskyt
C	Správna odpoveď	28,8 %
A	Nesprávna odpoveď	29,6 %
B	Nesprávna odpoveď	31,8 %
D	Nesprávna odpoveď	8,9 %
–	Žiadna odpoveď (vynechanosť)	0,9 %

Tab. 11: Odpovede žiakov v položke č. 19 podľa známky (v %)

Známka	Počet žiakov	Možnosť odpovede					Spolu
		A	B	C	D	X	
1	3 838	14,9	27,9	49,8	7,1	0,3	100,0
2	5 665	24,7	35,6	30,6	8,3	0,8	100,0
3	6 220	34,9	34,1	21,0	9,1	0,9	100,0
4	5 911	37,5	28,7	22,4	9,9	1,5	100,0
5	585	37,4	28,0	20,0	13,0	1,6	100,0

Obr. 20: Distribúcia úspešnosti a citlivosť položky č. 19 podľa výkonnostných skupín žiakov

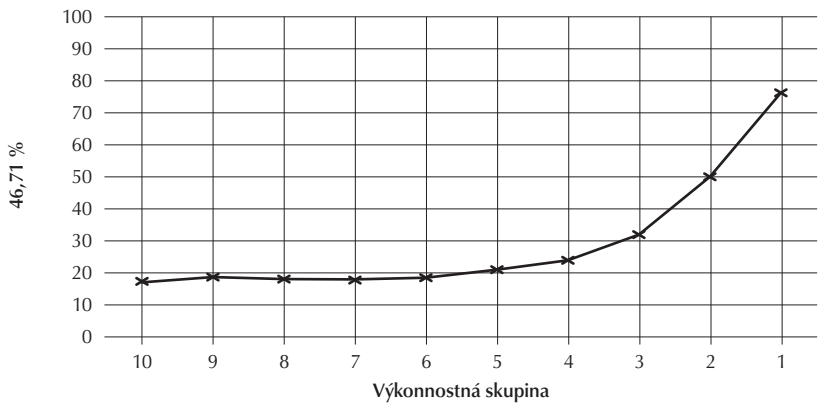

Obr. 21: Výber jednotlivých distraktorov v položke č. 19 v závislosti od úrovne schopností žiakov

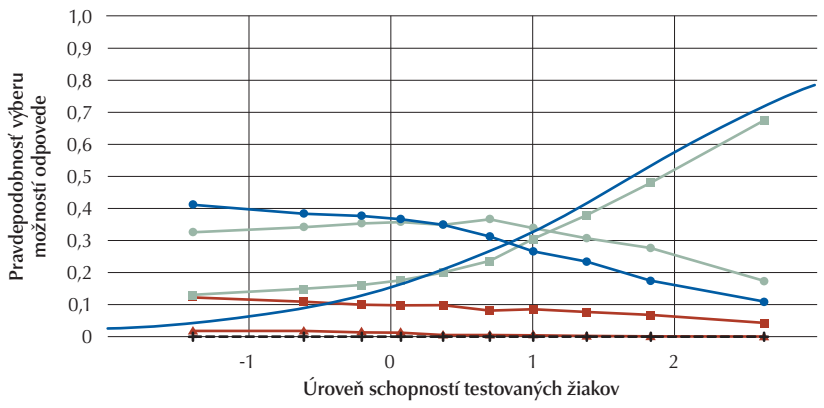

Legenda: A, B, C, D, X, Y, charakteristická krivka položky.

Zameranie testov z matematiky T9-2013

Test z matematiky v rámci celoslovenského testovania je určený žiakom 9. ročníka základných škôl okrem žiakov s mentálnym postihnutím. V T9 sa používajú testy relatívneho výkonu, tzv. NR testy (*norm-referenced*), testy rozlišujúce žiakov podľa ich výkonov v teste. Sú zostavené tak, aby obsahovou stránkou a úrovňou náročnosti zodpovedali platnej pedagogickej dokumentácii pre žiakov ZŠ, ktorou je Štátny vzdelávací program pre žiakov II. stupňa ZŠ v SR, vzdelávacia oblasť Matematika a práca s informáciami (príloha ISCED 2 – www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/isced2/vzdelavacie_oblasti/matematika_isced2.pdf).

Úlohy sú tvorené v zmysle prebiehajúcej obsahovej reformy, podľa vopred stanovených špecifikačných tabuliek.

Od spustenia obsahovej reformy vzdelávania v septembri 2008 sa postupne mení aj charakter testovania. Testovanie sa viac orientuje na overovanie matematických kompetencií – schopností používať matematické myslenie na riešenie rôznych problémov každodenného života. Väčšia pozornosť sa venuje úlohám s nesúvislým textom, pribudli obrázky, grafy a tabuľky. Súčasťou testu z matematiky je aj prehľad vzorcov.

Cieľ T9-2013	Cieľom testovania je porovnať výkony žiakov v testovaných predmetoch a na základe výsledkov žiakov poskytnúť spätnú väzbu školám o ich úrovni v porovnaní s ostatnými školami na Slovensku. Výsledky testovania rozlišujú žiakov podľa ich výkonov. V zmysle zákona č. 245/2008 Z. z. prijímajú stredné školy na štúdium žiakov aj na základe výsledkov externého testovania.
Čas riešenia	70 minút
Počet testových úloh	20
Forma testových úloh	10 otvorených úloh s krátkou číselnou odpoveďou 10 uzavretých úloh s výberom odpovede zo 4 možností
Testované oblasti	Čísla, premenná, počtové výkony s číslami Vzťahy, funkcie, tabuľky, diagramy Geometria a meranie Kombinatorika, pravdepodobnosť a štatistika Logika, dôvodenie, dôkazy
Požiadavky na vedomosti a zručnosti	v súlade s platným Štátnym vzdelávacím programom pre II. stupeň základnej školy v SR, ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie, schváleným 19. 6. 2008
Kognitívna úroveň	1. Zapamätanie, porozumenie – jednoduché myšlienkové operácie, priraďovanie, zoraďovanie, triedenie, porovnávanie. 2. Špecifický transfer – zložitejšie myšlienkové operácie vyžadujúce aplikáciu vedomostí – indukciu, dedukciu, vysvetľovanie, dokazovanie a pod. 3. Nešpecifický transfer – zložitejšia aplikácia vyžadujúca tvorivý prístup, riešenie problému, hodnotenie a pod.
Povolené pomôcky	písacie a rysovacie potreby, kalkulačka, opečiatkované pomocné papiere A4, prehľad vzorcov (je súčasťou testu)
Nepovolené pomôcky	mobilný telefón, *Tabuľky pre základnú školu*, rôzne prehľady matematických vzorcov a pod.
Hodnotenie	1 bod za správnu odpoveď 0 bodov za nesprávnu a žiadnu odpoveď

Úlohy v testoch nie sú len typickými školskými úlohami, neoverujú len rozsah zapamätaných vedomostí, ale aj vyššie poznávacie schopnosti žiakov. Vo väčšej miere sú zamerané na čítanie s porozumením, matematické myslenie. Testy sú zostavené tak, aby overovali hĺbku vedomostí a zručností, schopnosť žiakov aplikovať poznatky či objavovať stratégie riešenia.

Súčasťou tohto dokumentu sú aj ukážky úloh, ktoré by mohli v nasledujúcich rokoch slúžiť na odlíšenie nadaných žiakov v testovanej populácii.

1. Daný je výraz $V = 7.\sqrt{x} - x^3 : 4{,}5$. Vypočítajte hodnotu výrazu pre $x = 9$. V(9) =

2. Milan je o 60 % vyšší ako Fero, ktorý meria 120 cm. O koľko percent je Fero nižší ako Milan?
   A. 37,5 % B. 60 %
   C. 40 % D. 62,5 %

3. Z pravidelného 20-bokého ihlana sme odrezali menší pravidelný 20-boký ihlan. Koľko hrán má teleso, ktoré nám zostalo?

4. Koľko z čísel na obrázku spĺňa práve jednu z týchto dvoch vlastností:
   a) Na mieste jednotiek má párnu číslicu.
   b) Pri delení deviatimi dáva zvyšok nula.

   16, 36, 45, 54, 74, 81, 108, 180, 189

   A. 5 B. 4
   C. 3 D. 2

5. Janko mal našetrený určitý počet jednoeurových mincí. Mince si uložil v jednej vrstve do štvorca. Zostalo mu 7 mincí. Keď chcel zostaviť štvorec, ktorý by mal o jeden rad viac, chýbali mu 4 mince. Koľko eur mal?

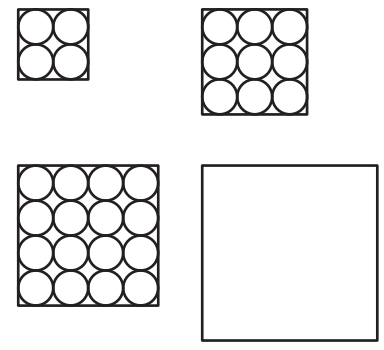

6. V triede sa rozhodli vylosovať zo skupiny 5 chlapcov a 3 dievčat, ktorí pekne spievajú, 2 chlapcov a 1 dievča, ktorí pôjdu zaspievať na miestnu oslavu. Aby losovanie bolo spravodlivé, napísali na papieriky všetkých 30 možností. Keď ich mali hotové, jeden z chlapcov ochorel. Koľko z pripravených lístkov na losovanie treba vybrať a zahodiť?

7. Teleso na obrázku je zlepené z piatich zhodných kociek s hranou 3 cm.

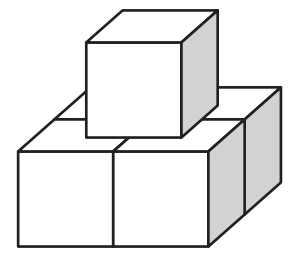

   Povrch telesa je:
   A. 180 cm² B. 270 cm²
   C. 189 cm² D. 144 cm²

8. Vyjadri zlomkom vyfarbenú časť obsahu každého štvorca a hodnoty dosaď do výrazu:
   A + B + C =

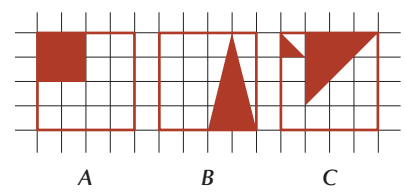

   Výsledok vyjadri v tvare desatinného čísla.

Vyučovanie matematiky na základnej škole sprevádza v posledných rokoch množstvo nedoriešených problémov s chýbajúcimi učebnicami a metodickými materiálmi. Demotivujúco na kvalitu vyučovania vplýva aj prijímanie žiakov vykazujúcich slabý prospech do študijných odborov stredných odborných škôl. Vzácnosťou nie sú prípady, keď žiak hodnotený na výstupe zo ZŠ z matematiky známkou dostatočný, bol prijatý na gymnázium.

Od 1. 9. 2011 platia upravené rámcové učebné plány pre základné školy a gymnáziá. V zmysle § 9 ods. 3 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov obsahujú iba údaj o minimálnej časovej dotácii pre jednotlivé predmety za celý stupeň vzdelávania. Takisto bolo z príloh štátneho vzdelávacieho programu (štandardy predmetov) odstránené rozvrhnutie učiva jednotlivých predmetov do ročníkov. Rozdelenie hodín a rozvrhnutie vzdelávacieho obsahu v ročníkoch je v kompetencii riaditeľa školy.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti sa autori testu z matematiky pre T9-2013 rozhodli nezaradiť učivo týchto tematických celkov: *Niektoré ďalšie telesá (valec, ihlan, kužeľ, guľa), ich objem a povrch, Súmernosť v rovine, Pytagorova veta, Grafické znázorňovanie závislostí, Podobnosť trojuholníkov, Štatistika*.

Odporúčania na skvalitnenie vyučovania

Za znak efektivity vo vyučovacom procese sa považuje fakt, že žiaci sa naučia viac učiva za kratší čas. Podľa Partovej (2011) by sa mali vo vyučovaní sledovať ukazovatele ako „trvácnosť, hĺbka a rozsah poznatkov, úroveň začlenenia nových poznatkov do štruktúry známych poznatkov, schopnosť zmysluplne používať poznatky“. Výsledky T9-2012 v matematike potvrdzujú, že žiakom robí problémy prepojiť vedomosti z rôznych oblastí matematiky, nedokážu aplikovať vedomosti nadobudnuté v učive geometrie v úlohách z reálneho života, ich kombinatorické myslenie nie je na dostatočnej úrovni.

Učiteľom matematiky by malo záležať na tom, aby bola matematika v spoločnosti vnímaná pozitívne. Tradičné témy školskej matematiky – aritmetika, algebra a geometria – sú, samozrejme, dôležité a žiak pri výstupe zo základnej školy by mal mať potrebné základy, ale dril a riešenia podľa naučeného vzoru na úspešný štart v štúdiu na strednej škole nestačia. Považujeme za dôležité realizovať zmeny smerom od tradičných tém školskej matematiky k modernejším, ako sú kombinatorika, informatika, teória pravdepodobnosti a štatistika. Atraktivita týchto oblastí je v tom, že už na elementárnej školskej úrovni možno ukázať ich užitočnosť v reálnom živote. Veľmi dôležitý je aj fakt, že v tejto oblasti môžu byť úspešní aj slabo prospievajúci žiaci, pokiaľ im učitelia na základnej škole umožnia procesuálny prístup k tejto problematike, čiže ak žiaci začnú riešiť problém náhľadom do kombinatorickej situácie a pokračujú jej postupným organizovaním. Kombinatorika ponúka možnosť úspechu! Jej zaradenie k rôznym tematickým celkom nájdeme v nových učebniciach matematiky, ale aj v rôznych iných zbierkach a pracovných zošitoch.

Vybavenie škôl umožňuje dynamizovať vyučovanie, čo je dôležité najmä v **geometrii**. Dnešné deti tak majú možnosť získavať nové vedomosti a zručnosti tým istým spôsobom, akým sa zabávajú, a tými prostriedkami, ktoré bežne používajú. Nemusia teda používať pomôcky, ktoré sú z ich pohľadu zastarané. Technický rozvoj je však rýchlejší ako tvorba metodických materiálov a schopnosti učiteľov zmysluplne ich využívať vo vyučovaní. Chceli by sme upozorniť, že na učiteľov sú kladené neprimerané nároky, pretože aby dosiahli vyššiu kvalitu vyučovania, musia sa pripravovať na vyučovanie neobvyklým spôsobom, musia byť schopní a ochotní zmeniť svoje vyučovacie návyky.

NÚCEM ponúkol pre učiteľov matematiky dva cykly aktualizačného vzdelávania v rámci projektu HKV s názvom *Externé testovanie v oblasti vzdelávania, tvorba testovacích nástrojov a metódy ich hodnotenia*. Učitelia, ktorí úspešne absolvujú vzdelávanie, získajú osvedčenie o jeho absolvovaní a 10 kreditov. Absolventi vzdelávania budú prednostne oslovovaní NÚCEM na tvorbu položiek do banky úloh.

Záver

Touto cestou by sme chceli informovať učiteľov matematiky, že v súčasnosti v Národnom ústave certifikovaných meraní vzdelávania finišujú práce na zbierke uvoľnených úloh z testovania matematickej a čitateľskej gramotnosti v rokoch 2009 – 2011, ktorá bude distribuovaná na všetky ZŠ.

Výstupom z projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania* budú v máji 2013 zbierky gradovaných úloh z matematiky a matematickej gramotnosti s ukážkami testov.

Prajeme učiteľom matematiky, aby T5 a T9 slúžilo pre nich ako dôkaz pokroku vo vzdelávaní ich žiakov a zároveň dôkaz kvality ich práce.

Mgr. Tatiana KOŠINÁROVÁ
a PaedDr. Janka KURAJOVÁ STOPKOVÁ, PhD.,
výskumné a vývojové zamestnankyne, NÚCEM
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Literatúra

1. ALFŐLDYOVÁ, I. – POLGÁRYOVÁ, E.: *Testovanie T9-2012. Priebeh, výsledky, analýzy*. Bratislava: NÚCEM 2012. www.nucem.sk/documents//26/testovanie_9_2012/Spr%C3%A1va_T9-2012_final.pdf.
2. HAJDÚK, M.: *Psychometrická analýza testu a jednotlivých položiek prostredníctvom teórie odpovede na položku (IRT)*. Bratislava: NÚCEM 2012. (interný materiál)
3. KURAJOVÁ STOPKOVÁ, J.: *Správa zo štatistického spracovania testu z matematiky T9-2012*. Bratislava: NÚCEM 2012. (interný materiál)
4. PARTOVÁ, E.: *Vyučovanie matematiky pomocou moderných technológií*. Bratislava: Univerzita Komenského 2011. 94 s. ISBN 978-80-223-3144-9.
5. RINGLEROVÁ, V. – KOŠINÁROVÁ, T.: Ako žiaci základnej školy riešia úlohy z kombinatoriky. In: *Slovenský učiteľ*, 3/2012, s. 11 – 15. Nitra: SLOVDIDAC. ISSN 1335-003X.
6. SCHOLZOVÁ, I.: *Integrácia kombinatoriky do vyučovania matematiky na základnej škole*. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum 2004. 53 s.
7. *Štátny vzdelávací program – nižšie stredné vzdelávanie* a *Príloha 2 ISCED 2*. Bratislava: ŠPÚ 2008.
8. TUREK, I.: *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition 2010. 600 s. ISBN 978-80-8078-322-8.
9. *Učebné osnovy, MATEMATIKA pre 5. až 9. ročník ZŠ*. Schválilo MŠ SR dňa 3. apríla 1997 výmerom č. 1640/1997-151 s platnosťou od 1. septembra 1997.
10. *Výsledky celoslovenského testovania žiakov 9. ročníka ZŠ v školskom roku 2011/2012*. Bratislava: NÚCEM 2012. www.nucem.sk/documents//26/testovanie_9_2012/vysledky/T9_2012_vyhodnotenie_pdf.pdf.
11. *Vzdelávací štandard s exemplifikačnými úlohami z matematiky pre II. stupeň základnej školy*. Schválilo MŠ SR dňa 30. januára 2002 pod č. 117/2002-41. ISBN 80-7098-294-2.